

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\Nová složka
(2)\Merle_Robert-Dedictvi_otcu_09-Ruze_zivota.pdb

PDB Name: Merle - DO9 - Ruze zivota
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXT
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 25.9.2007
Modification Date: 25.9.2007
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Robert Merle

Dědictví otců
Růže života

přeložily Jarmila Fialová a Marie Janů

KAPITOLA PRVNÍ

Z pěti ran pistolí, které spiklenci vystřelili na mrzkého Conciniho 24. dubna 1617, když vcházel do Louvru po spícím mostě, první dvě šly doprázdna, třetí ho zasáhla mezi oči, čtvrtá pod pravým okem a pátá mu rozčísila hrdlo. Pročež se dalo říci - nepřiliš opodstatněně -, že byl zabit třikrát, ačkoli pro klid a úlevu Francie by byla stačila kule jediná.

"Takže nyní jsem králem," řekl Ludvík střídavě. O deset dní později, 3. května, den před Nanebevstoupením Páně v půl třetí po polednách odjížděla vzlykající Marie Medicejská do vyhnanství na zámku Blois, zatímco Ludvík hleděl s neproniknutelnou tváří za vzdalujícím se kočárem jedné z nejméně milujících matek.

Moje rozmilá kmotřička vévodkyně z Guise, jež spolu se svou dcerou princeznou z Conti patřila k převelice důvěrným přítelkyním bývalé regentky a mohla si k tomu co do peněžních výhod jen blahopřát, těžce se z té rány vzpamatovávala, tím spíše, že jí neuniklo, že Ludvík není velkým přítelem žen, byli matkou po sedm neblahých let, co trvalo její panování, hrubě odstrkovan a ponižován. Než není většího nezdaru než dokonáný pád, obzvláště u dvora, kde ti, kdož se zřítí z výšin moci, nemohou doufat, že si do svých chmurných zítřků uchovají mnoho přátel.

A paní z Guise, kteráž k velké nevoli otce, rytíře La Surieho i mé maličkosti pohlížela za regentství na nebohého mladičkého krále dosti zvysoka - "je dobrý leda tak na to," troufla si říci, "popohánět bičem své malé muly v Tuileriích" -, začala na něm takřka ze dne na den objevovat znamenité vlastnosti: rozhodnost, statečnost, obezřetnost a vskutku královské umění zastírat své záměry. Obdivovala zkrátka to, že patnáctapůlletý jinoch dokázal vymyslet, domyslet a nakonec provést onen překvapivý státní převrat.

To u našeho stolu pronesla paní z Guise chválu na Ludvíka, když byla ráno vyslala do našeho domu v ulici Na Rozkvetlém lánu malého skočtama pozvala se bez okolků k obědu, neb prý mi chtěla sdělit převelice významné věci. Pochyboval jsem, že jsou tak důležité, přestože jsem svou kmotřičku miloval synovskou láskou, mámť v žilách její bourbonskou krev.* Říkám to ve vsí skromnosti, neboť ženské cizoložství, byť se týkalo princezny vysokého rodu, nedává žádné právo na stav královského levobočka. Beztak mi na tom moc nezáleželo; cítil jsem se Siorakem až do morku kostí a byl jsem odhodlán vděčit za svůj vzestup ve společnosti jako můj otec jedině službě králi.

Od šněrovacího živůtku po vyztuženou suknici a od vyztužené suknice po drobounké střevíčky byla paní z Guise celá v bleděmodrém saténu, který dával vyniknout jejímu azurově modrému oku. Nezajímaly mne perly na jejím oděvu či brilianty, jež se skvěly v jejích napudrovaných vlasech, všimlť jsem si, jen se objevila, pouze jejího tu něžného, tu podrážděného pohledu, jejího smíchu, veselého jako hudba, jejího požívačného retu, jejích jiskřivých poznámek a rozhorlení, tak jsem byl okouzlen úžasným zdravím, jež jí dovolilo přežít pět porodů, uchránilo ji neduhů věku a zachovalo neporušenou její nesmírnou lásku k životu.

Jakmile se usadila po otcově pravici, jala se vyprazdňovat jeden pohár za druhým, polykala bez přestání své krmě a promluvila, teprve když se nasýtila. Zvláštní věc a přesně v jejím stylu - co do "převelice významných věcí" začala tím, že mi četla levity.

"Nuže, pane kmotřenče," pravila s povýšeným pohledem, "co pro vás znamenám? Páté kolu u vozu! Máte přede mnou tajnosti! Konspirujete za mémi zády! A proti komu? Proti královně Francie!"

"Račte prominout, Madame," řekl otec s napůl něžným, napůl posměšným pohledem, "Marie Medicejská je královna matka. Není královnou Francie. Na tento titul má právo jedině Anna Rakouská."

"Na tom nezáleží!"

"Ale ano, Madame," řekl jsem rychle, "dokonce notně. Notně na tom záleží! Konspiroval jsem, tot' pravda, leč po boku svého krále, proti tyranii mrzkého dobrodruha a proti uchvácení trůnu matkou, jež se přesto, že její syn byl prohlášen za plnoletého, držela žezla zuby nehty."

"Pro smilování boží," vykřikla paní z Guise a zvedla baculaté paže, "zanechejme všech těch vytáček... Kdo řekne á, musí říci také bé."

Při těch slovech se otec a La Surie na sebe podívali, protože moje rozmilá kmotřička nazývala vytáčkami všechny skutečnosti, ať byly jakékoli, jen když odporovaly jejímu názoru.

"Ostatně mám tu křížít zbraně kvůli minulosti, když je tolik co říci o přítomnosti?" pokračovala paní z Guise zapominajíc, že právě to činí. "Uvoluji se, kmotřenče, nemít vám příliš za zlé vaše nehodné tajnůstkářství, leč..."

"Ale Madame," pronesl otec a položil svou pravici na drobnou ruku mé rozmilé kmotřičky - dotek, který i po tolika letech způsobil, že se zachvěla a zrůžověla -, "což nechápete, že není jiného komplotu než tajného? Ani mně se Petr Emanuel s ničím nesvěřil. A měl pravdu."

"Cožpak, markýzi," řekla prudce, aniž však odtáhla ruku zpod jeho, "vás by to bylo nechalo chladným, kdyby se byl náš Petr Emanuel ocitl v náručí Bastily až do konce svých dní? Nebo skončil ještě rychleji na špalvu pod mečem katovým?"

"Madame, mám ronit slzy nad možným, když nám tak sladce kyne skutečné?" zeptal se markýz ze Sioraku. "Pokud jde o mne, raduji se převelice, že Petr Emanuel patřil k té hrstce mužů, kteříž v nebezpečí života uskutečnili králův záměr."

"V tom je však právě jádro pudla!" zvolala paní z Guise. "Proto taky jsem tady! Neboť si myslím, že Petr Emanuel je přespříliš skromný, váhavý, uzavřený ve své skořápce, zatímco smečka těch, co s ním stáli ve spiknutí bok po boku, hlasitě a silně poštěkává a žádá si místa, honěry, tituly a peníze..."

"A zdalipak je získali?" zeptal jsem se s otevřenou pusou.

"To se rozumí!" pokračovala s trochou povýšenosti. "Ludvík je spravedlivý a nezapomíná odměnit ty, kteříž mu tak dobře sloužili!"

Další dvě skvělé vlastnosti, pomyslel jsem si, které Ludvíkovi náhle přiznává: spravedlivost a vděčnost. Jak se ty časy mění!

"Posuďte sám!" pokračovala s vášnivým zaujetím. "Vítý byl z prostého kapitána gardistů povýšen na maršála Francie. Jeho bratr Du Hallier nastupuje na jeho místo včele pluku gardistů. A jeho švagr Persan je jmenován guvernérem Bastily. Tolik pokud jde o strůjce střelby. Zato pan z Luynes, ten dostává úřad prvního královského komořího, než se mu dostane pairského vévodství a než získá nesmírné bohatství Conciniho."

"Byli by udělali lépe, kdyby je vrátili do pokladny v Bastile, neboť tam odtud je vybrali," pronesl otec stroze.

"Nu a? Kritizujete Ludvíka?" namítla paní z Guise, která se stávala minutu od minuty větší stoupenkyní krále. "To není vše," pokračovala, "oba bratři pana z Luynes budou taktéž bohatě odměněni, u jednoho se mluví o vévodství, u druhého o maršálské holi."

*

"Bože na nebesích!" vzkřikl můj otec. "Titul maršála pro někoho, kdo v životě netasil meč!"

"V tom vám dávám za pravdu," řekla paní z Guise. "Je to trochu přehnané. Leč povšimněte si ještě něčeho: i těm dvěma neurozeným spiklencům se dostalo převelikého povýšení. Troncon bude královým osobním tajemníkem a Déagéant je jmenován správcem financí a krom toho postoupí do královské rady."

"To mu přeji," řekl jsem. "Je to muž velkých znalostí a nesmírné moudrosti."

"Vy mu to přejete! Vy mu to přejete! Leč vy, kmotřenče," řekla paní z Guise v návalu zlosti, "vy si myslíte, že když zůstanete skrytý jako pokorná fialinka pod svými lístečky, obdržíte odměnu za svou námahu? K čertu, pane, ukažte se! Nečekejte, až vám čas uplyne mezi prsty a zapomene se na vás! Požadujte! Požadujte! Spokojíte se s tím, že budete celý život malým rytířem?"

"Já se docela spokojím s tím, že jsem rytířem z La Surie," řekl La Surie, jehož hnědé oko náhle zajiskřilo, zatímco modré zůstalo chladné.

"Klid, Miroule!" pronesl otec sotto voce skrýváje rukou úsměv. "Pane," pravila vévodkyně s nejvyšší vážností a pohlédla na La Surieho, "prosím tisíckrát za odpuštění, pakliže jsem vás urazila. Šlechtic jakéhokoli stupně je šlechticem a není nic špatného na tom být rytířem. Byl jím i můj nejmladší syn."

"Madame," odpověděl La Surie, "toto přirovnání mě ctí. A upokojila jste mě s takovým půvabem, že bych byl rád, kdybyste mě od nynějška pokládala za nejponiženějšího a nejoddanějšího ze svých služebníků."

"Ten váš Miroul je ale šarmantní, pane," řekla paní z Guise obracejíc se k mému otci a pohlížejíc naň zároveň s tázavým výrazem, neb si začala klást otázku, zdali si z ní La Surie trošinku nedělal legraci.

Nicméně ať už tak či onak, lekce zapůsobila. Neboť vévodkyně, které dělalo takové potíže zaznamenat existenci lidí, jež považovala za příliš nízko pod sebou, než aby jí stáli za pozornost, nadále neopomínala brát na vědomí La Surieho přítomnost, nebo si jí alespoň všimnat více než pouhým kývnutím hlavy. Což činila duchaplně a nikoliv bez půvabu: "A jak se daří mému malému rytíři?" říkalavala poté, co jí vzdal hold otec. A s úsměvem mu podávala ruku k políbení, což dosud nikdy nedělala. Můžete si domyslet, činilo-li to La Surieho šťastným.

Co mne se týká, když se vrátila ke své věci, opět na mne naléhala, abych požadoval, jak ona říkala, mzdu za svou práci, a já jí nepřestajně sliboval, že jejích moudrých rad uposlechnu, byť jsem ani trochu nezamýšlel tak učinit. Měl jsem totiž obavy, aby neprovedla na svůj vrub nějakou demarši u Ludvíka, kteroužto - přicházející ze strany důvěrné přítelkyně královny matky - by byl shledal nevhodnou.

Po odchodu mé rozmilé kmotřičky si mne otec přitáhl k sobě a pevně mě stiskl v náručí.

"Půjдете?" otázal se.

"Nikoli, pane otče."

"A dobře uděláte. Sázím notně na to, že Ludvík v tuto rozhodující chvíli své vlády nezapomene na vaše služby, právě

jako nezapomněl na malou kuši, kterou jste mu dal v Saint-Germain-en-Laye ve svých deseti letech. Stejně jako v zatrpklosti je Ludvík vytrvalý i ve vděčnosti."

* * *

Nicméně jak čas plynul, jevílo se mi, že otcova sázka nedochází naplnění, a začal jsem si klást otázku, neudělal-li jsem chybu, když jsem pohrdl náhledem paní z Guise. Ne že bych si byl mohl na Jeho Veličenstvo stěžovat. Myslelo na mne, ovšem zdaleka ne tak, jak bych si přál.

V týž den, kdy došlo ke státnímu převratu, vyhodil král státní tajemníky (včetně Richelieua), z nichž si Concini učinil své pochopy, povolal zpět šedobradé ministry svého otce a přikázal mi zasedat v královské radě, ovšem bez rozhodujícího hlasu a pouze z titulu poradce v otázkách cizích zemí, jejichž jazyk jsem ovládal.

Tato zpráva, jakmile se ji dověděla, paní z Guise hluboce zarmoutila a posléze rozlítla. Tím spíše, že nepochopila, že "bez rozhodujícího hlasu" znamená pouze bez hlasovacího práva.

"To že má být nějaký vzestup ve stavu šlechtickém, jež jste měl právo očekávat?" řekla mi drtící slova mezi zuby. "To že má být zvětšení vašeho jmění? Jste jako předtím rytíř s ničím víc než důchodem z titulu prvního královského komořího! Tři tisíce pět set liber ročně! Úplný zlatý důl! Může být někdo práv svému postavení s tak ubohým platem?"

"A to není nic, být v mém věku členem královské rady?"

"To je toho! Vy se rady účastníte vestoje, zatímco nešlechtic nízkého původu Déagéant sedí!"

"Promiňte, Madame, on nesedí. V radě sedí pouze čtyři státní tajemníci a Jeho Veličenstvo. Všichni ostatní včetně mne stojí."

"Ovšem Déagéant smí mluvit, a dle toho, co mi bylo řečeno, si toho bohatě dopřává, a s jakou arogancí! Zatímco vy, jakkoli jste učený, si po jeho boku hrajete na něměho sultánova pochopa!"

"Madame, opět rače prominout, já smím mluvit, jakmile mne o to požádá Jeho Veličenstvo nebo pan z Villeroy."

"A žádají si toho?"

"Někdy."

"Nastojte! A pokud vás těch několik slov..."

"Madame, neřekl jsem ‚několik slov‘, řekl jsem ‚někdy‘."

"A pakliže vás těch několik slov, dvě či tři do měsíce, jak předpokládám, uspokojuje, potom tím lépe pro vás, rytíři, tím lépe!"

"Rytíř" nahradivší "mého kmotřence" byl jedovatý šíp, po němž se ke mně paní z Guise otočila podrážděně zády a za mocného víření sukní takřka odlétla.

Státním tajemníkem zahraničních věcí, jemuž jsem byl svým pověřením přidělen, byl tehdy pan z Villeroy. Pokud to můj a jeho věk dovolovaly, pěstoval jsem si za regentství královny matky jeho přátelství. Syn pařížského staršího cechu kupeckého, vzdělaný měšťan, obratný, prozíravý, nabitý znamenitými vlastnostmi i penězi, vzorný představitel úřednické šlechty, na niž ta naše tolik žárlila, byl pan z Villeroy po čtyřicet let úzce spjat se záležitostmi státu. Třebaže Jindřich IV. vůči němu byl kapánek nedůvěřivý, neboť i Villeroyovo umírněné katolictví vedlo k sympatiím ke Španělům, podržel si ho nicméně pro jeho zkušenosti a také proto, že Villeroy měl - jakmile nešlo o Španělsko - přejemný cit pro vše, co souviselo se zájmy Francie.

V době, kdy ho Ludvík povolal zpět do správy státu, měl pan z Villeroy sedmdesát tři roky, bílé vlasy, vpadlé líce, dlouhý nos a špičatou bradku, prodlužující jeho zažloutlé tváře kabinetního úředníka. Kolem hubeného krku, na němž vystupovaly všechny šlachy, nosil malé staromódní okruží, jemuž by se byli naši dvorští floutci posmívali, kdyby pan z Villeroy neměl tak velebný vzhled a vědění, jehož si naši princové vážili.

Měl mě rád z toho důvodu, že jsem mu rád naslouchal, a také proto, že jsem si dal tu práci a naučil se několika jazykům, jedním slovem proto, že jsem se rád vzdělával, ač jsem byl šlechtic. A pokud to dovolovalo jeho zdraví, prokazoval mi pan Villeroy laskavost a po zasedání rady či audiencích velvyslanců se mnou rozprávěl a odhaloval mi, nikoli bez obezřetnosti a jemnosti starého diplomata, rub věci, o nichž se na zasedání hovořilo pouze z vnější stránky.

Naneštěstí byl na tom již velmi zle, a byť byl stále jasného ducha, jeho krok budil dojem, že je den ze dne vratší, jeho gesta neobratnější, těžce oddychoval, dlouhá sezení rady jej vyčerpávala. Sedm měsíců poté, co byl povolán zpět k výkonu moci, odebral se cestou všeho živého a připojil se v hrobě k princům, jimž sloužil.

Na zahraničních věcech byl nahrazen panem z Puisieux, synem kancléře Br?llarta ze Sillery. A k těmto dvěma Br?llartům, jak se jim říkalo, jsem nikdy - usiluje současně o zachování dobrých vztahů, jež mé funkce u nich vyžadovaly -, nepocítil ani špetičku sympatie a úcty, neboť se mi dosti rychle vyjevilo, že se starají raději o své než o státní věci.

Vzpomínám si na jednu audienci velvyslance ještě za života pana z Villeroy, kteráž na mne učinila velmi hluboký dojem. Leč musím nejdříve přesně popsat způsob, jak se věci obvykle odehrávaly. Když si některý z velvyslanců přál mluvit s králem, obrátil se na pana z Bonneuil, jenž o tom zpravil krále, který ho poslal za panem z Villeroy a ten si o tom s králem pohovořil, a až bylo rozhodnuto, pan z Bonneuil sdělil žadateli, že jeho žádost byla schválena nebo případně zamítnuta. Avšak král mohl taktéž prostřednictvím pana z Villeroy nebo pana z Bonneuil vyslance povolat, považoval-li to za vhodné.

K tomu případu došlo v prvních dnech června 1617, kdy Španělsko, zmocnivší se již Milánska, vyhledávalo spor se savojským domem, jehož vztahy s Francií, odedávna velice přátelské, se měly o dva roky později ještě upevnit sňatkem Kristýny, druhé Ludvíkovy sestry, s vévodou Savojským.

Když Ludvík přijímal nějakého velvyslance, vítal jej s úzkostlivou zdvořilostí. Vstal, vyšel mu vstříc, několikrát po sobě jej pozdravil smeknutím klobouku, jako by vzdával čest zemi, již zastupoval. Jestliže hodnostář patřil k jen trochu spřátelenému království, jako bylo Savojsko, a král ho již dlouho neviděl, dokonce jej i objal. Pokaždé když velvyslanec

v dalším rozhovoru použil zároveň s úklonem titulu "Jeho Veličenstvo", Ludvík mu pozdrav neopomněl oplatit. Což mu nebránilo naslouchat projevu jeho protějšku s krajní pozorností, přičemž jeho mladá tvář - má sličná čtenářka si vzpomíná, že mu nebylo ani celých šestnáct let - byla prodchnuta zároveň vážností, důstojností a blahovůlí. Takové přijetí však nepřichystal zástupci již řečeného království, kteréž usilovalo, jak si vzpomínáme, přivlastnit si vévodství drahé našim srdcím. Když vévoda z Monteleone vešel a vykročil k Ludvíkovi, ten se při odpovědi na jeho pozdrav jen napůl zvedl ze své stolice a jen napůl smekl klobouk. Potom hned na počátku řekl bez obalu, bez rétoriky a bez nejmenších okolků, že jestliže vojska jeho milovaného bratrance budou nadále napadat Savojsko, chopí se zbraní a půjde svým přátelům na pomoc.

Vévoda z Monteleone, na němž všechno - tělo i obličej - bylo protáhlé, hubené a škrobené a jemuž šlo po příjezdu do Francie dosti těžko vysvětlit, že smí-li jako španělský grand zůstat před svým vlastním panovníkem s pokrytou hlavou, před králem Francie musí smeknout, byl oním zároveň rozhodným i úsečným projevem překvapen, a vykládá si jej jako důkaz nezkušenosti, domníval se, že nad takovým králem holobrádkem vyhraje levou rukou.

"Pane," pravil, "toto je pro mne natolik nečekané, že v dopise svému králi raději opomenou napsat, že král Francie má v úmyslu zdvihnout zbraň ve prospěch Savojska."

Jelikož moje místo bylo za panem z Villeroy, kterýž stál za stolicí Jeho Veličenstva, nemohl jsem vidět do Ludvíkovy tváře, když odpovídal, leč podle tónu jeho hlasu jsem vycítil, že pohrdání, jež prosakovalo velvyslancovými slovy, pokládá za hrubě urážlivé.

"Pane," pronesl chladně, "napište pouze, že k dosažení všeobecného míru je třeba začít dohodou o klidu zbraní, jinak, jelikož Savojsko patří k mé koruně, poskytnu mu pomoc."

Po tom prohlášení nastalo ticho.

"Když je to přání Vašeho Veličenstva," pravil vévoda Monteleone s úklonou, aniž však seabeměně ztlumil svou zpupnou pýchu, "napíší králi, co mi řeklo, že mu mám napsat, než lituji, že takové rozhodnutí Vašemu Veličenstvu poradili."

Po této sotva zastřené nestoudnosti vzpřimil Ludvík hrud' i hlavu, a aniž zvýšil hlas, řekl:

"Radou je mi zde, pane, jedině zájem mé správy."

A ledovým hlasem dodal:

"Sdělit jsem vám svou vůli. Zpravte o ní svého pána a odeberte se za panem z Villeroy, kterýž vám sdělí mé ostatní záměry."

To bylo poprvé a naposledy, co se pan z Monteleone pokusil mluvit s králem povýšeně. Ne že by byl hloupý, lež za časů regentství se málokdy dostal do Ludvíkovy blízkosti a držel se ještě verze "převelice dětinského dítěte", šířené jeho matkou. Tak se stalo, že jej čtyřiašedesátý duben 1617 zaskočil a nechal ho s otevřenou pusou. Přesvědčen však o vlastní neomylnosti, jako bývají diplomati častokrát, utvrdil se nakonec v tom, že otcovství státního převratu nenáleželo králi, ale panu z Luynes a jeho okruhu. Nuže tak tomu nebylo, což mohu potvrdit, vždyť jsem náležel k té hrstce spiklenců, kteří Ludvíka obklopovali. Na našich tajných schůzkách ubohý Luynes, tak půvabný a tak zbabělý, nenavrhl nikdy nic jiného než útek. Kdyby bylo záleželo jen na něm, Concini by byl ještě naživu a regentka by seděla na uzurpovaném trůnu.

Vůči Španělsku se Ludvík nespokojil s hrozbou intervence. Bez meškání vypravil armádní voje vedené Lesdiguiérem a ten donutil Španěly, aby upustili od obléhání Verceil. Je pravda, že tento zásah doporučila velkou většinou hlasů královská rada, než jakmile bylo dosaženo většiny, král vzal za své rozhodnutí odpovídající zcela jeho náhledu a uplatnil je s nejvyšší rázností. Zásada, již si Ludvík uložil hned od prvního dne, kdy se stal pánem, byla nechat po diskusi členy rady hlasovat a řídit se názorem většiny, ne však tehdy, kdy tento názor odporoval jeho niternému přesvědčení. Potom rozhodlo své újmě, jak uvidíme v záležitosti jezuitů.

Zasedání rady se odehrávalo v knihovně ve druhém poschodí Louvru. Byl to krásný sál ozdobený zasklenými knihovnami, mezi nimiž byly zavěšeny tapisérie. Ludvík usedal v čele stolu, s kloboukem na hlavě. Po jeho levici a pravici zasedli, vždy po dvou, čtyři státní sekretáři, také s pokrývkami hlavy. Zbytek přítomných včetně princů a vévodů stál s odkrytou hlavou.

Jelikož byl sám tak lakonický, vyžadoval od svých ministrů taktéž co největší stručnost. Jakmile některý z nich mluvil, narazil si víc klobouk, zkřížil paže a naslouchal mu s neproniknutelnou tváří a s největší pozorností. Nikdy nepřerušoval. Když se jedenkrát princ Condé odvážil skočit do řeči jednomu ze státních sekretářů s námitkou, Ludvík zdvihl ruku a řekl nesmlouvavým tónem:

"Bratranče, nechávám každého, aby se volně vyjádřil. Budete mít tedy dost času, až na vás dojde řada."

Pokud jde o mne, byl jsem, alespoň na počátku, zaražen kontrastem mezi mladistvou tváří svého krále, kulatou a hladkou, a vrásčitými, starými tvářemi ministrů. Byl tam Br'llart ze Sillery, kancléřa hlava rady; Du Vair, strážce pečeti; Jeannin, vrchní správce financí; a Villeroy. Všichni čtyři už měli sedmdesátku za sebou a Ludvík asi vzpomínal, jak je drahněkrát zažil, když se coby osmiletý chlapec stojící mezi nohama svého otce zúčastnil bez vrtění a ani nedutaje zasedání rady od začátku až do konce.

Od té doby snih stáří překryl zřídle vlasy šedobradých, leč nepřišli o žádnou ze svých znalostí. Každá z jejich vrásek hlásala dlouhou zkušenost. Znali soukolí, postupy řízení, akta, precedenty. A pro Ludvíka, tak mladého a žádostivého dobře vládnout, měly tyto stářické sloupy podírající stát již tak dlouhá léta cosi úžasné uklidňujícího.

Místo aby jej totiž po otcově smrti připravovali na královské povolání, bylo právě naopak děláno všecko, aby jej učinili neschopným je vykonávat. Povšechné, přerušované a předčasně uzavřené vzdělání, jež končí, když je mu třináct let; vzdělání samo o sobě hrubě neúplné: množství latinského skloňování, špetka kartografie, nepatrně historie, žádná cizí řeč a ne tolik matematiky, kolik by byl chtěl, shledávaje ji "velmi užitečnou pro artilerii a opevnění"; a účast, za královny matky málo podporovaná, což je to nejmenší, co se dá říci, v královské radě.

Nijak zde nehodlám očerňovat víc, než je nezbytné, regentku, kterou svéhlavá pýcha hnala z jedné hlouposti do druhé až ke konci tak nešťastnému, že si žádá soucitu. Leč je nepochybné a všemi potvrzené, že Marie Medicejská milovala moc a její pompu a v synovi viděla rivala, kterýž jí vše vyrve, takže proto bylo nutné ho ponižovat, izolovat, omezovat. Což činila, neb jakýkoli něžný cit jí byl cizí, s povýšeností a krutostí, jež u ženy, a tím spíše u matky, udivuje. Ludvík byl ducha příliš bystrého a vůle příliš silné, než aby v tom ohledu královna matka dosáhla úplně svého, než mám pocit, že zase tak zouplna neprohrála. Potřeboval ještě hezkou řádku let, než se zbavil pocitu ponižující méněcennosti, jež mu vnutila.

Zdá se mi, že Ludvíkovu malou sebedůvěru na úsvitu jeho vlády zvyšovaly dvě okolnosti. Nikdy se mu zcela nezdařilo zbavit se koktání, a převážně proto, aby je zastíral, rozhodl se na veřejnosti mlčet nebo být v řeči velice úsporný. Dodatečně vysvětloval toto své vystupování jako vrozený povahový rys. V dětství říkával svému vychovateli: "Přece víte, pane ze Souvré, že nejsem velký mluvka." A v letech, jimiž se zabýváme, sdělil nunciovi Corsinimu: "Nelibuji si ve frázích."

Jakmile se stal pánem ve svém království, přišel na to, že tento "povahový rys" má v sobě výhody. Diskrétnost a utajování jsou pro málomluvného snadné. A nádavkem dodávala mu tato zdrženlivost vážný, úctyhodný vzhled. Kromě toho jakmile pak ústa otevřel, stručnost jeho výroků zvyšovala váhu každého vyřčeného slova. Avšak jeho mlčenlivost a jindy strohost jeho řeči nesly v sobě taktéž velkou politickou nevýhodu, neb francouzský lid jest blázen do bonmotů, jiskřivého vtipu, výbušné a rozverné výmluvnosti, v níž jeho otec vynikal a již vděčil velkou měrou za svůj vliv, přesvědčivou silu a oblíbenost, jaké syn přes své schopnosti nikdy nedosáhl.

Nezdá se mi přehnaně smělé naznačit, že neúspěch Ludvíkovy svatební noci s Annou Rakouskou ve čtrnácti letech svým způsobem přispěl k tomu, že budil dojem dětské nezralosti, a to v zemi, kde jsou záletníci oblíbenější než stydlivky. Přinejmenším to bylo velmi tíživé selhání, jež za sebou vlekl mnoho let, necháme-li stranou úzkosti a ponížení malé královny.

Jeho otec, záletník, byl jeho hrdinou, příkladem a vzorem ve všem krom právě oblasti milostných pletek. Jablko padlo daleko od stromu. Dali si záležet, aby mladickou bujarost Ludvíkovu ochromili vtoukající mu do hlavy od kolébky a od dětství, že tělo od ďábla jest. Páter Cotton ho držival u zpovědi dobrou hodinu a utvářel mu duši hladoučkou, z níž byly touhy vyrvány i s kořeny jako plevel. V zápalu víry neměl Cotton, přesvědčený jezuita, tušení, že s koukolem vymyje zdravé zrno. Dobromyslný, leč zaslepený, neuvědomoval si, že krále zbavuje mužné síly, zatímco Ludvíkova matka ho současně doháněla k politické impotenci. Nebyl to komplot. Dobrák páter byl první, kdo želel fiaska svatební noci, a nikoli poslední, kdo svého kajícího tlačil k tomu, aby si zajistil následníka. Avšak zdálo se, že věc je věru ohrožena. Ludvík se stal cudným jako mmich. Je odzvoněno rozkošným milenkám, s nimiž jeho otec zoceloval svou zdatnost! A cožkoli o tom mohli napovídat naši povedení žvanilové od dvora, je odzvoněno taktéž miláčkům Jindřicha III.! Pan z Luynes byl velice milován, než nikoli tímto způsobem.

Ludvík vykonával u své půvabné malé královny dvě obřadné návštěvy denně a častokrát ve chvíli, kdy vcházel do jejích komnat, jsem si všiml, jak je sinalý a nesvůj, ne že by ubohou Annu nenáviděl, byla tak hezoučká a živá a tolik toužila být opravdu jeho ženou, měl však neskonale hrůzu z dobré stovky dvorních dam, nevázaných a tlachajících, kteréž se tam natřásaly, všechny tak ženské, a co je horší, tak španělské: v jeho očích ta nejhorší neřest. Častokrát mi napadlo, jak by se jeho otec v tom fraucimoru cítil naopak ve svém živilu, obklopen sametovými pohledy, vlnivými boky a jiskřivými úsměvy. Pro mého ubohého Ludvíka to byla muka.

Největší zábavou jeho života, jež byla současně odvetou a útěchou pro jeho mužskou pýchu, narušenou abstinencí hrubě nevhodnou u prvního šlechtice království, byl lov. Na koni, jsa neohrožený jezdec, pěšky, jsa neznatelný chodec, nebo se sokolem na zápěstí pronásleduje všechno, co má srst nebo peří, jenom ne tu hezčí polovinu lidstva. Jeho pojetí lovu je přísné, heroické. Na prvním místě dokonalost. Je nedostižným střelcem. S kuší srazí orla v plném letu. Než to nestačí. Musí vědět všechno o zvěři, způsobech honby a pravidlech, která je nutné dodržovat. Posléze je třeba, aby úlovek a usmrcení znamenalo jistý výkon. Když byl na lovu v oboře Peq* pod zámkem Saint-Germain-en-Laye, rozhodl se pronásledovat jelena. "Sire," protestují lovčí, "toť nemožné. Prší. A dešť zmate nos psů." Ludvík na to nedbá, drží svého slidiče, pustí se za jelenem sám a věnuje se tomu štvání rovně tři hodiny za deště a krupobití. Konečně kořist najde, a ježto jí nyní stačí jen sledovat, vrátí se do zámku, zajde na mši a navštíví královnu. Zkrátka plní své obvyklé povinnosti. Taktéž se nají, znovu nazuje boty, neprodleně se vrátí do obory a štve dál jelena, jehož toho rána vyslidil. Honba trvá pět hodin, od jedné hodiny po polednách do šesti do večera. Snáší se noc, vysoká je konečně v posledním tažení a Ludvík se vrací do zámku. Svléknou jej, vysuší a převléknou. Navštíví královnu. Během onoho pamětihodného dne jí věnoval dvakrát deset minut a jelenovi osm hodin.

Jelikož byl velkým lovcem a taktéž proto, že za svého panování příkladně trestal rebely a zrádce, šla o něm zvěst, že v sobě měl špetku krutosti. Dalek toho přijmout tento soud za svůj, naprosto jej odmítám. Pokud jde o mne, řeknu, že především toužil být spravedlivý.

Moje spanilá čtenářka si možná vzpomíná, že když v deseti letech připravoval sestřičce amoletu, řekl jí, že mnozí zlovolní jej zovou Ludvíkem Koktavým, leč on by chtěl, aby ho zvali Ludvíkem Spravedlivým. To bylo za časů, kdy jej křivdy, jichž se vůči němu dopouštěla jeho matka, zraňovaly tím krutěji, že proti nim nemohl protestovat otevřeně: byl by dostal výprask.

Odtud ta úporná zatrpkllost, kteráž v něm bujela celou dobu regentství a byla dle mého mínění příčinou, že se v něm usadila ona strohost vykonavatele spravedlnosti, jež vysvětluje přísnost vládnoucí zajevo panování. V tuto chvíli uvedu pouze jeden příklad. Věnovali mu rotu švejcarských vojáků jeho věku, kterouž vedl tak jako sebe tuze tvrdě. A pamatují se, že rok po státním převratu nečekaně ty holobrádky navštívil v jejich ubikaci v sedm hodin ráno a nalezl jednoho z nich, jak ještě lenoší v posteli. Podrážděn takovou nekázní dal jej Ludvík vynést na dvůr na hnojník a rozkázal, aby mu pomazali tváře koňským trusem.

Byla to zajisté věc nepatrná vzhledem k nepoměrně krutějším trestům - jako šišák, kolík, osel nebo estrapáda -, * jež naši kapitáni v této zemi ukládají vojákům. A možná že na mě tento trest tolik zapůsobil proto, že jsem se stal jeho svědkem. Tahleta strohost v ukládání trestů, to byl bod, v němž se dle mého mínění nejvíce lišil od otce. Ludvík nerad promíjel, a nikdy dvakrát. Než ona neoblomnost neznamenal, že by mu snad chyběly city lidskosti. Když se dověděl, že žena, vůči níž měl nemálo důvodů k nevoli - mám-li ji jmenovat, manželka Conciniho Leonora Galigaiová -, byla odsouzena ke stětí a spálení, ** vyličení popravý jej natolik rozrušilo, že té noci nespál. Já se domýšlím, že by ji byl raději poslal zpět do Itálie a předtím našel jiný způsob, jak z ní vymáčkout obrovskou kořist - kteroužto jí umožnil nashromáždit silný vliv na regentku -, než by dopustil odpornou obžalobu z čarodějnictví.

* * *

Datum třináctého září 1617 mi zůstalo vryto do paměti stejně jako panu z Luynes, leč z důvodu bez nejmenší pochyby zouplna jiného, než byl ten jeho.

On se toho dne ženil. Bylo tomu už dávno, co své přání před Ludvíkem vyslovil, vlastně hned druhý den po státním převratu, když jej Ludvík zahrnoval dary a honéry. Jelikož se stal jedním z nejbohatších a zcela jistě nejvlivnějších šlechticů království, toužil založit rod, jenž by navěky zachoval velkou přízeň, již se mu dostalo.

Ludvíkova láska k němu jako by neměla mezi a dvorské pomluvy o té věci jsou takové, jak jsem pravil, je taktéž možné, že Luynes si přál zavřít ony dobré zobáky jednou provždy důkazem, že pokud jde o něj, není necitlivý k půvabům gentil sesso* ani neschopný stát se zakladatelem rodu.

Ludvík, jenž mu v tom čase své vlády nic neodmítl, pojal úmysl oženit jej nejdřív se svou nevlastní sestrou z nemanželského lože slečnou z Vendôme. Než slečna byla namyšlená. Notně se pyšnila tím, že jí v žilách koluje krev Jindřicha IV., a ačkoli Luynes byl jedním z krásných kavalírů, po nichž dívky zhusta blázní, nechťela jej: z malé provensálské šlechty se jí dělalo nanic.

Větší úspěch měl Luynes u Marie z Rohanů-Montbazonů, buď že ji otec, vévoda z Montbazonu, do toho svazku tlačil, neb jej poháněla ctižádost stát se tchánem favorita, buď že ona sama, nechťic zůstat starou pannou, planula touhou stát se nezávislou, mlat' muže ve velké lásce a dohlédala již dále než k budoucímu manželovi.

Ludvík neměl rád ani obřady, ani slavnosti, svatba se tedy konala ve věžní kapli, kde stísněný prostor vylučoval větší počet účastníků, jako jej rovněž vylučovala hrubě nezvyklá doba, jež byla vybrána k uzavření sňatku: pět hodin ráno... Pokud je mi povědomo, nikdy dáma nevstávala tak brzy, téměř v noci, aby se vdala za svého snoubence.

Mši sloužil arcibiskup tourský. Tlustý protiva, kterého s námahou dostali z lože v takovou nepatřičnou dobu, měl během bohoslužby co dělat, aby se mu nezavíraly oči, a dvakrát popletl křestní jména snoubenců.

Vévoda z Montbazonu pozval jen hrstku přátel, zato však tam byli na králův příkaz všichni spiklenci ze čtyřřadvacátého dubna včetně těch, kteréž vévodkyně z Guise nazývala "neurozenci nízkého rodu" - Déagéant a Troncon. Déagéant zářil nově nabytou slávou vrchního správce financí a člena královské rady. A mne nenapadlo, když jsem mimoděk sjel pohledem po dobrácké tváři Tronconově, že za ním budu muset příští dva dny zoufale běhat, aby se mi od něho dostalo jistého vysvětlení.

Troncon neměl vzácné vlastnosti Déagéantovy, leč když byl Ludvíkem vybrán, aby se stal jeho osobním sekretářem, dostal od něho úkol, jenž mu tuze vyhovoval a jehož se uměl zhostit s takovou majestátností, že vidět a slyšet ho, byli byste uvěřili, že příslušná rozhodnutí učinil sám: úkol roznášet milost a nemilost královi.

Poněvadž však zlomyslnosti dvora dělá větší radost nepřízeň než přízeň, pokud některého vysokého úředníka Jeho Veličenstva postihla ta první, dvůr si navykl nazývat demarší, k níž králův sekretář přistupoval se vzezřením, jež jsem popsal, tronsonádou.

Na svatbě se ani nehrálo, ani nezpívalo, a arcibiskup dostal od krále příkaz zkrátit homilii, jež však byla delší, než zamýšleno, s takovou námahou arcibiskup předčítal text, jež mu psal jeho generální vikář. Celá záležitost se přese všechno odbyla natolik hladce, že v šest hodin vše skončilo. Slečna z Montbazonu, skvostně vyšňořená, stala se provždy paní z Luynes a brzy - než mám pocit, že toto povýšení bylo již předvídáno a domluveno - paní vévodkyně z Luynes.

Hosté se tlačili, aby novomanželům přednesli svá blahopřání, a já si mohl nevěstu nerušeně prohlédnout. Byla to velká dívka, při těle, svěží a ohnivá, a její dekolté, hlubší, než bych očekával u nevěsty v kapli, bylo předzvěstí tak krásných příslibů, že by byly mohly poplést hlavu i světcům na vitrážích.

Mám-li mluvit upřímně, nebyla to klasická kráska, její nos byl trochu dlouhý, leč ne natolik, aby jí hyzdil obličej. Pozoroval jsem, že na kavalíry mezi hosty hleděla směle, a přes toto zjištění, jež by mě bylo mělo varovat, když došlo na mě, abych ji pozdravil, její zářivý úsměv a velké modré oči, plné důvtipu a ohnivosti, mne vmžiku uchvátily. Byl to bezprostřední, bláznivý popud, v němž má vůle ani rozum nehrály nejmenší roli. Teprve následujícího dne jsem pocítil jakýsi stud za to náhlé nemístné vzrušení, jímž jsem se zpronevěřil, byť jen v myšlenkách a na kratičkou chvíli, své falké hraběnce.*

Když se rozloučil s novomanželi, vyběhl Ludvík, aniž řekl, kam jde, a to tak rychle, že jsme mu sotva stačili: "my" znamenalo maršál Vitry, jeho bratr Du Hallier, kapitán gardistů, pan La Curée, kapitán lehké jízdy, baron Paluau, jeho majordomus, mladý Montpouillan (syn vévody La Force) a moje maličkost, všichni notně žasnoucí, když jsme viděli, jakým tempem se Ludvík žene chodbami a schodišti Louvru, netušíce, kam k čertu utíká tak kvapně v půl sedmé ráno s břichem stejně prázdným jako ta naše, neboť co vstal, nepozřel ani sousto.

Voják na stráži byl tak překvapen, když se král ukázal u škvíry, že ho nejdřív málem nepoznal, a byl by ho asi zastavil, kdyby za ním nepoznal vykrmenou papulu Vitryho. Rozběhl se tedy před Jeho Veličenstvem, odháněl ty, co chtěli vstoupit, a uvolňoval místo králi na úzké lávce vedoucí ke spicímu mostu. Potom otevřel dokořán (ovšemže ne sám) Bourbonskou bránu, jež byla jen pootevřená.

Jen co jsme byli venku, pochopili jsme, co měl Ludvík na mysli od samého počátku toho běhu, a vtom jsme již viděli, jak

opětovaně buší na dveře Mičovny, které se, mohu-li věřit svému otci, za Karla IX. říkalo herna pěti panen, poněvadž učitel míčové hry, jemuž patřila, měl pět holek na vdávání. To pojmenování Mičovně zůstalo, protože bylo žertovné, i když uplynulo mnoho vody, co panenky už nebyly panenkami, ale manželkami a matkami, a učitel míčové hry pod drnem.

Když se Vitry připojil mocnými pěstmi ke královu bušení na dveře Mičovny, dělal takový rámus, že se dveře nakonec otevřely, dovolující zahlédnout hubeňoučkého, šedivého strážce, jenž při shlédnutí krále málem omdlel. V tuto ranní hodinu zela velká dvorana prázdnotou, a jakmile za námi znovu zapadly dveře a byl vydán zákaz vstupu pro kohokoli, nenalezli jsme tam ani pomocníka, aby zaznamenával body, ani sběrače míčků. A byli bychom nenašli ani míčky a rakety, kdyby Vitry, starý žoldák, neměl osobitý způsob, jak otevřít skříň s visacím zámekem.

"Takže Vitry rozbíjí další dveře," poznamenal Ludvík s výrazem ani ryba, ani rak, narážející na to, že Vitry se před několika lety nebál rozstřílet bránu vězení, aby dostal na svobodu dva své vojáky, jež náměstek vrchního soudce držel za mřížemi.

"Nuže!" řekl Ludvík s raketou v ruce, "kdo mi vrátí míček? Vy, Vitry?"

"Sire, byl bych chabý protihráč. Zvolte si raději La Curée. Ten hraje znamenitě."

"S radostí, Sire," ujišťoval La Curée, nevypadal však nadšeně, že se má honit s prázdným břichem, tím spíš, že byl notný jedlík.

Ještě si vzpomínáme, jak při hostině pod širým nebem pro "dvorní jedlíky", na niž se Ludvík bez okolků pozval, pan z La Curée s ubrouskem kolem krku jezdil do kuchyně pro mísy s jídlem koňmo a opět koňmo je přivázel "jedlíkům", sedícím v loubí, a neopomněl si při každé jízdě sám předem vybrat řádnou porci.

Louis pověřil Vitryho, aby dělal rozhodčího, jelikož však chyběl pomocník, maršál se ujal i jeho úkonu a na černou tabuli zapisoval body, jež střídavě získával každý z protihráčů.

Mne si král vybral jako soudce u sítě, což zde nebyla žádná síť, nýbrž lano napjaté mezi oběma hráči a opatřené po celé délce trásněmi spadajícími až k zemi a bráncími míčku proletět pod lemem. Trásně však nebyly tak husté, aby jimi míček po silném úhozu neproletěl, a to bylo podnětem k nekonečným sporům mezi hráči, které měl soudce při síti za úkol řešit. Ludvík určil Paluaua a Montpouillana jako sběrače míčků, jež byly u Pěti panen vyrobeny z psích chlupů potažených kůží (ovšem ne jakýchkoli psů ani jakoukoli kůží) a měly mimochodem řečeno pověst těch nejlepších v Evropě, rád se totiž chlubil tím, co dobrého se dělá v tomto království. Sběrači měli téměř tolik pohybu co hráči, aniž jim z toho plynula sláva, bylť to úkol skromný a vyčerpávající notně dech, ani ne tak pro Montpouillana, v šestnácti letech útlého a ztepilého jako chrt, jako pro Paluaua, jehož teřich činil jeho pohyby předčasně těžkopádnými. Horší je, že se mu kvůli tomu vysmívali, ač bez uštěpačnosti, neb jeho laskavost mu získávala jen přátele.

"Vsadíte si, pánové?" řekl Ludvík poněkud netrpělivě, sundalť si kabátec a začínalo mu být chladno.

"Toť se rozumí," souhlasil maršál, a věda, že nejlepší způsob, jak se králi dvořit, bylo nelichotit mu, vsadil na La Curée.

Že však byl právě taková držgrešle, jako byl bohatý, vložil do měšce určeného sázkám a zavěšeného na jednom z kůlů držících síť pouze dva zlatáky: sázka mu stejně moc nešla pod nos, bylať předem ztracená, neb vítěz utkání shrábl všechny vsazené peníze. Jeho bratr, pan Du Hallier, kterýž byl jakousi vybledlou replikou staršího bratra a ve všem jej napodoboval, vsadil taktéž dva zlatáky na La Curée. Tento Du Hallier vypálil na Vitryho znamení jednu z ran pistolí, které skolily Cruchiniho na spícím mostě Louvru. A přestože tři rány byly, jak se posléze ukázalo, všechny smrtelné, Du Hallier vypínal hrud' a všude hlásal, že smrtelná byla jen ta jeho, což by mu bylo vyneslo vyzvání na souboj, kdyby byl Vitry neučinil rázný konec jeho vychloubání.

Majordomus pan Paluau, neb pravděpodobně kalkuloval stejně jako Vitry, vsadil taktéž na La Curée, a protože maršála nechtěl urazit tím, že by byl štedřejší než on, vložil do měšce zase dva zlatáky. Tudíž Montpouillanovi a mně nezbývalo než vsadit každý tři zlatáky na Ludvíka, aby byly sázky vyrovnanější. Vcelku činila odměna pro výherce dvanáct zlatáků, což bylo pěkně málo pro kapitána lehké jízdy a víc než skrovné pro krále.

"Je libo, Sire, abych vylosoval servis?" otázal se Vitry shýbaje se k měšci pro zlaták. "Co zvolí Vaše Veličenstvo?"

"Hlavu," pronesl Ludvík s úsměvem, neboť si rád připomínal, že ona hlava je právě ta jeho.

Zlaták se ve vzduchu otočil kolem své osy, a když se dotkl země, měl tolik vkusu, že dal výhodu Jeho Veličenstvu, kteréžto sevřelo pevněji v ruce rukojeť rakety a zaujalo postavení k servisu. Vitry sebral zlaták ze země a jakoby nic si jej strčil do kapsy.

"Tenez!" zvolal král se zdviženou raketou.

"Beru!" odpověděl La Curée z druhé strany sítě.

La Curée vyhrál králův servis, potom svůj a znovu králův, leč pak náhle se mu jeho znamenitá hra pokazila a neudělal již nic kloudného.

"Slábnete, La Curée!" zvolal Ludvík.

"Mám totiž hlad, Sire!" řekl La Curée.

"Mám-li vás porazit, nechci, abyste prohrál z hladu," řekl Ludvík.

"Nechte míčků, Paluau, utíkejte ke kuchyním a dejte nám poslat nějaké jídlo!" pokračoval král.

"Sem, Sire?" zeptal se Paluau s vytřeštěnými očima.

"Sem!"

"Pro vás, Sire?"

"Pro všechny!"

A když Paluau odcházel, cupitaje a postrkuje před sebou svůj malý teřich, Ludvík zařval:

"No tak, Paluau, utíkejte! Probůh, utíkejte!"

Což vyvolalo smích, i sám Ludvík se usmál, jsa toho rána v té nejlepší náladě na světě, nalezť způsob, jak za méně než

měsíc přiznání svého favorita do starého slavného rodu.

Než došlo jídlo, stihl Ludvík vyhrát ještě dvě hry za sebou nad La Curéem, kterýžto od chvíle, co se mluvilo o jedení, nemyslel na nic jiného. Konečně se objevili, postrkující na malém vozíku dvě velké mísy, dva robustní kuchyňští pomocníci vedení oběma prvními komorníky Jeho Veličenstva, Jindřichem z Berlingheny a Soupitem, jeden nesl velkou hrudku másla jako svátost a druhý tolik chleba, že jím šlo nakrmit celou patrolu.

Soupitova otce jsem vůbec neznal, zato velmi dobře otce Berlinghenova, jenž tolik let sloužil Jindřichu IV. jako první komorník: věrný, oddaný, diskretní, nepodplatitelný. Po jeho předčasné smrti vznikly jisté potíže s tím, má-li syn převzít úřad po otci, byl totiž velmi mladý. Než Ludvík z věrnosti k vlastnímu otci nechtěl ve svých službách nikoho jiného než dalšího Berlinghena a musel se spokojit s holobrádkem, jemuž bylo sotva třináct let. Soupitem nebylo nic starší ani lépe vycvičený, takže Ludvík s nimi měl často trápení, peskoval je a trestal za nesčetné chyby, nicméně je miloval. A příležitostně, zapomínaje na svůj majestát a uvědomuje si svůj věk, si s nimi hrál.

Kuchyňští pomocníci a oba první komorníci rozmístili mísy na lavicích tribun, jež posloužily zároveň jako stolky i židle. Pustili jsme se hladově do jídla a jedli prsty, neb kuchyně zapomněla poslat nože a vidličky. Ze všeho masa, co ho tam bylo, přišla ke cti na prvním místě kuřata z Bresse, pečená den předtím, jejichž maso však bylo šťavnaté. Povšiml jsem si, že oproti svému zvyku jí Ludvík hrubě málo, přemýšleje bezpochyby o nedokončené partii, zatímco La Curée, jenž svému jménu vsuktu nic nedlužil,* se cpal za čtyři.

"Tady je krásné stehýnko!" jásal, trháje si oblíbený kousek z dozlatova upečeného kuřete, a ze rtů mu takřka stékala slina.

"To je toho!" řekl Vitry. "Luynes má v tuhle chvíli něco lepšího na zub!"

"Vitry," pokáral ho Ludvík upjatě, leč aniž zvýšil hlas, "nechci, aby se přede mnou říkaly sprostoty a hrubosti."

Vitry v tu ránu upadl do rozpaků a bylo nádherné pozorovat, jak se tahle velká protřelá papula červená jako panenka. Už jednou jsem ho viděl takhle se začervenat, když se z hladu pokusil v Ludvíkově kočáru tajně chroustat sušenku.

"Vitry," pravil tehdy Ludvík, "chcete snad z mého kočáru učinit krčmu?"

Samo sebou že ještě než uplynulo dopoledne, Ludvíkovo pokárání Vitryho ohledně paní z Luynes bylo známo celému dvoru, přičemž jedni v narážkách a tichým hlasem odsuzovali královu přehnanou stydlivost, druzí (hlavně dámy) lamentovali nad maršálovou hrubostí. Patřil jsem spíše k těm druhým, částečně proto, že paní z Luynes se mi již vloudila do srdce a nechtěl jsem, aby se o ní takto mluvilo, ovšem částečně i proto, že podle mého měl Ludvík pravdu, když nestrpěl, aby se v jeho přítomnosti vyslovovaly tak nízké věci. Prostota u něho neznamenalala povolnost vůči těm druhým. Přihodilo se, že Ludvík po dlouhém pěším honu ve větru a dešti vstoupil vyčerpan a vyhladovělý do venkovské hospody, našel tam Švejcary z jednoho ze svých regimentů, sedl si k jejich stolu a dělil se s nimi o žitný chléb, solené maslo a druhák. Avšak při tom při všem, v tom se nedejme zmýlit, zůstal stále králem.

Pokud jde o partii míčové hry s panem z La Curée, vyhrál ji Ludvík, neboť jeho protihráč po mase a víně notně ztěžkl. Jen Vitry ohlásil mohutným hlasem královo vítězství, přinesl jsem Jeho Veličenstvu měsíc se sázkami. Jak víme, neobsahovala již dvanáct, ale jedenáct zlatáků. Leč buď že si král nevyšiml Vitryho opovázlivosti, buď že ji upozoroval, avšak nechtěl podruhé v též ránu maršála ponížit, neřekl nic. Na rozdíl od svého otce, který k zbláznění miloval všechny hry o peníze a bez nejmenšího studu podváděl, Ludvík nerad směšoval peníze a zábavu, a když k tomu dle zvyklostí docházelo, jako při míčové hře, dodržoval přísné pravidla, nikdy nezpochybňoval žádnou ránu a uměl prohrávat.

Toho dne 13. září, tak pamětihodného, jak jsem říkal, pro Luynese a pro mne, jsem Ludvíka znovu viděl ještě dvakrát: na královské radě, jež trvala od poledne do půl třetí. A večer u pana z Luynes, kterýž dával přesně v osm hodin večeři pro krále a pro ty, kdož se zúčastnili ranní bohoslužby. Pokrmy byly tuze vybrané, avšak já je sotva zaznamenal. Paní z Luynes se převlékla do jiného šatu, než ten v nádheře nikterak nezaostával za rouchem svatebním; její tvář se mi při svících jevila sličnější a něžnější, s jakýmsi důvěrným půvabem, z něhož se mi svíralo srdce, leč nedíval jsem se na ni, leda dvakrát třikrát a jakoby hrubě proti své vůli, obávaje se, aby mne její krásné modré oči při setkání s mými nepohroužily ještě hlouběji do otroctví, do něhož mě onoho rána na jeden ráz uvrhly.

Večeře skončila v jedenáct hodin a Ludvík, přející si ponechat oba manžele pospolu, nechtěl, aby jej jeho hostitel doprovodil zpět do jeho komnaty, jak to vyžadoval protokol, bylť Luynes jako já prvním komořím. Co do počtu provázejících Ludvík o nic nepřišel, neboť všichni, kdož byli na večeři, jej následovali až k jeho dveřím. Ale tam Ludvík celou společnost propustil, když jsem ho však měl opustit já, domnívaje se, že propuštění zahrnuje i mne, řekl:

"Zůstaňte, Siolaku."

Oslovoval mne tak, když mu bylo šest let a měl potíže s vyslovením "r". A vracel se k tomu dětskému oslovení pokaždé, když mi chtěl projevit svou náklonnost.

Berlinghen seděl zešikma na židli s nohama nataženými před sebou, nebylt' s to odolat tak pozdní hodině: spal jako klouče a Ludvík ho lehce pleskl po tváři, aby jej probudil. Hoch vstal koktaje omluvy a bůhví odkud se zjevil Soupitem, rozčuchaný a s rozepnutými knoflíky u kabátce. Oba začali Ludvíka svlékat, leč jak ještě napůl spali, počínali si tak neobratně, že by se jim to nikdy nepodařilo, kdyby jim nepomohl. Načež si král sám natáhl noční košili, sám ulehl na lože a s rukama sepjatými jako sochy na náhrobcích se modlil. Stál jsem na sáh od něj, se sehnutou hlavou počkal, až se pokřičuje, a řekl jsem:

"Přeji dobré noci, Sire."

Na což Ludvík, aniž se mu hnul jediný sval v neproniknutelné tváři, odpověděl tím nejvyrovnanějším tónem:

"Dobrý večer, hrabě z Orbieu."

Nevěřil jsem svým uším.

"Sire!" vydechl jsem, zůstávaje s otevřenou pusou.

"Jděte za Tronconem," řekl Ludvík. "Sdělí vám zbytek mých záměrů."

Aby hovor ukončil, podal mi ruku. Políbil jsem ji, než ani jsem k tomu nepoklekl, tak jsem byl mimo sebe. Poté mi nezbývalo než kráčet pozpátku až ke dveřím, nohy se mi podlamovaly a já už nevěděl, kde jsem, ba dokonce ani kdo jsem.

KAPITOLA DRUHÁ

Tři dny jsem Troncona hledal volaje jeho jméno do všech světových stran. Král odjel na zámek Saint-Germain, já zůstal schválně v Paříži, abych toho čerchmanského tajemníka našel, a bylo s podivem, že se mi ho nedařilo nalézt na žádném z míst, kde se měl nacházet.

Nicméně po obědě třetího dne - číslo tři je, jak známo, příznivé jsem na velkém schodišti potkal pana z Bassompierre, který mne zdušil polibky a ohlušil poklonami, přičemž jedny i druhé byly upřímnější, než je u dvora pravidlem, neb po svém posměvačném a hlučném způsobu mne neměl v nelásce, znal' mě coby klouče, a ani já k němu nebyl na oplátku bez citu a velkého obdivu pro všechny dobré vlastnosti, jež skrýval pod vychloubavostí dvořana a šalivého lichotníka. "Ó rytíři!" zvolal (dobře napodobuje naše dvorské floutky, mezi něž by bylo hrubě nespravedlivé jej řadit). "Jste vystrojen jako galán! A kromě jiných pěkných věcí se mi líbí váš široký límec z benátské krajky, který tak odvážně odhaluje váš robustní krk! Konečně jste se zbavil té rodinné hugenotské strohosti a jste vystrojen, jak se sluší na muže vašeho postavení - toho přítomného a ještě více toho budoucího... - Na mou věru! Teď jste vyparáděn po nejnovější módě! Nemluvě o tom hrdinném, triumfálním výrazu, který z vaší sličné tváře přímo sálá a hlásá o závod, že vás vaše kráska zahrnuje projevy přízně a král vás má rád! Než když už jsme u toho! Slyšel jsem, neb jsem neměl to štěstí být pozván na svatbu pana z Luynes, že jste se během obřadu přehnaně dlouze díval na nevěstu. Fuj! Žena vašeho bližního! Co na to řekne váš zpovědník? A co by si o tom pomyslela paní z Lichtenbergu, kdyby nebesa dovolila, aby byla při tom? Ale vidím, že nemáte stání a jste netrpělivý. Kam tak spěcháte? Jeden by řekl, že jako Diogenes s lucernou hledáte všude člověka. Má ten člověk jméno?"

"Troncon," odpověděl jsem, věda, že to moc dobře ví.

"O co tu jde?" tázal se zdvíhaje vysoko obočí. "Troncon? Pověstný Troncon? Příteli, čeká vás tronsonáda?"

"Nevím. Ludvík mi řekl, abych za ním zašel, tak ho hledám."

"Jak je vám známo, rytíři, tronsonáda má dvě ostří, jedno šťastné a druhé nešťastné. Které z nich vás čeká?"

"To bych nedovedl říci."

"Víte to naopak velmi dobře. Vaše škoda, neb jsem se vám chystal povědět, kde se Troncon nachází, jenže když jste tak sešněrován svým tajemstvím a projevujete tak malou důvěru ve starého přítele, nechci vám tu informaci dát, ale prodat."

"Prodat! Že byste měl, hrabě, chuť na mé peníze?"

"Ale fuj! Jsem bohatší než vy. Postačí mi polibek vaší krásy."

"Hrabě, já neprodávám polibky své krásy!"

"Takže něco za něco. Nejdřív vaše tajemství!"

"Nevím, jestli mi náleží! Bylť jsem s králem takřka o samotě, když mi přikázal jít za Tronconem."

"Takřka?"

"Byli tam Soupíte a Berlinghen a ti jsou sice blázniví jako hříbata vypuštěná z ohrady, ale dobře víte, že o tom, co slyší v králově ložnici, dovedou mlčet."

"Proto také nemám tajemství vaší tronsonády od nich, rytíři. Tu je máte, to své tajemství. Ludvík vás chce oženit."

"Oženit, mne!" vykřikl jsem.

"Ludvík je v tuto chvíli posedlý stavem manželským," pokračoval Bassompierre tišším hlasem, "kromě toho svého, pochopitelně..."

"Oženit mě? A s kým?"

"S jednou vdovou vyššího stavu, jejíž titul by při té příležitosti převedl na vás, neb ona dáma nemá mužské potomstvo."

"Nu což!" řekl jsem třesa se, že teď mne čeká rána z milosti. "To je celé? Copak se o té dámě říká? Znáte ji? Viděl jste ji?"

"Bohužel nikoli."

"Hrabě!"

"Bohužel nikoli!"

"Hrabě, smilujte se! Přestaňte si dělat legraci!"

"Nedělám si legraci! Ona dáma nemá mnoho půvabu a je mrzuté natury! A poslyšte to nejhorší! Přesáhla již téměř kanonický věk!"

"Nebesa! Vy žertujete, hrabě? Je to jisté?"

Na to Bassompierre neodpověděl, rozesmál se na celou hubu, znovu mě pevně objal a po šeptal mi do ucha: "Troncona najdete v hostinci U dvou holoubků v ulici Kostelního zpěváka." Načež rychle vyběhl po schodišti, po němž jsem já šel dolů, a jeho výsměšný smích mi dál zněl v uších ještě dlouho poté, co zmizel.

Okamžitě mi ze srdce vyprchala všechna radost. Moje nebe plné krásy proměnilo se v popel, můj nápoj v bláto a má budoucnost mi zela pod nohama jako černá díra. Neboť pokud Bassompierre mluvil pravdu, jak bych mohl souhlasit s vyšším šlechtickým titulem za cenu, o níž mluvil? A na druhé straně - jak bych mohl neblahou vdovu odmítnout, aniž bych strašlivě urazil Ludvíka?

Přemítal jsem a přezýkoval dohady a podezření během celé, naštěstí velice krátké cesty od Louvru k ulici Na Rozkvetlém lánu, a jen jsem dostihl rodinné hnízdo, vrhl jsem se otci do náručí a přerývaným hlasem mu vypověděl, co se stalo. Nejdřív se tomu smál a La Surie mu přizvukoval. Pak, vida, jak jsem z toho veselí celý zdrcený, vzal mne kolem ramen, přitiskl k sobě a řekl:

"Měl byste Bassompierra líp znát! Ten člověk nikdy o pravdu moc nedbal. Právě naopak! Krom toho, třebaže vás má rád, rád si z vás tropí posměch, trochu na vás žárlí."

"Že na mne žárlí? Krasavec Bassompierre?"

"Nu má k tomu jakýsi důvod. Už dlouhý čas obléhal zcela bezúspěšně paní z Lichtenbergu, a palmu vítězství jste získal vy! Ostatně myslíte, že nyní pohlíží tak příznivě na váš náhlý vzestup? Kdo by neměl pocit, že zůstává na místě, když iidí, jak někdo mladší jde tak rychle nahoru? Sázím se, že u dvora nebude sám. Počítejte s tím, že si z vás budou tropit smích, mnozí a nejednou! Než co s tím? Jak se říká v mém Périgordu: „Není među bez jedu!“"

"Ale jak se to má s hraběnkou z Orbieu, otče, znáte ji?"

"Dle jména: žije velice v ústraní, ale pane synu, což je pravdě podobné, že by Ludvík pojal úmysl oženit vás jako pannu z kláštera, aniž zkoumal vaše libosti? A ještě k tomu se ženou, jež prý přesáhla kanonický věk, a nemohla by vás tudíž obdařit potomstvem? To nedává smysl! Pojdte! Přejděme ke stolu. Vašemu talíři už se stýská."

"Mému taktéž," řekl La Surie usedaje hned poté, co jsme si sedli my s otcem. "Nicméně jsem toho názoru, rytíři," pokračoval, "že byste velice chybil, kdybyste odmítal oženit se s ženou mrzuté natury."

"Jak to?"

"Víte, co odpověděl Sokrates komusi, kdo se ho ptal, proč svou hašteřivou ženu nezapudí? „To neudělám!“ pravil Sokrates. „Nemohu se od ní odloučit. Má pro mne velkou cenu: cvičí mou trpělivost.“"

Načež jsem se přes chmurnou náladu, do níž mne uvrhl Bassompierre, začal smát, ale aniž mne ten smích zcela zbavil obav, jež zmítaly mým nitrem při představě onoho neblahého manželství.

Z ulice Na Rozkvetlém lánu do ulice Kostelního zpěváka stačí udělat pár kroků, neboť nádvoří našeho domu vede do té první a naše zahrada do té druhé. Hostinec U dvou holoubků v ulici Kostelního zpěváka téměř sousedí s naším domem a není to hostinec nuzný, nečistý a požívající špatné pověsti. Urození lidé projíždějící Paříží se tam mohou najíst, aniž tím utrpí jejich střeva, a vyspat, aniž je žerou štěnice. Někdy tam poobědvám, když se mi omrzí polévky, jež mi vaří Robin v mém bytě v Louvru, a když otec k dovršení neštěstí odjede na své panství U Osekaného dubu v Montfort l'Amaury a odveze si kuchaře Caboche.

Ale víc než sám hostinec se mi líbí hostinská. Říká se jí Sladunka a jako markytánka získala kdysi v úporném zápolení (neb nebyla jedinou markytánkou v onom regimentu) srdce švarného kapitána, jenž ji zahrnoval dary, dokud ho nezabili v jedné z našich válek. Načež se stáhla z armády, vzala si mužského, který měl nějaké jmění a jmenoval se

Serrurier, a s ním si otevřela tento hostinec.

Sladunka byla malá hnědovláška, drobná, baculatá, živá, svěží, s jazyčkem vždy pohotovým trefně odpovědět, a také dobrého srdce. Zvláštní věc - za války nebyla švarnému kapitánovi věrná, a když nastal mír, svému ohyzdnému manželovi věrná zůstávala. Je však možné, že jí ten Serrurier dovedl otevřít srdce lépe než kapitán.

Při příchodu jsem ji políbil na obě tváře, což snášela, poněvadž mne znala, jak říkala, již jako "kloučka", což nebylo pravda, neb když si otevřela hostinec, bylo mi už třináct let a moje oči, ne-li ruce, byly již troulalé.

"Paní domu," řekl jsem odtahuje ji stranou, "chtěl bych navštívit pana Troncona."

"Ten tu není," odpověděla Sladunka a začervenala se.

"Drahá přítelkyně, s tak jemnou pletí, jako je ta vaše, se nedá lhát," ujistil jsem ji. "Troncon tu jistotně je."

"Není tady," odsekla velmi zoztra.

"Skrývá se v jednom z vašich pokojů."

"Ale kdež."

"Ale ano."

"Říkám ale kdež," řekla Sladunka a v té chvíli nevypadala nijak sladce.

"A já říkám, že tu je! Drahá přítelkyně, protivíte se příkazu krále, kterýž zakazuje přijímat v pařížském hostinci osoby bydlící v Paříži. To aby se vyhnulo cizoložství, zvrhlctví, smilstvu a jiným ohavnostem."

"Takové ničemnosti se u mě nepáchají!" procedila Sladunka přes zuby.

"Tomu věřím. Než Troncon u vás je. Vím to. Je tady. A vy jste ani nezapsala jeho jméno, ani neposlala kopii - a je jasné proč - náměstkovi vrchního soudce, jak je podle výnosu vaší povinností."

Tenhle úder byl poněkud troulalý, než našťestí zasáhl cíl.

"Měla jsem ho nechat zhynout na dlažbě?" řekla Sladunka tišším hlasem. "Jestli je to hřích, doznávám ho."

"A já jej odpouštím. Než v jednom bodě budu neoblomný: chci ho vidět."

"To není možné."

"Přesto se tak stane."

"Pan Troncon leží a je chorý. Nechce nikoho vidět."

"Mne uvidí."

"Hostinská je vládkyně ve svém domě," řekla vypínajíc se v celé výši své malé postavy.

"A král zase vládcem ve svém království. A král mi nařizuje zajít za Tronconem."

"Je to jisté?"

"Vážená paní hostinská, vy jste mne přece znala v dětství: jsem já lhář?"

"Ne," odpověděla proti své vůli.

"Takže navštívím Troncona," uzavřel jsem dávaje najevo jistou nadřazenost a zároveň jsem jí položil ruku na rameno, kteráž bylo odhalené a nádherně hebké.

Hostinská pohlédla střídavě na mou zamračenou tvář a na mou ruku na svém rameni, a jelikož něha jedné vyvažovala tvrdost té druhé, Sladunka si povzddechla a řekla:

"Vidím, že i já musím být poslušna krále."

Dávajíc mi znamení, abych ji následoval, začala stoupat po schodišti, aniž však úplně kapitulovala, a stavíc se hluchou k mým otázkám nechťela mi říci, jaká nehoda Troncona postihla a proč se léčí v hostinci a ne jako každý ve svém pelišku. Měl bych říci ve svých pelišcích, neboť šťastný Troncon měl v Paříži byty dva, jeden v Louvru sám pro sebe a druhý nedaleko odtud v Orleánské ulici naproti klášteru Kajících dívek, rozlehlý to dům, jenž mu patřil a v němž bydlela jeho žena a sedm dětí.

Hostinská přede mnou otevřela dveře, a ježto pokoj byl temný, hned jsem Troncona neviděl, zato však jsem ho velmi dobře slyšel, když na hostinskou křičel břitkým, podrážděným hlasem:

"Co to má znamenat, hlupačko! Vy mi někoho přivádíte! Což jsem vám neřekl a neopakoval stokrát, že nechci nikoho vidět? Víte přece, kdo jsem a co stihne toho, kdo se postaví proti mně?"

"Odpusťte, pane Troncne!" řekl jsem a pokročil kupředu, "nekárejte hostinskou. Není to její chyba. Jsem tady na příkaz krále a Jeho Veličenstva musíme být poslušní všichni, vy, ona i já."

To zacpalo našemu Tronconovi hubu a hostinská za sebou zavřela dveře a zmizela.

"Pane rytíři," pravil, z vlka byl najednou beránek a jeho hlas prozrazoval jisté zděšení, "král mne dal hledat?"

"Ne tak zcela. Jenom mi poručil za vámi dojít, abyste mi osvětlil, jaké záměry se mnou má."

"Ach jen tohle!" řekl s neskonalou úlevou, "a mohu se vás otázat, pane rytíři, kdo vám sdělil, že jsem tady?"

"Promiňte," odpověděl jsem považuje za užitečné hrát si zase já na tajemného, "leč to vám nemohu říci."

A aniž jsem počkal, až mne k tomu vyzve, pokročil jsem a bez okolků se posadil na stoličku u hlav postele. V té chvíli, neboť moje oči přivykly šeru, rozeznával jsem zřetelněji Tronconovu hlavu a zdálo se mi, že je ovinutá obvazy.

"Co se vám stalo, pane Troncne!" vykřikl jsem. "Jste raněn?"

"Ouha, pane rytíři! Copak raněn! Jsem celý rozmlácený a mé zranění hlavy není ještě to nejhorší, přestože notně krvácelo! Och pane rytíři! Za trest za své hříchy jsem byl ponechán bez pomoci v rukou ničemů! Před třemi dny jsem byl napaden třemi rváči, byli v přesile, zmlátili mne, ukradli mi měšec a nechali ležet na dlažbě v domnění, že jsem mrtev. Z posledních sil dobelhal jsem se do hostince, kde se mne ujala a přijala k sobě dobrotivá majitelka, uložila mne na lož a zavolala lékaře."

"Což byste se však posléze nebyl mohl dát převézt domů?"

"Ani nápad. Příliš bych byl znepokojil svou paní manželku, má tak slabé srdce, že omdlí při sebemenším rozrušení.

Postaral jsem se, aby se neznepokojovala mou nepřítomností, poslat jsem jí zprávu po malém skočtam, že jsem odjel s králem do Saint-Germain. Pane rytíři," pokračoval s tak zkroušeným výrazem, až se mi zdál poněkud přehnaný, "mohu

vás požádat, abyste o mém zdejšímu pobytu neřekl nikomu ani slovo?"

"To vám slibuji." Při posledních slovech jsem sklopil zraky k zemi a tam jsem zahlédl, napůl zastrčený pod postel, pootevřený měšec, kde se leskly dukáty. Měl tedy Troncon u sebe ještě druhý měšec, a šlo-li o dva, pak bylo od těch lupičů docela pěkné, že mu jeden ponechali, jenže kdo uvěří, že by měli tak měkké srdce, když ho nejdřív takhle nemilosrdně ztloukli? Usoudil jsem, jak byste to byl udělal, čtenáři, vy sám, že mi ten chlapík namluvil pěkné báchorky. "Slibujete mi to?" opakoval Troncon naléhavě.

"Pane," pronesl jsem škrobeně, "na tom, zda vám ukradli či neukradli měšec a že jste dal přednost tomu, zotavit se z výprasku tady spíše než doma, mi pramálo záleží. Dal jsem vám své slovo a vy byste neměl ani na okamžik pochybovat, že je dodržím."

"Pane rytíři, pokorně vám děkuji," pravil po chvilce, kterou potřeboval na to, aby spolkl můj rýpanec.

Jak jsem ho tak pozoroval v šeru světnice, moc se mi tenhle Troncon nelíbil. Měl v tváři něco měkkého a zároveň tvrdého, co unese bez rozdílu aroganci anebo podlézavost, a mne stihly pochybnosti, může-li být dlouho tím oddaným Ludvíkovým služebníkem, za jakého se vydává.

"Než vracím se k naší věci," řekl Troncon, a jak se najednou na posteli vztyčil, nesl obvaz, ovíjející mu hlavu, jako nějakou královskou korunu. "V touze odměnit služby, jež jste prokázal naší osobě," pokračoval Troncon, "během akce proti zrádci Concinimu, rozhodli jsme se věnovat vám částku dvě stě tisíc liber, z nichž jedna půle vám umožní odkoupit panství hraběnky z Orbieu a druhá opravit zámek a ozdravit statek, jehož výnos klesl v tuto chvíli takřka na nulu. Hraběnka, bydlící od smrti hraběte v Paříži a nemající zájem o zámecké hospodaření, žije mimoto z tuze hubeného vdovského důchodu a přeje si panství prodat, aby získaný peníz uložila na pětiprocentní úrok. Výborný výnos," povídal dále Troncon, jenž zde poněkud ubral ze svého královského tónu. "Aspoň pro někoho," dodal gurmánsky, "kdo vlastní sto tisíc liber. Nuže tedy," pokračoval, "zájemce se dostavil hned první den, jelikož to však byl správce zámku, domysleli jsme si, že takovou sumu nemohl uspořít než nadměrným okrádáním svých pánů, a okamžitě jsme panství předkoupili ve váš prospěch. Ovšem tento přednostní výkup vás nezavazuje. Jestliže se po prohlídce zámku a polností rozhodnete je nekoupit, nalezneme jiný způsob, jak vás obdařit. Ale na druhé straně koupíte-li, máme v úmyslu převést na vás titul hraběte z Orbieu, neboť hraběnka nemá mužského potomka."

"Ale budu se kvůli tomu muset s hraběnkou oženit?" otázal jsem se chvěje se v nitru, než pokoušeje se nedat nic najevo.

Po těchto mých slovech Troncon zcela úplně zapomněl, že král a on sám v tronsonádách jedno jsou, opustil majestátní tón a rozesmál se.

"To tedy ne! Nikdy jsme nezamýšleli vyžadovat od vás takovou oběť! Krom toho, že ona dáma za svého života nepočala jediné dítě, nepatří právě k těm nejpřívětivějším. Soudíme, že jelikož zde není mužského potomka, rod jejího manžela vymřel a My chceme jeho titul převést na vás, jen co budete vlastníkem panství. Tak je to!"

Jak mocně jsem si oddechl! Bylo to, jako kdyby někdo najednou odstranil trny z keře růží, do něhož jsem se náhodou dostal. Konečně jsem se k růžím mohl přiblížit, obestřít se jejich vůní a opájet se jejich nádhernými barvami.

Troncon, mluvící za svou osobu, ale říkající po královském zvyku ještě My, mne zahrnul poklonami. Vracel jsem mu je s opakovanými díky a přáními rychlého uzdravení, které jsem nezkracoval. Zkrátka svázal jsem je do celé otýpky, předhodil mu je a opustil ho, jak nejrychleji a nejdvořileji jsem mohl.

Otevřel jsem dveře tak prudkým trhnutím, že jsem málem padl na hostinskou, jejíž ucho, jak jsem zjistil, na ně bylo nalepené. Odlepil jsem ji od nich a zatáhl ji k točitému schodišti, tam jsem se s ní zastavil a nadnášen velkou životní silou, již jsem překypoval, a též, jak myslím, ďáblíkem ve mně, který dřímal jen napůl, zlíbal jsem jí krk a jezdil jí rukama, ač jen lehounce, po celém těle. Zároveň, když trochu protestovala, jsem si hrál na svatouška a chtěl ji zahanbit za nediskrétnost, již se byla právě dopustila a za niž jsem ji údajně trestal.

Než ona měla, už jsem to říkal, ostrý jazýček, a tak jsem obratem dostal co proto.

"Hostinská je vládkyní ve svém domě. Kdybych neposlouchala za dveřmi, nebyla bych první ženou na světě, která vás osloví ,pane hrabě', na což jsem pyšná jako páv. Než co vy, pane hrabě, nemáte ani trochu studu kázat mi morálku a zároveň mě osahávat, když teď stojíte tak vysoko v šlechtickém stavu? Co je podle vás ničemnější? Přiložit ucho k zámku, jenž mi nakonec patří, neb je v mém domě, nebo si máknout na kozičku, která vám nebyla dána svazkem manželským?"

Bylo to pěkně řečeno, než podle toho, co říkaly její rozesmáté oči, zdálo se mi, že mně to říká bez přehnané přisnosti a víc proto, aby mi zabránila být ještě troufalejší, než aby mi vyčítala, že jsem zašel tak daleko.

* * *

Příštího dne jsem vyhledal Bassompiera, a když jsem mu mírně vytkl, že ve mně svým odsouzeníhodným šálením vyvolal hrůzu, požádal jsem jej o adresu hraběnky z Orbieu, kterouž mi okamžitě předal s tolika omluvami za škodolibý kousek, který mi provedl, že jsem mu jej v tom okamžení přestal mít za zlé. "Aby se vykoupil", jak pravil, chtěl mi mermomocí darovat nádherný prsten a tolik naléhal, až jsem ho nakonec přijal. A "aby mi vyjasnil čelo", pověděl mi, jak tomu bylo s Tronconem.

"Jistě víte," začal, "že Troncon, grobián a nadutec jako žádný jiný syn zrozený z poctivé francouzské matky, se nadýmá jako žába, a co je panovníkovým tajemníkem a roznáší jeho milosti a nemilosti, považuje se za samého krále. Co však nevíte, je to, že se ve své nové mrzké aroganci odvážil házet zálibným okem po maršálce z Vitry, kterážto se zase poté, co ji kdysi Jindřich Čtvrtý dal třicet tisíc liber, aby získal její přízeň, pokládá téměř za královskou princeznu. Krátce řečeno dáma se vzhledem ke svému ranku cítila těmi výmluvnými pohledy neurozence uražena, i došla si plačtivě po stěžovat k Vitrymu, kterýž vyslal tři své vojáky, aby nestydu zmlátili a on měl pokoj. Než ti žoldáci nešťastníka zřezali trochu víc, než bylo třeba, a jati obavami odnesli jej do hostince U dvou holoubků, kde se od té doby skrývá a léčí, obávaje se zesměšnění u dvora i manželčiných otázek."

Hraběnka z Orbieu, k níž jsem ještě téhož dne poslal svého malého skočtam, mne pozvala na návštěvu příštího dne o polednách, když jsem se však dostavil, dala se omluvit, že mne nepřijme, neb je na loži, a doporučila mi projednat všechny záležitosti jí se týkající s jejím maggiordomem, který je stejně zná mnohem lépe než ona.

Vzkaz byl ústní a předal mi jej maggiordomo, hezký kavalír s mečem u pasu, což jsem si vyložil tak, že je to mladší syn z dobrého rodu, donucený nedostatkem peněz k tomuto zaměstnání. A skutečně, řekl mi, že se jmenuje Jindřich ze Saint-Clair,* a jasný byl svým zjevem, slovem, cítěním a názory, mluvilť o všem zcela upřímně.

Když jsem usedl, považoval jsem za vhodné poptat se po hraběččině zdraví, neb byla na loži. Tomu se Saint-Clair pouze usmál.

"Paní hraběnka a nemocná? Je zdravá jako ryba a netrpí žádnou jinou chorobou než nevyléčitelnou netečností, jež ji vede z postele ke stolu a od stolu do postele... Pane rytíři," pokračoval, "jakmile jsem se dovědělo vašich úmyslů a návštěvě, připravil jsem dva doprovodné dopisy, jeden pro správce Rapinauda, aby vám umožnil prohlídku zámku, a druhý pro faráře v Orbieu. Orbieu je totiž také vesnice patřící k panství."

"Proč však tolik spěchu, pane?" zeptal jsem se. "Nehroží tu nebezpečí z prodlení."

"Ale ano! Jsme na mizině! A k živobytí máme, abych tak řekl, jen dluhy."

"Na mizině?" zůstal jsem s otevřenými ústy. "Jak je to možné?"

Hraběnka přece žije bez pompy a velice v ústraní."

"Máme o polovinu víc lokajů, komorných a kuchařů, než kolik jich potřebujeme. Ti nás vyjídají."

"Proč tedy ty přebytky nevyhodit?"

Načež se Saint-Clair trochu rozohnil.

"Přesně to hraběnce doporučuji od té doby, co jsem v jejích službách," zvolal vehementně, "ovšem ona mne nechce slyšet. Bylo by to, jak říká, žít pod svou úrovní! Já zuřím! Slyšel jste tu hloupost, pane rytíři? Úroveň? Jaká úroveň? S nikým se nevidí! Tráví celé dny v posteli, buď spí, nebo si hraje se svým psíkem. Hnuší se mi taková nedbalost a opustil bych hraběnkou hned zítra, kdybych měl kam jít."

"Je přece nemyslitelné, že by panství v Orbieu již nevynášelo žádný peníz!"

"Ani jedinou vindru! Věřte mi, pane! Za života hraběte se z panství dalo ještě něco vytěžit. Hrabě totiž do Orbieu jezdil, byť jen na hon, a hlavně na hon na pytláky. Hrabě dozajista nebyl velký odborník, hlavně když šlo o to, strčit nos do účtů a přepočítat nějaký součet. Čas od času se tam však ukázal. Byl přese všechno pánem: neodvažovali se zajít příliš daleko v podvádění a klamání. Než všechno se změnilo, jakmile zemřel. Tím spíš, že hraběnka už nikdy do Orbieu nevšl, protože je nenáviděla. Pak už se neostýchali. Začalo velké loupení, kam jste se podíval. A výnos upadl na nulu."

"Chcete mi, pane, vzít veškeru odvahu?" řekl jsem s úsměvem. "To není to mým záměrem. Ve skutečnosti je Orbieu," pokračoval Saint-Clair se zápal, "velice krásné panství den jízdy koňmo od Paříže, o rozloze pěti set jiter s lesy, pastvinami, ornými lány, rybníkem a potokem zásobujícím vodou mlýn, studánkami a tuze pěkným zámek z cihel a tesařského kamene, jenž však potřebuje opravit. Byl bych nadšením bez sebe, kdyby mi to všechno patřilo a kdybych měl peníze, abych dal panství do pořádku. A žil bych tam nastálo."

"Tolik milujete rovinatý kraj?"

"Jsem do něj zblázněn a ve smrduté Paříži se mi hrubě nelíbí. Jak jste uhodl, pane rytíři, jsem z dobrého rodu, ač velice chudý."

"Myslel jsem si to," odpověděl jsem a uklonil se mu. "Jeden z těchto dopisů," pokračoval jsem, "je určen faráři v Orbieu. Soudím, že za ním mám zajít."

"Za ním na prvním místě, pane rytíři. On pro vás bude ze všech nejužitečnější. Má jméno, jež ho předurčuje. Jmenuje se Serafin, je dobrým knězem a neprojevuje přílišný sklon dívat se lahvím na dno ani vyloženou slabost pro ženské sukně. Krom toho zná zgruntu své ovečky."

"A co šafář Rapinaud?"

"Toho musíte také navštívit. Poněvadž ze všech myší, které v nepřítomnosti pána ohlodaly panství, je on ta nejtuchnější, nejtlustší a nejlstivější."

"Pane ze Saint-Clair, tisíceré díky za upřímnost, s níž jste se mnou jednal, a tisíceré díky také za pomoc, již se mi od vás dostalo. Byl bych šťasten, kdybyste v ní byl případně ochoten pokračovat jinou formou."

Zdalo se mi, že tímto náznakem jsem učinil zadost myšlence, která mi vzkličila v hlavě, ale že jsem přitom neřekl ani příliš, ani příliš málo. Saint-Clair to pochopil, a aniž to sám dal zřetelněji najevo, v oku mu zasvitla jiskřička uspokojení. Takže jsme se rozloučili, nevyjádřivše jinak než tichou dohodou naděje, že se opět setkáme.

Jelikož orbieuské statky se nacházely nedaleko panství U Osekaného dubu a ještě blíže panství La Surieho, otec a rytíř mi navrhli, že mne na mé průzkumné cestě doprovodí, neboť měli dozajista víc umu a zkušeností než já pro posouzení půdy, pastvin a lesů.

"Zajisté, titul je titul," uvažoval otec, "leč jsem toho názoru, že je to pouze ozdoba a marnost, není-li nic za tím. Při hodnocení vašeho příštího panství a peněz, co bude stát jeho oprava, budete muset postupovat velice opatrně, jedna tlapka vpřed a druhá už na ústupe."

"Pane markýzi," řekl La Surie, "zdá se mi, že váš pan otec baron z Mespechu nevyjádřil pocit tak rozdílný, když s oblibou opakoval, že se nemá kupovat kocour v pytli."

"Můj otec znal značný počet pořekadel z Périgordu, kde se objevoval Mistr kocour," vzpomínal markýz ze Sioraku.

"Slyšel jsem, jak říká jedné naší komorné, kteráž se nechala přivést do jiného stavu (leč ne jím): "Milá zlatá, vysvětlíte mi dopodrobna, jak jste pustila kocoura k lizu!"

Ačkoli ten žert nepatřil k těm, v kterých by si libovala markýza z Rambouilletu, smáli jsme se mu, leč nikoli bez jisté melancholické pachuti, dovědělť jsme se právě, že baron z Mespechu trochu stůně, a hlavně se uzavírá do sebe, ztrácí

radost i humor ani nemá žádné plány, což nám připadalo jako špatné znamení, než neodvažovali jsme se to vyslovit, abychom nepokoušeli osud.

* * *

Náhoda tomu chtěla, že v den určený k cestě do Orbieu odcestovali otec a La Surie sami, vybaveni dvěma dopisy, o nichž jsem mluvil, jedním pro "mýš", druhým pro Serafina, neb já jsem toho dne musel odjet s Ludvíkem a celou jeho radou do Normandie: Jeho Veličenstvo mělo v Rouenu předsedat shromáždění notáblů, jež mu poradili svolat šedobradí, aby se pokusil napravit zlořády státní správy.

Proč se toto shromáždění mělo konat v Rouenu spíše než v Paříži, bych nedovedl říci, a proč Ludvík - když rokování bylo stanoveno na čtvrtého prosince - odjel ze Saint-Germain-en-Laye čtrnáctého listopadu a pobyl týden v Dieppe, bych nedovedl vysvětlit jinak než skutečností, že vášnivě rád pozoroval a navštěvoval města a obyvatele, jejichž byl králem, jsa v tomto punktu zcela odlišný od svého syna, jehož jeho velikost uvězní ve Versailles.

Nechť mi čtenář dovolí změnit chronologii několika dní - hřích omluvitelný u spisovatele memoárů - a dotknout se několika slovy shromáždění notáblů v Rouenu, než mu vypovím, jaký byl Ludvíkův týdenní pobyt v Dieppe.

Myšlenka svolat shromáždění notáblů vzkličila v bystrém duchu šedobradých pravděpodobně proto, že chtěli zdůraznit svůj návrat do správy země nějakou slavnostní příležitostí, která by zároveň svědčila o jejich horlivém zájmu o obecné blaho.

Leč pustili se do toho s velkou obezřetností, určující sami, kdo se má shromáždění zúčastnit. Zahrnovalo totiž kromě nich samých a rady jedenáct biskupů, třináct šlechticů a dvacet sedm členů třetího stavu; ti byli vybráni z nejhořejší vrstvy smetánky: předsedové provinčních parlamentů, předsedové nejvyššího účetního dvora, předsedové berního dvora, všichni, jakož i jejich synové, zeťové a synovci, dobře zaopatření prebendami, hodnostmi a úřady. Čtenář si neopomene povšimnout, že od těchto hodnostářů, tak pevně sedících a usazených ve svých pozlacených křeslech, neměli se šedobradí čeho obávat. Navíc vládli tito lidé většinou hlasů, dokonce i v případě, kdy by šlechta a kněžstvo spojily ty své.

Šedobradí se ovšem zajistili líp: aby se vyhnuli nepříjemným překvapením a trapným otázkám, ponechali si právo předkládat návrhy. Rozhodli sami, a jen oni, o artikulích, které měly být navrženy notáblům, jež sami vybrali. Zkrátka toto shromáždění bylo - neřeknu do slova karikaturou, leč do jisté míry neškodnou miniaturou generálních stavů z roku 1614. Uklidňovalo veřejné mínění, nevyžadovalo si tolika výdajů jako generální stavy a nezabralo tolik času ani neriskovalo velké střety mezi třemi stavy.

Šedobradým zbývalo dovést k dobrému výsledku ožehavý úkon: navrhnout zrušení nešvarů právě těm osobám, kteréž z nich měly prospěch, třebaže to nebyly tytéž osoby ve všech třech stavech. Probíhalo to takto:

Šlechtě udělali radost, žádající o zrušení šlechtických patentů, které se prodávaly už třicet let těm, kdo nabídli nejvíc, nicméně nijak tím neznepokojili třetí stav, jenž dobře věděl, že tohoto příjmu se finance nikdy nevzdají.

Třetímu stavu zalichotili, požadující značné snížení důchodů vyplácených velmožům - a třináct velmožů přítomných na shromáždění ani nehnulo brvou. Věděli dobře, že žádná vláda si nemůže dovolit sáhnout k opatření vůči nim tak urážlivému, aniž vyprovokuje rebelie.

Biskupy polaskali doporučující králi, aby již nepřiděloval opatství osobám - mužům či ženám -, jejichž chování má velké nedostatky. Leč vyvarovali se poprosit krále, aby již do čela biskupství nejmenoval mladší syny velkých rodů, které jejich mravy a jejich chabá víra činí pro tyto funkce nezpůsobilými. Kdyby to byli udělali, donutili by mnohé z přítomných prelátů projeviti in petto lítost, zvláště mého nevlastního bratra a remešského arcibiskupa, jenž trávil více času v objetí Charlotty zEssarts nežli u oltářů.

Konečně nastal vrcholný okamžik: žádali o zrušení pauletty. Vzpomenete si bezpochyby, že toto opatření bylo předmětem nekonečných rozprav na generálních stavech z roku 1614 a že se mne paní Lichtenbergu, již jsem řekl, že šlechta chce "skoncovat s paulettou", zděšeně zeptala:

"Kdo je ta žena a proč ji chtějí zabít?"

Bohudík to nebyla osoba, leč daň, nazývaná tak podle jména svého autora.* Všichni, kdo si jako já koupili nějakou hodnost nebo úřad, byli povinováni poukázat státní pokladně každým rokem tuto paulettu, stanovenou na šedesátinu kupní ceny oné hodnosti. Platil jsem ji tedy i já a kvůli svému budoucímu nejstaršímu synovi (zatím na hambáčkách) jsem jí byl tuze vděčný, neb by mi dovolila, až k tomu dojde, uniknout hroznému pravidlu čtyřiceti dnů.

Předpokládejte, rozmilá čtenářko, že postupem času natolik zestárnu, že už v lampě nebude dostatečně oleje, aby ještě dlouho svítila. Mohl bych se zajisté vzdát úřadu prvního královského komořího ve prospěch svého nejstaršího syna, leč podle onoho děsivého pravidla, o němž jsem mluvil, musel bych odstoupení přežít přinejmenším o čtyřicet dní. Jinak již nebude řečené odstoupení platné a můj úřad se navrátí koruně, k veliké újmě a škodě mého nejstaršího syna.

Osměluji se tázat, spanilá čtenářko: který člověk na světě si bude kdy s to vypočítat s takovou přesností délku svého umírání? Nuže pauletta té hrozně úzkosti zamezila. Zrušila pravidlo čtyřiceti dnů. Jakmile jste platili paulettu, mohli jste odstoupit ze svého úřadu třeba v předvečer své smrti, aniž kvůli tomu váš syn ztrácel nárok na váš úřad.

Ovšem šlechta paulettu jednomyslně nenáviděla z toho důvodu, že ve srovnání s třetím stavem měla málo úřadů, neb neměla ani peněz na jejich zakoupení, ani schopnosti je zastávat, a hlavně proto, že díky paulettě se stalo dědičné předávání řečených hodností takřka automatickým a směřovalo ke vzniku dědičné měšťanské aristokracie, kterážto byla bohatší a časem získala v království mnohem větší vliv nežli vojenská šlechta.

S jakým potěšením šlechtici ve shromáždění notáblů přivítali rozhodnutí notáblů - patřičně obdařených úřady - položit vlastní sebevraždu na oltář obecného blaha! Měli však více nedůvěřovat těmto mazaným filutům, ne tuze schopným zacházet s mečem, zato však vládnoucím bystrými mozky. Neboť zároveň s požadavkem smrti pauletty poukazovali notáblové na to, že její zrušení by státní pokladně způsobilo roční ztrátu 1 500 000 liber, ztrátu, jež by se za žádnou cenu, říkali, neměla vyrovnávat zvýšením daní. V jasné řeči to znamenalo, že jelikož se nedaly najít jiné zdroje k

vyrovnání ztráty pauletty, byla pauletta odsouzena k smrti, leč zároveň povolána k dalšímu přežívání. Licoměrnější už ani nešlo být.

Než se 29. ledna 1618 rozešli, přijal Ludvík notáble s velkou pompou na svém zámku Madridu, který stál v Bouloňském lesíku nedaleko vesnice Nully.* Jako obvykle jim Ludvík krátce poděkoval za jejich námahu a za jejich práci a poslal je zpět domů. Načež šedobradí vypracovali edikt o dvou stech čtyřiceti třech článcích, které byly schváleny, leč opomněli jej zveřejnit a neuskutečnili žádnou z reforem, jež sami navrhli. Jelikož byli pověstni svým stářím, chtěli šedobradí vyvolat dojem, že dělají něco nového a obrozují stát. Než jen byla jejich odvážnost rozhlášena a uznány jejich dobré úmysly, stáhli se zpět do své skořápky a do privilejí svého ranku, žijíce ve shodě se světem, jaký byl, a spokojující se spěšným vyřizováním běžných věcí.

Když jsi se mnou došel až k tomuto místu, dovol mi, čtenáři, abych se vrátil zpět a pověděl ti o Ludvíkovu pobytu v Dieppe, ne proto, že by se tam stalo něco, co by mělo nějaké důsledky v oblasti politiky (ostatně ani více, ani méně, jak jsme viděli, než ve shromáždění notáblů), ale protože onen týden si pro mne dosud v mé paměti zachovává půvab, jež bych nedovedl přesně postihnout, ale jež se mi možná podaří dát ti pocítit, když jej vypovím.

* * *

Nebylo to poprvé, co se Ludvík odebral do našich západních provincií, leč bylo to poprvé, co dojel až do Dieppe.

Přicestoval ve dvě hodiny po obědě, a ježto tam nenašel biskupství, byl ubytován v hostinci Bretonský dukát, otočeném zády k rybářskému přístavu, snad aby se chránil před větrem a sprškami z vln. Leč jen Ludvík spatřil moře oknem pokojíku vedoucího dozadu za dům, seběhl po schodišti hostince dolů, oběhl stavení, přičemž mu jeho důstojníci sotva stačili, a utíkal se podívat na přístav z větší blízkosti. Byl nadšen, obcházel pomalu přístavní dok, zastavoval se u každé lodi a donekonečna se vyptával na plachty a lanoví, na což by mu byli mohli odpovědět jediné sami rybáři, kdyby mluvili jinak než normanským dialektem. Ludvík hlasitě poznamenal, že většina lodních koster je dosti ošklivě vyztužena a vyspravena prkýnky, ale zato je to celé dohromady čerstvě natřeno pestrými barvami. Po nějaké chvíli si rybáři, zabývající se na plavidlech přípravou nočního rybolovu, povšimli jeho přítomnosti a zájmu, a poněvadž věděli, že se ubytoval v hostinci Bretonský dukát, poznali v něm krále a s jásotem ho zdravili. Ludvík ve vši vážnosti smekl klobouk, leč neproněs ani slovo, což bylo všem, kdož se tam nacházeli, velice líto, neboť jeho otec by na jeho místě zcela určitě požádal tlumočníka, byť třeba jen o hostinskou, která mluvila dobře francouzsky, a jejím prostřednictvím by se s rybáři pustil do žertovného, vřelého rozhovoru, jenž byl jeho specialitou.

Příštího dne, byl to dvacátý devátý listopad, nenašel jsem po vstupu do králova pokoje v Dukátu než Soupita a Berlinghena, kteříž mne zpravili, že Jeho Veličenstvo stojí již dobrou hodinu u okna malého pokojíku vedoucího k moři a vystavuje se riziku smrtelného prochlazení, neboť škvírami v okně fouká dovnitř ostrý severák. Héroard měl zřejmě tytéž obavy, protože mu hodil přes ramena kabát, aniž to Ludvík vůbec postřehl. Našel jsem ho jakoby přilepeného k okenní tabuli a pozorujícího rybářské loďky vracející se jedna za druhou do přístaviště po noci strávené rybolovem, se srolovanými plachtami, neboť moře bylo silně vzduté a rybáři se tuze lopotili, aby se ústím řeky Arques dostali do přístavu. Vedle něho stál důstojník městské stráže, kteréhož dal zavolat, aby odpověděl na jeho otázky; bylo jich bezpočet. Čas od času setřel Ludvík rukávem páru od úst usazenou na okně a vracel se k pozorování, kterého zanechal, teprve když jej důstojník stráže ujistil, že se již vrátili v pořádku všechny lodě, přestože moře se vzdouvalo minutu od minuty bouřlivěji.

Po mši navštívil hrad a tvrz a polední krmi pozřel teprve v půl druhé. Leč sotva se najedl, vyskočil na koně a cválal až k Polletu na pravém břehu řeky Arques. Následující ho, jak nejrychleji jsme mohli, mysleli jsme si, jelikož byl blázen do všeho, co zaváňelo vojenskými stavbami (čtenář si bezpochyby vzpomene, jak coby malý chlapec stavěl sám celé dny hliněnou pevnost v Plessis-Ies-Tours), že vyjede až k pevnosti lueské, jež se vypíná nad Polletem. Leč byl v tom docela jiný magnet: moře! Tím spíše, že bylo bouřlivé a běsnilo obrovskými vlnami, které vystřikovaly svou tříšť a pěnu až daleko na pevninu. Ludvík seskočil z koně v úvalu a přistoupil co možná nejbliž ke skaliskům, o něž se příliv rozbíjel. Bavil se tím, že uskakoval před vlnami, jež narazivše na překážku, stoupaly jako rozprsklé vodní sloupy k nebi a dopadaly naším směrem. Avšak stalo se, co nepochybně předvídal. Jedna z vln ho překvapila a zmáčela od hlavy až k patě, on se tomu hlasitě smál a hned z toho udělal hru, strkaje do běsnících vln ty ze své družiny, na něž dosáhl. Bylo téměř pět hodin, když se na naše naléhavé prosby přestal takto povyrážet a uvolil se vrátit domů, kde jej u vysoko plápolajícího ohně v krbu vyzuli a osušili a kde hladově spolykal večeři. Ulehl v devět hodin a cítil se tak šťastný, že jej spánek ukoľébal na nepřetržitých deset hodin, věc u něho víc než vzácná.

Třicátého listopadu, den před naším odjezdem, mne laskavá hostinská, přinášející mi sama snídani, když jsem byl ještě na loži, oslovila s tvářením vzrušenými žádostmi, již se neodvažovala vyslovit. Tuze se lišila od majitelky Dvou holoubků, byla však neméně zchytralá, třebaže velkorysejší. Přestože na vývěsním štítu jejího hostince stálo Bretonský dukát, dáma se hlasitě a důrazně vychloubala tím, že je z Normandie, a při pohledu na ni se nedalo pochybovat o jejích vikinských předcích, tak byla vysoká, světlavá a tělnatá, ženská krev a mlíko s prsy jako ochrannými štíty na vikinských lodích.

Když jsem jí dodal odvahy, aby mluvila otevřeně, svěčila mi, že ji v mládí její otec představil Jindřichu IV., jenž jim udělil tu čest, že se ubytoval v jejich hostinci, a že ji dobrotivý král Jindřich při odjezdu políbil na obě tváře. Od těch dob si zakázala, aby ji kdokoli, dokonce i její manžel, na tváře líbal.

Načež se zarazila a musel jsem ji tuze pobízet, aby mi nakonec řekla, že chce, abych ji představil Ludvíkovi, neb se již chystá k odjezdu.

"Ale mně nepřísluší, drahá přítelkyně, představit vás Jeho Veličenstvu. Je to věc pana z Bonneuil."

"A kde je teď právě pan z Bonneuil?"

"V Rouenu."

"V Rouenu!" zoufala si. "Ale vy, pane rytíři..."

"Není to možné: překročil bych svou pravomoc."

"A Jeho Veličenstvo by vám vyhubovalo?"

"Drahá přítelkyně, neřeklo by ani slovo. Stačil by pouhý pohled."

"Ježíši! To je jeho pohled tak strašný?"

"Ano, příležitostně."

"Panenko Maria! Cožpak mezi všemi těmi krásnými pány není jediný, kdo se odváží mě představit?"

"Věru že je," řekl jsem po chvíli mlčení, "jeden je, nebo spíše jedna."

"Kdopak?"

"Maturina."

"Maturina!" vykřikla hostinská s očima v sloup a s chvějícími se rty, tisknouc si ruku na srdce.

Ruku měla širokou, leč srdce taktěž, a trvalo chvíli, než opět nabyla dechu.

"Maturina!" opakovala jakoby rozhořčeně. "Maturina! Trpaslice! Dábelské stvoření!"

"Kdepak jste k tomu přišla, kmotra?" zamračil jsem se. "Trpaslíci jsou právě naopak boží stvoření a Bůh je velice miluje! Stvořil-li je tak malé, bylo to proto, aby snadněji prošli úzkou bránou ráje."

"Je to jisté?"

"O tom vás ujišťuji," odpověděl jsem a v nitru jsem trochu pochyboval o své teologii, neboť Maturina byla převelice rozpustilá a jednomu každému prováděla pěkné kousky.

Avšak její srdce neznalo zlovůli a znovu to dokázala, když vzala hostinskou za ruku a zavedla ji ke králi, jenž seděl u oběda již ve vysokých botách a byl připraven vyskočit do sedla.

"Ludvíku," řekla mu Maturina, "chci ti představit tuhle hřmotnou hostinskou, kdysi poznala tvého královského otce a ten ji políbil na obě tváře."

Ludvík otočil hlavu od svého talíře, podíval se na hostinskou, která před ním poklekla, a ve vši vážnosti smekl klobouk, leč bez jediného slůvka.

Hostinskou to zcela vyvedlo z míry, avšak vzpamatovala se a zvolala tak prostomyslně, že to vyvolalo úsměv všech kolem:

"Sire, kdysi jsem políbila vašeho otce, než jak vidím, vás nepolíbím." Pak pokračovala:

"Přesto vám, Sire, přeji, aby vám Bůh žehnal a dopřál vám šťastný, dlouhý život.

Potom se vkleče poklonila a odešla. Po obědě přišla znovu do mé světnice a já, vida, že toho má hodně na srdci, jsem jí řekl:

"Drahá přítelkyně, mé polibky nejsou královské, leč toužíš-li po nich, tu je máš."

Rozplakalo ji to a po chvíli, kdy si otírala slzy, řekla mi důvěrným tónem:

"Na mou věru, je tak mladičký a tak vážný! Myslím, že v tom svém velkém království má tolik lapálií, až mu z toho musí jít hlava kolem. Než na mou duši není ani pramálo takový, jaký býval jeho otec: ten uměl bujaře žertovat a čile hubičkovat."

KAPITOLA TŘETÍ

Otec a rytíř La Surie se vrátili z panství s tvářemi planoucími nadšením nad jeho přednostní. Zdrželi se tam tři dny, dostaloť se jim přístřeší a stravy na faře pátera Serafína, zatímco naše čeleď byla ubytována ve vesnickém hostinci, který, ač velmi prostý, nebyl ani špinavý, ani zblešený.

"Za sto tisíc liber je to panství výborný obchod," pravil otec, když mě přivítal po mém návratu z Rouenu. "Utrpělo zcela jistě nepřítomností pána. V lesích se přílišně kácelo, mýcení však neohrožuje úseky vzrostlých stromů, ty jsou nádherné. Několik níže položených luk zpustlo, protože se zavčas nevykopaly stružky na odtok vod. Dobré pastviny nechali zaplevelit trním a pýrem. Orná půda zůstala čtyři roky ležet úhorem. Nečistili ani potůčky, ani příkopy. Cesty

protínající panství nejsou než vyjeté koleje a výmoly. Naštěstí pec, mlýn a lisovna - jsou panské, synu! - zůstaly neporušeny. Je vidět, že šafář je dobře spravoval, aby z nich jménem nebožtíka hraběte z Orbieu těžil peníze, jež se nezadržitelným spádem kutálely do jeho vlastního měšce."

"A co zámek, pane otče?"

"Je takřka nový, byl postaven za Jindřicha Čtvrtého a vyniká harmonií kamenných kvádrů a cihelného zdiva. V rozporu s tím, co jsi slyšel, nevyžaduje oprav. Vpravo i vlevo přiléhají k budově zámku hospodářská stavení a čtvrtá strana je uzavřena zdmi mimo dosah žebříku; v jejich středu jsou těžká dvoukřídla vrata pobitá hřeby a nahore opatřená ostrými hroty. Dvůr je natolik rozměrný, že se tam může utéci celá vesnice, pokud by si loupeživí vojáci brousili zuby na své obvyklé husarské kousky: vraždění, plenění a znásilňování děvчат. Po obou stranách vrat jsou věžičky, takže když se tam umístí několik mušket, střelba z nich zabráni útočníkům vyhodit vrata petardou nebo je vyrazit."

"Kýho d'asa!" zvolal jsem. "To je potřeba tolik obranných opatření, když je do Paříže jen den jízdy koňmo?" "Za našich válek byly zřejmě nutné," odpověděl otec. "Ostatně přece víte, že v nížině plní vojáci zrovna tak naše lidi jako nepřátele."

"A co voda, pane otče?"

"Studánek habaděj...! A na západní straně zámku, takřka u jeho zdi, se rozprostírá velký rybník napájený bystrým potokem. Vyprávěli mi, že den po smrti nebožtíka hraběte z Orbieu mu jeho poddaní za jedinou noc vylovili rybník do poslední rybičky."

"A šafář?"

"Ten se vyvaroval ukázat svou drzou tvář. Rok předtím smrtelně postřelil jednou za svítání z okna zámku arkebuzou nešťastného pytláka, který se provinil tím, že chytil do sítě velkého kapra z rybníka. Chlap zřejmě nechal tělo pochovat tajně, protože nebylo nalezeno. Od toho chrabrého činu Rapinaudem - tak se šafář jmenuje - celá vesnice pohrdá."

"A co na to královský soud?"

"Ten by býval musel být uvědoměn hrabětem, to znamená v jeho nepřítomnosti samotným šafářem. Kromě toho se královský soud skládá ze soudců, kteří jsou všichni majiteli malých panství, kde rádi loví, a v důsledku toho pytláky nenávidí."

"Můžete mi toho o zámku říci víc, pane otče?"

"Shledali jsme jej v mnohem lepším stavu, než vám bylo řečeno: střechy neporušené, zdivo zdravé, trámy pevné. La Surieův nůž se do trámů nezabořil, což je dobré znamení. Okna a okenice mají sloupané nátěry, než díky Bohu dovirají. Našli jsme tam tak málo nábytku, až nás to znepokojilo, a podezírali jsme Rapinauda, že několik kusů prodal. Proto jsme pověřili soudního vykonavatele, aby zámek zapečetil."

"To bylo, pane otče," řekl jsem s úsměvem, "nezákonné jednání, neb váš syn dosud panství nekoupil."

"Vyvedu vás z omylu. Poté co jsem slyšel, že se Rapinaud bouří proti králově opci ve váš prospěch, podepsal jsem vašim jménem přípověď o koupi a poukázal paní z Orbieu zálohu deset tisíc liber. Uspíšil jsem to snad příliš?"

"Naprostě ne, vždyť jsem se svěřil ve vši důvěře vašemu průzkumu."

"A mému," dodal La Surie, jenž neměl rád, když se na něj zapomínalo.

"O tom nepochybuji, pane rytíři," řekl jsem s úklonou.

"A dobře děláte," pokračoval La Surie s malou jiskérkou v hnědém oku, zatímco jeho modré oko zůstalo chladné.

"Dovolíte-li, povím vám, jak jsme si během návštěvy panství s panem markýzem rozdělili role."

"Poslouchám vás."

"Pan markýz prohlížel a já slídl."

"Slídl?"

"Například v orbieuském mlýně."

"Poslechněte si to, synu," pravil otec. "To vyprávění je velice zábavné."

"V orbieuském mlýně," začal La Surie (jenž se nedával tuze prosit, aby se pochlubil svými činy), "zatímco farář Serafin vysvětloval vašemu otci soustrojí, já jsem tak trochu čmuchal kolem. A tak jsem v jednom koutě objevil zamčená dvířka. Otevřel jsem je."

"Bez klíče?" zeptal jsem se.

"Jinak by to nebyla žádná zásluha. A objevil jsem dvě měřicí nádoby na pohled o stejném obsahu, přičemž v jedné byla ještě trocha obilí a v druhé trocha mouky."

"Na tom se mi nejvíce udivujícího," pronesl jsem. V jedné se odměřuje obilí, které rolník přináší pánovi, a v druhé mouka, kterou mlynář předá poddanému po semletí, ponechávaje si jako odměnu za svou službu, pokud se nemýlím, pět až deset měr ze sta."

"Správně," souhlasil La Surie, "a nejsou v tom žádné čáry. Než přišel jsem na ně, když jsem prozkoumal jednu i druhou dutou míru. Byly, jak jsem řekl, zvenku stejného obsahu, leč když jsem slámkou změřil jejich hloubku zevnitř, zjistil jsem, že míra na mouku je o pětinu mělčí než míra na obilí: dno bylo velice prohnanež zvýšeno."

"A proč?" zeptal jsem se s otevřenou pusou.

"Z každé měřicí nádoby s moukou, kterouž předával po semletí poddanému, si mlynář, to znamená šafář, odebral bez ubožákova vědomí o pětinu víc, než mu patřilo."

"Až na to, že šafář okrádal sám sebe, když si bral oněch pět nebo deset měr, jež zákonitě patřily pánovi."

"Vy snad sníte? Tato část - část patřící pánovi - byla odměřována ještě třetí mírou, majestátně označenou erbem pana z Orbieu. Ta nebyla nikterak zfalšována."

"Co jste tedy udělali?"

"Svěřili jsme ony tři měřicí nádoby soudnímu vykonavateli a ten je vzal do úschovy pro případ, že bychom byli nuceni soudně stíhat Rapinauda, jenž je velký sudič a v budoucnu by s námi mohl vyhledávat spory."

Seděli jsme všichni tři u poledního jídla, a přestože Cabocheova pečeně byla tuze dobrá, trochu se mi zvedal žaludek při pomýšlení na ten hnusný podvod, který nemilosrdně ohryzával majeteček nejchudšího podruha, jenž se mohl považovat za šťastlivce, pokud měl kolem své doškové chaloupky jedno či dvě jitra půdy, z které mohl sklídit tolik pšenky, aby mu vydržela půl roku (pod podmínkou, že ji smíchal s žitem, ba dokonce s ječmenem), po jehož uplynutí tento ubohý chléb nahradily syrové nebo pečené kaštiny umožňující mu dožít konce roku, aniž příliš nařikal hladu.

"Otče," řekl jsem pokládaje na talíř z pozlaceného stříbra šťavnatý kousek pečeně, jež jsem se chystal strčit do pusy, "nemyslíte, že až se ujmu svého panství, budu se moci vzdát těch zastaralých dávek za mlýn, pec a lisovnu?"

"Cože? Vy byste se vzdal svých vrchnostenských práv!" vykřikl La Surie, tím rozhořčenější, že sám nabyl šlechtictví a půdy teprve ve zralém věku, bylť do svých patnácti let malým rošťákem, sirotkem z nížiny, nemajícím, kam by hlavu složil, a žijícím z loupeží, krádeží a polního pychu, dokud jej můj otec, stejného věku jako on, nevzal pod ochranu.

"Kdybyste to udělal," pokračoval vášnivě, "vaši šlechtičtí sousedé by vás nenáviděli a vaši poddaní by vás považovali za blázna!"

Pokud šlo o markýze ze Sioraku, ten se usmál a ponechávaje volný průchod rytířovu rozhořčení, jež mělo ještě menší pokračování, řekl:

"Petře Emanueli, upustíte-li od poddanských dávek za panský mlýn, jak jej chcete udržovat, opravovat a vyplácet podomky, obsluhující stroje? Mlýnský provoz je služba, z níž těží celé panství a jež musí být splácena všemi, ale samosebou že spravedlivě."

Myslel jsem si tehdy a myslel si to i posléze, že na tento argument existuje odpověď, než nedovedl jsem ji vyjádřit a mlčel jsem.

"Můj synu," pokračoval markýz ze Sioraku po chvíli mlčení, "kromě několika krátkých pobytů v Mespechu jste až dosud žil pouze u dvora, v Louvru a v krásných královských zámcích: V Saint-Germain, ve Vincennes, Fontainebleau, Madridu - daleko, tuze daleko od nížin a od těch, kdož tam žijí. Tudiž je možné, že jste zapomněl, že šlechtictví se zakládá na půdě, na vlastnictví půdy. Je to natolik pravdivé, že není zámožného obchodníka nebo měštěná zbohatlého díky úřadu, který se usilovně nesnaží získat pořádný kus země, jež jméno si přisvoji."

"Důkazem toho je váš praděd," řekl La Surie, kterýž rád připomínal, že můj pradědeček z otcovy strany pocházel z prostého rodu jako on sám, "Karel Siorac, rouenský lékárník, který, jakmile na to měl dost peněz, koupil mlýn La Volpie, vložil malé "z" mezi své křestní jméno a Sioraka a nadále se nazýval Karel ze Sioraku, pán na La Volpie."

"Než nikdy proto ještě nepředstíral, že je šlechtic," namítl otec prudce.

"V notářských listinách, na nichž máme jeho podpis, neuvedl před svým jménem poznámku 'urozený pán', v oněch případech obvyklou."

"Jak víte, pane otče," poznamenal jsem vážně, "můj otcovský rod Sioraků včetně pradědečka je mi dražší a bližší než rod Guisů, neb se mi zdá, že právě z té strany jsem podědil několik dobrých vlastností, jež mi ráčíte přiznávat."

"A myslím, že máte pravdu," odvětil markýz ze Sioraku, leč s mírným úsměvem, jako by se trochu posmíval naší rodinné pýše, o níž sám denně podával tolik důkazů.

Ježto oběd skončil, otec vstal, postavil se před krb, aby si hřál záda, a pak pronesl s jistou pompou a obřadností:

"Abychom se vrátili k Orbieu, řekl bych, že pro vás, můj synu, je získání tohoto panství, jak by řekli latiníci, lux candidiore nota.* Neboť až dosud jste nosil pouze jeden ze zdvořilostních titulů, jež se dávají nejmladším synům. Náš Jindřich vás pasoval na rytíře jednak z vděku za služby, kteréž moje rodina prokázala trůnu, jednak z náklonnosti k své sestřence z Guisů. Leč dnešním dnem dosahujete skutečného titulu, založeného na určitém panství, což vám dodává úctyhodnost vlastníka půdy a zároveň autoritu jistého postavení a bezpečí malého království, jehož princem se stanete. Navíc budete-li své panství dobře spravovat, vynese vám taktéž zisky, jež svou výší přesáhnou, co lenivá hraběnka z Orbieu bude kdy moci očekávat ze své investice s pětiprocentním úrokem."

"Leč kvůli tomu, to mi věřte," řekl vzletně La Surie, "nesmíte začít tím, že se zbavíte svých panských práv! Byl jsem sám velmi chudý, nepovažujte mě, probůh, za bezcitného! Budete mít stovky možností, jak zlehčit život těch nejubožejších ze svých poddaných, ale u všech svatých, nesahejte hned na počátku na zvyková práva! Zvykové právo je v nížině svaté! Lpějí na něm i ti, pro kteréž je nevýhodné! Brzy to sám poznáte."

* * *

Za vlády šedobradých byl vrchním správcem financí předseda Jeannin. Prostřednictvím Déagéanta, jenž byl hodnostně hned pod ním a usilovalo to, aby jej nahradil, až Pán k sobě Jeannina vzhledem k jeho vysokému věku povolá, dostal jsem s rychlostí rovnající se zázraku peníze, jež mi umožnily zakoupit bez meškání orbieuské panství; královský patent přiznávající mi titul hraběte z Orbieu mi byl předán kancléřem Sillerym takřka druhého dne po koupi. Má sličná čtenářka mi promine tu malou marnivou radost, již jsem si dopřál, když jsem si dal vyrýt erb hrabat z Orbieu na svůj dopisní papír, na pečeť a na dvířka kočáru, jež mi můj otec a La Surie, každý přispívaje rovným dílem, z nesmírné dobroty darovali. Nu co! Kdybychom si odpírali ty drobné radosti, které z nás dělají domýšlivce nafukující se jako pávi (a jež by moudrý asketa ve své cele shledal právem nepatrnými a směšnými), což bychom si tím sami nevytrhli těch pár hedvábných, lesklých per, kteráž přispívají k našemu vezdejšímu uspokojení, když na druhé straně máme tolik důvodů na tento život a jeho krátkost žehrat?

Rozhodl jsem se ujmout se vlastnictví svých statků jedenáctého února, kterýžto den byla neděle, což mi umožňovalo setkat se na mši v orbieuském kostele s poddanými mého panství, abych je poznal a oni poznali mne. Když jsem však krále v předvečer požádalo dovolenou, král ji šmahem zamítl z toho důvodu, že té neděle dojde v královské radě k velké rozpravě o obnovení jezuitského řádu v Paříži a že král chce, abych jí byl přítomen. Po úvaze jsem z toho nebyl příliš zarmoucen, protože mrzlo, až praštělo, a nijak mne netěšila představa, že nechám své krásné kočárové koně klusat celičký den po zamrzlých cestách nížiny.

Otázka jezuitů otrásala nadmíru radou, dvorem, parlamentem i ložnicemi našich dam a nebylo ve Francii syna či dcery

poctivé matky, kteříž by se k tomu nechtěli vyslovit. Čtenář si možná vzpomene, že se mladý Châtel, žák jezuitů, pokusil dvacátého sedmého prosince 1594 zabít Jindřicha IV. a zdařilo se mu pouze králi poranit ret. Což králi umožnilo udělat si z toho hned na místě, se rtem ještě krvácejícím, legraci jedním z vtípů, které tolik přispívaly k jeho oblíbenosti. "Nestačilo tedy, že ústy tolika slušných lidí vešlo ve známost, že mne jezuité nemilují. Bylo ještě třeba, aby je o tom přesvědčila moje ústa?"

Vyšetřováním vyšlo najevo, že mladý Châtel, žák clermontské koleje v Paříži, byl nejdříve svým zpovědníkem usvědčen, že pěstoval sodomii a navíc snil o tom, že se dopustí incestu na osobě své sestry. Dobří otcové jej tudíž zavřeli do tak řečené "sině meditací", ponuré místo s blikajícími nazelenalými světélky, kde se zničehonic ozývaly hrozivé hlasy a kde se zjevovali děs budící ďáblové, vyhrožující, že se nešťastníka zmocní a uvrhnou jej do plamenů. Těmito nadpřirozenými prostředky Châtele přesvědčili, že ho jeho hříchy zcela určitě přivedou do pekla, pokud se nevykoupi vykonáním činu, jenž bude velice prospěšný pro katolickou církev: například že zabije krále, což bylo dovoleno, jelikož, jak jej poučili, král stojí mimo církev, neb byl papežem exkomunikován jako kacíř.

Po tomto odhalení parlament věc vyřídil obratem ruky, jezuité byli zatčeni, souzeni a vypovězeni ze země sotva dvanáct dní po útoku Jeana Châtele. Leč Jindřich IV. moc dobře cítil, že s nimi ještě neskoncoval. A taky že ne - o osm let později papež vyžadoval, má-li ho zprostit vyobcování z církve, aby znovu pustil jezuitu do svého království. Volky nevolky jim Jindřich dovolil se vrátit a usadil je v La Fleche, kde založili kolej, kteráž od té doby vzdělávala důstojníky jeho vojska. Leč příliš známá clermontská kolej v Paříži, kde byl mladý Châtel tak zálučně připravován k svému úkolu, měla zůstat na králův příkaz uzavřena.

Ať už to bylo z výšin nebeských, nebo z hlubin pekelných - podle toho, jak kdo o jeho činu soudí -, mladý Châtel se zřejmě musel divit, že se šestnáct let po své smrti stal - přes třetí osobu - příčinou sporu mezi papežem a Jindřichem IV. Došlo k tomu v lednu 1610, pět měsíců předtím, než náš Jindřich padl zasažen Ravaillacovými ranami. Král tehdy shromažďoval silné vojenské jednotky proti španělským, rakouským a nizozemským Habsburkům, samým to katolickým národům, proti nimž král Francie hledal spojení v protestantských zemích. Tato politika papeže tuze zneklidňovala, pročež Jindřichovi poslal varování, mnohem hrozivější svými spojitostmi nežli doslovným zněním. Jeho Svatost vydala totiž edikt, v němž bylo s konečnou platností vysloveno odsouzení Světových dějin předsedy De Thoua. Vzhledem k autorovým sympatiím k protestantům na tom nebylo nic udivujícího. Mnohem víc naopak udivovalo, že poté následovala další dvě odsouzení. Jedno z nich se týkalo Antoina Arnaulda a jeho obžaloby jezuitů. Třetí a poslední - in cauda venenum! - odsuzovalo rozsudek smrti nad Jeanem Châtelem.

Ve Francii nastalo veliké vzrušení a všeobecné pobouření. Hlavně parlament soptil hněvem. Ve své většině galikánský a těžce snášející zásahy papežské moci ve Francii byl rozhořčen, že Vatikán mohl zrušit rozsudek, jež vynesl proti kralovrahovi francouzský parlament na svém svrchovaném zasedání. Co vlastně chce Svatý stolec? Vzkřísit Jeana Châtele a znovu mu vtisknout do ruky nůž? Narychlo svolaný pařížský parlament prohlásil ve svém hněvu edikt Svatého otce za bezprávný a nařídil, aby byl spálen.

Jindřich hranici zakázal, leč povolal nuncia Ubaldiniho a mluvil s ním velmi nesmlouvavě: odpuštění Châtelova činu není nic jiného než výzva k dalším zločinům proti jeho osobě! Vyžadoval, aby papež svůj edikt odvolal. "Ale jak to může udělat?" vykřikl nuncius zvedaje baculaté ručičky, "vždyť když Svatý otec mluví jménem Páně, nemůže se mýlit!" Svatá stolice podala v tomto případě důkaz o své legendární obratnosti. Vynesla druhý edikt, kde zůstal zachován odsudek Světových dějin předsedy De Thoua, aniž však byla zmíněna Arnauldova obžaloba jezuitů a Châtelovo odsouzení k smrti... Toto mlčení bylo jen polovičním ústupkem, předešlý edikt nebyl odvolán, a můj otec, když jsem s ním o tom hovořil, jednoznačně odmítl dát se tím oklamat: "Jedině první popud Svatého stolce bude brán jako ten pravý," řekl. "Jeho lítost bude přičtena na konto diplomacie. Hrozba visící nad královým životem zůstává tudíž zcela nezměněna."

Želbohu se nemýlí! Přestože účast jezuitů na Ravaillacově atentátu nebyla prokázána, neb jezuité nebyli jediní, kdož se vskrytu snažili přetvářet pomatené duše na povolné, krvelačné nástroje.

Ovšem onoho šestnáctého února 1618 byla věc, o níž šlo, neskonale méně dramatická, neboť se mělo rozhodnout, zdali jezuité, již dávno znovu usazení ve francouzských provinciích, kde založili prosperující školy, budou moci znovu otevřít clermontskou kolej v Paříži. Jenomže pouhé jméno jezuitů vyvolávalo téměř u všech Francouzů bouřlivé vášně buď ve prospěch proslulého tovaryšstva, nebo v jeho neprospěch.

Sorbonna je nenáviděla, neboť narušovalo privilej univerzity a otvíralo všude školy, ostatně mnohem lepší než ty její, protože pracovalo novějšími metodami. Kněží měli na jezuitu tuze spadeno proto, že si benevolentními zpověďmi, jež jim vynášely dary a odkazy, vychytrale získávali nejbohatší kajícíky. Biskupové se rozhořčovali, že tito hlťouni testamentů, po nichž sami také pásli, nejsou ve skutečnosti ani dobrá ryba, ani poctivý rak: říkají o sobě, že jsou řádní řeholníci, než kde je jejich hrubá kutna a klauzura? Nosí sutanu, zpovídají, podávají svátost oltářní, slouží mše, užívají světského života, přiležitostně si dokonce oblékají civilní šat, opásávají se mečem a jezdí na rychlých koních, a ne na skromných mulách jako kněží. Hlavně však odmítají uznávat autoritu biskupů.

Galikáni, v parlamentu početní, pokládali jezuitu za vrcholně podezřelého, neboť jejich slib nepodmíněné poslušnosti - perinde ac cadaver* - platil pouze vůči nějakému generálovi, jenž byl Španěl, jmenovaný navíc papežem, kterýž byl Ital, takže bylo na místě se ptát, jestli politika, kterou tovaryšstvo vedlo temnými a mnohdy krvavými prostředky, je slučitelná se zájmy Francie. Navíc, jelikož Vatikán zastával tezi, že papežové krále potvrzují, a mohou jim proto úřad zase odebrat (tuto tezi si třetí stav jako celek hrubě protivil), bylo možné se ptát, zda by toto tovaryšstvo, dosáhnuvší v naší zemi takové moci a bohatství, případně nepodporovalo neúnosné nároky papežského stolce na ovládnutí světské moci.

Leč na druhé straně značný počet Francouzů k jezuitům vášnivě přilnul, jedni z dobrých, jiní z nedobrych důvodů a dráhněkrát z obou zároveň. Ti, kdož nenáviděli protestantské kacířství a rádi by byli vymýtili hugenoty ve Francii jakož

i v Evropě ohněm a mečem, je obdivovali za to, jak jsou všude zapálenými zastánci protireformace. Jiní, jejich bývalí žáci, snili jen o tom, že i oni k nim jednou dají své děti, a vynášeli jejich výchovné schopnosti. Velmoži a vysoce postavené dámy - jako kupříkladu moje rozmilá kmotřička vévodkyně z Guise - byli unešeni jejich příjemnými zpověďmi, které tyto urozené duše uklidňovaly co do jejich posmrtného života, měnice jejich nejtěžší hříchy - cizoložství, sodomii a mimomanželské smilstvo - na slabůstky těla, nad nimiž se sluší tiše přimhouřit oči, když jsou v sázce tak vysoké zájmy. Příslušníci vysoké šlechty, třebaš vévoda z Épernonu, který přece za Jindřicha III. podporoval politiku sbližení s hugenoty, po jeho smrti zcela otočili, obávající se smrtonosného nepřátelství jezuitů. Épernon se potom s příkladnou poddajností kryl slunečníkem jejich všemohoucnosti.

Konečně byli tací, a jedenáctého února 1618 byli přechetní, kteří nechtějící zaujmout postoj ani pro jezuitu, ani proti nim, i když v záležitosti tak málo významné jako otevření jedné z jejich škol v Paříži - se Jeho Veličenstvu omluvili, že se nemohou zúčastnit zasedání rady. Vcházejí do knihovny všiml jsem si toho na první pohled: dobrá třetina rádců nebyla toho dne přítomna.

Záležitost byla vyřízena bez průtahů. Strážce pečeti přednesl věc nestranně, s protikladnými argumenty a odůvodněními, nebo jak říkal pro et contra, nicméně v závěru se vyslovil jednoznačně proti, uváděje, že dle jeho názoru by škola, kde studoval Jean Châtel pod vedením nám známých učitelů, neměla být znovu otevřena. Pan z Puisieux upozornil na to, že od atentátu Jeana Châtela uplynulo čtyřiařacet let, že se změnila okolnost, že učitelé nejsou titíž a že je pro ně urážející předpokládat, že by se snížili k těmže manýrákům. Pan ze Sillery se vyslovil stejně. Předseda Jeannin poznamenal, aniž se zcela vyjádřil proti, že on sám by dal přednost tomu, aby byla kolej svěřena církevnímu řádu, kterýž by svým zřízením podléhal francouzským biskupům.

Ludvík s kloboukem staženým přes oči a zkříženými pažemi naslouchal těm pro et contra s největší pozorností, leč jakmile se vyjádřili čtyři ministři, dal slovo stojícím členům rady, u nichž však neuspěl, kromě vévody z Épernonu, kterýž nahlas a pevně zaujal postoj pro tovaryšstvo, jehož laickým členem prý sám byl.

Ludvík dal potom hlasovat, ne zdviženou rukou, ale písemně, a sčítání lístků, jež provedli ještě během zasedání, prokázalo silnou většinu hlasů ve prospěch jezuitů. Ludvík chtěl tedy prohlásit návrh za schválený, kdyžť předseda Du Vair, žádaje jej o slovo, zdůraznil, že nebylo dosaženo quora, neb třetina členů rady nebyla přítomna a v důsledku toho by se rozhodnutí mělo odložit na jiné zasedání.

Po tomto prohlášení nastalo velké ticho a všechny zraky se obrátily k Ludvíkovi v očekávání toho, co řekne, jedni se obávali, druhí doufali, že dá za pravdu svému ministrovi, jakž dosud vždy dělal.

Ludvík mlčel se zraky sklopenými a neproniknutelnou tváří, proto jsem mohl dozajista těžko vědět, jak rozhodne. Jelikož se tak začasťe podvoloval zkušenosti svých ministrů a natolik respektoval úřední postup, dalo se čekat, že námitka přednesená prezidentem Du Vairem na něj zapůsobí. Na druhé straně kdo sledoval stejně pozorný a dvorný způsob, jakým naslouchal jednomu i druhému, ten nebyl s to uhadnout jeho osobní postoj. To byl také důvod, proč to, co řekne, nabylo pro radu tak velkého významu, neb právě z jeho rozhodnutí pro nebo proti úřednímu postupu (a rozhodnout proti bylo dozajista odvážné) se rada dozví, co si Ludvík o problému myslí.

"Pánové rádcí," pronesl pevným hlasem, "Rada hlasovala. Není třeba hlasování opakovat. Tovaryšstvu Ježíšovu se dovoluje znovu otevřít školu v Paříži."

* * *

Téhož dne po obědě jsem šel navštívit paní z Lichtenbergu do jejího paláce v Bourbonenské ulici. Uvítaly mne tam temné pohledy a trpké poznámky. Už mě vůbec nevidá! Jsem stále na cestách s králem nebo celé hodiny zajatcem jeho rady! Ostatně miluji ji ještě? Kdyby tomu bylo jinak, nebylo by divu! Žije v ústraní, téměř jako poustevnice, a já flirtsuji u dvora obklopen hejnem děvčat, kteráž zajímá pouze jejich zadek!

"Jejich zadek, Madame! To se v té vaší Falci mluví takhle bez obalu? Kvůli tomu by paní z Rambouilletu křičela, jako by ji na nože brali!"

"Pro smilování boží, nevyslovujte přede mnou jméno té neblahé upejpalky! Já mluvím po německu, přímo a jasně! A pokud jde o ta děvčata, kteráž mám na mysli, těm místo trvalých půvabů skýtá možná jejich mládí onu pomíjivou svěžest, na kterou se dá lehce nachytat muž vaší letory!"

"Muž mé letory! Vždyť já vás miluji, Madame!"

"O tom pochybuji! Doneslo se mi, že paní z Luynes měla tu neslýchanou nestoudnost házet po vás očkem v den své svatby! To jste mi zatajil! A jako by všechny tyto malichernosti ještě nestačily, král z vás udělal významného šlechtice! Jste teď hrabě, pán velkého panství, které vám zabere ještě hodně dalšího času, jež by vám služba u krále byla nechala volný! A kvůli tomu vás už nebudu vídat! Kam jen se poděl ten malý rytíř ze Sioraku, tak horlivě toužící po mých hodinách němčiny a nesměle přísahající u mých nohou věčnou lásku?"

Připomínka této minulosti ji dojala, v jejím krásném oku se objevila slza a pomalu se jí kutálela po líčku, kde jsem ji chtěl zachytit svým rtom. Leč ona mne vši silou odstrčila, i pochopil jsem, že se musím hájit. Odpověděl jsem tedy na všechny body, jež nadhodila, a snažil se svou obhajobu protahovat, jak nejdéle jsem mohl, neb jsem si častokrát všiml, že délka nějakého vysvětlování, i když je několikrát opakováno, má v sobě právě svým dlouhým trváním jakousi přesvědčivou sílu.

Nakonec vida, že jhne, postěžoval jsem si, že je v jejím salonku

mrazivá zima, a navrhl jí, abychom své povídání z očí do očí přenesli do jejího pokoje: návrh přijala, leč tvářila se povýšeně, jako by mne chtěla odradit od postranních úmyslů, které jsem mohl předem spřádat. V pokoji jsem za námi zavřel dveře a zastrčil závoru, hodil jsem do krbu roští, přidal několik polínek a před tímto pekelným ohněm, vskutku jako stvořeným vyvolávat, alespoň ve mně, myšlenky hodné zatracení, usedl jsem dobrý sáh od ní na to ze dvou křesel, jež nechala volné, a pokračoval ve své obhajobě. Ujistil jsem ji, že jediná mladá děvčata u dvora jsou královniny dvorní dámy, které jsou jako jejich paní Španělky, z národa, jež si ošklivím. Krom toho jsou většinou oděny ve

smuteční černí jako jeptišky a ve svém tlachání se Francouzům jen vysmívají. Pokud jde o paní z Luynes, je vskutku pravda, že po mně hodila očkem, ale přestože při slavnostním obřadu by měl její pohled spočívat pouze na manželovi, házela očkem po všech, dokonce i po králi.

Potom jsem udělal malou pauzu, neb jsem si náhle vzpomněl, že jí musím povědět něco skutečného, ač na první pohled neuvěřitelného, o čem mluví celý Louvre a co bude s to rozptýlit její úzkosti i její žárlivost.

"No tohle!" řekla paní z Lichtenbergu, která v ohromení jako by náhle zcela zapoměla na své pomyslné výtky vůči mně, "že by ta darebnice měla tu drzost dělat v den své svatby oči na krále?"

"Ano, Madame, a co je horší, Jeho Veličenstvo nezůstalo necitlivé."

"Co mi to tu povídáte? Král a citlivý na pitvoření téhle arcikokety!"

"Ano, Madame, je na ně citlivý, o tom není pochyb. Zírá na to překvapeně celý dvůr. Když se král má odebrat ke královně, vždy se zdrží u její vrchní intendantky, chopí se každé příležitosti, kdy se s ní může setkat, a když je s ní, dlouze, beze slova na ni hledí, neb není velký mluvka. Řekla byste zelenáč prožívající svou první lásku."

"A povšímla si toho malá královna?"

"Madame, kdo by si toho nepovšíml? Ví to celý Louvre! Od nejvyššího komořího po posledního poslíčka! Není komorné, která by o tom nemluvila při stlání postelí, ani gardového důstojníka, který by se tomu neposmíval při střídání stráže, celý bez sebe při pomýšlení, že by Luynes mohl nosit parohy."

"Copak je Luynes tak neoblíbený? Myslela jsem, že je milý."

"To taky je! Nicméně on sám, jeho bratři, bratrance, bratřenci z druhé ruky a celé příbuzenstvo, seběhnouví se sem z jihu v celých houfech, shrabuje všechno: místa, tituly a peníze. To mnoho lidí roztrpčuje."

"Vraťme se ke královně! Jak si chudinka počíná v tom protivenství?"

"Pláče, Madame, sténá, žije ve strachu. Ze zoufalství o tom uvědomila španělského velvyslance, jenž zburcoval nuncia, který věc velmi opatrně svěřil královu zповědníkovi otci Arnouxovi. Ten, obratný jezuita, je uklidnil jednou větou: „Pokušení ještě není poklesek.“

"Fuj!" pravila paní z Lichtenbergu s pohrdáním hugenotky našimi papeženskými zvyklostmi: "K čemu je zpověď, ne-li k tomu, aby v případě potřeby zradila zповědní tajemství?"

"Ale Madame, otec Arnoux vyslovil pouze obecnou mravní zásadu. To my si ji vysvětlujeme."

"To jsou právě způsoby jezuitů! A vás, pane, v jezovitu nikdy nepřekoná! Máte odvahu přijít mě navštívit po dlouhé nepřítomnosti a oznámíte mi jen tak, že zítra odjíždíte na své panství v Orbiu?"

"Ale už jsem vám to říkal, Madame, nezůstanu tam než po čas nutný k uspořádání věcí!"

"Jenže to bude mnohem delší čas, než si myslíte, a tam, daleko ode mne, budete se v té vaší nížině tuze nudit a potkáte tam dozajista venkovanku k nakousnutí, kteráž bude s radostí pečovat o svého pána pro slávu, kterou tím získá ve své vesničce, a pro výhody, které to vynese jejímu otci."

"Venkovanku k nakousnutí!" řekl jsem a smál se. "Markýz ze Sioraku, kterýž tam byl přede mnou, spatřil v Orbiu jen špinavá nemehla."

"Nebyl to jejich pán! A neukázali mu všechno! Leč jednoho dne vám některý z vašich podruhů, který u vás bude mít velký dluh a nebude vědět, jak ho splatit, pošle po nejmladší ze svých dcer tučet vajec. Ba kdoví, jestli ji sám předem ve své studni nevydrhne!"

"Drahá přítelkyně!" řekl jsem a smál se, "máte bujnou fantazii. Leč svádí vás k šíleným domněnkám! Můžete vůbec o mně pochybovat?"

"Arciže! V časech smutku pochybuji o všem. O vás, o sobě, o své Falci, ba dokonce o svém majetku. Víte, že v německých státech v tuto chvíli hugenoti a katolíci brousí nože a míní si jít po krku a že můj bláznivý nešťastný bratranec, falcký kurfiřt, se dal jmenovat hlavou Evangelické ligy? Než víte vy aspoň, pane Francouzi, co tahle liga je?"

"Zajisté, Madame, vím to. Jde o ligu německých protestantských knížectví, kteráž se chtějí postavit na odpor německým knížectvím katolickým a císaři. Cožpak zapomináte, Madame, že jsem v této zemi členem královské rady?"

"Přeji mnoho štěstí! Zato na mou hlavu se snáší neštěstí, pakliže můj bláznivý bratranec, hlava této pitomé ligy, povstane jednoho dne proti císaři. Kdo může vůbec pochybovat, že bude nakonec rozdrcen jako hliněný hrnec narazivši do hrnce železného? A do jakých rukou potom padne Falc? A ve Falci moje statky?"

"Madame, máte svůj palác v Paříži a podle toho, co jste mi řekla, renty."

"Arciže, nejsem bez střechy nad hlavou, a když se uskrovním, mohu žít i bez svého falckého jmění. Než co bude s mým ubohým Erikem, sedmým hrabětem z Lichtenbergu, pakliže naše statky ve Falci přijdou při bouřích odbojných skupin vniveč? Jako důstojník falckého kurfiřta nebude si moci vybrat než boj na jeho straně. A zbaví-li kurfiřta jeho knížectví, nezabaví půdu také Erikovi?"

Mám-li být upřímný, tolik jsem po ní v té chvíli toužil a čekal tak netrpělivě, kdy rozhovor ukončíme, opustíme tvrdá křesla a dospějeme na měkounké lože, že jsem věnoval dost málo pozornosti jejímu strachu ze ztráty majetku a o budoucnost Falce, byť jsem tehdy naprosto neschopen pomýšlení, že obavy mé krásky ve skutečnosti naznačují první obrysy strašné pohromy, jež měla uvrhnout Evropu do neštěstí na celá desetiletí a připravit o život tolik lidí: třicetileté války...

"Drahá přítelkyně," řekl jsem, "nenaříkejme, prosím, nad budoucím neštěstím, když nám stačí to nynější!"

"Arciže," odpověděla s trochou stesku v hlase. "Než zůstává tu nadále skutečnost, že zítra odjíždíte do Orbiu."

"Ale Madame, vždyť já se tam nejedu zahrabat! Víte, že jsem si již vybral správce, a ten bude v mé nepřítomnosti zajišťovat většinu mých povinností."

"Bude vás okrádat."

"Tomu nevěřím. Pan ze Saint-Clair je šlechtic a nebaží po penězích, ale po životě na venkově. Až do nynějška byl maggiordomo u hraběnky z Orbiu, leč ta svůj pařížský palác prodá a usadí se ve Florencii, odkud pochází. Takže se s

ní rozešel bez lítosti."

"To s ní byl tak zadobře?"

"Vůbec ne. Hraběnka má v životě pouze dvě vášně: spánek a labužnictví."

Zmlkl jsem. Pani z Lichtenbergu také zmlkla, potom se po mně podívala po očku a sklonila hlavu pozorujíc oheň. Takto uplynula dlouhá chvíle, během níž se naše oči hned setkávaly a hned se zase odvracely, aby hleděly do ohně.

Nakonec paní z Lichtenbergu vstala, odstoupila od krbu a řekla: "Rozdělal jste tu pekelný oheň!"

"Neměl jsem to dělat?"

"Měl, ale nyní je mi horko. Je mi strašlivé horko. Moje suknice mne dusí! Probůh, pane, rozepněte mne."

* * *

Otec mi poradil, důrazně a naléhavě, abych svou první návštěvu v Orbieu obklopil pompou a okázalostí. A když v předvečer mého odjezdu procházel kolem mého pokoje a viděl, že si vzhledem k nadměrnému chladu oné roční doby hodlám příští den navléci tlustou buvolí kamizolu a vysoké boty, řekl mi: "Pane synu, co zamýšlíte? Chcete se před svými poddanými objevit oděný jako nějaký ubohý kapitán? Věřte mi, že větší chyby byste se nemohl dopustit! Kdo z nich uhodne, že jste hrabě z Orbieu, nebudete-li v hraběcím šatu? Buďte velkolepý! Oblékněte si svůj nejkrásnější kabátec! A moc prosím, zůstaňte celou cestu zabořen do měkkých polštářů kočáru! Budete mít vždycky čas zachovat se jako král: vyskočit na koně až na pomezí svého sídla, okázale tam vjet a ukázat se svým poddaným ve vši slávě!"

Tento proslov by u mne byl v jiných časech vyloudil úsměv, leč dobře jsem viděl, že otec je jako opojený vzestupem syna, jehož měl vskrytu raději než své ostatní děti, možná proto, že v době mého narození už nebyl stále na cestách, ale zůstal doma a skutečně mne vychoval. Byl jsem tak dojat jeho hlubokou náklonností, že jsem se rozhodl plně se mu v tomto případě podřídit a vyčkat s převzetím otěží svého panství, až se tam usadím.

Otec chtěl, aby se kromě pana ze Saint-Clair, rytíře La Surieho a mne cesty zúčastnili také naši vojáci Poscanec a Poprda, jakož i moje páže La Barge a můj kuchař Robin, projednou koňmo a válečně vyzbrojeni. Než jak o tom ještě dál přemýšlel, shledal, že "pro hraběte je to poněkud hušeňoučká družina" (v tu chvíli byste byli věřili, že slyšíte paní z Guise!), najal tudíž pro naši výpravu na své útraty čtyři Švejcary, robustní žoldnéře z hor, jejichž postava a papula působily vskutku úžasně, jak na svých těžkých koních klusali před našimi kočáry.

Když jsem namítal, že nemůžeme faráře Serafína nutit, aby poskytl pohostinství tolika lidem, ani odsoudit naši družinu k chudé stravě orbieuské hospody, dohodlo se, že se usadíme rovnou v zámku. Což znamenalo, že s sebou vezmeme našeho kuchare Caboche a jeho ženu Mariettu a jim k ruce přinejmenším dvě komorné: Margot (bez níž se již můj otec, po pravdě řečeno, nedovedl obejít, tak krásila dny jeho stáří) a Lojzku, na niž si snad čtenář vzpomíná, jak mi "stlala a rozestýlala postel", než počala nad mým životem vládnout falcá hraběnka.

Samosebou že Caboche, nevěda, jak jsou vybaveny zámecké kuchyně, nechtěl odjet bez náčiní svého umění. V důsledku toho jsme se rozhodli pro povoz tažený silnými mulami, jenž odveze hrnce, kotlíky, nádoby, otáčecí rošt, pánve na smažení a co vím co ještě? Při pohledu na délku naší družiny byste si pomysleli, že je to malé vojsko táhnoucí do boje.

Vyjeli jsme z Paříže v sobotu čtyřiačtyřicátého února 1618 hodně před rozedněním a zastavili se k odpočinku v Montfort l'Amaury, částečně u mého strýce Samsona Sioraka přímo v Montfortu, částečně u otcově panství U Osekaného dubu, kde jsem se neměl, jak si vzpomínáte, objevovat, neb manželka mého otce souhlasila, že mne uzná za svého syna pouze pod podmínkou, že se se mnou nikdy nesetká. Nechtěl bych, aby ji za to čtenář odsuzoval. Otec chtěl tím obmyslem chránit pověst paní z Guise a zároveň mi poskytnout výhody legitimního původu. Leč možná žádal příliš mnoho od manželky, kteráž do něho byla stále ještě hodně zamilovaná, ačkoli měla za celá ta léta tolik důvodů k němu ochladnout. Již jsem řekl, že když jsem se později s Angelinou z Montcalmu po otcově smrti setkal, abychom vyřídili pozůstalost, pojal jsem k ní náklonnost téměř od chvíle, kdy jsem se na ni podíval, a ona ke mně též. Byla již vysokého věku, leč její velká blahověle spolu s noblesní povahou dodávaly jejímu úsměvu a výrazu jejích očí krásu, již nenarušila povadlost způsobená stářím.

Jelikož z důvodů, jež jsem právě vysvětlil, se moji nevlastní bratři Petr a Olivier se mnou nemohli setkat U Osekaného dubu, když jsem odtud byl vyobcován, přijeli mne navštívit ke strýci Samsonovi do Montfort l'Amaury. Provozovali společně jedno ze vzácných povolání, kteréž směli - spolu se sklářstvím - dělat šlechtici: námořní obchod. Jelikož však jejich lodě byly právě opravovány v suchém doku v Nantes, neměli projedenkrát nic na práci a v zápalu chvíle, možná také na naléhání manželky, mne požádali, aby mne mohli doprovázet při převzetí panství v Orbieu. To když viděly Samsonova manželka paní Gertruda z Luku, její věrná Zara a paní z La Surie, k prosbě se připojily a tolik mého otce a mne líbaly a laskaly, že žádosti nemohlo být než vyhověno.

Byly již čtyři hodiny po polednách a pan ze Saint-Clair poznamenal, že má-li připravit nocování a stravu pro tolik lidí, musí bez meškání vyrazit s Cabochem a ostatní naší čeledí do Orbieu, aby tam zchystal dřevo, jídlo a osvětlení pro náš příchod následujícího dne.

Bezpochyby si vzpomenete, že otcův bratr Samson ze Sioraku, levoboček, kterého však děd uznal, byl v raném mládí vyhlášený svou krásou, mělť kadeřavé, trochu narezlé vlasy, rysy antické dokonalosti a azurově modré oči. Než příroda, možná z přemíry velkorysosti, obdarovala Samsona navíc takovou svatou dobrotou, že nikdy v ničem a v nikom neviděl nic špatného, tolik lidí miloval a tolik jim důvěřoval. Díky této výjimečné povaze měl v sobě cosi obdivuhodně dětského, co vytvářelo jeho půvab. Nutno však doznat, že jeho nátura ho činila úplně slepým vůči lidským hanebnostem, takže by byl upadl do stovek nástrah, kdyby jej jeho manželka Gertruda z Luku nevedla úskalími života pevnou rukou, neb v průběhu času se stala nejenom jeho ženou, ale i matkou.

Gertruda s hlavou pevně sedící na normanských ramenou a s kozičkami kulatými jako míčky, dosud vysoko posazenými (možná trochu uměle vyšněrovanými), vděčila za své dobré peněžní zaopatření prvnímu manželovi. To jí umožnilo zakoupit pro Samsona montfortskou lékárnu, již ostatně údajně provozovala: jinak by byl Samson přišel o své

šlechtictví. U Gertrudy se to nebralo tak vážně: rodem byla pouze z úřednické šlechty.

Byl jsem nadšen, že si dámy přály připojit se k nám v den mého převzetí panství, neboli, jak říkal La Surie s lehkým úsměvem, jenž ještě "čpěl bečkou", v den mé "intronizace". Zdálo se mi, že šustění jejich vyztužených hedvábných suknic, jejich ženské tretky, perly a parfémy včetně důmyslných kudrlinek jejich účesů dodají jakýsi jímavý půvab vesnickému kostelíku, kde budu v neděli pětadvacátého února úderem desáté hodiny před poddanými svého panství takřkajíc "pomazán" na hraběte z Orbiu. Pokud jde o ženy, míním tím své dvě švagrové, paní z La Surie, Gertrudu z Luku a Zaru, vůbec je nemrzelo být takto pohromadě - neb si asi měly vzájemně hodně co povídat - a sejít se zároveň s mým otcem i se mnou, neb nás vidaly tak málokdy. Je také třeba říci, že to pro ně byla vzácná příležitost, jak přerušit jednotvárnost mrazivé zimy v nížině tím, že se zúčastní pamětihodné události, jejíž sláva padne i na ně a na jejich manžely, poněvadž ani Samson, ani moji nevlastní bratři neměli jako druhorození titul, takže ten můj i blízkost mého velkého panství dodají lesku jejich rodu.

Jak nám oznámil pan ze Saint-Clair, kterýž nám přijel naproti na cestu z Montfortu do Orbiu, kostel byl již plný lidí a pan farář Serafin si přál, než tam vejdem, uvítat nás všech jedenáct v sakristii.

To nám přišlo velice vhod, protože tam krásně plápolal oheň, ale méně již našim sloužícím, kteří vstoupili rovnou do kostela, našli všechny lavice obsazené a museli zůstat po celou bohoslužbu na nohou, z nedostatku místa tak natlačeni, že by mezi nimi nepropadl špendlík.

Když jsem vešel do sakristie, pan farář Serafin mne přivítal s veškerou úctou, leč trochu jako vítá poručík ve svém ležení kapitána, s tím lehkým rozdílem, že v našem případě bude mít poručík nad kapitánem tu výhodu, že bude někdy mluvit jménem Boha. Říkám "někdy", protože jak jsem se posléze přesvědčil, duchovno podle mne v životě mého faráře zdaleka nenaplnňovalo všechny úkoly, jež v Orbiu měl.

Po mně pozdravil Serafin osoby mé rodiny, každého podle pohlaví, věku a hodnosti, s nuancemi, jež by schválil sám nejvyšší komoří. Potom nám vysvětlil, že jedině já budu sedět v presbytáři, a to na křesle s baldachýnem vyhrazeném v zásadě monsignoru biskupovi, než nemám si z toho dělat svědomí, poněvadž pokud lidská paměť sahá, nikdy se fialová sutana do bláta nížiny neodvážila.

Otec, strýc, bratři, La Surie, Saint-Clair a dámy usednou na nízké stoličky, jež jim byly vyhrazeny v první řadě kostelní lodi. Po mši mě pan farář představí svým farníkům, nejdříve francouzsky, poté v místním nářečí, a byl by šťasten, kdybych i já oslovil své poddané několika slovy, která si poté dovolí přeložit.

Právě v oné chvíli jsem se, čtenáři, sám sobě zavázal, že se naučím co nejdříve mluvu svých poddaných. To by v tom byl čert! Nikdo nebude moci tvrdit, že já, tlumač cizích jazyků Jindřicha IV. v jeho tajné diplomacii a pro tyto schopnosti přijatý za Ludvíka XIII. do královské rady, nezvládnou prosté nářečí, v němž se nevyskytují tytéž těžkosti jako v německé gramatice, anglické výslovnosti a v italských slovesech! Také jsem nechtěl, aby moji poddaní, pokud jim položím francouzsky otázku, jež je uvede do rozpaků, dělali, že nerozumí, a zatím mne při všech vnějších projevech úcty v duchu nazývali hlupákem. Nehledě na potíže, kdybych měl kvůli sebemenší maličkosti volat Serafina, aby vysvětlil, co mi říkají nebo co já mám říci. Jaká pomalost příkazů! A co zpoždění v jejich provedení! A jaké podceňování moci, již by to věčné tlumočení dávalo nade mnou Serafinovi vedle všech ostatních, které již na mém panství má.

Ne že bych se obával, že jich zneužije. Při prvním rozhovoru jsem měl pocit, časem potvrzený, že mám co dělat s přímým člověkem, jenž se snaží zhostit co nejlépe povinností svého úřadu, hlídá si své zájmy, leč bez lakoty, pečuje o spásu svých farníků, avšak rovněž o jejich lidský úděl, o jejich štěstí a o neštěstí a o tragédie, jaké může způsobit špatná sklizeň nebo epidemie nebo smrtelný úraz v jejich nejistém živobytí, pro něž byl již chléb vezdejší ožehavým problémem - od začátku roku až do jeho konce.

Po stránce tělesné byl farář Serafin živý, mohutný chlapík s širokými rameny, mocným hrudníkem, silným a pěkně zabarveným hlasem (na což byl pyšný, když zpíval při mši), širokým obličejem, pronikavými hnědými očima, velitelským hlasem, silným nosem, masitými rty, hustými vlasy a ruměnou pletí. Pan ze Saint-Clair mi řekl, že si o něm myslí, že "neprojevuje přílišný sklon dívat se lahvím na dno ani vyloženou slabost pro ženské sukně". Nicméně když jsem tak hleděl na jeho nos a tváře, položil jsem si otázku, jestli ta karmínová červeň má svůj původ jenom v ostrém vzduchu zdejšího kraje, a když jsem viděl, jak se zahleděl na naše dámy při jejich vstupu do sakristie - neb jeho víčka neskryla tak pohotově, jak by byla měla, náhlý záblesk jeho zřítelnice -, ptal jsem se sám sebe, je-li tak "vyložen" jasně, že je bez slabosti i po této stránce. Než nakonec - byla to jeho chyba? Teprve v pozdním věku jsem měl možnost pozorovat, jak v naší době začaly porůznu vyrůstat semináře, které učily kněze dodržovat celibát, a zázrak ještě větší, jak na biskupské stolce usedají cudní preláti dohlížející na mravy svých farářů. Stali se z nich tím pádem lepší pastýři svých oveček? To bych nedovedl říci. Vždycky jsem se domníval, že zdrženlivost je ctností zcela negativní, pakliže nevede k větší lásce k člověčenstvu.

Ze sakristie vedly do kostela dveře. Těmi prvními, jež vedly do chrámové lodi, přikázal farář Serafin kostelníku Figulovi (jehož četné služební povinnosti jsem ještě neznal) uvést mě přibuzenstvo, aby se usadilo na stoličkách v první řadě. Když se tak stalo, uvedl Serafin mne druhými dveřmi, vedoucími do presbytáře, ne však bez několika předběžných rad.

"Dovolte mi, pane hrabě, abych vám řekl, jak se při mši choval nebožtík pan hrabě z Orbiu, když se náhodou zdržoval na panství. Vstoupil do presbytáře první s kloboukem na hlavě, smekl ho, poklekl před oltářem, hned si jej zase nasadil a přistoupil k biskupskému křeslu s baldachýnem. Tam, vestoje, složil s kloboukem v ruce hlubokou poklonu erbu svého rodu, který je, jak si povšímete, vymalován na obraze visícím proti biskupské stoličce. Načež si klobouk znovu nasadil a zůstal s pokrytou hlavou až do pozdvihování. Zde je asi na místě vysvětlit, že pozdrav vlastního erbu byl nebožtíkem hrabětem chápán jako hold jeho předkům, kteříž jsou, všichni nebo skoro všichni, pochováni pod dlažbou presbytáře."

"Rozumím vám dobře, pane faráři?" pravil jsem s úžasem. "Vy navrhuje, abych ho napodobil?"

"To bych se vám vskutku odvážil radit, pane hrabě," odpověděl Serafin s malou úklonou. "A to z toho důvodu, že vaši poddaní velice lpí na obyčejích. Třebaže mezi vámi a hrabaty z Orbieu není žádné krevní pouto, snáze uvěří vaši legitimitě, když uvidí, že jednáte jako nebožtík jejich pán."

"Dobře, udělám to tak," řekl jsem po chvíli mlčení, "leč s drobnou nuancí z vlastní hlavy."

Tu se na hranaté, ruměné tváři Serafinově objevil záblesk znepokojení, nešel však tak daleko, aby je vyjádřil slovy.

Místo toho se mne otázel, zda nechci chvíli rozjímat, než vstoupím do presbytáře. Přítakal jsem, šel si kleknout na klekátko stojící proti velkému dřevěnému krucifixu a chvíli tam setrval, spíš v úvahách než v modlitbách.

Cítil jsem se podivně znepokojen skutečností, že moc, již jsem získal, když jsem se stal pánem pěti set jiter a pěti set duší, má za první následek omezení mé svobody. Toto panství je zřejmě jevištěm a já na něm mám představovat určitou postavu. Otec mi pro tento den vnutil odění, otec Serafin mi se vši uctivostí diktuje roličku, kteroužto mám sehrát na začátku a na konci mše.

Vcházejí první do presbytáře, neměl jsem po pravdě řečeno nejmenší představu o "nuanci", již obohatím ceremoniál nebožtíka hraběte z Orbieu. A abych nic netajil, hrdlo se mi sevřelo jako herci vstupujícímu na scénu, tím spíš, že v poměru k chrámové lodi byl presbytář o dva schody výš a krom toho oslnivě ozářen svícemi, zatímco osazenstvo kostela, mimo první řadu, zůstávalo v pološeru.

S prázdnou hlavou a lehkou závratí udělal jsem tedy, co mi Serafin doporučil: poklekl jsem s odkrytou hlavou před oltářem a vstojí před biskupským křeslem poklonil jsem se orbieuskému erbu, než právě ve chvíli, kdy jsem si nasadil klobouk, moje mysl přestala zet prázdnotou. Shledával jsem nesmyslným zdravím jako vlastní znak věkovitého pokolení šlechticů, kteří nebyli mými předky. Tu, jednaje z okamžitého popudu a přistupuje k první řadě auditoria opatrnými krůčky, neboť jsem neviděl schody a bál jsem se, že stoupnu doprázdna, poznal jsem dle kříže řadu Svatého ducha, třpytícího se mu uprostřed hrudi, svého otce. Smekaje tedy potřetí, hluboce jsem se mu poklonil. Měl jsem pocit, že tento pozdrav doplňuje a zároveň mírní ten předešlý, poněvadž když jsem vzdal zdvořilý hold rodu, jehož jméno nosím, vzdal jsem čest rodu, z něhož pocházím.

Obraceje se, abych přistoupil k biskupskému křeslu, spatřil jsem za oltářem pátera Serafina a kousek za ním Figula, strnulého v nejpokornějším postoji. Hranatá tvář Serafinova neobrážela než vážnost kněžského úkolu, jež se chystal naplnit, leč Figulus vypadal poněkud zneklidněn, snad poklonou, kterou jsem složil otcí. Tahle figura měla zvláštní tvář, protáhlou, sinalou, s propadlými rysy, připomínající mi rozteklou svíci, a uslzené oči, vylézající přes okraj víček, jaké mají někteří psi, což mu jako jim dodávalo plačtivý výraz.

Začala mše a byla mnohem delší, než bych byl čekal, neboť před tak skvělou společností nemohl Serafin odolat potěšení pochlubit se svým basem. Délka bohoslužby mi aspoň poskytla dost času na to, abych občas potají pohlédl na shromáždění věřících, protože už mne přestal oslňovat třpyt svící. Budiž řečeno jen mimochodem, že jejich hojnost mne udivovala, dokud mi příštího dne Saint-Clair nesdělil, že na Serafinovu žádost to bylo na mé útraty...

Mám-li mluvit upřímně, ono shromáždění nadmíru páchlo, aniž tomu pachu mohly zabránit, spíše naopak, voňavky, jimiž se - taktéž nadmíru - postříkali dámy a šlechtici v první řadě. A velký mi přišel též kontrast mezi postavou, šíří a tloušťkou vyvolenců z první řady a vzhledem poddaných, kteříž se tlačili na lavicích za nimi a zdáli se mi nejenom menší, sešlejší a neduživější, ale také - v dosti velkém počtu - zkroucení v bocích, hrbatí a znetvoření... Pokud šlo o ženy, jichž mi při zběžném pohledu připadalo méně než mužů, zdály se oblečeny do šedivých pytlů a čepce měly tak hluboko stažené do obličeje, že se nedaly rozeznat jejich rysy. Byl jsem rovněž notně překvapen, že v tomto shromáždění nevidím jedinou bílou nebo šedivější hlavu a mnohem méně dětí, než bych byl očekával.

Orbieuský kostel, starý dobré století, by mne byl nadchl svou působivou prostotou, nebýt chladu, který tam vládl a mrazil mne až do morku kostí, přestože jsem si prozíravě navlékl pod hedvábný kabátec vlněnou košili. Následkem jak zimy, tak Serafinova nekonečného latinského prozpěvování i pachu osazenstva, nad nímž, jak se mi zdálo, vítězilo jediné kadidlo, když je Figulus hodil na dřevěné uhlí vykuřovadla, necítil jsem se po pravdě řečeno během té intronizace tuze šťasten. Jenže ona kadidelnice, s níž Figulus zacházel s jakousi pompou, změnila se pro mne téměř okamžitě v předmět pohoršení, když poté co namířil její voňavý dým na oltář k uctění Stvořitele, stoupl si Figulus přede mne, aby uctil kadidlem zase mne. Tušil jsem, že je to zvyklost staršího data a že nebožtíci hrabata z Orbieu spící pod našima nohama to od faráře pochlebníka vyžadovali, nebo s tím přinejmenším souhlasili. Leč já jsem přece jenom shledával nevhodným, a troufal bych si říci nestoudným, aby se po uctění Otce nebeského vzdávala čest takříkajíc v jednom záťahu, týměž kadidlem, pánu pozemskému. Tuze pochybuji, že při vši účtě ke zvyklostem strpím nadlouho tuto, byť pasivní, část své role.

Pokud nezpíval, byl farář Serafin duchaplný, což dokázal obdivuhodnou citlivostí, s níž po skončení mše pronesl slavnostní řeč uctění hrabat z Orbieu i mých předků: barona z Mespechu, jehož statečnost pomohla vévodovi z Guise získat od Angličanů zpět Calais, markýze ze Sioraku, rytíře Svatého ducha, jenž sloužil Jindřichu Třetímu a Jindřichu Čtvrtému v notně nebezpečných misích. Pokud jde o mé předky po přeslici, naznačil, že byli velmi starobylí a slavní, aniž se dalo poznat, činí-li narážku na paní z Guise nebo na mou babičku z matčiny strany, jejíž předkové Castelnauové se zúčastnili křížových výprav. Konečně vyjmenoval všechny tituly, jež jsem získal jako uznání Jeho Veličenstva Ludvíka Třináctého za služby, zvláště když bylo třeba zbavit království cizího uzurpátora.

Pronesl to všechno francouzsky a potom to opakoval v místním nářečí. Napínal jsem uši, než kromě vlastních jmen jsem nerozuměl jedinému slovu. Délka této mrazivé mše (zimou mi ztuhly nohy v botách a chlad ležel na mých ramenou jako těžký pluvíál, přestože jsem si přes ně přehodil hedvábný plášť podšitý kožešinou) mi umožnila jakž takž si připravit malou řeč, kterouž jsem měl oslovit své poddané.

Přál jsem si ji ne-li stejně stručnou jako řeč Ludvíkovu, pak přinejmenším dosti krátkou, abych nezatěžoval pozornost shromáždění, kterou již Serafin značně unavil svým jednotvárným latinským prozpěvováním.

Vstal jsem ze svého biskupského křesla a přistupuje až k prvnímu schodu presbytáře, povolal jsem k sobě pana ze

Saint-Clair a řekl prostým jazykem, artikuluje pečlivě všechna svá slova v naději, možná marné, že alespoň někteří mou francouzštinu pochopí:

"Přátelé, král mi vás věnoval, abych se stal vaší vrchností. Budte mi dobrými služebníky. Budu vám dobrým pánem. Budu hájit svá práva a zachovávat vaše. Vyměnil jsem správce nebožtíka hraběte z Orbieu a vy dobře víte proč. Mým správcem bude pan ze Saint-Clair. Je to šlechtic a je příliš čestný, než aby vás okrádal. Vy zase ho musíte poslouchat stejně jako mne. Slibuji vám dnes dvě věci, kteréž dodržím: budu za vámi často jezdit a s vaší pomocí budu usilovat o zvelebení orbieuského panství. Bůh vám žehnej a dejž vám stále zdraví."

Ani ve francouzštině, ani v nářečí - když jej farář Serafín přeložil - nevyvolal tento proslov u posluchačů sebemenší odezvu uspokojení nebo neuspokojení. Byli by si mysleli, že jsem mluvil k pařezům.

* * *

Cabochovi se v zámku podařil zázrak. Nespokojil se přípravou večere hodné "dvorních jedlíků", dal rozdělat oheň v krbech všech pokojů a dámy, kteréž byly promrzlé, vykřikovaly radostí, když se tam uchýlily. Pokud jde o mne, pozval jsem otce Serafína, aby se k nám připojil a dnešní noc spal v našich zdech, a jakmile skončily naše hody, pozval jsem ho do knihovny (tak se jí říkalo, ač čítala tuze málo knih, hrabata z Orbieu nebylať velkými čtenáři) a položil mu pár otázek, na něž bez okolků upřímně odpověděl.

"Nedivte se, pane hrabě, že jste mezi našimi farníky nezahlédl sněhobílou hlavu. Umírají, než jim vous a vlasy zbělí, většina před padesátým rokem, a ženy ještě dřív kvůli porodům. Ve vsi tedy nežijí dědové a báby a je to škoda, neboť by prokazovali znamenité služby. Taktéž zde není mnoho dětí. Polovina jich umírá, než dosáhla věku jednoho roku. Příčina tkví v tom, že matky nemají dobré mléko, poněvadž jsou tak špatně živěny. Krom toho se naši lidé tuze omezují. Novorozeně není vítáno, neboť ujídá, a jak poroste, bude ujídat čím dál víc z krajíce rodičů."

"Omezují se, pane faráři? A jak?"

"Pane hrabě," odpověděl Serafín s úsměvem, "moji farníci se mi nepřicházejí zpovídat, že pěstují coitus interruptus, jednak protože neumějí latinsky, jednak protože vědí, že je to hřích. A ježto se z toho hříchu nezpovídají," pokračoval mazaně, "nemohu jim ho zapovídat. Počítejte s tím, že takto nemáte víc než dvě tři děti na jedno ohniště."

"Což jsou moji poddaní tak ubozí?"

"Žel ano, většina těch, co jsou podruhy. Ti mají pouze kousínek půdy, malou zakouřenou chýši, kde vedle sebe žijí zvířata a lidé, a živí se tím, že propachtovávají své ruce. Leč máte na svém panství rovněž pět nebo šest bohatých rolníků, kteří vlastní dosti jiter půdy, aby se jim dobře žilo. Ať je úroda dobrá nebo špatná, vždycky se z toho dostanou."

"I když je špatná?"

"Totiž rolníci, o nichž jsem mluvil, pak najmou méně podruhů, a tudíž jim méně zaplatí. Načež své obilí neprodávají. Čekají, až jeho cena stoupne, a jen je dosti vysoko, půjčují je vyhladovělým podruhům, leč proti zástavě."

"Proti zástavě?"

"Zástavou je kousek lesa nebo kousínek půdy, kterou podruh vlastní a kteráž takřka určitě zaokrouhlí rolníkův pozemek, neboť ten, kdo si půjčil, nebude schopen půjčku splatit."

"A šafář Rapinaud takto jednal jménem hraběte z Orbieu?"

"Jednal tak s obilím hraběte z Orbieu, leč na svůj vlastní vrub. Tak že zástava rozšiřovala jeho vlastní půdu a ne půdu pánovu."

"Na mou věru že ho to donutím vrátit!"

"Pane hrabě," podotkl Serafín ztišuje has, jako by jej dotýčný mohl slyšet, "to nebude tak snadné. Rapinaud je sudič a spor by mohl trvat celé roky. Jestliže můžete, raději od něj ty pozemky kupte."

"Budu o tom přemýšlet," odpověděl jsem a dál už nic nesliboval.

"Ještě slovíčko. Proč je mezi mými poddanými tolik znetvořených?"

"To proto, že začínají pracovat příliš brzy, že pracují příliš dlouho a příliš těžce. To je zkrvívá na celý život."

"Pane faráři," řekl jsem dosti zachmuřen tím, co jsem se právě dozvěděl, "tisíckrát vám děkuji za vaši pomoc."

Vtiskl jsem mu do dlaně nějaké mince na bohoslužbu, aby při ní poprosil Pánaboha, aby orbieuskému panství a jeho nejchudším poddaným ulehčil v jejich trápení.

Ve svém pokoji, jehož velká okna vedla na jih - což mne v únoru nijak nehřálo - jsem přes pozdní hodinu spatřil plápolající oheň a Lojzku, jak mi ohřívá postel.

"No tak, Lojzko, co tu děláš?" řekl jsem přísně, než jen málo nazlobeně.

"Pan hrabě sám vidí: ohřívám mu postel. A předtím jsem rozdělala a udržovala velký oheň, sklídila jeho šaty do almary a nyní mu stáhnou boty, svléknu ho a u ohně ho budu tít vodou s vonnými látkami. Přijde to panu hraběti příjemné?"

"Ano, pod podmínkou, že se mnou nebudeš mluvit ve třetí osobě."

A pospěš si: padám únavou, ospalostí a zimou."

Třela mne, div mi neseděla kůži. Děvče to bylo malé, leč živé a svěží, a tuze mi prospělo. Jakmile skončila, zrůžovělá tím pohybem, zabořil jsem se do teplých povlaků a ona zůstala u ohně se svěšenými pažemi a svraštělým obočím.

"Nuže," řekl jsem, "co tam trčíš a mračíš se jak čert? Nepůjdeš si lehnout?"

"A kam?" odpověděla roztrpčeně, "do podkrovní bez ohně a sama? Marietta je se svým Cabochem, Margot s kým sám víte. A já mám umírat zimou a ležet bez někoho, kdo by mě zahřál?"

"Lojzičko," hájil jsem se, "dobře víš, že jsme zanechali svých sladkých návyků poté, co mne hraběnka zavázala slibem, že jí budu věrný."

"No dobrá!" řekla vítězoslavně, jenže ten slib byl dán v Paříži. V Orbieu neplatí!"

"Můj ty smutku!" zvolal jsem a smál se na celé kolo (jakkoli jsem byl ospalý). "Ty jsi ale filuta! A jaký by z tebe byl advokát, Lojzko!"

Ale ona poznala, že mne moje rozjaření trochu odzbrojilo, a vrhla se rovnou do útoku.

"Pane hrabě," začala znovu, "kdybyste měl jen trochu citu, nechal byste mne spát tady, na tomhle křesle u ohně."

"Tak si dělej, co chceš."

Šla zastrčit petlici na dveřích a poslední věc, již jsem spatřil, byla její rozesmátá tvář, když zhasínala mé světlo. Spánek mne sfouknul, jako ona sfouknula svíci, a já se neprobudil dřív než ráno za denního světla s neslýchaným pocitem štěstí: byl jsem v Orbieu, na svém panství Orbieu. Nahá Lojzka mi ležela v náručí a její pevná, hebká ňadra se tiskla na mou hrud'.

KAPITOLA ČTVRTÁ

Strávil jsem v Orbieu týden a za každého počasí (bylo stále nepříjemně chladné) projížděl koňmo své panství s otcem, La Suriem a našimi vojáky po cestách, nebo jak říkali v kraji drahách tak strašlivě hrbolatých, až jsem se podívoval, jak tudy - v období senoseče, žní i vinobraní - mohou vozy jezdit, aniž se desetkrát převrátí. Promluvil jsem se všemi, jež jsem na své cestě potkával nebo je navštívil v jejich chýších, nevstupuje však dál než na práh, tak silný byl puch vycházející z těch obydlí, kde spolu žili lidé a zvířata, a tak velikou obavu vyvolávala v otci nakažlivost šířící se vzduchem. Než nedosáhl jsem těmi hovory valného úspěchu, neboť kromě několika zámožných rolníků, mluvících francouzsky dosti špatně, většina poddaných, jež jsem oslovil, řeči Montaignově nerozuměla, nebo - jak jsem zjistil - ze strachu či lstivosti předstírala, že nezná jediné slovo. Také jsem nabyl dojmu, že u nejchudších z těch lidí má odvěká nedůvěra k pánovi hluboké kořeny a že ode mne nic neočekávají, hlavně nic dobrého.

Dozvěděl jsem se, že Figulus dal druhy dohromady rukopisný glosář krajového nářečí, i poslal jsem k němu La Barge, aby mi ho půjčil, a probíraje se jím byl jsem překvapen kvalitou této práce, kteráž krom dlouhého seznamu slova jejich výslovnosti obsahovala malou gramatiku a bohatou sbírku přísloví a krajového výraziva. Po té četbě jsem k Figulovi, jehož protáhlá, sinalá tvář mi zprvu připomínala svíci a uslzené oči psa, pojal notnou úctu. Poprosil jsem ho, aby mě navštívil, a hned po jeho příchodu jsem ho ujistil, jak moc si jeho díla vážím. Byl z toho tak šťasten, že jeho protáhlá, trdnomyslná a uzavřená tvář se okamžitě rozjasnila.

"Je to práce několika let, pane hrabě," řekl. "Začal jsem ji za časů nebožtíka orbieuského faráře, strýce pana Serafína, u něhož jsem již působil jako vikář."

"Jakže, pane Figule, vy že byste byl kněz? Když vidím všechny služební úkoly, které v této farnosti plníte, myslel jsem, že jste jáhen nebo podjáhen."

"Jsem kněz," pravil Figulus se skromnou pýchou. "Jelikož však tu krom mne není nikoho, kdo by vykonával úkoly, kteréž zmiňujete, musím se jich ujmout. Jsem tudíž v této farnosti sám o sobě klerik, kostelní sluha, kostelník, zvoník, katecheta, hrobník a učitel."

"To máte pěknou lopotu, pane Figule, a také velkou zásluhu. Doufám, že biskupství vás za to jednoho dne odmění farou, jak si zasluhujete."

Nato se Figulus smutně usmál.

"Kdeže, pane hrabě, já nebudu nikdy farářem."

"Jak to?"

"Nemám potřebné peníze."

"Jakže," řekl jsem zíraje, "na to je zapotřebí peněz?"

"Zajisté. Žadatel nemůže doufat, že obdrží od biskupství faru, nemá-li již v osobním vlastnictví roční důchod alespoň padesát liber. Což předpokládá kapitál alespoň tisíc liber! Já je nemám, a jsa bez zámožných příbuzných a bez ochránce, nikdy je mít nebudu."

"A pan farář Serafín tu sumu měl?"

"Ano, jistě! Když jeho strýc cítil, že se blíží jeho konec, postoupil mu svou farnost, leč nebylo by to bývalo nic platné, kdyby mu byl zároveň nezřídil ze svých peněz důchod, jak jsem pravil. Tím pádem nebylo o jeho jmenování biskupstvím žádných pochyb."

"Přiznám se vám," řekl jsem po chvíli, "že jsem poněkud pohoršen předpisem, vyžadujícím, aby Kristův zástupce v nějaké vesnici byl nejdříve rentiérem."

Figulus zvedl zároveň obočí i ramena, což naznačovalo, předpokládám, že nechce církev ani odsuzovat, ani s ní přímo souhlasit.

"Vyšší církevní kruhy se bezpochyby domnívají," řekl, "že farář v nějaké vesnici by nebyl u svých oveček ve vážnosti, kdyby byl chudý."

"Ale cožpak by byl chudý i bez toho kapitálu? Farář dostává, zdá se mi, poplatky za křty, za přijímání, svatby a pohřby."

"Zajisté," odvětil Figulus, "tomu říkáme štóla a není to zanedbatelné, i na vsi, kde jsou lidé tak chudí, že jim dlouho trvá, než zaplatí pokud zaplatí."

"Leč je tu také desátek, pane vikáři..."

"Och, desátek!" zvolal Figulus zvedaje paže k nebesům. "O desátku se toho dá tolik vyprávět! Než promiňte mi, pane hrabě. Nechtěl bych o tom otvírat zobák víc, než je třeba. Bylo by to pro mne notně nebezpečné. Vydělávám málo; jsem jakýmsi nádeníkem církve, jako jsou ti druzí nádeníky půdy. Leč to málo mi stačí a nechtěl bych o ně přijít."

Na to pro mne nebylo jiné odpovědi než vzít Figula pod paží, zavést jej ke křeslu u ohně a tam ho usadit téměř násilím. To učiniv sedl jsem si proti němu a řekl tónem zároveň rozhodným i laškovným:

"Ne, ne, pane vikáři, nechci tu žádnou malodušnost: jsem pánem tohoto panství a přeji si vědět, co se tu děje, poněvadž církev přece bere svůj desátek ze sklizně mých poddaných i z mé vlastní."

"Vy, pane hrabě, nejste povinován desátkem, neboť nepracujete 'svýma rukama' a údajně nemáte hmotné výnosy z půdy: tíhu desátku nesou vaši rolníci a nájemci."

"Nicméně když se zkrátí výnos ze sklizně mých rolníků, nejsem pak i já tak trochu oškubán?"

"Ne, pane hrabě, pokud se zajistíte tím, že rolníka požádáte o svůj díl ze sklizně, než přijde biskupský výběrčí desátků."

"A je mi to zákonem dovoleno?"

"Není, je to zakázané. Jako první musí přijít výběrčí desátků. Leč dá se to zařídit dohodou..."

"Výběrčí desátků, 'decimátor', jaké příšerné slovo! Člověk by řekl, že 'zdecimuje' veškeré obyvatelstvo!"

"Pane hrabě, výběrčí desátků na to nepotřebuje zbraně. Je to naopak vážná, svědomitá osoba a nikoho neuráží."

Vyžaduje povinný poplatek církvi, nic než co jí náleží, velmi mírně, aniž zvyšuje hlas."

"A jak se to odehrává?"

"Nuže v den sklizně se snopy srovnají do kup po devíti, neboť desátek je u nás ve skutečnosti devátý díl, a čeká se na vůz výběrčího desátků, ten se konečně objeví tažen hubenými krávami, řízen podomkem stejně hubeným jako ty krávy a provázen zmíněným výběrčím desátků, kterýž je v černém, nakrátko ostříhán a přísného vzezření. Sedí na skromné mule, sleze z ní, pozdraví žence a procházejí posečenými poli odebere z každé hromady jeden snop, načež ho jeho podomek odnese na vůz. Potom výběrčí vážně přítomné pozdraví, nasedne na mulu a odjíždí provázen pohledy všech."

"Sázím se, že nevraživými!"

"Och, během času nešlo jen o nevraživost! Leč rovnou o revolty a ty byly utopeny v krvi."

"A co dnes?"

"Dnes se to, pane hrabě, řeší švindlem, bohabojným švindlem!"

"Jakže, pane vikáři! Takhle tomu říkáte?" smál jsem se.

"Jsem v pokušení takhle to nazývat, poněvadž bez něj by naši venkované nemohli přežít."

"A jak švindlují?"

"Tisícerym způsobem. Například je-li dost sucho, udělají to tak, že skončí se sklizní, až se snáší tma, a v noci přijdou sami sobě pár snopů ukrást, kteréžto snopy příštího dne uniknou desátku."

"Dobře vymyšleno."

"Nebo také v kupách po devíti ukryjí tlusté snopy do středu a ty tenčí kolem, kde po nich výběrčí sáhne."

"To není hloupé. A které plody půdy podléhají desátku, pane vikáři?"

"No přece všechny, pane hrabě! Nejprve všechny druhy obilí, pak réva, ořešáky, ovocné stromy, zvířecí kůže, len, konopí, vlna a přírůstek dobytka."

"Co se chápe přírůstkem dobytka?"

"Mláděta narozená v průběhu roku."

"Všechna?"

"Všechna, krom těch, kteráž se švindlem podaří ukrýt."

"Ale čím může církev obhájit tak obrovské kořistění?"

"Musím vám připomenout, pane hrabě, že ho nezavedla církev, leč Karel Veliký, kterýžto, připraviv ji o velkou část

jejího pozemkového vlastnictví, chtěl jí poskytnout nějakou náhradu."

"Náhradu na úkor poddaných."

"A koho jiného, pane hrabě?" řekl Figulus a na jeho sinalé tváři se objevil slabý úsměv.

Což v srozumitelné řeči znamenalo, že Karel Veliký přece nemohl tímto břemenem zatížit šlechtu, neboť své bohatýry tuze potřeboval.

"Nemyslíte si, pane vikáři, že tak obrovské desátky, které činí z církve nejbohatší instituci Francie, bohatší dokonce než král, by měly mít nějaké teologické ospravedlnění?"

"Vždyť ono existuje! Nebo je přinejmenším našli. A račte si je, pane hrabě, najít sám v Genezi, kapitola 14, verš 20. Právě se tam, že když Abraham porazil krále, kteříž zajali jeho synovce Lota, shrábl obrovskou kořist, z níž dal desátek Melchisedechovi, knězi Boha silného nejvyššího."

"Leč to se nejednalo než o kořist a nikolivěk o plody, jež člověk vyrývá zemi svou prací a strastmi."

"Jistěže. Nicméně existovalo černé na bílém ještě jiné ospravedlnění, jež souviselo s využitím tohoto desátku: měl být použit k obživě pastýřů božích, k údržbě církevních stánků a k úlevě chudých."

"K úlevě chudých, a přitom je desátek zatěžuje!"

"Abychom byli spravedliví, pane hrabě, desátek nebýval vždy tak zneužíván. Jeho využití zvrátil konkordát, jenž Františkovi I. Přiznal právo na jmenování biskupů. Neboť kdo by nevěděl, že od těch časů neodpovídala tato jmenování přísně náboženskému zájmu? Králové si navykli usazovat na biskupství a do opatství nejmladší syny velkých rodů nebo úřednické šlechty, kteříž byli jejich dobrými služebníky. Od tehdyž břicho, smím-li to tak říci, vyhrálo nad srdcem. Biskupství bylo pokládáno za výsadu, nikoli za hodnost, a tím méně za duchovní poslání. A desátek byl takřka celistvý zabrán těmi, kdo jej vybírali. O nuzáky nikdo nedbal. Svatostánky se neudržovaly. A abych zde s vámi mluvil zcela upřímně, pane hrabě, pan farář Serafín už se správou střechy našeho kostela spoléhá jen na vaši benevolenci..."

Tomu jsem se usmál.

"Velice se obdivuji vaší pohotovosti, pane vikáři. Než vraťme se k naší věci. Není zabavován celý desátek, i když z něho faráři dostávají svůj díl."

"Volky nevolky! Kdo by chtěl být farářem, což je ubíjející práce, kdyby za svou dřinu nic nedostával? Leč farář dostává pouze nepatrnou část toho, co je shromážděno v jeho vlastní farnosti."

"Není-liž právě tato část nazývána ,hrubou'?"

Tu se pan Figulus zcela nečekaně rozesmál.

"Och pane hrabě!" řekl a zakryl si svou dlouhou rukou široká ústa.

"Omlouvám se nastokrát za ten smích! Než říká-li se jí ,hrubá', nemůže to být myšleno než v opačném slova smyslu, mohu vás totiž ujistit, že tato hrubá část je víc než tenounká."

"Rozumím vám dobře, pane Figule? Kdyby byl pan farář odkázán na svou ,hrubou' část, žil by bez svého osobního důchodu dosti uboze? To je asi důvod, proč vysoké duchovenstvo vyžaduje, aby byl farář rentiér: čím víc má, tím méně jsou nuceni mu dávat. A co vy, pane Figule, dostáváte ze svého úřadu vikáře ,hrubou' část, byť menší, než je ta farárova?"

"Já?" podivil se Figulus, "já nedostávám ani haléř! Pro biskupství jako by vikáři neexistovali."

"Tak kdo vás potom platí?" zeptal jsem se, udiveně zíraje.

"Pan farář Serafín, z vlastních peněz."

"A smím se vás zeptat, kolik vám dává?"

"Víc než mi dával jeho strýc," odpověděl Figulus uzavíraje se do sebe jako ústřice.

Když to člověk domyslel, nebyla to žádná sláva, neb řečený strýc měl pověst, že celý život nesmírně škrdlil, třebaže na smrtelném loži synovce obmyslel dědictvím.

"Jistě chápete, pane hrabě," pokračoval Figulus stísněným hlasem, "že kdyby se vědělo, že jsem zde s vámi mluvil takto bez ostychu, nezbylo by mi než si hodit mošnu přes rameno a chodit o žebrácké holi."

"Buďte klidný, pane vikáři!" řekl jsem rychle. "Krom svého otci, který o tom všem bude němý stejně jako já sám, nebudu to, co jste mi sdělil, opakovat nikomu jinému. Dávám vám své slovo šlechtice."

"Tisícere díky, pane hrabě," odpověděl Figulus a vážně se mi uklonil.

Pak dodal:

"Smím vás nyní poprosit, abyste mi dovolil odejít? V panu faráři Serafinovi by to mohlo vzbudit podezření a žárlivost, kdybych s vámi prodléval déle."

Podnítilo mne to k vážnému zamyšlení nad farářem Serafinem, než dal jsem si pozor, aby na mně nebylo nic znát, a s neproniknutelným výrazem jsem pronesl:

"Řekněte panu faráři, že od nynějška vás tu chci mít každé ráno k lekcím nářečí venkovanů, kteréž jsme dnes de facto zahájili. A neříkejte mu, že odměnu za ně jsem vám dal předem."

Při těch slovech jsem mu vtiskl do ruky dukát. Nikdy jsem nespatřil zděšenějšího člověka. Figulus hleděl na zlato třeptící se mu v dlani, jako by nebyl s to uvěřit, že je skutečné. A podivná věc, jeho oči dostávaly poznenáhlu výraz tak nešťastný, že jsem myslel, že mi tu minci vrátí.

"Pane hrabě," řekl konečně přidušeným hlasem, "je-li to dukát, jak se domnívám, byl by mi k nepotřebě."

"Jakže? Byl by vám k nepotřebě, pane Figule? Cožpak nemůže obohatit vaši polévku větším kouskem slaniny?"

"To jistě, pane hrabě! Jenže předtím by bylo třeba proměnit ho na šedesát sou, a na koho se s tou výměnou obrátím, ne-li na pana faráře Serafína, nebo - což je ještě horší - na některého bohatého rolníka, kterýmžto pádem se to dozví celé Orbieu a na mou hlavu se snese tolik žluči, závesti, zloby a trápení, že nakonec budu muset z kraje odejít."

Na mou věru, pomyslel jsem si, cožpak to tady na vesnici chodí jako u dvora? Jakmile vás potká štěstí nebo nějaká

výhoda, jeden každý vám touží uškodit.

"Nu což," řekl jsem pohotově, "nebudeme si pro takovou maličkost dělat těžkou hlavu. Vyměním vám to sám."

Vzal jsem mu z dlaně minci, Figulus se přitom neodvážil ani pohnout, a odpočítal jsem mu šedesát sou, kteréž, když se dostal z ohromení, přepečlivě rozdělil do čtyř kapes sutany, jež byla tak prošoupaná a sedřená až na nit, že se jí už, hádám, neodvažoval kartáčovat ze strachu, aby se nerozpadla.

Když jsem o tom rozhovoru vyprávěl otci, pokýval hlavou a pravil: "Pro rolníka není nejhorší desátek, ale královské berně. Neboť desátek se platí v naturáliích, kdežto berně v penězích, a těch má rolník tuze málo. I když se omezí v jídle a prodá mléko, vajíčka a kuřata, vždycky mu do dukátu bude chybět padesát devět sou."

"A co poplatek pánovi?"

"Ten se platí v naturáliích, přičemž tahle daň není srovnatelná s desátkem a berněmi, tím spíše, že v zimě se jí rolník může zhostit prací."

"Figulus," ozval se zničehonic La Surie, "trpí nejhorším neštěstím, jaké může člověka potkat: neštěstím, že má řadu zásluh, a vědomím, že ty zásluhy nebudou nikdy uznány."

"Díky bohu ty vaše uznány byly!" poznamenal otec po chvíli mlčení. Potom, obraceje se na mne, dodal:

"K Figulovi jste se zachoval dobře a ten dukát je dobře investován. Pěstujte si vikáře, bude vám ku prospěchu! Při každém vašem příštím pobytu v Orbieu vám farář Serafin vykreslí líc věci, a Figulus rub."

* * *

Odjel jsem z Orbieu odvážeje si v zavazadlech krom Figulova glosáře o něco méně iluzí a o něco víc poznání, neb se mi vyjevilo zcela jasně, že ze svého panství neudělám to, co jsem si přál, aniž do toho hodně vložím, nejen spoustu peněz, než i času, trvalejších pobytů a nekonečné péče a starostí.

Nejsem bezcitný vůči bídě lidí ani vůči nespravedlnosti osudu, jenž dopouští, že jedni se narodí v chýších a ti druzí v paláci se zlatem, hedvábím, se zrcadly a lustry, přičemž pro ty druhé nemá jinou práci - alespoň v dobách míru - než spřádání libých pletek s nejhezčími, nejzkusnějšími a zcela určitě nejlépe živenými dámami království. Také nejsem kardinál Bérulle, svatý Vincent nebo František Saleský a netajím se s tím, že chci-li své orbieuské panství přivést k rozkvětu, pak především kvůli sobě. Leč také nechci onen rozkvět založit na bídě svých poddaných, nýbrž naopak ji zmírnit tím, že se postarám o vyšší výnos lépe obdělávané půdy - té mé, leč i té jejich.

Byť jsem se vzdálil na tak nedlouho, pociťoval jsem nicméně skutečně nesmírnou radost, že opět vidím svou krásnou Paříž a palác svého krále. A jelikož jsem právě lehce šlehl vtípem na adresu "nejlépe živených dam království", budiž též řečeno, že mi ani ve snu nenapadne jejich hodování a mezi tím hodováním neustálé mlsání jim vytýkat, když - jen co vkročím do Louvru - jejich krásné kozičky, napůl vystupující z živůtků, jak si to žádá právě vládnoucí móda, na mne působí tak dráždivě. Přiznávám, že od nich odvracím oči, jen nakolik to vyžaduje slušnost, přičemž můj svatouškovský pohled od těch vnad utíká, jen aby se na ně znovu upřel pokradmu, zatímco tou nejméně zbožnou orací velebím v hloubi duše našeho Pána, který je takové stvořil, a též děkuji hříchu obžerství, že je tak zaoblil.

Nížina kolem Orbieu by byla i v zimě půvabná, nebýt ovšem silného chladu, proto jsem se s radostí opět zachumlal do své rodinné postele v ulici Na Rozkvetlém lánu, kde jsem však musel hned první večer naléhavě vyřešit jeden domácí problém.

Kdyžtě jsem se uondán tisíci ořesy z cesty kočárem chtěl po večeri uchýlit do svého pokoje, koho myslíte, že jsem tam našel, ne-li Lojzku, kteráž tam rozdělala velký oheň a vyhřála mi postel, což ji zřejmě tak rozpálilo, že si sundala živůtek, aby se citila volněji.

"Počkat, Lojzičko," řekl jsem zavíraje za sebou dveře, "počkat, přítelkyně, co ty tady v tomto oblečení v mém pokoji! A v tuto hodinu! Co tu chceš dělat?"

"Rozdělat oheň, vyhřát vám postel..."

"Nuže to jsi už udělala! Oheň plápolá, prostěradla přímo hoří! Stere díky, Lojzičko. Přeji ti dobrou noc."

"Kdeže, pane hrabě, můj úkol ještě neskončil. Musím vás vysvléci."

"To udělám klidně sám."

"A kdo vás ráno probudí?" pokračovala hladivým hlasem, "pan hrabě si nevzpomíná, jak to dělávám?"

"Vzpomínám si hlavně na to, že už nejsme v Orbieu, kde slib mé hraběnce neplatil, neb byl učiněn v Paříži."

"No tohle! K čemu jsou vám a mně takové sliby?"

"Pouze k jednomu: teď jsme v Paříži a zde si slib zachovává svou platnost. Lojzičko, prosím tě, odejdi. Přeji ti dobrou noc."

Vzal jsem ji kolem ramen a něžně ji tlačil ke dveřím, kterými prošla bez jediného povzdechu, leč prolévajíc slzy jako hráchy, jež se jí kutálely po kulaťoučkých tvářích, a při pohledu na ni se mi trochu sevřelo srdce. Zavřel jsem za ní dveře, než zapomněl jsem - ó mé svědomí, bylo to opravdu opomnění? - zastrčit závoru, takže příštího rána, když jsem za svítání otevřel oči, našel jsem Lojzku opět ve své náruči.

Zůstala v ní: neměl jsem to srdce ji odtud vypudit. Než trochu jsem v té spojitosti šel do sebe. Pakliže obyčejná panská se soudností za dva sou dosáhne u pána svého cíle takto obratem ruky, co by ze mne mohla udělat, pokud by ji takový rozmar popadl, vysoce postavená dáma oslňujícího důvtipu a krásy jako paní z Luynes? A co já, podlehl bych tak beznadějně tělu i s manželkou králova favorita? Och! pomyslel jsem si, tato siréna je mnohem nebezpečnější než moje prostínka Lojzka! Panebože, napodobmež Odysseovu prozíravost: do těchto vod se nepouštějme! A tak jsem načerpal sílu proti Luynesové ze slabosti, kterou jsem projevil vůči Lojzičce. Bylo to rozhodnutí učiněné ve vypjaté chvíli, leč přidržel jsem se ho, a jak se posléze ukázalo, bylo to ode mne moudré.

Nicméně toho rána jsem se se svou panskou nezdržoval více, než bylo nutně třeba, poněvadž jsem se chtěl setkat s Ludvíkem v Louvru, dříve než se sejde královská rada, a skutečně se mi to podařilo, našel jsem ho šťastnou náhodou při snídani, pro niž neměl určenou hodinu, usedaje k ní dle své libosti zrovna tak v sedm jako v půl desáté.

"Ach Siolaku!" řekl, když jsem před ním poklekl. "Tak jste tedy zpátky z Orbieu! Nuže co si o tom myslíte?"

"Je to krásné panství, Sire, a budu Vašemu Veličenstvu vděčen do nejdelší smrti, že mi dalo možnost stát se jeho pánem."

"A co vaši rolníci?"

"Jsou tuze ubozí, Sire."

"Vzpomínám si," zamyslel se Ludvík s něžným výrazem, "jak můj otec říkával, že chce, aby si francouzský rolník uvařil každou neděli slepici."

"Ach Sire, zatím si tu slepici nemohou uvařit takřka ani jednu neděli v roce! A pokud jde o faráře, to, co dostávají od biskupství desátků, je tak nepatrné, že farářem nemůže být nikdo, kdo už předtím není rentiérem."

"Ale to je mrzuté!" zvolal Ludvík a zdálo se mi, že cítí víc s ubohostí kněží než s bídou rolníků.

Je pravda, že byl tuze zbožný, takže nezapomněl na má slova o "hrubé" části desátků, jež byla tak nepatrná: po nějakém čase vydal edikt příkazující biskupům, aby farářům odváděli zpět "skrovnou porci" desátků, kongrua. Latinský výraz pochází z "congruus", což značí "přiměřený", a podle všeho to ani tak nižší duchovenstvo neuspokojovalo, neb "skrovná porce" označovala porci taktak dostačující...

Po snídani se Ludvík odebral navštívit královnu, a ježto ze čtyř prvních komoří jsem byl jediný přítomný, následoval jsem ho a stal se tak svědkem scény, která mne ohromila.

Když Ludvík procházel dveřmi ke své manželce, srazil se takřka tvář v tvář s paní z Luynes, jež před ním okamžitě gráciálně poklekla, vyztužená suknice se přitom rozložila kolem její štíhlé postavy jako okvětní koruna, a ona přesně v tu chvíli zvedla hlavu a mrkajíc všemi svými brvami vykouzila úsměv tak něžný a zároveň laškovný a zářivý, že by pod ním roztál i balvan. Zároveň ke králi napůl vztáhla ruku, zatímco rychlým a tuze svůdným pohybem krvavě rudých rtů naznačovala, jak netrpělivě čeká, aby král položil ruku na její a ona ji mohla políbit.

Ludvík zůstal nepohnutě stát, pak po paní z Luynes sklouzl z celé své výše ledovým pohledem, nanejvýš škrobeně ji pokynul hlavou a pokračuje v chůzi minul ji rychlým krokem, nepronесl ani slovíčko a vešel ke královně.

Byl jsem z toho úplně bez sebe. Ačkoli jsem tehdy nevěděl, co se mezi nimi odehrálo během mého pobytu v Orbieu, roztlouklo se mi srdce nad krutým ponížením, jehož se Luynesové od krále dostalo. Kam se v tak kratičkém čase podělo ono obrovské vášnivé zaujetí, jež jí osvědčoval a jež vzbudilo takové dohady v královně, ve španělském velvyslanci, papežském nunciu, v králově zpovědníkovi a přes něj v tovaryšstvu Ježíšovu - než konečně pochopili, že ať jakkoli velká, je to láska platonická. Běda ubohé paní z Luynes! Ať si byl onen cit jak chtěl odhmotnělý, byl s to proměnit se stejně jako ta nejsmyslnější náklonnost v opravdovou nenávisť. Toho jsem se právě stal svědkem. Neboť toto byla - bez Troncona - nejtvrdší tronsonáda, jakou mi bylo na počátku Ludvíkovy vlády dáno spatřit. A třebaže jsem začínal tušit, jaký zástup nezkrotných malých démonů se skrývá za čelem tak jasným a za tak čistou modří očí paní z Luynes, přece jenom jsem s ní v tom okamžiku měl soucit, jež jsem v průběhu času za bezpočtu rozbrojů, jimiž se posléze provinila, už ani zdaleka nepociťoval.

Po návratu do otcovského domu našel jsem tam lístek doručený za mé nepřítomnosti malým skočtam, a když jsem ho otevřel, praštil mne do očí nečitelný rukopis a osobitý pravopis mé rozmilé kmotřičky.

"Drahí kmotřenče,

konečně spátki! Přít' se mnou poobjedvat mezi čtyřma očima v jedenást.

Kateřina z Guise."

Alespoň své křestní jméno a příjmení dovedla napsat správně. Na to zřejmě nebožtík vévoda dohlédl.

Rozumělo se samo sebou, že je to rozkaz, nikoli prosba, a nešlo se z toho vyvléci argumentem, v tomto případě pravdivým, že na příští den a touz hodinu je svolána královská rada. Moje rozmilá kmotřička z bourbonského rodu a po sňatku vévodkyně z Guise by byla nepřipustila, aby státní záležitosti měly přednost před jejími. Spojujíc v sobě pýchu dvou nejmocnějších rodů Francie řekla jednou povýšeně Marii Medicejské, kteráž ji vyzývala k poslušnosti, že "nemá jiné vládkyně než Pannu Marii..."

Protože jsem ji znal, věnoval jsem před odchodem k ní úzkostlivou péči svému oděvu a zjevu, Lojzka mi na můj příkaz umyla vlasy a nakadeřila je žehlíkem do širokých vln, tak aby poslední dvě spočívaly zatočené nahoru do ruličky po obou stranách krku. Načež mi Franz, jenž byl velice šikovný, poopravil břitvou okraje kníru a plnovousu. V tomto oboru byl vynikající, mělť smysl pro symetrii, jaký jsem nepoznal u žádného jiného lazebníka. Kdybych byl poslechl Lojzku, byla by mne in fino zaplavila voňavou vodičkou, leč přikázal jsem jí, aby jí užila s krajní mírou, nechtěť jsem, aby můj parfém přebil voňavku mé kmotřičky, což by ji určitě urazilo.

Zároveň jsem přikázal, aby Poscanec a Poprda namydli, umyli, vydrhli kartáčem a vytřeli do sucha kočár, kterýž byl hrubě zablácen po mé cestě nížinou. Když skončili, dobrý Faujanet vyleštil, vycídl a oživil zlacení, jímž byl můj kočár ozdoben, zatímco La Barge a Robin vyhřebelcovali a vykartačovali mé krásné ryzáky, až se v jasném únorovém slunci barva jejich srsti jen třpytila.

Udělal jsem k počtě paní z Guise ještě daleko víc. Vyslal jsem svého malého skočtam najmout dva Švejcary a uložil mu vybrat je obrovské a svalnaté, určit' jsem přesně jejich míry, neb bylo nutné, aby jim padly livreje mých barev. Byl to v mých očích nesmyslný výdaj, protože celá jejich práce spočívala pouze v tom, že během krátké jízdy z mého domu do paláce Guisů budou sedět vzpřímeně a nehybně vzadu na kočáře, a až tam dojedeme, jeden uvolní stupátko, abych mohl vystoupit, a druhý otevře dvířka kočáru. Poté budou během celé návštěvy stát, nehybní, majestátní a zbyteční u hlav koní, zatímco kočí Lachaise, jak je jeho povinností, zůstane jako příkován na kozlíku. Pokud však jde o něj, Auvergnana a rodilého chytráka, ten už přijde na to, jak - s kloboukem staženým do očí - sedět rovně a důstojně a přitom tvrdě spát. Jak můžete vidět, spanilá čtenářko, vše v našem dvorském životě není než starost o vlastní

postavení, paráda, pompa a okázalost, neboť jsme podrobeni drobným tyranským pravidlům, kteráž - pokud se jimi neřídíme - způsobí, že jsme okamžitě podceňováni.

Z výše velkého okna naší knihovny pozoroval markýz ze Sioraku a rytíř La Surie tyto přípravy zjihlým, pobaveným zrakem.

"Hrabě," zvolal La Surie, "podobáte se kapitánovi, kterého čeká inspekce generálplukovníka!"

"Než o to právě jde!" dodal můj otec s jemným smíchem. "A sázím se, že stejně jako ten generálplukovník najde paní z Guise přes všechnu vaši péči ještě něco k pohanění, buď na mužstvu, nebo na kapitánovi."

"Pane otče!" křičel jsem otáčeje se s nohou již na stupátku, "smilujte se a už nic nedodávejte: vyděsíte mne!"

"No tak odvahu, synu, odvahu!" smál se otec ještě více. Nemýlil se.

"Kočár nevypadá zle, to jistě," pravila paní z Guise, kteráž mne oknem prvního poschodí viděla vjíždět na své nádvoří, "než krom vašich dvou Švejců byste potřeboval navíc ještě tři jezdce, jeden by měl klusat před kočárem a dva za ním."

"A co by bylo jejich úkolem, Madame?" ptal jsem se libaje jí ruku a skládaje v letu poklonu jejím pomněnkovým očím.

"Ale no tak! Dělati by vám čest, to je vše. Kdy se konečně naučíte dbát o své postavení? Ti jezdci by měli být zajisté z dobrého rodu, ovšem teď se v Paříži najdou mladší šlechtičtí synkové, kteréž lze najmout takřka za babku: za ubytování, jídlo a ošacení."

Kýho dšasa! pomyslel jsem si, to je nic, živit, šatit a ložirovat u sebe celoročně tři arogantní kohoutky, kteří by nedělali nic jiného, než že by klusali přede mnou a za mnou a zbytek času hráli, kleli, bili se, zasívali všude ne svár a přiváděli do jiného stavu komorné?

"Madame," odpověděl jsem, "až bude Orbieu vynášet, místo aby mě stálo peníze, využiji vašich výtečných rad."

Což nebude hned zítra, pomyslel jsem si v duchu. Než moje rozmilá kmotřička mne takřka neslyšela, usedla již ke stolu, jala se požitkářsky a s velkou chutí do sebe házet jídlo a plnými doušky popíjet víno.

"Jak vidíte, jsem na tom tuze špatně," pronesla melancholicky.

"Podle vaší chuti k jídlu to tak bohudíky nevypadá," odpověděl jsem.

"Moje utrpení se netýká těla," povzdychla si, "ale srdce. Pomalu zmírám tisícerými zlomyslnostmi a životními strastmi, a když už se blížím zoufalství, nemůže mě utěšit než jídlo a pití."

Nejdřív jsem si myslel, že si dělá legraci, než vzpomněl jsem si, že za první Ludvíkovy cesty na západ, když se v Blois dověděla, že její nejmladší syn rytíř z Guise zemřel - dělo, z něhož chtěl sám vystřelit, mu vybuchlo do obličeje -, vedla u stolu stejné řeči.

"Moji synové," pokračovala polykajíc takřka bez kousání obrovský kus bayonnské šunky a zapíjejíc ji douškem burgundského, aby jí pomohla sklouznout do žaludku, "se činí, abych zešedivěla dřív, než zestárnu!"

Ta poznámka mne lehce podráždila, poněvadž její světlovlasost byla již hodný čas spíše umělá než přirozená.

Projev, který následoval, jsem poslouchal jen na půl ucha, znalť jsem téměř z paměti onu dlouhou litanii stížností na její ratolesti i závěr této jeremiády, vyznívající téměř jednoznačně v můj prospěch: já jediný jsem vzdělaný, schopný, rozumem nadaný, zkrátka takřka příkladný, až na to, že jsem se u otce (kteréhož ostatně zbožňovala) naučil hugenotské šetrnosti, takže příliš skrbím, než abych se kdy naučil vystupovat, jak náleží mému postavení...

"Karel," pokračovala (Karel byl vládnoucí vévoda, její nejstarší syn), "je výřečný a duchaplný, než k čemu je to dobré, když v životě nezná nic jiného nežli karty a hru v kostky? Kdyby alespoň vyhrával! Víte (jak bych to byl mohl nevěděť), víte, kolik ten hlupák prohrává rok co rok v partičkách s Bassompierrem? Padesát tisíc liber! A hraje pořád dál!"

"Myslí si, že si tím udržuje své postavení!" poznamenal jsem.

Leč tato ironie vyšla u mé kmotřičky nazmar.

"Padesát tisíc liber! A o kolik by byl přišel, kdyby se připojil ke vzpourám velmožů proti regentce? Než v tom jsem nepovolila. A trvala jsem na svém, takže vévoda zůstal věrný trůnu. Díky Bohu!"

A díky taktéž jeho vrozené apatičnosti, pomyslel jsem si.

"A co jsem za tu věrnost získala já?" pokračovala.

"Přece peníze," bych byl dodal, kdyby byl můj jazyk tak hbitý, jako byl dobrý můj sluch. "Peníze na zalepení děr, jež ve vašich financích nadělaly vaše přemrštěné výdaje..."

"Získala jsem tím přízeň regentky," povídala dál, "a díky té přízni jsem dosáhla toho, že požádala Jeho Svatost o kardinálský klobouk pro Ludvíka, přestože si to ani trochu nezasloužil! Představte si, Petře, uměl taktak sloužit mši!"

Což byl přece jenom vrchol na arcibiskupa, jemuž desátky, dělající z něho nejbohatšího z mých nevlastních bratří, vynášely sto tisíc liber ročně. Z toho se v jeho remešském arcibiskupském paláci dalo s Charlottou z Essarts žít dozajista bezstarostně.

"Leč to ještě nic není!" zaúpěla, "pro toho budižkničemu Klaudia jsem udělala víc! A právě kvůli němu mám hlavu plnou starostí!"

Ten přívlastek "budižkničemu" použitý ve spojení s princem Joinvillem způsobil, že jsem zanechal své zdrženlivosti, natolik mi přišel nespravedlivý.

"Ale Madame," zvolal jsem, "máte pravdu, pokud jde o vévodu a kardinála, kteříž v životě nic dobrého nevykonali, ale princ Joinville není žádný budižkničemu, ani zdaleka ne! Za našeho Jindřicha se při obléhání La Fere a Amiensu bil jako lev a při tomto druhém obléhání, když zachránil Birona z kruhu nepřátel a přivedl ho raněného zpět do tábora, všichni žasli nad jeho statečností..."

"Jest to pravda," pravila paní z Guise, "Klaudius je udatný na válečném poli, než v míru, to opakuji, nestojí za nic!"

Cožpak poté, co dal sbohem armádě, jste ho viděl dělat něco jiného než bít se v souboji nebo běhat jako blázen za ženskými sukněmi? Paní z Villars! Angelika Pauletová! Maršálka z Fervacques! Ubohá maršálka z Fervacques, té

rozházel jmění! Pokud jde o jeho statečnost, dostal ji dobře zaplacenou, na mou žádost ho přece regentka jmenovala vévodou z Chevreuse, přičemž jeho titul prince z Joinville není, jak víte, než marnivá ozdoba. A teď máme z Klaudia vévodu a paira! Jak úžasný vzestup pro nejmladšího syna!"

"Niméně, Madame, nemůžete-li vévodovi z Chevreuse vytýkat nic jiného, než že běhá za ženskými sukněmi..."

"Za ženskými sukněmi, jistotně, jak by řekl váš otec! Leč ne za ledajakými! Je-li pak třeba upamatovat vás, že za života mého bratrance (těmito nedbalými slovy označovala Jindřicha Čtvrtého) měl ten bláznivý Klaudius odvahu láskovat s hraběnkou Moretovou! Nasazovat parohy králi Francie! Ejhle, co tomu sukničkáři připadalo nanejvýš zábavné!"

Kdybych se byla Jindřichovi nevrhla k nohám, byl by ho uvrhl do Bastily, a dnes se toho dopouští znovu!"

"Dopouští se toho znovu," vykřikl jsem zíraje, "co to znamená? Měl by ten opovážlivec tu drzost svádět..."

"Královnu, kteráž je dosud pannou? Přišel jste o rozum? Stačila mu paní z Luynes."

"Paní z Luynes!" hlesl jsem nikoli bez jistého pohnutí. "Vždyť se právě provdala a není jí ještě osmnáct!"

"Myslíte, že to té nestoudnici vadí? A víte, kdo dělal prostředníka a zajišťoval úspěch toho krásného podniky, prostě kdo propůjčil svůj byt v Louvru, aby tomu hrdinskému činu posadil korunu? Vaše sestra, pane! Princezna z Conti!"

"Princezna z Conti! Vždyť to je šilenství!" zvolal jsem. "Proč to k čertu dělala?"

"Z pomstychtivosti."

"Z pomstychtivosti? A pročpak?"

"Protože jí předtím Luynes řekl, že jsouc starší než jeho manželka, byla by jí měla zabránit dát malé královně čist

Satyrický kabinet, což je, jak víte, sbírka lechtivých, rozpustilých, zcela nechutných veršů."

"No a co?" tázal jsem se. "Co v oné výtce mohlo Luizu-Markétu tak strašlivě urazit?"

"Výraz ,starší'."

"Vždyť je přesný! Paní z Luynes je osmnáct a mé sestře třicet."

"Proto, že je výraz přesný, není ještě méně urážlivý!" odpověděla paní z Guise krčíc rameny. "Nerozumíte ani za mák ženám, jestliže tomu nerozumíte! Ostatně jak byste mohl, když zůstáváte uvězněn pod baldachýnem té své Němky! Doneslo se mi dokonce, že jste jí věrný! Je to pravda?"

"Takřka."

"Jak žalostné!"

"Madame, nemůžete vytýkat zároveň vévodovi z Chevreuse, že běhá za ženskými sukněmi, a mně, že tak nečiním."

"Nic vám nevytýkám, pane, leda to, že by vám dělalo větší čest a víc by odpovídalo vašemu postavení, kdybyste byl milencem některé vysoce urozené dámy francouzského dvora. Znáám mnohé, kteréž k vám vzhlížejí nyvým okem, víte o tom?"

"Madame, slitujte se a nevyslovujte jejich jména! Mohli by vás obviňovat z kuplířství!"

"Pane," pravila a v jejích pomněnkových očích se zničehonic objevila slzička, "odvážíte-li se být vůči mně drzý, přísahám, že už na vás v životě nepohlédnu!"

"Madame, odpusťte, prosím!" řekl jsem vstávaje a běžel se jí vrhnout k nohám, "prosím neplačte! Ublížíte své pleti!" A uchopiv ji za ruce, pokrýl jsem je polibky. Nevím, bylo-li to pokleknutí nebo polibky nebo obava, že naruší svá líčidla, ale slzička z jejího oka vmžiku zmizela.

"Musím přiznat," pravila hladíc mi lehce vlasy, "že jste ze všech mých synů ten nejmilejší a nejněžnější."

A možná aby ztlumila své dojetí, dodala, měníc zcela téma hovoru:

"Jste výborně nakadeřen. Kdo vám udělal ty velké vlny?"

"Lojzka."

"Tu je máme," procedila šeptem mezi zuby, "vysvětlení vašeho ,takřka'. Je vidět, že vás ta vaše Lojzka kadeřila s láskou. Když se nad tím zamyslíme, není to překvapující?" pokračovala zdvíhajíce obočí. "Ty lidičky mají city docela jako my..." Shledal jsem tu větu podivuhodnou a usmál jsem se.

"Smějete se mi?" řekla povýšeně.

"Ne, Madame."

"Posaďte se, pane," pronesla velitelským, rozhodným tónem. "Musíme si ještě promluvit."

Posadil jsem se, ovšem na další jsem musel trochu počkat, neb právě v tom okamžení se objevil obrovitý lokaj s vonící a dosud kouřící mísou zvěřiny, z níž chtěla paní z Guise kus spořádat, než bude pokračovat v hovoru. Pokud šlo o mne, nevzal jsem si nic, jsa nasycen, ačkoliv jsem pozřel toliko čtvrtinu toho, co spolykala ona. Niméně nečekal jsem dlouho. Moje rozmilá kmotřička pracovala čelistmi tak dobře, že nepotřebovala víc než pět minut na to, aby zvládla převelikou porci, již zalila bez meškání pořádným douškem burgundského vína.

Načež uklidněna, že neumře hladu, než nastane čas k večeři, znovu pokračovala v řeči:

"Pane, chci vám položit otázky, na něž, jak se mi zdá, jste schopen odpovědět, neb jste prvním královským komořím a dennodenně vidáte krále. Což já, navzdory svému postavení, učinit nemohu, poněvadž Ludvík se ženám vyhýbá."

"Ne vždycky, Madame."

"Ano, vím, říkali, že se zbláznil do paní z Luynes. Než to bylo platonické! Co se dá čekat od muže, který je ženatý už čtyři roky a dosud se mu nepodařilo dostat se manželce mezi nohy?"

"To je nepěkný výraz, Madame."

"Používám výrazy, jaké chci!" řekla povýšeně paní z Guise. "Ve svém domě jsem královnou já!"

"Madame," odpověděl jsem s malou úklonou, "to nepopírám."

"Odpovězte raději na mé otázky, vy drzoune, a nezlobte mne! Kdyby se pan z Luynes dozvěděl, že ho jeho žena podvádí, vyzval by Klaudia na souboj?"

"Víte stejně dobře jako já, Madame, že pan z Luynes se v soubojích nebije. Když k něčemu takovému dojde, dává se zastoupit některým ze svých bratří."

"Tento případ je jiný. Zde je to řádo do živého. Jde o jeho čest."

"Luynes není na svou čest tak lechtivý."

"Jste si tím jist?"

"Naprosto."

"Díky Bohu!" zvolala, "Klaudius ho nebude nucen navíc ještě zabít."

Vyslovila to, jako by to bylo samozřejmé, a nebyla daleko od pravdy, bylť Klaudius obávaným duellantem.

"Docela již stačí," pokračovala, "že urazil krále tím, že nasadil parohy jeho favoritovi! Měl by ho ještě k tomu zapíchnout? Musím vám říci, že se chvěji strachy, aby se Jeho Veličenstvo nedozvědělo o Luynesově neštěstí."

"Madame, vždyť on o něm už ví."

"Jakže?" pronesla roztřeseným hlasem. "Co je zas tohle? Jste si jist? Kdo vám to dovoluje tvrdit?"

"Viděl jsem na vlastní oči, Madame, jak Ludvík tím nejpotupnějším způsobem pokořil paní z Luynes."

"Nebesa! Kdyžte jedná takhle s ní, co potom udělá Klaudiovi?"

"Přece nic, Madame."

"Nic?"

"To si dovoluji tvrdit. Král neudělá nic proti vévodovi z Chevreuse, protože patří k jedné z nejmočnějších rodin království: té vaší, Madame. Král je příliš moudrý, než aby z osobní trpkosti učinil státní záležitost."

"Leč nebude teď mít na mého syna příliš spaden?"

"Mnohem méně než bude mít teď spaden na paní z Luynes."

"Proč víc na ni než na něho?"

"Protože do ní byl zamilován. Pochopitelně po svém způsobu."

"V podstatě," pravila paní z Guise a v oku jí zaplála jiskřička pobavení, "jej paní z Luynes podvedla..."

"A ta zrada jej naplňuje hrůzou. V jeho očích je to Dalila. Nezapomínejte, že je zbožný a že u dvora je možná jediný, kdo dodrží desatero přikázání, a to desáté obzvlášť."

Než pomněnkové oči mé rozmilé knotříčky již těkaly nad mou hlavou. Už mne neposlouchala. Jakmile jsem ji ujistil, že jejího Klaudia nesrazí k zemi královské blesky, hříchy jejího syna ani Luízy-Markéty už její svědomí tuze netížily.

Odpouštěla je, jako si celý život odpouštěla ty vlastní: její vysoké postavení omlouvalo všechno. A podle toho, co jsem zaslechl z úst svého otce, její zpovědník jí to nevymlouval, shledával nepřístojným kárat za tělesné slabůstky princeznu z krve královské.

Já sám jsem byl zklamán rolí, již v neštěstí Luynesově sehrála princezna z Conti. Až do té doby považovalť jsem Luízu-Markétu spíše za koketní než za zhýralou a byl jsem překvapen již zjištěním, že její velká láska k Bassompierrovi nebyla jedinou, jež naplňovala její bouřlivý život. Než u všech čertů - hrát si na kuplířku! A propůjčovat bratrovi vlastní lože přímo v Louvru k milostným hrátkám s dámou vysokého rodu, a tak blízkou králi! Bylo v tom cosi mrzkého, co poněkud zapáchalo sirou.

Vím, že Luíza-Markéta tehdy právě dosáhla třicítky, věku, o němž si dámy naší země myslí, že se nachází na prahu stáří, kterážto představa je popohání, aby využívaly co nejlépe (a drahněkrát co nejhůře) času, jenž ubíhá, a ubíhá tak rychle. Onen věk by měl vyvolávat strach manželů, i když jsou tak krásní a tak skvělí jako Bassompierre, neb pobízí-li je nálady jejich manželek k milostným hrám, stává se tu takřka nemožným najít lék na jejich nenasytnost.

Ludvík věděl naprosto přesně, jak tomu bylo s princeznou z Conti a paní z Luynes, a přestože o tom držel jazyk za zuby, prozradil se posléze tím, že jim dal přezdívku. Tu první nazval "hříchem" a tu druhou "dávlem". Jsem tudíž přesvědčen, že byl zoufalý z toho, že jsou nejdůvěrnějšími přítelkyněmi Anny Rakouské a že na ní mají svým příkladem, svými frivolnímihovory a četbou, kterouž jí doporučují, ten nejzlobnější vliv. Než co dělat? Král se mohl chovat chladně k "dávlovi" i k "hříchu", leč nemohl odvolat "dávla" z královského domu, aniž se znelíbí svému favoritovi, ani vyhnat "hřích", aniž urazí rod Guisů.

Uklidněna a nasycena neodmlčela se paní z Guise nadlouho. Měla ještě jednoho syna, jehož potřebovala vzít na skřípec: mne. Neopomněla tak učinit, vytahujíc na světlo jinou utkvělou představu: nyní, když jsem hrabětem z Orbieu a pánem velkého panství, je mou nejdůležitější a - odvažila se toho slova - nejsvětější povinností oženit se a založit rod. Jelikož však čtenář již tu písničku zná, zkrátím to omílání. Ošklivil jsem si "zakládání" rodu, redukuji mne pouze na jakýsi pahýl... Ba co horšího: na prapředka budoucího potomstva. Kýho d'asa! Byl jsem ještě mlád! Což jsem nemohl zůstat pánem svého času a svého výběru? V tu chvíli jsem si přál jediné - aby mi byla ponechána volnost sloužit co nejlépe svému králi a dát do pořádku panství v Orbieu.

* * *

Ze spiklenců z čtyřnadvacátého dubna vídal jsem nejčastěji a nejvíce si vážil Déagéanta, jak pro nezdolné odhodlání, jež projevil v průběhu našeho komplotu (zatímco měkký a váhavý Luynes nemluvil než o odkladu a o útěku), tak pro jeho obrovské schopnosti. Bylť to nesmírně učený člověk, přístupující ke všemu s pronikavým, bystrým úsudkem, rozuměl věcem lépe než kdo jiný, nacházel pro ně řešení a neodpuzovalo jej vyvinout úsilí, aby je dovedl k dobrému konci.

Uznávaje jeho velké schopnosti jmenoval jej Ludvík správcem financí a členem své rady a Déagéant mohl doufat, že po smrti předsedy Jeannina, jenž byl stár a nemocen, bude povýšen až na vrchního správce financí a stane se státním tajemníkem. A býval by byl určitě velkým ministrem, kdyby se bylo jeho umění jednat s lidmi vyrovnalo jeho vlohám. Jelikož však nepocházel ze šlechtické rodiny, ba ani z rodiny úřednické šlechty, a byl bez opory u dvora a bez bližšího spojení s buržoazií vysokých úřadů, nikdo tohoto neurozence nikdy nenaučil způsobům a uhlazeným mravům. Byl neupraveného zevnějšku, choval se arogantně, jednal příkře, vyjadřoval se ostře a nadělal si v radě tolik nepřátel, že byl v srpnu 1619 nucen odstoupit. Nicméně Ludvík, jenž měl velký smysl pro spravedlnost, chtěl jeho pád zmírnit.

Jmenoval jej prvním předsedou účetní komory v kraji Dauphiné a do konce života mu ponechal služné, kteréž dostával v Paříži jako správce financí. A tak ubohý Déagéant, přibliživ se tak těsně nejvyšším metám, jichž měl možnost

dosáhnout, odešel se usadit na venkov v úřadě zajisté velice ctihodném a tuze dobře placeném, leč hluboce pod úroveň jeho schopností.

Než upadl v onu leskou nemilost, prokázal Luynesovi neocenitelné služby. Ptáčník může být šikovný v chytání a cvičení ptáků a jít ve své obratnosti až k ulovení náklonnosti malého krále sužovaného zlou matkou, aniž má proto ještě důvtip potřebný k tomu, aby chytil do pastí vědomosti, zkušenost a bystrost politika. To byl případ favorita, jenž do královské rady - ovšemže - docházel, aniž však byl kdy králem jmenován státním tajemníkem a aniž měl na schůzích řečené rady rozhodující hlas, neb nejdůležitější rozhodnutí vlády byla učiněna mimo něj, či dokonce dosti často proti jeho mínění. Proto také mám za to, že všechno, co jsem mohl zaslechnout nebo číst o "Luynesově vládě" nebo dokonce o "Luynesově královské moci", nejsou než tlachy a žvásty.

Je však pravda, že vědom si své propastné nevědomosti, snažil se Luynes získávat informace od schopných osob, aby udržel hlavu nad vodou a v přijatých rozhodnutích hrál nějakou roli, nebo aby tak aspoň vypadal. Déagéant byl od dubna 1617 do konce srpna 1619 (datum jeho odjezdu do Dauphiné) rádcem, jemuž nejvíc naslouchal. Ale Luynes měl i jiné rádce a mezi nimi se velice překvapivě nacházel papežský nuncius. Dozvěděl jsem se to od Fogacera, kterýž plul v oněch vodách a docela rád mě na to upozornil, snad proto, že znal mou pozici u krále a přál si přiblížit se vládnoucí moci. Neopomněl jsem to na prvním místě světit svému otci. Byl z toho u vidění.

"Cože," pravil, "člen královské rady, který je navíc královým favoritem, a dává se poučovat velvyslancem cizí mocnosti! To je k pláči! Jestlipak Luynes ví alespoň to, že Vatikán vede v mnoha ohledech politiku, jež je nebo byla v rozporu s politikou Francie?"

Nato otec chvíli přemýšlel a řekl mi:

"Ne, s tím nic nedělejte! Šířením těch informací byste možná prospěl Fogacerovi. Sobě byste neprospěl. Do té kaše prst nestrkejte. Je příliš horká. Luynes nemá skutečný politický vliv, ale má vliv, jaký by měla královna (to říkám zcela nedvojznačně) na tuze zamilovaného krále. To znamená, že vládne takřka po libosti přízní, důchody, milostmi a nemilostmi. Chtěl byste mít Luynese za nepřítele?"

Otcova věta o milostech a nemilostech udělovaných Luynesem mi přišla na mysl, když jsem se sedmého dubna 1618 dozvěděl, že na příkaz Jeho Veličenstva musel Richelieu, hlava rady královny matky, kteráž žila v ústraní v Blois, odejít do exilu na papežské území v Avignonu. Zanedlouho se ke mně doneslo, že k tomu opatření přiměl krále Luynes na Déagéantovu radu (to ještě neuhodila hodina jeho pádu).

Udivilo mne to, poněvadž rok předtím, v době převratu ze čtyřicetiletého dubna, týž Luynes na radu téhož Déagéanta zachránil luconského biskupa od sesazení; král mu totiž tuze zazlival, že ho jmenoval ministrem dobrodruh, kterého Vitry právě popravil. Luynes tenkrát Jeho Veličenstvu velmi příhodně připomněl, že Richelieu - v době, kdy byl zdánlivě Conciniho stvůrou -, nabídl prostřednictvím svého švagra Ponta z Courlay, že bude krále informovat "o všech záležitostech, o nichž se dozví". Tato nabídka dvojité hry, v pravý čas Luynesem a Déagéantem připomenutá, Ludvíka obměkčila a ten nejenže Richelieu nepronásledoval královským hněvem, ale dovolil mu pak doprovázet královnu matku do Blois a osvěcovat ji svými dobrými radami.

Déagéant šel ještě dále. Vzal si prelátu před jeho odjezdem stranou a získal od něho slib, že si s ním bude vyměňovat šifrované dopisy, kde ho Richelieu bude zpravovat o intrikách, jež by se mohly kolem sesazené královny osnovat proti královské moci. Jelikož mi unikala pohnutka, proč nyní Déagéant uvrhl Richelieu do nemilosti, chtěl jsem v tom mít jasno, a tak když jsem správce potkal na velkém schodišti Louvru, dovolil jsem si ho oslovit, zdáloť se mi to místo, v té době liduprázdné, příhodným. Zeptal jsem se ho na důvod toho opatření, na první pohled tak překvapivého. Déagéant byl právě nikoli na vrcholu moci, po níž ctižádostivě prahl, leč nicméně velmi blízko, čekaje horečně, až předseda Jeannin zemře a on se posadí do jeho křesla vrchního správce a stane se státním tajemníkem na financích, což by z něho bývalo udělalo něco víc, než byli Silleryové (otec v kancléřství, syn Puisieux na zahraničních věcech), totiž nejvlivnějšího ministra rady. A jeho chybou asi bylo, že neuměl tuto svou pravou tužbu dostatečně skrývat, neboť k mému velkému překvapení odpověděl mi z očí do očí zcela upřímně a vyjádřil věc tak nepokrytě, jak ji viděl, a aniž na cokoli a na kohokoli bral ohledy.

"Richelieu," řekl, "předstírá, že královnu matku mírní a že pracuje na smíření syna s matkou. Docílí-li toho, královna matka se vrátí do Paříže. Ve skutečnosti Richelieu nepracuje pro ni, leč pro sebe. Neboť jakmile se v zavazadlech Medicejské dostane do Louvru, ona ho prosadí do rady, a jen tam zasedne, bude chtít všemu poručníkovat, poněvadž ten ďábel má důvtip, lstivosti a ctižádosti na rozdávání. Proto, říkám vám to bez příkras," pokračoval s podrážděným výrazem, "raději zhynu, než bych dovolil, aby se královna matka vrátila ke králi." *

Zatímco se postavou malý Déagéant takto rozhorloval, prohlížel jsem si ho. Měl hranatou, zažloutlou tvář, nakrátko ostříhané vlasy, černé pronikavé oči a strohý tón hlasu. A tu se mi v celém světle zjevila pravda. Déagéantovi pramálo záleželo na návratu Marie Medicejské do Paříže. Obával se především Richelieuovy přítomnosti v radě, poněvadž v něm viděl rivala natolik mocného, aby obrátil vniče jeho vlastní ambice.

Přemýšleje později o rozmluvě, kterou jsem s ním měl na velkém schodišti Louvru, začal jsem si Déagéanta vážit trochu méně než v minulosti, neb mi přišel nadmíru omezený vlastním názorem na sebe sama a mnohem víc dbalý toho, co mohlo škodit jeho vzestupu, než co mohlo být prospěšné království a králi. Já sám jsem si vůbec nemyslel, že by bylo v zájmu státu odtrhnout Richelieu od královny matky, poněvadž on se povždy snažil přivést její děravý mozeček k rozumu, bylť na rozdíl od ní nakloněn pomalým, bezpečným cestičkám diplomacie, nikoli rozmarům a fanfaronství. Jakmile by Richelieu odešel, Marie Medicejská by nemohla než upadnout do spárů Chanteloubů a Ruccellaiů, malých lidiček, nevyrovnaných a dobrodružných, nebo, což bylo ještě horší, do spárů velmožů, které začínala Luynesova přízeň u krále dráždit a mezi nimiž byli vévoda Épernon, vévoda Bellegarde, vévoda Rohan a vlastní švagr favoritky pan z Montbazonu, významné osobnosti, které čekaly jen na příležitost k vytvoření strany nespokojenců, jež se mohla jednoho dne změnit ve stranu rebelů s královnou matkou v čele. Svěřil jsem se s těmito obavami otci a on mi dal

okamžitě za pravdu.

"Uvidíte," pravil, "že se jednoho krásného rána dočkáme války matky se synem. S touhle zmatkářkou Ludvík ještě neskončil!"

* * *

Pan ze Saint-Clair mi napsal, že přes veškeré úsilí se mu nezdařilo přesvědčit jak podruhy, tak rolníky, aby opravili cesty protínající mě panství, proto jsem se koncem března odebral do Orbieu a za přítomnosti faráře Serafína shromáždil po mši všechny průčeschné muže v sakristii. Mluvil jsem do nich dosti dlouho, napůl francouzsky, napůl v nářečí (od své zimní návštěvy jsem je pilně studoval), než přes všechno vysvětlování jsem svými poddanými nehnul ani o píď. Ochotně uznávali, že je v zájmu všech, aby se nebrodili blátem a nepřevracely se jim povozy při svážení sena, obilí a vína, což jim způsobovalo tolik starostí, námahy a ztrát. Leč přiložit ruku k dílu, dokonce i na cestě běžící podél jejich kousku půdy, to pod různými záminkami odmítali.

Jeden musel vyrábět hrnce, které prodával v Montfortu, druhý dřeváky, jimiž zásoboval vesnici a sousední osady, třetí musel spřádat konopí nebo vlnu. Jiní pracovali jako dřevorubci; zkrátka odvést je od těch drobných zimních řemeslných prací znamenalo takřka sebrat jim chléb od huby. Pokud jde o cesty, jsou jistě špatné, ale co pamatují, spokojili se s jejich stavem, a když je nechají tak, jak jsou, nebudou o moc horší. Ostatně nebožtík pan hrabě nikdy za svého života nenavrhl, aby je opravovali.

Naslouchaje svým poddaným (neb jsem nářečí rozuměl lépe, než jsem jím mluvil), říkal jsem si, že jsem sice vskutku králem tohoto malého království, leč zdejší shromáždění farníků se tuze podobá odečteme-li počet a pompu - královské radě Jeho Veličenstva. Zde jako tam, když se nějaké opatření sledující obecný zájem stalo předmětem konsensu, pak jakmile se diskutovalo o jeho provedení, jako například při zrušení paulety, nikdo již nesouhlasil, takže se nedělalo nic a postupně se upadalo do vyjetých kolejí starých návyků.

Proto mi argument opírající se o pasivitu nebožtíka pana hraběte, pokud šlo o cesty, připadal dosti pochybný zrovna jako dovolávání se - aniž se to otevřeně řeklo - zvyklosti, která, i když spočívá v nicnedělání, má v níže velké sílu (jakož ostatně i v králově radě). Proto jsem se naklonil k páterovi Serafinovi a pošeptal mu, aby řekl něco proti tomu, co tu tvrdili.

Nedovedl bych říci, zda byl záměr, jež posléze Serafin přisoudil nebožtíku panu hraběti z Orbieu, skutečný nebo vymyšlený v zápalu chvíle. Než vyslovil jej nanejvýš důrazně.

"Nemylte se, přátelé!" pronesl silným hlasem. "Nebožtík pan hrabě z Orbieu nejednou pomýšlel na opravu cest, a neudělal to jen proto, že mu nebylo dopřáno dost času..."

Serafin mi potom sdělil, že sám již pěkně dlouho tuze touží po tom, aby cesty vedoucí od fary ke kostelu a od kostela ke hřbitovu přestaly pro něj být příležitostí zablábít se až po kolena. Než nikdy až doteď u svých oveček nedosáhl toho, aby je učinily schůdnými.

Jeho zásah jako by v každém případě diskusi posunul dopředu, alespoň podle šumu, který následoval a spočíval v prudkém polohlasém dohadování ve všech koutech sálu. Usoudil jsem z toho, že podpora, již se mému návrhu dostalo od pana hraběte z Orbieu ze záhrobí, mu dodává váhy. Zaznamenal jsem také, že Serafin, dalek toho, aby potlačil šepot, jež by byl za jiných okolností ve své sakristii nesnesl, jim povolil uzdu, jako by si od toho sliboval šťastné vyústění. Uplynulo ještě dobrých pět minut, než Serafin, ujímaje se slova, prohlásil, že chce-li mu někdo položit otázku, odpoví mu.

Znovu nastal hluk a uplynul ještě nějaký čas, než vstal jeden rolník - muž jistě váhy v doslovném i přeneseném smyslu -, kterýž měl dostatek jiter, aby dobře uživil sebe i rodinu. Nejdřív přede mnou zdvořile smekl čepici, nasadil si ji a smekl před Serafinem a mluvil - na mou počest, jak se domnívám - francouzštinou mocně prošpikovanou místní hatmatilkou.

"Pane faráři," řekl, "důležitá v té věci vůbec není pomoc při opravě cest, protože je nutné je opravit, než je na to zapotřebí peněz! Netříděné kamení na pokrytí cest máme tady v obecním lomu. Stačí pro ně dojet. Ale stavebního kamene je ve velkém kamenolomu orbieuského panství tak do hrsti! Přitom stavebních kamenů je třeba na vyztužení propadlých míst, a těch je sakramentsky hodně!"

"Nekleť, Mathurine," napomenul ho kněz.

"Už to neudělám, pane faráři," řekl honem Mathurin s kajícím výrazem, který mu z obličeje zmizel právě tak rychle, jako se tam objevil. "Zkrátka, pane faráři," pokračoval s pohledem upřeným na Serafína a dáváje si velice pozor, aby jím nezabloudil na mne, "jádro věci je stavební kámen, protože tady je ho, jak jsem řekl, tak do hrsti, musí se koupit, a tak se ptám: kdo ho zaplatí?"

Strčil jsem loktem do pana ze Saint-Clair a pošeptal mu: "Ten mě ale pěkně zaskočil!" Že se Mathurin dotkl jádra "věci", o tom se nedalo pochybovat, soudím-li podle hlubokého ticha, jež vystřídalo šum, který jsem popsal. Vskutku byste byli slyšeli spadnout špendlík. Ne že by koukali na mě nebo na Serafína, od nějž ostatně v té věci neočekávali odpověď. Všechny oči se zatvrzele upíraly na ošoupané dlaždice sakristie, jako by z nich měly vyčíst moji odpověď.

Já sám jsem vychutnával, ne bez určitého svírání u srdce a popichování sebe sama, ironi té situace: přijel jsem, abych své poddané přitiskl ke zdi, a zatím to udělali oni... Když ten kámen zaplatím, kolik mě bude stát? A rozhodnout o tom takhle rovnou a na místě, bez prozkoumání a bez odhadu, takřka naslepo, to se mi hrubě nelíbilo. Než na druhé straně nebylo záhodno dát se zmýlit oním zvláštním tichem, jež mě obklopovalo a v němž bylo cosi číhavého a uštěpačného. Nesáhnu-li do kapsáře, mohu nad cestami svého panství udělat kříž. A cožpak na tom nemám, jak oni dobře vědí, právě takový zájem jako oni sami? To jsou mi čerchmanti, pomyslel jsem si, dovedou tvrdě smlouvat...

"Přátelé," řekl jsem francouzsky, "po obědě půjde pan Saint-Clair prozkoumat ta místa cest, kde je nutné použít stavební kámen. Propočte jeho množství, objedná ho a já na to dám peníze. Leč vy zase zajistíte odvoz a práci. Zítra za svítání budu čekat všechny zdravé muže z Orbieu, kteří jsou ochotni pomáhat při opravě cest. Pan Saint-Clair si zapíše jména. Nezapomenu na ty, kdož pomáhající mně chtějí pomoci sami sobě. Na ty druhé také nezapomenu..."

Počkal jsem, až farář Serafín přeloží má slova do nářečí, naslouchaje pozorně, abych se ujistil, že věrně. Načež jsem povstal a shromáždění vstali také, za velkého šoupání dřeváků a lavic; počkal jsem, až ten lomoz ustane, a řekl v nářečí: "Přátelé, přeji vám dobrou noc."

Na to odpověděli sborově, smekajíce přede mnou čepice, odcházeli pomalu a zdá se mi, že mnohem tišeji, než když vycházeli po mši ubírajíce se do sakristie.

Před mísou chutných kohoutích hřebínků připravených Robinem necítil jsem se u polední krmě s panem ze Saint-Clair zrovna nespokojen ani vysloveně uspokojen, neb jsem si nebyl jist výdaji, jež z toho pro mne vzejdou, a tím, jestli mi moji poddaní budou ochotni vypomoci.

"Nebyl bych věřil," řekl mi Saint-Clair, "že bude zapotřebí takového důvtipu a tolika ohledů, aby se přivedlo k poslušnosti pár tuctů chudých venkovanů."

"Víte," odpověděl jsem, "co dělával Coligny, když jeho vojáci odmítali poslechnout?"

"To tedy nevím."

"Dva tři z nich pověsil."

"Tvrdý postup!" zašklebil se Saint-Clair.

"Jindřich Čtvrtý byl lidštější. Používal slovo a přesvědčování: deset lžiček medu a jednu kapku octa. Zapamatoval jsem si ten recept."

"Pokud tomu dobře rozumím, octem bylo upozornění - nezapomenu na ty, kdo mi nepomohou."

"Arciže! Jenomže ten ocet, tak pramálo kyselý, tam byl jen proto, abych nevypadal příliš mírný. Dokonce i když zaplatím kámen, nevím, s kolika muži se zítra shledáme na nádvoří."

"Podle toho, jak jsem si je spočítal v sakristii, je jich dobrá padesátka. Co uděláme, jestliže se jich zítra dostaví jenom deset? Pošleme je zpátky domů?"

"Ani nápad! To by znamenalo pohřbit tu věc na věky věkův, pane ze Saint-Clair. Zaměstnáme je."

"Kde začneme?"

"Opravou cest, kteréž vedou od fary ke kostelu a od kostela ke hřbitovu."

Saint-Clair se usmál.

"Jako poděkování za to, že pan farář Serafín povolal na pomoc našemu plánu nebožtíka hraběte z Orbieu?"

"Proto také, leč doufám, že těm nepřítomným bude trochu stydno urážet svého faráře a kostel tím, že se budou i nadále držet stranou."

"A když ten stud nepocítí?"

"Potom uvidíme."

Saint-Clairův odhad množství potřebného stavebního kamene mi připadal značně vysoký a lamač si za žádané množství řekl o sumu, jež byla nemalá.

V pondělí v sedm hodin se na naše nádvoří dostavilo pouze osm mužů. Osm mužů, slyšeli jste dobře, a polovina z nich neměla ani lopatu, ani krumpáč, a tvrdila, že by jejich nářadí nevydrželo tak těžkou práci. Poslali jsme tu polovinu zpátky v doprovodu Poscance, aby ověřil jejich tvrzení, a Poprda zatím odvedl ostatní do našeho lomu, aby naložili kamennou drť, takže práce kolem kostela začala teprve v poledne. Mezitím se vrátil Poscanec s oněmi čtyřmi čtveráky, vyzbrojenými vlastním nářadím a tvářicemi se dost zaražen.

Farář Serafín uslyšel nějaký hluk, i vyšel z fary a hlasitě blahopřál přítomným k jejich úsilí, pět dobrých minut naopak hřmál proti lenochům, kteříž nemají účtu ani k svému kostelu, ani k svému pastýři, ani k Pánubohu, otevřeně je označil za podezřelé z hugenotského kacířství a zaobaleně jim předpověděl, že nezemřou pokojnou smrtí.

Tato slova, šířená od úst k ústům, poněkud pomohla, neboť příštího dne se dostavilo šestnáct dobrovolníků. Nicméně měla-li být práce úspěšně dokončena před senosečí, jejich počet pořád ještě nestačil.

"Lidé se pekla neobávají tolik, jak se říká," poznamenal Saint-Clair, "nebo je to tím, že lenivost vyhrává nad strachem. Bylo by třeba rázně zasáhnout."

Naši vojáci odvedli oněch šestnáct do práce a Saint-Clair a já jsme si celé dopoledne mučili hlavu vymýšlením, jak navnadit ty, jež se nezdálo vytáhnout z kutlochů ani nelibostí jejich pána, ani nespokojeností jejich faráře, ba ani pravděpodobným hněvem jejich Stvořitele.

Z nesnází mne vytrhla Lojzka. Daleko od našeho domu v ulici Na Rozkvetlém lánu cítila se královnou zdejšího zámku, bez Mariettina kárání, bez Francova poručíkování a bez Margot, která by ji rozesmutňovala coby sokyně v kráse. A od našeho příjezdu mustrovala despoticky, avšak mile Robina, La Barge i místní služebné a její moc končila až tam, kde začínala moc našich vojáků, což nebyli chlapíci, kteří by se dali tahat za vousy nějakou křepelíčkou, byť to byla pánova holka.

"Na ně neplatí tlachy, pane hrabě," poučila mne, "těmhle paznehtům se nedostanete na kobytku rozumnou řečí (přestože to bylo hodné děvče, jako rodilá Pařížanka dělala, že venkovany pohrdá) ani přes city. Přiveďte mi je za soumraku do čeledníku a já jim dám něco, co je k té práci připoutá jako kozu ke kolíku, a navíc se sázím o nový čepec, pane hrabě, že zítra ráno jich na tu lopotu na vašich cestách budete mít sdostatek."

Ať jsem dělal, co jsem dělal, nechtěla mi říci, co má za lubem, leč neměl jsem co ztratit, když jí vyhovím, a tak jsem našim vojákům vzkázal, aby nám těch šestnáct statečných za soumraku přivedli. Přicházejí se na ně do čeledníku podívat, překvapen, že z blízkosti neslyším ani hlásku, otevřel jsem dveře a uviděl všech šestnáct chlapů sedících se lžící v ruce na lavicích a Lojzku, jak jim servíruje hustou zeleninovou polévku, v níž jsem zahlédl kousky slaniny. Pro většinu našich podruhů to bylo víc, mnohem víc než jejich denní dávka, a při těch zbožných zvucích hlasitého polykání a kousání nebyl žádný zázrak uhodnout, jak to bude na našem dvoře vypadat příštího rána.

"Lojzičko," tázal jsem se uléhaje, zatímco mi vyhřívala lože, "jak to, hrome, že jsem na ten nápad nepřišel sám?"

"Není to zajisté vaše chyba, pane hrabě," odpověděla s úsměvem, "než co pro vás znamená zeleninová polévka? Vy

jste nikdy netrpěl hladem."
KAPITOLA PÁTÁ

Pokud si dobře vzpomínám, bylo to koncem května, kdy mi z Orbieu napsal pan ze Saint-Clair, že vytrvalost mých poddaných při opravě cest nepolevuje - magnetem, který je u té dřiny držel, musela být zřejmě polévka, jíž jsme jim k večeru servírovali. Doufal, psal v závěru, že s prací skončíme před svážením sen.

Krom toho žádaly o účast na této těžké lopotě ženy a Saint-Clair se mne ptal, co si o tom myslím. On sám se klonil k názoru, že by šlo zaměstnat alespoň vdovy při pracích úměrných jejich silám, protože vdovy na mém panství byly nejchudší mezi nejchudšími. Důvod byl ten, že oproti ovdovělým mužům, kteří se nejpozději do měsíce znovu oženili, vdovy nenacházely druhého manžela než zřídka, hlavně ty, co měly nepatrný kousek půdy a věnec dětí na krku. Na zdejších maličkých hospodářstvích, kde museli být do každodenní dřiny zapřaženi oba manželé, měli-li vyjít, žena sama neuspěla téměř nikdy. Upadala pak rychle z chudoby do bída a z bída do žebroty, ba dokonce do vesnické prostituce, nejhorší ze všech, poněvadž každý člověk včetně faráře na ni ukazoval prstem.

K dopisu přiložil pan ze Saint-Clair rozpis výloh na zakoupení kamene potřebného k vyztužení cest, jeho dovoz až na staveniště a cenu každodenní polévky pro padesát krků od počátku prací. Propočítal dokonce, jaké výdaje si vyžádá zaměstnání asi patnácti vdov. Tím spíše, psal, že krom jejich polévky by nebylo možné vyhnout se tomu, dát jim porci chleba domů pro děti.

Dal jsem Saint-Clairův dopis přečíst otci a La Suriemu a každý z nich měl k jeho pisateli rozdílný komentář, ten první pouze řekl, že Saint-Clair umí počítat a že v důsledku toho bude umět spravovat panství v mé nepřítomnosti, zatímco rytíř poznamenal, že není bez srdce.

"Je dobré mít srdce," minil otec, "jenom ho nesmí být příliš. Na prvním místě musí být spravedlnost a opatrnost.

Mimochodem, pane synu, pakliže počítáte se zaměstnáním žen, slušelo by se zeptat na názor faráře Serafina."

"A bude-li jiného názoru než já?"

"Nebude, hlavně jestliže doufá, že opravíte kostelní střechu. Provedete tu opravu?"

"Pomyslím na to, leč abych mluvil zcela upřímně, zlobí mne, že v tom mám zastupovat biskupství. K čemu je desátek, když se neudrží ani svatostánky?"

"Na vydržování Charlottek," řekl La Surie.

"Miroule!" káral ho tec, jemuž se nárazka na mého nevlastního bratra, arcibiskupa remešského, líbila jen napůl. "Mohli byste," pokračoval obraceje se na mne, "navrhnout Serafinovi, že na opravu střechy dodáte krytinu a obec poskytne pracovní sílu. Není možné, že by se mezi podruhy nenašli dobří řemeslníci."

Rozhovor se odehrál při obědě, a jen jsme polkli poslední sousto, požádal jsem otce o dovolení odejít.

"To jdete tak brzy do Louvru?" zeptal se.

"Vždyť hrabě se neubírá do Louvru," hlásil La Surie, jenž stál u vysokého okna a viděl přijíždět nenápadný nájemní kočár, který mne měl diskrétně dopravit do Bourbonenské ulice. "Není-liž to škoda," posmíval se, "mít tak krásný kočár, nechat ho ve stáji a kodrcat se ulicemi v tak ubohé ekvipáži?"

"Co záleží na ekvipáži," odpověděl otec, objal mě kolem ramen a doprovázel mne až na dvůr. "Na čem záleží," dodal, "je cíl, řekl bych dokonce terč. A tajemnost dodá vzrušení cesty navíc ještě jistou pikantnost."

Na schodech jsme potkali Lojzku, kteráž stoupala do patra a ustupujíc ke zdi, aby nás nechala projít, vrhla na mě sklíčený pohled. Bezpochyby si i ona všimla nájemního kočáru ve dvoře. Nad tím pohledem, byť tak kratičkým, se mi sevřelo srdce.

Od své první cesty do Orbieu kormidloval jsem od jedné ženy k druhé dle libertinských mravů, leč bez cynismu, který by je byl mohl v mých očích ospravedlnit. Právě naopak, pocíťoval jsem ke komorné, jakož i ke vznešené dámě kapánek studu.

Jen se otevřela vrata Bourbonského paláce, pan von Beck mne přivítal s hlubokou úctou, zdvořilostí bez poskvrnky a se zdrženlivým nádechem nesouhlasu. A když jsem se ho zeptal, jak se daří jeho paní, odvětil dosti mrzutě, že leží.

"Jakže," podivil jsem se, "že by byla paní z Lichtenbergu chorá?" "Ne, pane hrabě, to si nemyslím," řekl pruderním, upjatým tónem. To znamenalo, že v ulehnutí své paní spatřuje způsob, jak přeskočit formality, což uráželo jeho smysl pro dekorum.

Pokud jde o mne, jakmile jsem pochopil důvod jeho špatné nálady (zesílené možná kapinkou žárlivosti, již jako horlivý služebník sám před sebou skrýval pod rouškou morálky), měl jsem pocit, že mi narostla křídla. Vyběhl jsem po schodech vedoucích do panského patra, zaklepal na dveře své krásy, otevřel je, aniž jsem čekal na vyzvání, zavřel za sebou dveře a zastrčil závoru. Závěsy postele s nebesy byly zatažené, leč při mém vstupu se zachvěly.

"Madame," řekl jsem přerývaným hlasem, "prosím tisíckrát za odpuštění malého zpoždění, než otcovský oběd se nevhodně protáhl."

"Snažně vás prosím, drahý Petře," ozval se tlumený hlas mé Gräfin zpoza závěsů, "snažně prosím, žádné řeči! Rychle ze sebe všechno shodte a pojdte ke mně!"

"Rychle" se lehce řekne, pomyslel jsem si strhávaje ze sebe šatstvo a házejí všechno kolem sebe bez ladu a skladu.
* * *

"Na slovíčko, pane, prosím!"

"Nejdřív jednu otázku, Madame. Znáte Prahu?"

"Ne, neznám."

"Ó Madame, to je velká škoda! Praha je známá jako metropole Čech, kde se brousí ony tak krásné křišťály. Ale je to také jedno z nejkrásnějších a nejpoutavějších měst Evropy. Chyběla by mi slova, kdybych měl vyjádřit její krásu - tak třeba Hradčany..."

"Co prosím?"

"Hradčany. Čeština je, Madame, pro někoho, kdo není Čech, jazyk těžko vyslovitelný. Hradčany, to je pražský hrad. Je postaven na výšině, takže dominuje městu svou kamennou masou, z níž vystupují štíhlé, velmi elegantní věže. Pod ním jsou stupňovitě rozestaveny kostely a paláce úžasně krásné staré čtvrti zvané Malá Strana. Necítíte, Madame, jaký půvab a tajemnost vydechují tyto magické slabiky? Malá Strana leží na levém břehu Vltavy a na pravý břeh se přechází po Karlově mostě, dalším zázraku, Madame, a troufám si tvrdit, že takový je na světě jediný."

"Je krásnější než náš Nový most, který Jindřich Čtvrtý postavil v Paříži?"

"Podle mého mínění je náš Nový most krásný hlavně při pohledu ze břehů řeky Seiny. Kdežto Karlův most zdobí každých pár kroků sochy světců, takže i když tudy nikdo neprochází, vypadá zalidněný. Právě tím je jedinečný: minulost znovu ožívá, aby pozorovala, jak uplývá přítomnost."

"To je moc hezké, pane. Ale co má Praha společného s paní z Lichtenbergu, hraběnkou Falckou?"

"Madame, to, co se stalo třiačtyřicátého května onoho roku 1618, dotýká se paní z Lichtenbergu přímo výsostně. Falc, císař a německá evangelická knížata, Rakousko, Francie a nakonec Evropa... Nicméně než vám povím, co se stalo onoho třiačtyřicátého května, dovoluji, abych se vrátil o dvě století zpět."

"O dvě století, pane?"

"Dvě století připomenutá ve dvou minutách - to je moc? V roce 1411 Jan Hus, kněz a rektor pražské univerzity, dlouho před Lutherem a Kalvínem pranýřoval, co měl Étienne de la Boétie nazvat "nezměrnými zlořády katolické církve". Jan Hus byl exkomunikován a vyzván, aby se dostavil k ekumenickému koncilu v Kostnici, svolanému německým císařem Zikmundem. A jelikož Jan Hus váhal, má-li se tam vypravit, řečený Zikmund mu vystavil glejt zaručující Husovi v Kostnici bezpečí. Než jakmile Jan Hus do Kostnice přišel, Zikmund pod nátlakem prelátů a knížat změnil názor a platnost glejtu odvolal, protože Husovo učení se neomezovalo pouze na volání po očistě katolické církve. Hus - reformátor byl rovněž vlastenec s nepřátelským postojem vůči německé nadvládě v Čechách a také zastánce lidu vystupující proti utlačování ze strany velmožů. Nakonec jej Zikmund vydal církvi, ta ho zatkla, postavila před soud, odsoudila k smrti a upálila."

"To ten ekumenismus pěkně začal!"

"A neudělal od té doby, spanilá čtenářko, žádné velké pokroky."

Pražští husité se zděsili Husovy smrti na hranici a Zikmundovy zrady, tím spíše, že v Čechách vládl jeho bratr Václav. V roce 1418 - je to právě dvě století - vtrhli Husovi stoupenci jednoho dne na Hradčany, chopili se Václavových rádců, otevřeli okna hradu a vyhodili je ven. To byla první pražská defenestrace."*

"Jak to že první? Ono došlo i k druhé?"

"Arciže! O dvě století později! Sotva před týdnem, třiačtyřicátého května 1618 - a věřte mi, spanilá čtenářko, že toto datum nebylo vybráno náhodně, poněvadž se pro obyvatele Čech stalo památným dnem. Toho dne luteráni, považující se za potomky husitů, vtrhli na Hradčany a svrhli z okna Matyášovy místodržící."

"Zlámali si kosti?"

"Ne, Madame. Dopadli na hromadu hnoje. Radovali se z toho všichni: luteráni, kteří prohlásili, že to je přesně lože, jež nejlépe vyhovuje prokletým papežencům, i katolíci, kteří tvrdili, že ten hnůj tam umístila záměrně Prozřetelnost, aby si defenestrování v nejmenším neublížili."

"A co ti defenestrující vytýkali císaři Matyášovi?"

"Udělal pražským luteránům jisté náboženské svobody, leč jen se jeho moc upevnila, opět jim je odňal."

"To byla přinejmenším hrubost!"

"Než to nebylo všechno. Císař Matyáš podporoval kandidaturu arcivévody Ferdinanda Rakouského proti vlastním následníkům. Habsburka, Madame! Jehož zpovědníkem byl jezovita! Ať už byl kdo v Německu kalvinista nebo luterán, měl proč se znepokojovat!"

"Paní z Lichtenbergu byla znepokojena?"

"Strašlivě. A tím více, že její bratranec, falcký kurfiřt a hlava Evangelické ligy, sám kandidoval na císaře. Paní z Lichtenbergu tudíž předpovídala, že válka mezi protestanty a katolíky je v Německu na dosah a prorokovala porážku své strany. Jakmile se zklidnila naše bouřlivá objetí pod baldachýnem, mluvila o tom přerývaným hlasem, plačíc a oznamujíc mi zároveň, že odjíždí do Heidelbergu, aby tam prodala své statky, třeba i se ztrátou, bylať přesvědčena, že by o ně stejně přišla."

"Představuji si, že jste byl z toho odjezdu tuze smutný?"

"Ano, Madame, neboť jsem předvídal, že ji dlouho neuvidím, protože její majetek se v tak pohnutých dobách bude těžko prodávat."

"Nechci vám to usnadňovat, avšak spokojím se s tím, když mi budete vyprávět víc o Ludvíkovi a méně o ní."

"Ale Madame! Já si dějiny nevymýšlím! Sleduji měsíc za měsícem jejich zákruty. A pokud vám momentálně nepovídám o Ludvíkovi, to proto, že je třeba počkat, až se z kohoutka vyloupne kohout a naučí se přetěžkému řemeslu: řemeslu krále. Naslouchá, váhá, tápe a tu a tam se mylí."

"On se mylí?"

"Tak například nepodpořil německé protestanty."

"A proč by jim on, tak zbožný katolík, měl pomáhat?"

"Protože ve hře byly zájmy jeho království. Být na jeho místě jeho otec, byl by to udělal. A kdyby býval byl jeho ministrem Richelieu, zcela určitě by mu to byl poradil."

"Jakže? Biskup, a pomáhal by protestantům?"

"Arciže, pokud by šlo o německé protestanty. Cožpak všichni, kdož byli podrobeni habsburské moci, nebyli našimi přirozenými spojenci?"

"Tu je máme, ty naše velké machiavelisty! Pokukují daleko, velice daleko za hranice, a naše ubohá královna je stále ještě panna a Francie zůstává bez následníka."

"Ach Madame, zde se dotýkáte neskonale choulostivého bodu! Děvčete se v nejhorším případě můžete zmocnit násilím, ale jak donutit násilím muže, aby použil svého vrabčáka, když ho nějaký zmatek v hlavě zbavil mužné síly?"

"Niméně dynastická závažnost této slabosti..."

"...není pro nikoho tajemstvím. Pro každého jiného šlechtice

z Francie nebo Navarry by selhání v této věci bylo hanbou, ba zneuctěním, a vyvolalo by to domácí drama. Leč pro krále Francie je státní záležitostí. A můžete mi věřit, že to trápí a připravuje o spánek nejednoho šlechtice ve Francii i mimo Francii."

* * *

Nechť mi čtenář ráčí laskavě prominout, pokud při líčení svízelných vztahů mezi Annou Rakouskou a Ludvíkem, o něž se pokusím, budu opakovat některé věci, jež jsem již vyprávěl v předešlém svazku svých Pamětí. Leč nemohu se ani vůči mocí ubránit tomu, abych to neudělal, neb jest mým přáním vykreslit natolik úplný obraz těchto vztahů, abych si byl jist, že nic nevynechávám. Stojí to za tu námahu, poněvadž na tom, co se stalo nebo nestalo mezi Ludvíkem a malou královnou, závisel plně čtyři roky osud Francie.

V přísném soukromí naší knihovny, daleko od uší Marietty, jsme otec, La Surie a já dlouze probírali pohromu svatební noci z pětadvacátého listopadu 1615 jakož i blízké či vzdálené, závažné nebo nahodilé příčiny, kterými se dala vysvětlit. La Surie, v němž konverze ke katolicismu, vynucená okolnostmi, nevykořenila ani v nejmenším hlubokou hugenotskou averzi vůči zpovědi do ucha, zastával názor, že celá vina padá na hlavu pátera Cottona, kterýž svého katechumena zbavil mužné síly, vtluče mu do hlavy od svítání do slunce západu, že satan rovná se tělo a tělo rovná se žena.

Je pravda, že toto sirně dopadlo na povahu zásadovou a svědomitou a zesílilo v ní přísnost, ba dokonce strohost, jež Ludvík prokazoval celý svůj život. V každém případě v něm vzbudil zejména nepřekonatelnou hrůzu z cizoložství, ať už se jej dopouštěli jiní, nebo se ho bál jako pokušení u sebe sama. O mnoho let později mi první vévoda Saint-Simon, v tehdejší době podkoní, vyprávěl, že když se Ludvík zamiloval do slečny z Hautefortu, nabídl králi - všiml si, že Jeho Veličenstvo nepodniká nic, aby získalo přízeň své krásy -, že jim poslouží jako prostředník. Ludvík byl tímto návrhem nesmírně uražen a umlčel ztřeštěnce s tuze povýšeným výrazem:

"Je pravda, že jsem do slečny z Hautefortu zamilován, že o ní rád hovořím a ještě víc na ni myslím, a je také pravda, že to vše probíhá ve mně a proti mé vůli, protože jsem muž a mám tuto slabost. Leč čím víc výhod k uspokojení mi může dát mé postavení krále, tím víc se musím mít na pozoru před hříchem a skandálem. Protentokrát vám pro vaši mladost odpouštím. Ale ať vás nikdy nenapadne takto se mnou mluvit, chcete-li, abych vás měl i nadále rád."*

Jak po tomto přiznání nedojít k závěru, že Ludvík nezůstával necitlivý vůči půvabům gentil sesso, a pakliže jim nepodleh, bylo to tím, že byl na francouzském dvoře tvorem tuze vzácným, a ještě vzácnějším v dlouhé galerii našich panovníků: ctnostným mužem. Říkám to bez posměchu i bez rabelaisovského zesměšnění. Právě naopak obdivuji Ludvíkovu věrnost víře i sobě samému, tím spíše, že já ji, jak jsme viděli, nemám.

Otec připomněl královi prokazatelnou náklonnost k paní z Luynes a došel k témuž závěru. "Podle takřka naivních pohledů, jimiž na ní dlouze utkvával," řekl, "nemohlo jít o mýlku. Miloval ji a toužil po ní, leč chtěl zůstat čistý a ji by byl chtěl cudnou. Proto ten jeho strašlivý hněv, když bez velkých okolků vlezla do postele s vévodou z Chevreuse. Kdyby Ludvík žil v dobách biblických, asi by po ní první hodil kamenem."

"Dám-li na vaše slova, pane markýzi," pravil La Surie, "Ludvík necítil takovou nechuť k ženám, jakáz mu podle několika slov, jež vyslovil v raném dětství, bývá obvykle připisována. Než jak si potom vysvětlit, když je královna tak hezká, mladá a čerstvoučká a když mu ji svátost manželství dala za ženu, proč vůči ní prostě a jednoduše nesplní manželskou povinnost a povinnost krále? Což by ho jeho ctnost neměla vést k naplnění toho vztahu?"

"Jenomže mluvení," mnil otec, "je těžký úkol pro někoho, kdo to nikdy nedělal, hlavně když je mu čtrnáct let a má to dělat s holčičkou téhož věku, stejně nezkušenou jako její manžel, a navíc, zcela bez pochyby, na nejvyšší míru ustrašenou."

"Mám dojem," řekl jsem, "že v tomto selhání hrála zřejmě také určitou roli ona silná averze, kterouž Ludvík pociťuje ke všemu španělskému. Ludvík ví, že všechny svízele a strasti, jimiž Francie trpěla za vlády jeho otce i za vlády předešlé, přišly z tamté strany. Nadto ví, že kdyby býval žil jeho otec, nikdy by jej nebyl oženil s infantkou, a samu tu volbu - čistě matčinu práci - považuje za zradu. Proto s takovou nelibostí přijal dary, jež mu poslal španělský král, když jej zasnoubili s jeho dcerou. Již jsem vám o tom, otče, vyprávěl. Byly to navoněné kůže a padesát čtyři páry rukavic. Ludvík si je prohlédl velice pohrdavě a pravil: 'Nadělal z nich obojky pro psy a postroje pro koně.'"

"Bylo by dobré připomenout ještě jednu nanejvýš nešťastnou okolnost," dodal otec. "Anna Rakouská vstoupila do

Ludvíkova života, právě když jej navždycky opustila jeho sestra Alžběta, aby se stala španělskou královnou. Toto odloučení jej na dlouhé týdny zbavilo spánku a chuti k jídlu a nemohlo než vtisknout tuze neblahou notu příchodu malé královny. Španělsko zasadilo Ludvíkovi dvě rány: odňalo mu milovanou sestru a výměnou za to mu dalo manželku, kterou nechtěl."

"Kdyby byla královna matka ponechala nemilovanému synovi alespoň čas potřebný k tomu, aby si na novou přichozi zvykl a vzpomatoval se ze smutku nad ztrátou sestry!" podotkl jsem. "Než jak by ji vůbec mohla napadnout taková ohleduplná myšlenka, když ji citově tak pramálo zasáhl odchod nejstarší dcery. Záležitost svatební noci odbyla jedním rázem a se svou obvyklou surovostí. Malá královna měla stěží čas zotavit se po dlouhé, kodrcavé jízdě, kdyžž královna matka nařídila, aby se manželství uzavřené v zastoupení (slavilo se v Burgosu) potvrdilo velkou mší v kostele svatého Ondřeje. Jak dobře víte, otče, byl jsem při tom. Nikdy se mi nezdála mše delší, neb jsem věděl, že Ludvík ráno vstával s bolestí hlavy, jež ho soužila od odchodu milované sestry. Proto jsem se obával, aby se mu neudělalo mdlo při obřadu, jehož liturgie - jak si žádala tradice - nebrala konce a pro manžely byla vyčerpávající. A vskutku, ledva mše skončila, Ludvík se s oběma královnami rozloučil - s tou, již mu dalo Španělsko, a s matkou, která jí byla tak málo - a spěchal dlouhými kroky do svých komnat v Louvru, kde hlasem zdušeným únavou sdělil Héroardovi, že půjde bez jídla na lože. Také ihned s hlasitým povzdechem ulehl. Leč běda, byl na loži sotva malou čtvrt hodinku - my, vidouce, jak mu padají víčka, jsme jej právě chtěli nechat spát -, když tu se za velkého povyku objevil nejvyšší komoří, posel neštěstí, a po nevím kolika úklonách a pokleknutích sdělil králi hromovým hlasem, že na příkaz regentky má vstát, obléci se, povečeřet, a po večeři naplnit své manželství."

Shledával jsem v tom příkazu jakousi skrytou zlomyslnost, neboť regentka si nemohla nepovšimnout, jak unaveně její syn během celého svatebního obřadu působil, a pro rány Kristovy! záleželo na jednom či dvou dnech? Když už se s ním nikdo neradil o výběru manželky, nemohli mu ponechat alespoň volbu chvíle, kdy z ní učiní svou ženu? Nemohla se regentka upamatovat, jak hluboce ji v den vlastní svatby ranil spěch a hrubost Jindřicha IV. a jak následujícího dne ronila slzy jako hráchy? A millediou! (jak říkával můj dědeček), co v tom všem malá královna? Cožpak vyčerpána jak délkou obřadu, tak vahou slavnostního šatu a koruny neměla i ona zapotřebí odpočinku před tou další zkouškou?"

"Pokud jde o mne," podotkl La Surie, "myslím si (a říkám vám rovnou a z očí do očí, co si myslím), že regentka se selháním počítala. Jednak doufala, že ponížením Ludvíka otřese opět jeho sebedůvěrou, jednak se obávala, že shoda mezi malou královnou a jím by mohla časem ohrozit její vlastní moc."

"To jsou jen dohady," odpověděl jsem, dost překvapen, že to říká, neboť ve svém nitru jsem vlastně dával La Suriemu za pravdu.

"Leč celé dějiny nejsou než dohady," dodal můj otec s úsměvem. "Neboť kdybychom se chtěli držet jenom holých faktů, museli bychom se smířit s tím, že nikdy nic nepochopíme."

* * *

Ať už je tomu jak chce, čtenáři, ubohý hoch na příkaz své matky vstal beze slova z postele a s nechutí povečeřel, sinálý strachem a studem. Potom pro něj přišla regentka, Berlinghen se svícem kráčel před ním a Ludvík se ubíral ke komnatám malé královny, jako by šel položit hlavu na popravicí špalek. Víte, co následovalo. Včetně zprávy, již o tom vydala regentka, která - neobávajíc se směřovat směšné s hanebným - uveřejnila následujícího dne zprávu, vrchol nestoudnosti, pitomosti a netaktnosti, v níž se vítězně oznamovalo, že král naplnil své manželství, a to dvakrát. Celý dvůr okamžitě pochopil, že kdyby byl tento dokument pravdivý, nebylo by jej bývalo nutné sepsávat... Kryjice se dlaní nebo vějířem se tomu všichni jen smáli.

Pokud jde o mého malého čtrnáctiletého krále, držel následujícího dne a dny další jazyk za zuby a zachovával nepropuknutelnou tvář, jakž to činil za všech příkoří a ponižování, jež si vytrpěl od otcovy smrti.

Musím se zde přiznat, že když se byl roku 1617 zbavil Conciniho a královny matky, toho prvního smrtí a té druhé exilem, doufal jsem, jak jsem ho viděl napřímeného a s hřebínkem vztyčeným, že se v témté zátahu znovu pokusí prokázat své mužství u malé královny.

Než měsíc za měsícem uplynul celý rok 1618, aniž v tom směru projevil sebemenší iniciativu. Ludvík pilně zasedal v královské radě, rozmlouval se svými státními tajemníky, jakmile jej o to požádali, přijímal cizí velvyslance, řídil své vojáky, chodil na veselohry, vášnivě se věnoval lovu a večer se celé hodiny láskyplně bavil s Luynesem.

Malou královnou se uvolil navštěvovat pět minut denně, nikdy ji nezval k obědu, nikdy ji s sebou nebral na cesty a nesdílel s ní lože.

Během celého tohoto roku 1618, kdy k ničemu nedošlo, vládl v Paříži mezi jistými cizími velvyslanci velký rozruch, ač šířený pouze šepem a tuze zaobaleně.

Jakmile se ta znepokojivá zpráva dostala až k Filipu III. a on nabyl přesvědčení, že uplývá měsíc za měsícem a záležitost stále není v pořádku, cítil se hrubě uražen ve své královské důstojnosti, ve své Pundonor* i v otcovské lásce. Neboť on svou dceru miloval nekonečně víc než Marie Medicejská svoji.

Co po obdržení dopisů od Monteleona tehdy Filip III. svému velvyslanci napsal nebo přikázal, není známo, než dá se to uhadnout podle všemožného, ne vždy diskrétního úsilí, kteréž španělský grand poté vynaložil. Vyhledal nuncia a v přítomnosti otce Arnoux, králova zpovědníka, mělo trio důvěrný rozhovor.

"Pánové," začal vévoda povýšeně, "můj pán nemůže tolerovat, aby jeho nejstarší infantka byla nadále vydána tak hrubě pohaně, svědčící o takovém pohrdání."

"Monsignore," namítl okamžitě otec Arnoux, "nejde bohudíky o pohrdání, ale o ostych tak hluboký, že Ludvíkovi brání pocítit nutkání těla."

"Je také možné," řekl nuncius Bentivoglio (čistota jeho mravů byla v Itálii považována za mimořádnou), "že jelikož Ludvík nikdy neměl žádnou milostnici, nemá zkušenost nutnou k tomu, aby věděl, co má dělat a jak."

"Nu cožpak neviděl v hřebčinci připouštěného hřebce?" otázal se drsně Monteleone.

"Monsignore," řekl tiše otec Arnoux s jemným úsměvem, "hřebee pomáhají, nejdřív zkušební plemeník a potom ruka štolby..."

Podle Fogacera se trio rozešlo, aniž cokoli rozhodlo, a vévoda Monteleone odešel tuze nespokojen s otcem i nunciem, shledávaje je přehnaně úzkostlivými a dosti ustrašenými. Bezpachyby tehdy se mu v jeho horlivé snaze sloužit Filipu III. zrodil v hlavě nápad zakročit přímo u krále, a čemž, jakmile se to rozneslo, tlachal celý svět.

Než budu pokračovat, sličná čtenářko, nechtěl bych, abyste vévodu Monteleona soudila podle neobratného zákroku, a němž budu vyprávět a který si vysloužil trvalou slávu v análech diplomacie. Neboť po pravdě to byl muž ctihodný, ctnostný, ba dokonce upjatý. Svědčila a tom jeho vzezření, vypadalť spíš jako asketa než jako vévoda. Byl vysoký, s kostmi tak málo zaobalenými svalstvem, jak je jen lidsky možné, měl koňský protáhlý obličej, dlouhý, poněkud skobovitý nos, který jako by přepadl na tenké rty, tváře propadlé a zbrzděné hlubokými vráskami a oči přísné a zároveň smutné, jež jako by naznačovaly, že pan vévoda se vleče naším slzavým údolím proti své vůli v netrpělivém očekávání věčné blaženosti.

Monteleone vyhledal pana z Bonneuil a požádal ho a audienci u Jeho Veličenstva tak tragickým tónem, že si Bonneuil kladl otázku, jestli schůzka, o níž žádá, není předzvěstí nového napětí se Španělskem. A místo aby jako obvykle jednal prostřednictvím státního tajemníka zahraničních věcí, přednesl pan z Bonneuil velvyslancovu žádost bez odkladu rovnou králi tónem tak pohnutým, že Ludvík audienci udělil okamžitě. Ke správnému pochopení toho, co bude následovat, dovolu mi, spanilá čtenářko, abych upřesnil, že na základě smlouvy podepsané s Madridem stával se španělský velvyslanec, ať to byl kdokoli, ipso facto majordomem královny Francie a v důsledku toho měl valný přístup do jejích komnat: přehnaně ta privilegia a téměř neuvěřitelné zneužití práva, které regentka proti názoru svých ministrů ve chvíli podpisu smlouvy z hlouposti akceptovala. Nepřišlo jí na mysl, že velvyslanec země nejčastěji naší politice nepřátelské má tím pádem možnost manželku francouzského krále tím nejnebezpečnějším způsobem ovlivňovat. Abych se vrátil k našemu příběhu, uvedl jsem již, že když Ludvík přijímal velvyslance, vítal jej s nejúzkostlivější zdvořilostí. Povstal, šel mu v ústrety a pozdravil ha někalikým pozvednutím klobouku. Nicméně jak jsem vyprávěl v první kapitole této knihy, s vévodou Monteleone se již dostal do křížku a ten se při jedné audienci choval tuze nepřistojně a opovážlivě.

Když toho dne Ludvík přijal Monteleona, projevoval spíše svou obvyklou nepohnutost než chlad, bylť hlavně udiven žádostí o audienci, jež byla tak naléhavá a přitom nenaznačovala, o co půjde. Jeho údiv ještě vzrostl, když velvyslanec, jemuž obyčejně nechyběla sebedůvěra, jako by váhal formulovat záležitost, kvůli níž přišel, a místo aby přistoupil k jádru věci, znovu a znovu opakoval protokolární poklony.

"Pane," řekl nakonec Ludvík, "můžete mi laskavě říci, a co se jedná?"

Nevím, zda se Monteleone svou úložku naučil předem, leč tato náhlá otázka jej zaskočila, i řekl jedním dechem a bez akolků:

"Sire, můj pán španělský král pocít'uje znepokojení ve věci opomíjení královny."

"Pane, královna není opomíjena," odpověděl Ludvík suše. "Dostává se jí všech ohledů a poct náležejících jejímu postavení. A já ji navštěvuji dvakrát denně."

Pa této odpovědi následovalo dosti dlouhé ticho, a když král stále mlčel, velvyslanec pokračoval:

"Můj pán, Sire, chápe opomíjení tak, že manželství dosud stále není naplněno."

"To vskutku není," řekl Ludvík, aniž se mu v neproniknutelné tváři pohnul jediný sval.

"Nicméně, Sire, bylo by nebezpečné to odkládat."

"O tom rozhoduji já sám."

"To je pravda, Sire," uklonil se hluboce Monteleone. "Avšak dal by se najít způsob, jak tomu odkladu odpomoci."

"Jaký způsob?"

"Jejímu Veličenstvu královně je pouze sedmnáct roků. Byla vychovávána s nesmírnou péčí a v bohabojné nevědomosti a tom, jak se předává život."

"O tom nepochybuji," odvětil Ludvík.

"Než v jistém smyslu," pokračoval velvyslanec, "může nevědomost panny škodit manželovi, kterého jí dal Bůh."

"Já vám nerozumím, pane."

"Chci říci, Sire, že zkušenější žena by znala způsoby, jakými náš Pán dovoluje milující manželce rozněcovat manželovu touhu."

"To je možné," pronesl Ludvík stroze.

"Než je-li to ten případ, Sire, proč by některá z ovdovělých dam patřících k družině Jejího Veličenstva královnu nepoučila a těch způsobech, o nichž mluvím? Stačilo by jen vaše svolení."

"Leč k tomu já nikdy nesvolím!" zvolal král červenaje se hněvem a studem zároveň.

A vstávaje napůl ze své stolice, pozvedl napůl klobouk a pronesl ledovým hlasem: "Pane, náš rozhovor skončil."

Přestože Ludvík o této audienci držel jazyk za zuby, nejsou v tom žádné čáry uhodnout, že Monteleonovu intervenci shledal nesnesitelnou a že nijak nezvýšila to málo lásky, které pocít'oval ke Španělům. Byl však dalek, velice dalek představy, že o několik týdnů později bude muset z téže strany strpět ještě drsnější útok.

Čtenář si bezpochyby vzpomíná, že manželská smlouva počítala s královninou družinou o zhruba třiceti dvorních dámách z její země. Když přivítali Annu na řece Bidassoa, jala je hrůza: španělských dam bylo víc než sto. Ze strachu, že by došlo ke střetu s Filipem III., neodvážili se ty, co byly přespočet, poslat zpět, přestože to způsobilo velké problémy, neboť bylo třeba všechny tyto zbytečné - a jak se brzy ukázalo, něco horšího než zbytečné - husičky ubytovat a živit. Jelikož byly většinou mladé, osvobozené od dusivé etikety španělského dvora a ve Francii se cítily jako v dobyté zemi, horká krev je sváděla k nezřízenému chování, k drobným škodolibostem, ba dokonce k hanebným kouskům. V Louvru se vkřádaly do nezamýkaných místností, vytahovaly klíče z truhel a zahazovaly je do hradních

příkopů. Ba co lepšího, v zámku v Blois odvážily se některé v králově nepřítomnosti dokonce do jeho komnat, otevřely klec s konopkou, kterou šíleně miloval, zmocnily se jí a nikdo se nikdy nedověděl, co s ní udělaly: nebyla nalezena. V přítomnosti Jeho Veličenstva se pak neustále smály a pokřikovaly na sebe skryty za vějíři, jež neodkládaly ani v zimě, vlnily se v bocích, vypínaly ňadra a vrhaly na královské hodnostáře (k nimž jsem patřil) významné ohnivé pohledy. Ludvík se nemohl ubránit pohrdání jejich prostopášnými způsoby a pojal ke Španělkám tak hlubokou averzi, že projít voliérou těchto štetbetavých strak zlodějek cestou ke královně se mu jevilo den ze dne mučivější. Ještě horší bylo, když se mu jednoho dne, kdy se ubíral k jejich mladé velitelce, postavily do cesty, dovolily si ho obklopit, oblehnout a nevím kolikrát se o něj otřít zлыми jazyčky, vyčítajíce mu důrazně, že svou manželku zanedbává, přičemž některé dokonce dodaly španělsky: El hombre que no toca a su mujer no vale nada.* Krále to tuze rozezličilo, a neschopen potlačit svou zlobu, dal se projedenkrát strhnout k vzteklym slovům a odešel, aniž navštívil královnu, rozhodnut vymoci si na Filipu III. návrat těch "děvek" do Madridu. To bylo jedinkrát, co jsem ho slyšel vyřknout to slovo, nepochybují však, že než je vypustil ze rtů, určitě je drahněkrát vyslovil ve svém nitru.

* * *

Otec Arnoux, jenž měl sto očí jako Argus a přinejmenším právě tolik uší, zaznamenal faux pas vévody Monteleona se soucítěním úsměvem a zuřivý výpad španělského fraucimoru proti králi s pokrčením ramen. Jakkoli se coby jezuita pokládal za "Kristova vojáka", byl hluboce nepřátelsky zaujat vůči násilným řešením, dávaje přednost mírným prostředkům a narážkám, jimž předcházela pomalá přístupová taktika.

Podarilo se mu získat velice důležitou pozici mezi Jeho Veličenstvem a Luynesem: od převratu ze čtyřicetiletého dubna je oba zpovídal. Před tímto datem byl královým duchovním rádcem otec Cotton. Leč dobrotivý kněz usoudil, že po pádu královny matky je jeho postavení vážně ohroženo, a tak - než by riskoval nemilost - odešel do penze raději sám. Lehce si však, spanilá čtenářko, domyslíte, že tovaryšstvo Ježíšovo nenechá královo svědomí bez dozoru, čímž chce říci bez zpovědníka vyšlého ze svých řad. Tu se ukázalo, že jiný jezuita, otec Arnoux, zpovídá pana z Luynes, a to po všech stránkách uspokojivě, protože Luynes choval obdiv, úctu a bázeň k tovaryšstvu Ježíšovu, jehož zájmy prý zapáleně hájil, když královská rada projednávala otázku, má-li se povolit znovuotevření jezuitské koleje v Paříži. A jelikož otec Cotton opustil dvůr s příkladnou pokorou, co jiného mohl Luynes dělat než poslušně naslouchat našeptávání svého zpovědníka a navrhnout Ludvíkovi, aby otce Cottona nahradil otcem Arnouxem?

Jaký byl úkol, jež otec Arnoux plnil u Luynese a u krále, o tom jsem získal jakousi představu přes Fogacera; jeho dlouhá pavoučí postava s hlavou vysoko vztyčenou, již černé obočí zvedající se k spánkům dodávalo trošičku ďábelský výraz, prošla už nejednou mými i otcovými Paměťmi. A v rozpuku mládí nebyl Fogacer ďáblem jen svým obočím! Neboť jeho mravy a jeho ateismus ho drahněkrát uvedly do velkého nebezpečí upálení. Nicméně jak šla léta, zmoudřel, vzdal se kudrnatých ďáblíků, po nichž bláznil, a nejen se vrátil do lůna církve, nýbrž dokonce se stal knězem. Jeho mimořádné vlohy způsobily, že byl přidělen jako lékař a tajemník kardinálu Du Perronovi. Avšak v roce 1618, v kterémžto se nyní nacházíme, kardinál zemřel a jeho smrt by byla Fogacera zanechala bez ochránce, kdyby papežský nuncius, povšimnuv si jeho bystrosti a společenské obratnosti, nebyl usoudil, že by bylo dobré zaměstnat jej jako prostředníka při styku s otcem Arnouxem, s nímž by se byl nuncius nemohl setkávat tak často, aniž jej kompromitoval v očích jeho královského kajícíka.

V rozmluvách se mnou vyjadřoval se však Fogacer způsobem natolik opatrným a natolik založeným na dohadách, že to, co mi při té příležitosti naznačil, nemohu vydávat za absolutně jisté.

"Není udivující," zeptal jsem se jej, "že se Luynes po státním převratu nesnažil krále víc sblížit s jeho malou královnou, kdyžže právě on v roce 1616 pozval oba dva na svůj zámek v Amboise? Paměťhodné to datum, poněvadž Ludvík a Anna, sezdaní již celý rok, spolu při té příležitosti poprvé pojedli...!"

"Okolnosti se mění," povzdechl si Fogacer, "a s nimi plány a záměry lidí. V roce 1616 se možná sblížení Ludvíka s jeho malou královnou jevilo Luynesovi jako protiváha obrovské moci regentky. Než po vypovězení regentky v roce 1617 mohla se klidně v očích někoho, jako je Luynes, jenž mezitím dosáhl zenitu své přízně, užitečnost takové protiváhy rozplynout."

"Kloní se teď ke změně názoru?"

Fogacer se usmál svým pomalým, křivým úsměvem.

"Bylo by to možné. Otec Arnoux ho přirozeně musí tlačit směrem k naplnění králova manželství, kteréž si vášnivě přejí nuncius, španělský král a tovaryšstvo Ježíšovo i všichni věrní královi poddaní."

"Takže?"

"Co znamená to ,takže', mladý příteli?" smál se Fogacer.

"Má otec Arnoux naději, že se mu to zdaří?"

"Naráží na těžkosti."

"Vyvolané královým nepřekonatelným odporem po neúspěchu svatební noci?"

"Nepřekonatelný odpor?" řekl Fogacer a jeho oříškové hnědé oči trochu zajiskřily. "To je mi zajímavé! Kde jste k tomu výrazu přišel, drahý příteli?"

"Vždyť takového něco bych sám pocítil," odpověděl jsem ne bez jisté opatrnosti, "kdybych byl na králově místě."

"Ach tak! Leč vy, mladý, zdravím kypící Sioraku, byste nemohl být na jeho místě!" minil Fogacer. "vzruší vás pomalu každá sukně! I na vzdálenost deseti sáhů vás opájí pohled na ňadro! Ať už je tomu jakkoli, Ludvík pocítí uje jiný odpor než ten, o kterém mluvíte."

"Jaký?"

"Víte o něm jako já."

"Nicméně?"

"S velvyslancem, kterýž má dennodenně a v kteroukoli hodinu volný přístup k jeho ženě a se stovkou iberských dam,

které jím otevřeně pohrdají, není divu, že král považuje komnaty královny za malé Španělsko, kam nemá ani v nejmenším chuť se cpát."

"Než není to věc," řekl jsem po chvíli, "o níž by se dalo dohodnout?"

"Dohodnout?" žasl Fogacer zdvíhaje přitom své ďábelské obočí.

"Kdo a s kým?"

"Přece král a otec Arnoux."

"To ne, král je král. Ten nevyjednává."

"Tak Luynes a otec Amoux?"

"Sioraku, vy jste prohnáný. A co by bylo podle vás předmětem té malé dohody?"

"Předpokládejme, že Luynes řekne otci Arnouxovi: 'Vymozte na Madridu prostřednictvím nuncia, aby povolal zpět neomaleného velvyslance a aby posléze povolal zpět do jejich slunné domoviny i ony pohoršlivé dámy, a když v těchto dvou bodech Ludvíka uspokojíme, budu s to tlačit ho k tomu, aby naplnil své manželství.'"

"Sioraku," smál se Fogacer na celé kolo, "vy jste zábavný tím, že se nespokojíte patřičné otázky položit. Děláte něco lepšího: vy si na ně odpovídáte."

"A jsou moje odpovědi také patřičné?"

"To nám řekne budoucnost," usoudil Fogacer a uzavřel se jako ústřice.

Budoucnost si v každém případě dala načas, neboť Ludvík byl pro tu chvíli tak rozezlen na Monteleona i na španělské dámy, že se Luynesovi tak tak podařilo, aby ubohou malou královnu chodil navštívit na pět minut denně. Nicméně dobrá práce otce Amouxe již přinášela své plody. Favorit byl nyní cele pro sblížení obou manželů, tím spíše, že když se paní z Luynes stala nejbližší přítelkyní Anny Rakouské, důvěrnější souzvuk mezi královskými manžely nemohl než ještě víc podpořit favoritovu přízeň.

Luynes tedy pracoval na sblížení manželů a zde uvidíte, jak si počínal. Dostal od Ludvíka zámek v Lesigny-en-Brie, i rozjel se tam a po návratu vyličil králi nadšeně půvaby kraje oplývajícího zvěří, bohatého na rybníky, řeky a lesy, jakož i líbezná zákoutí a města v okolí. To bylo pro Ludvíka hned dvoji pokušení. Bláznivě miloval lov a raději než kterýkoli z králů Francie, kteří vládli před ním, také navštěvoval venkovské kraje svého království, takže ani za mák nelitoval, že opustí Louvre a malé Španělsko, a radostně přijal pozvání strávit několik dní v zámku svého favorita. Ve skutečnosti tam pobyl víc než měsíc, od jedenáctého září do dvacátého šestého října, a oslavil tam své sedmnácté narozeniny. Zúčastnil jsem se té cesty a přece jen si kladl otázku, co tam král (jakož i my) pohledává, když tu k mému velkému potěšení a překvapení přijela patnáctého září malá královna s družinou, zredukovanou - bohudíky! - na nejmenší míru. A jelikož se mi zdálo nemožné, že by ji Luynes pozval bez králova souhlasu (a jak by byl mohl král takovou žádost odmítnout, když královnu všude následovala žena jeho favorita?), pochopil jsem, že Luynes toto důvěrné setkání královského páru obratně připravil - jako již roku 1616 v Amboise - v naději, že manžely sblíží. Nicméně když Anna Rakouská vystoupila z kočáru, Ludvík ji přivítal zajisté nanejvýš dvorně, avšak jeho tvář neprozrazovala sebemenší vzrušení.

Luynes zdvojnásobil úsilí. V Lesigny nebyla kaple, dal proto vybudovat oltář v královniných komnatách, takže když chtěl jít Ludvík na mši - již nevynechal, jak byl boží rok dlouhý -, museli při ní sedět s královnou vedle sebe ve dvou stejně vyparáděných křeslech. Nemohl jsem královský pár vidět, když seděl, leč jakmile vstal, nestačily mi oči, jak jsem je hlтал pohledem. Shledával jsem, že jsou jeden jak druhý tuze mladí a tuze krásní, ačkoli spíše vedle sebe jen stáli, než aby byli opravdu spolu. Anna, to je pravda, vrhala na svého manžela tu a tam rychlé postranní pohledy, leč na takové železné piliny neměl její magnet dost síly a Ludvík k ní ani jedinkrát neotočil hlavu. Takto tu před malým dvorem v Lesigny stáli - budíce spíše soucit než posměch - panický král a panenská královna, kteří byli mužem a ženou pouze dle církve. Vyslechnout mši bok po boku však odpovídalo Luynesovu záměru připomenout Ludvíkovi jeho slib našemu Pánu, že bude svou ženu milovat a ctít.

Leč vše bylo marné, včetně každodenních mší, při nichž seděli vedle sebe. Sotva kaplan vyslovil *ite missa est*, už se Ludvík s manželkou loučil a odjížděl v kočáře nebo koňmo na návštěvu okolí nebo na lov.

Jak jsem již řekl, kraj La Brie vsutku neměl nedostatek rybníků a řek, takže Ludvík pro jednu nešval jeleny, ale bavilo ho chodit na vodu a tam z loďky střílel arkebuzou vodní slípky, jež se před člunem vznasely nad hladinu. Než uznal, že ho tento způsob není hoden, a tak dával někdy přednost střelbě z pevné země na menší ptáky, ne však šípem ze samostřilu, ale malým oblázkem.* Vzpomínám si, jak jsem kdysi žasl nad jeho zručností, když jako hošík zamířil z noční nádoby, na níž trůnil, a nepotřeboval víc než jeden oblázek, aby trefil a zhasil svíci, zasahuje pouze knot. Leč nyní pozoroval jsem s jakýmsi pocitem smutku, jak ti ptáčci padají z větví. Zdálo se mi, že by byli v jeho dětství udělali líp, kdyby jej naučili, nebo mu dovolili, aby se naučil, milovat tělem a duší gentil sesso, než aby ho vedli k těmto malým masakrům, předkládajíc mu k věření, že takto se člověk stává mužem.

Jako vždy když začal lovit, král se vůbec nešetřil, ani za mák nedbal únavy, hladu a nepohody. Zažil jsem, jak se vrátil do Lesigny po setmění vyčerpaný a zmáčený jako pudl a odmítl dát se osušit. Když však o polednách padl na pohostinný a dobře zásobený dům, vrhl se na jídlo jako dravec. Při jedné z takových příležitostí jsem ho viděl zhltnout deset holoubat jedno za druhým a zanechat jen dokonale obrané kostičky. Večer ho to tlačilo v žaludku a postil se. Někdy si od něho příroda vybírala za ty gargantuovské žranice tvrdou daň. Jednou večer jsem zažil, jak sedě u krbu začal se zničehonic třást zimou, a příštího rána na mši zničehonic zbledl, skoro omdlel, pak se vzpamatoval, ale tvář měl zbrocenou potem. Odvedli jej zpět do jeho komnat a doktor Héroard mu rovnou navrhl lék, který podle něho léčil všechny nemoci: klystýr.

"Och jen kvůli tomu!" řekl Ludvík. "Pokud mám mít průjem, ten mohu mít kdykoli. Přemáhám se pouze ze strachu, že byste nepokládal za vhodné, abych potom šel na lov."

"Ach Sire!" zvolal doktor Héroard. "Neračte se, prosím, déle přemáhat!" A na jeho pokyn přinesli lokajové jednací"

stolici (na stydlivé naléhání markýzy z Rambouilletu se jí už neříkalo noční stolice), kamž král deposuit onus ventris,** jak říkají krasoduchové. Načež se cítil jako znovuzrozený a opět tuze rozjařený odjel na lov, kde se, za to ručím, oddával stejným výstřelkům jako den předtím.

Co mě na této příhodě zarazilo, byla svědomitost, s níž se Ludvík podvoloval Héroardovým nařízením: jeho dokonce ani nenapadlo, že by mohl nedbat jeho zákazu jít na lov. Ke konci života, již velmi chorý, si uvědomil, že neštěstím krále je, že je o něj příliš pečováno. Héroard ho určitě miloval, leč ve své slepé lásce mu ve skutečnosti cpal příliš mnoho dryáků, klystýrů a projímadel. Ludvík, kterýž jako suverénní panovník řídil celou Francii, poslouchal bohužel svého lékaře.

Dobrý voják neodchází do boje bez sucharů: Ludvík a Luynes se střežili zapomenout v Louvru otce Arnoux. Než věc to podivná, Ludvík poslouchal daleko víc lékaře svého těla než toho, jenž pečoval o jeho duši. Na takřka dennodenní nátlak otce Arnoux, aby "konečně naplnil své manželství", odpovídal omluvami, které by jezuita u každého jiného člověka kromě krále shledal dětinskými: ta věc, hájil se, může počkat. Není nebezpečí v prodlení. Je ještě dost mladý. Královna rovněž. Miluje ji, zajisté, než z obavy, že by se tím city narušily, nemíní to příliš uspěchat. Zkrátka tato medicína v něm zanechala příliš hořkou pachut', než aby se uvolil znovu v ní smočít rty.

* * *

Nicméně koncem našeho pobytu v Lesigny-en-Brie měl jsem s Luynesem rozhovor, jenž mi dal znovu jakousi naději. Luynes mne měl z nejrůznějších důvodů dost rád: neviděl ve mně soka v králově přízni. Kromě toho jsem se spokojoval s tím, že se mohu v klidu těšit z panství v Orbieu a nesoupeřil jsem s ním v ničem, po čem bažil, a on bažil po mnohém. A nedával jsem mu najevo, ani jsem to ostatně nepociťoval, že bych ho nějak podceňoval.

Tuže jej totiž tupili a vláčeli blátem nejen velmoži, nýbrž i značný počet dvořanů, a to z dobrých i špatných důvodů. Vytýkali mu nízkou urozenost, což nebyla zajisté jeho vina, a také jeho ustrašenost abychom neřekli zbabělost -, a především bezuzdnou chtivost, v níž se vyrovnal Concini, neb shraboval všechno, jak jsem již uvedl místa, tituly, zámky, peníze -, pro sebe i pro nesčetné příbuzenstvo. Přitom Luynese trápilo, že je předmětem tolika záští, bylť od přirozenosti citlivý a mírný a toužil být přítelem všech lidí kolem sebe.

Rád bych řekl slůvko o jeho osobě, dbající až přehnaně o svůj zevnějšek, což svědčilo v jeho prospěch, jakkoli na muže byl spíše hezký než krásný. Měl však i dobré vlastnosti, nebyl devotně věřící, jako budou lidé později v tomto století, ale upřímně zbožný, krom toho tuze lnul ke svým bratrům a k rodině, byl naprosto oddaný králi a věrný své manželce, kteráž mu věrná nebyla. Mluvil dobře a lehce, s přízvukem rodné Provence, a přestože byl uzavřený a tajnůstkářský, vkládal do rozhovoru a do svých poklon překypující vřelost, díky níž bylo příjemné se s ním stýkat.

Rozhovor, o němž jsem se zmínil, se odehrál takto. Na rozdíl od krále nemám v sobě nic z nimroda, leda v Orbieu, kde jsem se do toho musel pustit s panem ze Saint-Clair (a se psy, které pro mne zakoupil), abych hubil jezevce, lišky a divočáky, kteří se v mých lesích z nedbalosti mého předchůdce rozmnožili. Pod záminkou, že píše historii jeho vlády od převratu ze čtyřicetátého dubna, dostalo se mi od Jeho Veličenstva svolení, že ho nemusím doprovázet na všechny lovy. Tak se stalo, že jsem se toho určitého dne nacházel v domě, šťastný, že tam jsem, poněvadž se právě spustil liják, jako by se protrhla nebesa. V téže chvíli jsem se od La Barge dověděl, že pan z Luynes zůstal ve svém pokoji a že trochu churaví, než vůbec nijak vážně, dodal La Barge s úsměvem, každý u dvora totiž věděl, že favorit projevuje něžnou péči o svou osobu a změkčilou starostlivost o své zdraví, jež ho nutí ulehnout i kvůli obyčejné rýmě.

Vyslal jsem La Barge, aby se šel otázat, smím-li ho navštívit, na což Luynes odpověděl, že "nic na světě mu nemůže udělat větší radost". To vám, čtenáři, už naznačuje tón přívětivosti a ujišťování o přátelství, jimiž hýřil a jimiž začal náš rozhovor, probíhající s mocným mazáním medu kolem huby a s podkuřováním z obou stran, neb bylo třeba, abych já rovněž používal této falešné měny, jinak by začal být nedůvěřivý. Načež jsem nejnenápadnějším způsobem, jehož jsem byl schopen, nadhodil otázku, je-li nějaká naděje, že bude mít Francie konečně následníka trůnu.

"Přestože zdánlivě zůstaly věci ve stavu dřívějším," odpověděl Luynes, "ve skutečnosti za tohoto pobytu u mne notně pokročily."

Odmklel se a v tichosti na mne hleděl, jako by ode mne čekal, než bude pokračovat, drobnou lichotku, kterouž jsem mu neprodleně poskytl.

"Ten pokrok je beze vší pochyby zásluhou Vaší Excellence," podotkl jsem.

"Přinejmenším jsem k tomu přispěl," řekl na to skromným tónem. "Zdalo se mi, že Ludvíka od královny neodpuze její ženství, nýbrž její španělská družina. Vyjevilo se mi tedy, že kdyby se tato družina vyhnala, celou záležitost by to usnadnilo."

"Leč bude tak snadné ji vyhnat, pane?" troufl jsem se otázat s předstíranou naivitou. "Nejdřív by bylo třeba, aby se k tomu odhodlal král."

"Již se stalo."

To byla novinka, ani jsem se nemusel nutit, abych dal najevo své uspokojení.

"Bravo! Bravissimo, Excellence! Než uvolí se Monteleone předat tu žádost do Madridu?"

"Kdeže. Monteleone tomu bude bránit zuby drápy. Takže my Madrid požádáme, aby svého dravce odvolal."

Bylo to dobré rčení a Luynes je vyslovil se svým provensálským přízvukem, který dodával všemu, co říkal, barvy, šťavnatosti a prostoty.

"A sázím se," řekl jsem spiklenecky se usmívaje, "že až do Paříže přijde Monteleonův nástupce, král mu odepře volný přístup ke královně."

"Zajisté," souhlasil tak pohotově a s takovým gustem, že jsem ho podezřívával, že na tento požadavek nepomyslel, dokud jsem mu ho nenašeptal.

"Zkrátka, Excellence," pokračoval jsem, "odšpanělštíte královniny komnaty, a cesta pro Ludvíka bude volná. Jenomže, Excellence, jestlipak se po ní vydá?"

Tato pochybovačnost přicházející ode mne, který jsem ho právě tak vychválil, se jej poněkud dotkla, neboť zapomínaje na svou rýmu, vztyčil se na lůžku a pronesl tuze sebejistým tónem:

"Já jediný jsem králi tak blízký, že toho u něj mohu dosáhnout, a věřte mi, že vynaložím všechny síly..."

KAPITOLA ŠESTÁ

Z Lesigny-en-Brie jsme se vrátili v říjnu, a jelikož ani v listopadu, ani v prosinci se nestalo nic, co by dalo království naději na dauphina, začínal jsem mít obavy, zda se Luynes nenamáhal zbytečně. Nicméně zatímco nás všechny tísnila nejistota, utěšoval jsem se myšlenkou, že Ludvíkovi je sotva sedmáct a že i sám jeho otec začínal velice pozdě. Je pravda, že náš Jindřich to posléze rychle dohonil, neb nepatřil k těm, kdož se hrozí hříchu těla, jak to také dokázal za obléhání Paříže, kdy si krátil dlouhou chvíli mlčováním se dvěma jeptiškami, s jednou v Longchamp, s druhou na Montmartru. Nešlo o vynucené milování, ale o horoucí přivolení, obě chudinky se totiž nenacházely v klauzuře dobrovolně, nýbrž z vůle svých rodičů.

Jindřich dobyl Paříž a byl uznán za krále Francie, leč proto ještě nezapomněl na své malé klášterní chovanky. Udělal z jedné i z druhé abatyši, což dokazovalo spíše jeho osobní vděčnost než snahu o mravní vyrovnání. Leč na onom konci století jsme byli daleko, ještě tuze daleko od příkladné askeze Port-Royalu nebo matky Angeliky...

Jen jsem se vrátil z Lesigny-en-Brie, vyžádal jsem si a obdržel od krále dovolu odjet na své orbieuské panství, abych dal svým poddaným znamení k zahájení vinobraní tím, že je započnu na svých vlastních vinicích. Nu a dva dny před mým odjezdem mi otec sdělil, že jeden rada pařížského parlamentu, který měl půdu poblíž města Montfort l'Amaury, byl nelítostně okraden a ubit na cestě z Paříže do Montfortu bandou zabijáků, kteří tam v okolí, jak se povídalo, nezaútočili poprvé. Na otcovu radu najal jsem tedy pro vlastní cestu půl tuctu Švejců, samé arkebuzíry, což mi s Poscancem, Poprdou, La Bargem, Robinem a obrovitým kočím Lachaisem (kteréhož mně otec také zapůjčil) dalo dohromady ozbrojenou jízdní eskortu natolik silnou, aby odstrašila případnou léčku. Já sám jsem cestoval ve svém kočáře se čtyřmi pistolemi a Lojzkou, již jsem ukázal, jak je nabíjet, což se naučila obratem ruky, bylať hbitá a svižná. Kdyby došlo k útoku a já střelil a ona nabíjela, počítal jsem s tím, že bych útočníky zasypal mušketýrskou valivou palbou.

Moje panská, již odjezd paní z Lichtenbergu vrchovatě uspokojil, byla bez sebe radostí při představě, že se mnou bude cestovat samotinká v mém krásném, erbem zdobeném kočáře, "úplně jako bych byla vaše hraběnka, pane hrabě," řekla s pouzarděním. Pro tu příležitost vzala si na sebe nejkrásnější hadříky a poprvé si odvážíla navléci vyztuženou suknicí místo obyčejné sukně, jak by se hodilo k jejímu stavu. Na což při našem odjezdu z pařížského domu pohlížel náš maggiordomo Franz s nesouhlasem, ostatní komorné s výsměchem a můj otec se shovívavostí. "Konec konců," zašeptal mi do ucha, "když se kvůli vám svléká, proč by se mimo vaši náruč neoblékla, jak se jí zlíbí...?"

Když se usadila po mém boku, všiml jsem si, že má na jedné přezce živůtku, beze sporu na obranu své ctnosti před zabijáky, malinkou dýku, kterou jsem jí daroval, ovšem spíše pro parádu než k užívání. Smál jsem se a řekl jí, že obvykle její gentil sesso neútočí takovýmihle zbraněmi na naše již tak měkká srdce. Cesta však byla předlouhá, vítr a déšť nepříznivé, a tak mi Lojzicka dokázala, že umí zacházet také s ženskými zbraněmi, oblažujíc mne vším laskáním, jež jí vnukaly její příjemná nátura, prudké potěšení z toho, že mi vyhovuje, i novota místa.

Protože to byla milá dívčina (pokud právě nemluvila s jinými děvčaty), švitořivá, veselá a také nikoli bez důvtipu, věděla - pozorujíc, že se nořím do snění -, kdy má držet jazyk za zuby. A během té cesty jsem hodně snil. Nepociťoval jsem nad nepřítomností své Gräfin tak velký zármutek, jak bych byl zpočátku čekal. Rozdíl věku a národnosti mezi námi, její hugenotská přísnost, její podivné přesvědčení, že jakmile otevře ústa, line se z nich pravda, mnohdy složité jednání při styku s ní, její požadavky a povýšenost, a především malicherné vypočítávání jejích stížností na mne, to vše mne často činilo rozmrzelým a zahrávalo si s mou trpělivostí spíše než s mými city. S jejím odjezdem ustala rovněž tíseň, o níž jsem mluvil a jež se mne často zmocňovala u vědomí, že klamu jednu s druhou. Cesta prošla bez nástrah. Dokonce už při odjezdu jsem si byl velku jist, že jelikož jsme učinili všechna nutná opatření, nebudeme cestou napadeni zabijáky, ukázka síly postačí k tomu, aby nemusela být použita. Neboť tento druh loupežníků rád vraždí a loupí, než vyhýbá se bitce a útočí jen na slabou kořist. A pokud jde o mne, jak jsme se blížili k Orbieu, cítil jsem se po boku s Lojzičkou, s níž bylo tak sladko žít, nesmírně šťasten. Měl jsem se shledat se svou první vlastní půdou, s milovaným zámekem, stinnými lesy, líbeznými lukami, jedním slovem se svým malým královstvím, jehož princem jsem se stal. A přestože byl již podzim, odvážil bych se říci s básníkem, že v nejradostnějším koutku mé duše pršely květy jara.

Když jsem o tom víc přemýšlel, byl jsem stále jakoby udiven šíří svých pravomocí v Orbieu. Byly takové a tak rozsáhlé, že jsem z nich zůstával celý zaražený, nevěřící a pevně rozhodnutý jich nezneužít. Nikdo na mém panství, byť byl vlastníkem půdy, nesměl se pustit do senoseče, žní nebo vinobraní, aniž k tomu já dám znamení. Nikdo nesměl semlít své obilí, péci chléb nebo lisovat hrozny ze své vinice, aniž se obešel - já z toho měl velký zisk - bez mého mlýna, mé peci a mého lisu. Nikdo nesměl prodat obilí, víno, ovoce nebo přírůstek dobytka dřív než já. Vyjma kněze a jeho vikáře jsem byl jediný, kdo směl vejít do kostela dvěma sakristie, v nepřítomnosti biskupa sedět při mši v kněžišti, kde budu jednoho dne jakožto významný farník pochován. A při mši, jakmile ten, kdo ji sloužil, uctil kadidlem našeho Pána, musel jsem svůj díl kadidla dostat i já. Všichni, kdo na mých pozemcích vlastnili dům a pár jiter, museli mi zaplatit roční dávku, a pokud je chtěli prodat, pak lenní poplatek. Měl jsem právo, všem zakázané, držet si holubník a pěstovat v něm stovku holubů, kteří mohli, než skončí na mé tabuli, volně uzobávat ze sklizně mých poddaných a k mé újmě i z té její. Obloha nad mým panstvím, voda, která tekla nebo stála na mé půdě - potůčky, rybníky nebo louže patřily mně. A všechno, co létalo ve vzduchu, běhalo po zemi nebo plavalo ve vodě, bylo moje. Kdokoli chytil některého z těchto božích tvorů ku svému prospěchu, aby jej prodal nebo dal do hrnce, podléhal pokutě, výprasku holí, nebo dokonce oprátce, nejvyššímu trestu, o němž jsem směl rozhodovat a jež jsem směl sám provést jakožto vrchnost a nejvyšší soudce. Nicméně toto privilegium upadlo takřka v zapomenutí, ne-li z hlediska práva, pak aspoň ve skutečnosti, a Orbieu si zachovávalo pouze ze zvyklosti šibenici, tyčící se na vršku jednoho kopce. Postavili ji tam, aby byla dobře viditelná z vesnice; uprostřed příčného trámu bylo patrné opotřebení od provazu, na jehož konci se houpávali viselci někdejších pánů. Jak si vzpomínáme, toto právo nad životem a smrtí poddaných panství si ničemně přisvojil šafář Rapinaud, když z okna zámku zastřelil arkebuzou pytláka, jenž za svítání vylovil z rybníka nebožtíka hraběte kapra. Tento vražedný čin mu vynesl pohrdání všech, a kdyby se bylo našlo tělo oběti, určitě by na to byl zle doplatil.

Lojzka se ke mně v uzavřeném prostoru kočáru tiskla čím dál víc, i pochopil jsem nakonec, že ji svrbí jazyk a že se jí růžové tváře vzdouávají nevyřčenými slovy. A ty tvářičky byly nádherně růžové a odrážely se nápadně od černých vlasů, jež zase zvýrazňovaly modř jejich něžných očí. Podle letmých pohledů, které občas vrhala na svou vyztuženou suknici, zdála se mi celá pyšná, že ji má na sobě. Nicméně jsem si umínil, že ji nesmím zapomenout říci, aby ji tedy nosila v Orbieu, když už chce, leč nikoli v Paříži, aby neponižovala sukně sloužících.

Pundonor, jak říkají Španělé, byl slabůstkou, nebo chceme-li silnou stránkou mé Lojzičky. V době, kdy ona sama byla pouze holkou rytíře, tuze záviděla Margot, že je holkou markýze. A dnes měla pocit, že zároveň se mnou v životě povýšila, a naparovala se před Margot, že je holkou hraběte. Takže jsem se musel odhodlat jemně jí srazit hřebínek, abych zabránil rozbrojům.

"Pane hrabě," promluvila konečně něžným tichým hlasem, "skončil jste už se sněním, nebo mám ještě držet jazyk za zuby?"

"Jen mluv, má milá, mluv! Nerad bych, aby tě tvé mlčení zadusilo!"

"Nejdřív vás však, pane hrabě, prosím, abyste se na mě podíval."

Jelikož se mi její hlava opírala o rámě, vzal jsem ji za bradičku a pozvedl ji, pohlížeje na ni rozněžně jejím půvabem, jakž s tím ona arci počítala.

"A proč se na tebe mám podívat?" zeptal jsem se.

"Protože bych vám, pane hrabě, ráda položila otázku."

"Taž se."

"Máte, pane hrabě, úctu ke své krvi?"

"Co to má znamenat?" řekl jsem nanejvýš překvapen.

"To totiž říkal Margot váš pan otec markýz. Potom ještě dodal, že za tu vlastnost vděčí příkladu svého otce, barona z Mespechu v Périgordu, kterýž vychoval na svém hradě pancharta, jehož měl s obyčejnou pastýřkou, a dal mu své jméno."*

"A ty víš, proč můj otec ujistil Margot, že má úctu k své krvi?"

"Arciže, ona je s ním těhotná..."

"U všech rohatých! Co mi to tu povídáš?"

"A pan markýz na tu novinu neřekl nic, než že má úctu k vlastní krvi a že v důsledku toho uzná dítě za své a vychovává ve svém pařížském domě."

"To je hezké. Jsem tomu rád kvůli Margot i kvůli jejímu dítěti."

"Vy si teda myslíte, pane hrabě, že váš otec se zachoval správně?"

"Jistěže."

"A vy, pane hrabě, byste se taky tak zachoval, kdyby u mne ten případ nastal?"

Zůstal jsem jen zírat.

"Pane na nebesích! Co to má znamenat? Co mi chceš oznámit? Že bys byla taky těhotná?"

"Kdežpak! Než jednoho dne by se to mohlo stát, jeť v přirozenosti žen počnout dítě."

"Jak to? Cožpak jsem tě nenaučil bylinkám?"

"Než Margot taky znala bylinky, a navíc od pana markýze vašeho otce, kterýž je velkým lékařem. A přesto příroda promluvila."

Nato jsem se vskrytu zamyslel, než jsem jí řekl velmi vážným tónem:

"Má milá, když ti řeknu, že v tom případě bude tvoje robátko stejně jako Margotino uznáno a vychováno v mém zámku v Orbieu, nepokusíš se podvádět s užíváním bylinek, abys nechala promluvit přírodu?"

"Ale kdeže, pane! Budu jednat přímo, jak jsem to s vámi vždycky dělala."

"Je však nepochybné, že žena chce plodit děti."

"To je vskutku pravda! Než já nebudu tajně šidit, abych tu chvíli urychlila. Necht' to malinké přijde, až dá Pánbůh, než ne dřív! A naopak ať Bůh dá, aby se mi to břicho nevzdulo moc brzy, chci zůstat hezká a svižná, abych se vám líbila a vy abyste neztratil hlavu kvůli nějaké venkovské husičce!"

"I ty zuchlo! Na těch ubožkách jde špína přímo krájet!"

"Ne pro toho, kdo má dobré oči, pane hrabě. Pan ze Saint-Clair, ten se pod tu špínu dovedl podívat. On si totiž vylovil rybičku z bahna a ta, řádně vymytá v čisté vodě, se mu na talíři vyjímá docela pěkně."

"To já ovšem nevěděla! A jak ses to dověděla ty?"

"Při našem posledním pobytu v Orbieu."

"Pane na nebesích! Tomu tvému ostřížimu zraku neunikne opravdu nic! Zejména ne šikovná nezbednice, pobíhající v tvém okolí. Jakkak se ta holčice jmenuje?"

"Žaneta. Je pěkně prohnaná. Kdybych ji nechala, za chvíli by vodila všechno služebnictvo zámku, mužské i ženské, jako na provázku. Však já tam udělám pořádek."

To slibovalo po našem příjezdu do Orbieu mocné klofání rozdurděných slípek, s krví a peřím všude kolem! Také to vysvětlovalo pravou pohnutku vyztužené suknice, jež nebyla pouze marnivostí, leč zastrašující nadřazeností opeření, než dojde k útoku zobákem a drápy.

"Milá moje," uklidňoval jsem ji co nejvážněji, "není vhodné Žanetu napadat. Mohlo by to urazit pana ze Saint-Clair. A jak bys mohla dozírat na prádlo, stříbro, čeledník a na celé služebnictvo, kdyby pan ze Saint-Clair, správce panství, nepohlížel příznivě na správkyni domu?"

"Pane hrabě," odpověděla Lojzka, "pan ze Saint-Clair je ve vašich službách. To vy musíte zařídít, aby mě uznával."

"Udělám to, bude-li to nutné. Leč momentálně bych se raději dohodl. Ty bys mohla být správkyní orbieuského zámku pokaždé, kdy tam budeš se mnou pobývat, a Žaneta by tě mohla zastupovat, když jsme v Paříži."

"To by šlo, pane hrabě! Řeknete to panu ze Saint-Clair, aby všechno mezi tím děvčetem a mnou bylo jako samo sebou?"

"Zajisté. A prozrad' mi nyní, milá Lojzičko, proč tolik stojíš o to, být správkyní mého domu v Orbieu."

Nato se trošičku začervenala a chvíli trvalo, než odpověděla.

"Není věru možné, pane hrabě, že byste se jednoho dne neoženil i kdyby jen kvůli zajištění rodu - s nějakou vysoce urozenou dámou. A tato vysoce urozená dáma bude chtít dům ve městě, proto bych se já ráda starala o váš dům na venkově a možná také pečovala o vaše děti, budete-li raději, aby byly vychovávány poblíž Paříže na zdravém venkovském vzduchu."

Vida ji, holčici, pomyslel jsem si, ta nenechá rozhodovat o svém životě ty druhé, leč snaží se předem dobře zařídít ku prospěchu svých zájmů, to jistě, než také ku prospěchu svých náklonností.

"Byl bych tuze rád, Lojzičko," řekl jsem tedy, "kdyby tomu tak bylo. Máš řadu dobrých vlastností a já ti plně důvěřuji."

Nato se v letu chopila mé ruky a několikrát ji políbila, než bez jediného slovíčka. Potom mi položila hlavu na rámě a zdálo se, že dlouze uvažuje.

"Pane hrabě," řekla posléze, "ráčil byste mi udělat jednu milost až si vyberete manželku, ráda bych o tom byla zpravena jistěže ne před, než hned po panu markýzi a panu rytíři."

"Pročpak to?" zeptal jsem se, dosti udiven.

"Cožpak nejsem hned po nich osobou vám nejbližší?"

Prislíbil jsem jí tu "milost", než teprve po několika letech jsem pochopil, proč mne o ni žádala. Neuplynuly ani dva měsíce, co jsem ji zpravit o svých zasnubách, když mi sdělila, že je těhotná. Zřejmost té věci bila do očí. Chtěla být matkou mého prvního dítěte, než moje manželství oddělí naše noci.

* * *

Při našem příjezdu do Orbieu zbývala hodina slunce a čtenář již uhodne, jak jsem jí chtěl využít. Na kraji svého panství jsem opustil kočár, rozkázal La Bargeovi, aby sesedl, a skočil jsem do ještě teplého sedla své ryzky a řekl podkoním, aby si vylezl na kozlík vedle kočáru Lachaise, který jej jakož i Lojzku zaveze rovnou do zámku.

Moje panská vykoukla z okénka kočáru a prosila, abych jí řekl, kam jedu. "Moje milá," odpověděl jsem, "co jiného bych měl dělat, než rovnou se rozběhnout a obdivovat své cesty, všechny své cesty, když jsou teď vyštěrkovány. Řekni, prosím, panu ze Saint-Clair, že budu v zámku v sedm hodin k večeři." Pustil jsem se klusem a nechtě polykat prach zvěřený kočárem, předjel jsem ho a následován svou eskortou, odbočil jsem první cestou doleva.

Projel jsem je všechny, jednu po druhé, nadšen vyštěrkováním, jež bylo provedeno pod dozorem pana ze Saint-Clair, a dobře provedeno, za hrubé námahy a lopoty mých poddaných a za značných výloh z mé kapsy. Leč nelitoval jsem

svých dukátů, právě naopak. Srdce mi bušilo radostí, když jsem viděl své panství zbavené vyjetých kolejí a výmolů a vybavené do budoucna tak pohodlnými a tak krásnými cestami, že dělaly čest jemu i mně.

Slyšíce, jak kopyta deseti velkých koní zvoní o nyní tak vyztuženou zem, moji poddaní vycházeli tuze opatrně na práh svých chaloupek, a když mne poznali, uklidnění smekali čapky. Zastavil jsem vždy, odpověděl jim pozvednutím klobouku a oslovil každého v jejich nářečí, kteréž jsem od své poslední návštěvy v Orbiu nepřestal ve Figulově slovníku téměř každý den studovat. Netvrdím, že přízvuk byl zouplna v pořádku, než vypadali, že chápou, když jsem jim řekl, že pokud nám bude přát počasí, začnu příští den s vinobraním, tudíž se do toho mohou také pustit, patří-li k jejich půdě vinohrad.

Pan ze Saint-Clair mne očekával s veškerým služebnictvem na schodech zámku, a jakmile mne uviděl sesedat z Allegry, sestoupil dolů a šel mi vstříc, takže jsem k němu přistoupil a poprvé jej silně objal na důkaz spokojenosti s dobrou prací, kterou dokázal na mých cestách. Jeho mladická tvář zrudla radostí a také mne vřele objal. Potom jsem ho chytil za loket a překračuje rychle práh táhl jsem ho do malé síně, kde obvykle stál prostřený stůl, a bohudíky prostřený byl, měl jsem totiž hlad jako vlk a mohl jej okamžitě ukojit.

Pan ze Saint-Clair ode mne dostal plnou moc při výběru orbieuského služebnictva a nepochyboval jsem, že měl šťastnou ruku, jeho kuchař se vyrovnal ne-li Cabocheovi mého otce, pak přinejmenším mému Robinovi. Co se týká svižné děvčice obsluhující u stolu, i kdyby jí pan ze Saint-Clair neřekl "Žaneto, dolej vína panu hraběti", byl bych už při pouhém pohledu uhodl, že je to ta, jejíž ambice skutečné či předpokládané vzbudily podezření a nedůvěru v mé komorné.

Žaneta měla sedmnáct nebo osmnáct jar, vlasy havraní černé, plet' dohněda opálenou, tělo spíš hubeňoučké, černé, bystré, výmluvné oči, živé a proměnlivé jako oči veverky, a její pohyby byly hbité, libé na pohled. Chyběly jí pouze oblé tvary. Než ty se ještě v snadnosti a hojnosti nového života mohly rozvíjet.

Výčkal jsem, až odejde ze síně, a zeptal se Saint-Claira s nevinným výrazem:

"Jste spokojen s Žanetinyými službami?"

Byl to onen lehounký šermířský zásah, jaký učitelé šermu rádi pěstují se svými žáky: dotkne se pokožky, leč nezajede do masa. Přes tuto lehkost se však pan ze Saint-Clair neubráníl ruměnci.

"Arciže," odpověděl, kdyžť předtím polkl slinu, "Žaneta je neobyčejně dobrá: svižná, čistá, poslušná a tuze pracovitá. Když jí neuložím žádnou práci, vždycky si nějakou najde, nesnese sedět se založenýma rukama. Navíc je to chytrá hlavička a učí se francouzsky obdivuhodně rychle. Ve skutečnosti se francouzsky učí rychleji, než se já učím zdejšímu nářečí. I v tom je mi tuze prospěšná."

Toto "i v tom" bylo roztomilé a Saint-Clair se opět začervenal, ale dělal jsem, že ten ruměnec nevidím, sklopiv zraky k jídlu, jež jsem hltal, jako by mi je měl někdo sníst.

"Kdo je jejím otcem?" zeptal jsem se po chvíli. "Zámožný rolník, nebo poddaný s malým kouskem půdy?"

"Ani jedno, ani druhé. Otec není bohatý, leč jeho půda není tak malá."

"Má vůči nám dluh?"

"Něco málo, dá-li se věřit Rapinaudovým knihám."

"Kolik?"

"Padesát liber."

"Poskytl jste mu odklad toho dluhu?"

"Pane hrabě," odpověděl Saint-Clair poněkud dotčeně, "nikdy bych si nedovolil učinit takové opatření, aniž byste mi k tomu dal svolení."

"To je v pořádku. Nicméně mu povolte dlouhou lhůtu splacení, kdyžť jeho dcera tak dobře slouží mému domu v Orbiu."

"Bude vám za to tuze zavázán, pane hrabě, a jeho dcera rovněž."

Viděl jsem, že Saint-Clair, jenž byl podle mne v prvním zápalu svého citu, se již předem těší, jak dobrou novinu oznámí dotyčné Žanetě, i rozhodl jsem se vyřídit vztahy mezi našimi panskými v jednom zátahu a jednou provždy.

"Víte, příteli, se správčovstvím tohoto domu jsem počítal s Lojzkou. Leč v prvních dobách nebude moci žít nastálo v Orbiu, takže co myslíte, mohla by jí Žaneta v její nepřítomnosti zastupovat, a když tu Lojzka bude, pomáhat jí v její práci? Má Žaneta podle vašeho mínění potřebné schopnosti a přání plnit tuto službu?"

Své rozhodnutí - následované krátkým odmlčením - jsem pečlivě zamaskoval dvornou otázkou, na niž Saint-Clair, aniž v tom viděl něco zlého, odpověděl bez okolků:

"Myslím, že Žaneta bude mít potřebné schopnosti, pakliže se Lojzka uvolí ji zaučit. Nevím, je-li to jejím přáním, než v každém případě je tak činůrodá, že rozšíření svých úkolů přijme vždy s uspokojením."

Po této odpovědi, pronesené bona fide a nejevící ani stín zdrženlivosti, se mi tuze ulevilo. Bohudíky nedojde k válce panských, jež by mohla narušit provoz domácnosti a časem snad i pokazit můj důvěřivý vztah k Saint-Clairovi. Čtenář možná namítne, že jsem věnoval příliš času a námahy záležitosti tak malicherné. Nevím. Rozepře mezi dvěma služebníky, nechá-li se rozjítřit, může mít pro pána vážné důsledky. Dlužno také říci, že jsem tehdy planul velkou horlivostí pro vše, co se týkalo mého panství. A ještě dnes, kdy píši tyto Paměti, tolik let poté, co jsem se usadil v Orbiu, připomínám si s rozechvěním, jak jsem tehdy překypoval silnou, vášnivou touhou spravovat a po všech stránkách zdokonalovat panství, jehož jméno nosím, a s jakou dychtivostí jsem se každíčkého rána k té práci upínal, přičemž se mi žádná, byť sebeskromnější jednotlivost nezdála nehodná pozornosti.

"Pane hrabě," promluvil znovu Saint-Clair, "obdržel jste spěšný list, kde jsem vám sděloval, že váš les v Cornebouku zachvátil prudký požár, kterýž byl řízením Prozřetelnosti uhašen silnou bouří?"

"Ach ano," odpověděl jsem, "a ta zpráva mne dál znepokojuje, poněvadž teplota letošního deštivého podzimu není z těch, jež podporují samovznícení ohně."

"To jsem si také říkal A když se včera dověděl o vaší návštěvě farář Serafin, požádal mne, že vás chce vidět, hned jak přijedete, neb pro vás má v té věci nějaké zprávy. Nemáte-li nic proti tomu, rád bych pro něj poslal svůj dvoukolák, protože jeho mula kulhá."

"Kdeže, kdeže," řekl jsem s úsměvem, "pošlete pro něj můj kočár s dvěma koňmi, a necht' rozsvítí lucerny, aby bylo vidět na cestu. Chtěl bych, aby se v Orbieu vědělo, že mám církev v úctě."

Od Figula jsem se později dověděl, jak nesmírně faráře Serafina dojalo, že jsem pro něj poslal kočár. "Nikdy," svěřil svému vikáři, "nikdy by mně nebožtík hrabě nebyl prokázal takovou pozornost! Jen taktak že mě nepovažoval za svého kaplana, ba co horšího, za jakéhosi stájového slouhu, stěží dobrého k tomu, aby mu čas od času očistil duši od jeho svinstva."

Když ten robustní chlapík vešel do malého salonku, kde Žaneta chvíli předtím rozdělala pořádný oheň - bylť chladný říjnový večer -, poznal jsem podle jeho výrazu, že pro mne má vskutku závažné zprávy. Leč nechtěl jsem na něj naléhat, věda, že je pomalý a těžkopádný, takže jen co usadil své tlusté hýždě do lenošky, nabídl jsem mu sklenku burgundského, kterouž dle lidové zdvořilosti po dvou či třech odmítnutích přijal. Nevypil ji po malých doušcích, jak bych to udělal já, abych líp vychutnal buket vína, nýbrž velkými hlty. Když byla sklenka prázdná, utřel si široká ústa hřbetem velké ruky a posléze ubrouskem, kterýž mu Žaneta, dozírající na všecko a přibíhající mu hbitě na pomoc, podala konečkem drobných prstíků.

"Pane hrabě," řekl krásným basem (jediná to věc, kterouž jsem na něm neměl rád, poněvadž nás v neděli stál nekonečné zpívání mše), "požár vašeho lesa v Cornebouku nebyl náhodný, leč založený ze zlomyslnosti. Zjistil jsem to podle nezvratitelných důkazů."

Slovo "nezvratitelný" procedil mezi zuby, zřejmě mu činilo obrovské potěšení, neb je opakoval:

"Říkám jasně: podle nezvratitelných důkazů."

"Vy tedy znáte viníka, pane faráři?" zeptal jsem se.

"Znám viníky," řekl farář s výrazem nesmírné důležitosti. "Znám toho, kdo ten zločin vymyslel. A znám toho, kdož jej provedl."

"A kdo ten zločin vymyslel?"

"Šafář Rapinaud."

"Rapinaud?"

"Cui prodest scelus, is fecit," řekl vážně Serafin.

Přeložil jsem to pro Saint-Claira:

"Komu zločin prospívá, ten jej spáchal."

Zde jsme si s farářem Serafinem vyměnili jako latiníci spiklenecký pohled, jenž učinil pro získání jeho úcty přinejmenším tolik co poslání mého kočáru.

"Poslouchám vás, pane faráři Serafine," řekl jsem povytahuje obočí.

"Předevčírem, pane hrabě, Yvon..."

"Yvon?"

"Yvon Janin, krčmář," vysvětloval Saint-Clair.

"Yvon za mnou přišel na faru a požádal mě, abych ho vyzpovídal. 'Copak to, Yvone,' divil jsem se, 'vždyť ses zpovídal již včera! V jakém těžkém hříchu ses, ty nešťastníku, od včerejška vyváděl, abych tě dneska znovu zpovídal?' - 'To ne já,' děl nato Yvon, 'jsem spáchal těžký hřích. To někdo jiný.' - 'A za koho se, Yvone, máš, že se chceš zpovídat z hříchů někoho jiného?' - 'Protože ten druhý,' odpověděl, 'by se ani za nic nechtěl zpovídat.' - 'Tím hůř pro něj!' řekl jsem. 'Bude se navěky péct na pekelném roštu. A ke své největší hanbě úplně nahý!' - To mě vůbec nežere,' mínil Yvon. 'Pro mě za mě, ať se peče, jak chce dlouho, než dokud je naživu, moh by s tím těžkým hříchem znovu začít, a to není v zájmu Orbieu.'"

S zájmu Orbieu?" otázal jsem se. "Tady bych byl nastražil uši."

"I já je nastražil, pane hrabě. 'Yvone,' řekl jsem, 'Ty říkáš spíš míň než příliš moc. Neopovaž se mi teď zapřít, co víš o tom druhém a o jeho těžkém hříchu, pokud se nechceš vařit v kotlích všech rohatých v pekle!' - Já vám to rád povím, pane faráři,' řekl Yvon, 'než jenom při zpovědi.' - 'A proč při zpovědi?' povídám. - Protože vás váže zpovědní tajemství a nemůžete to dát dál,' řekl Yvon. 'Ty tedy chceš,' zamračil jsem se, 'toho druhého chránit. aby dál páchal zlo!' 'Hrome! Nechci ho chránit! Mám z něj strach! Je to surovec!' - 'Tak je to tedy Mougeot!' řekl jsem. - 'Já nic neřek!' křičel Yvon. - 'A nebylo to tak, že křesal oheň tam, kde neměl? A že by z toho bylo vzešlo velké zlo a škoda, kdyby Pánbůh nespustil liják, jako by padala šídla?' - 'Já nic neřek! Já nic neřek!' bědoval Yvon. 'Než teď mi pěkně povíš, hlupáku, jak to, že víš co a jak. Jinak tě víckrát nepustím ke zpovědi ani k přijímání. A něco ještě horšího, až umřeš, nedovolím tě pochovat v křesťanské půdě. Takže až tě andělé v den posledního soudu nenajdou tam, kde bys měl být, zapomenou tě v tom tvém koutě a nebudeš vmíšen...' - 'To ne, to ne, to ne, pane faráři! Hned vám všechno povím.' - 'Poslouchám.' - 'Takže takhle, pane faráři! V té mojí krčmě vždycky někdo chlastá přes míru. A když si vypije, tak moc mluví. A jiní zase, možná stejní ptáčci, jak je rok dlouhý nemá ani sou, a najednou vám jim v kalhotách cinkaj mince.' - 'A ti všichni dohromady jsou jistý člověk a je to Mougeot!' - 'To vy jste ho jmenoval, pane faráři, já ne.' - 'A ten, kdo mu dal ty mince, aby zapálil les v Cornebouku, je Rapinaud.' - 'Já nic neřek! Já nic neřek!' skuhral Yvon."

"Pane faráři," uvažoval jsem nahlas poté, co jsem ho napjatě vyslechl, "toto svědectví obviňuje Mougeota, než co nám dokazuje, že mu peníze dal Rapinaud?"

"Je to víc než pravděpodobné, pane hrabě, poněvadž za časů Rapinaudovy veliké moci nad panstvím byl vykonavatelem jeho ničemosti právě Mougeot!"

"Niméně k obvinění Rapinauda," poznamenal Saint-Clair, 'je třeba Mougeotova doznání, toho musíme chytit nejdřív."

"O to se postaráme zítra," řekl jsem, 'jen co povolám z Montfort l'Amaury soudce, o němž jste říkal, že kdysi pomáhal

nebožtíku hraběti vynášet rozsudky. Až do té doby o tom všichni tři zachovejme přísné mlčení. Bylo by nešťastné, kdyby Mougeot něco vyčenichal a utekl, než ho polapíme."

Poté co jsem faráři Serafinovi tuze poblahopřál k způsobu, jakým vedl výslech krčmáře, a nařídil, aby jej zavezli zpět na faru v mém kočáře spolu s dvěma butylkami burgundského vína, aby mu dělaly společnost, uchýlil jsem se do svého pokoje, jež jsem shledal vlahým a útulným, neb Lojzka zatahla těžké damaškové závěsy, rozdělala oheň, a když jsem vešel, právě mi zahřívala lože.

Maje v ní jakož i v její vynikající úsudek plnou důvěru, poněvadž jsem při více než jedné příležitosti s jejími radami dobře pochodil, vysvětlil jsem jí svůj bitevní plán pro svítání příštího dne a poprosil ji, aby mi řekla upřímně, co si o tom myslí.

"Zatknout Mougeota je dobré," mínila po malém rozmyšlení, "dobří jsou taky vojáci, kára, řetězy a nakonec vyzvánění hrany, aby se seběhli vesničané, kteříž podle toho, co jsem zaslechla, mají toho grobiána ve velké nenávisti. Než jak se dostaví soudce s písařem, aby zaznamenali doznání, chtělo by to jiné kulisy, pane hrabě, než velkou zámeckou síň..."

"A jaké, moje milá?"

"No tak například místo pod rameny šibenice, smyčka provazu se tomu řečenému Mougeotovi houpe nad hlavou a vedle něj stojí Poprda, tvář zahalenou černou kuklou..."

"Moje milá," smál jsem se, "nejsi trochu krutá a nelítostná?"

"Ani trochu, pane hrabě! Je mi jasné, že toho bídáka kvůli pár stromům, o které jste přišel, nenecháte tančit na provaze. Jenže tenhle Mougeot je křupan tvrdohlavý jako pařež, takže když ho nejdřív nevystrašíte, až mu to v kalhotách zmrazí ocas i kulky, dostanete z něj tak právě jen 'kdeže, kdeže, kdeže'. Než jen co uvidíte, že mrtvolně zbledl, třese se a potí smrtelnou hrůzou, nabídnete mu obchod: buď bude mluvit a vy se spokojíte s tím, že ho vyobcujete, nebo bude držet hubu a vy ho pověsíte."

"A ty myslíš, že promluví?"

"Vsadila bych se, že raději sám rozváže jazyk a obviní Rapinauda, než aby mu ten jazyk vylezl na píd' z huby, až ho bude škrtit konopný provaz."

Malá lištička měla pravdu. Nejenomže Mougeot promluvil, jakmile uviděl smyčku a Poprdovu kuklu, leč řekl víc, než jsme doufali, a soudcův písař jen těžko stíhal jeho doznání zaznamenávat, jak rychle je ze sebe sypal. To z Rapinaudova popudu založil oheň v mém lese v Corneboku a na jeho příkaz také převezl a pochoval na místě, jež znal jen on sám, nešťastníka, jehož šafář zastřelil kuší z okna zámku.

Na mé poručení nás pak Mougeot v okovech zavedl do lesa, kde před časem zahrabal nešťastného pytláka, v němž vesničané jdoucí s námi opravdu poznali Guillaumina.

* * *

Když jsem vynesl rozsudek, jenž byl takový, jak jsem byl dohodl s Mougeotem, pozval jsem Serafina a soudce z Montfortu na občerstvení do zámku a použil příležitosti k dotazu na soudce, který z obou prokázaných zlých skutků Rapinaudových má větší šanci na odsouzení, pokud vznesu obvinění: zavraždění Guillaumina, nebo požár v mém lese v Corneboku.

"Ke Guillauminovi řekne, že lituje příliš kvapného jednání, pane hrabě," odpověděl soudce, "leč že nakonec bránil zvěř nebo ryby patřící jeho pánovi. Jedině zapálení vašeho lesa v Corneboku je nevyvratitelný zlý úmysl, poněvadž ukládá o majetek nynějšího hraběte a vrchnosti. Leč ten muž má peníze a miluje soudní řízení. A to řízení se může protáhnout na léta, ledaže byste použil jiných, méně nákladných, leč různějších prostředků."

"A jaké jsou to prostředky, pane soudce?"

"Nebylo by vhodné, abych vám je popisoval, pane hrabě," odpověděl s hlubokou úklonou. "Nejsou legální."

Vložil jsem mu do ruky nějaké peníze a on odešel následován svým písařem, kterýžto, obtížen těžkým pouzdrům s písařským náčiním, cupital vždy dobrý sáh za ním a nechtěl ani usednout, ani pít u téhož stolu jako on.

Mougeota, čekajícího na své vypovězení (k němuž nemohlo dojít než po Rapinaudově odsouzení, ten darebák bylť mým jediným svědkem proti šafárovi), jsme zavřeli do zámeckého sklepa, kamž se vzduch dostával vikýřem, jenž byl okován železem a ústil v hradební zdi asi půl sáhu nad hladinou rybníka. Dal jsem příkaz, aby dostával s dostatek jídla a zacházelo se s ním bez surovosti. Během svého uvěznění požádal faráře Serafina, aby ho vyzpovídal, a ten se s ním zavřel na více než hodinu, podle čehož se dalo usuzovat, že veřejně známé zlořády tohoto tyránka nebyly jediné hříchy, z nichž se měl kát. Ve vsi se podle Figula rozvázaly a naplno rozjely jazyky: incest, vražda dítěte, sodomie a znásilňování děvčat: nebylo darebáctví, jež by se mu nepřičítalo.

Po odjezdu soudce daroval jsem faráři Serafinovi jako poděkování za jeho službu mladou silnou mulu, leč jeho to plně neuspokojilo, protože když ho Saint-Clair vedl do stájí, aby si zvíře vybral, slyšel, jak si farář bručí: "A kdo mně teď zaplatí vykopání hrobu?" Narážel na ostatky Guillauminovy, jež bude jeho povinností uložit do křesťanské země, neboť vdova, takřka umírající hladu ve své chatrči, neměla peněz na jeho pohřbení.

"Kolikpak si Serafin dává zaplatit za vykopání hrobu?" zeptal jsem se Saint-Claira, jakmile jsme spolu zůstali mezi čtyřma očima.

"To bych nedovedl odhadnout, než vsadím se, pane hrabě, že je to dosti drahé, poněvadž většina našich poddaných je z toho důvodu zadlužena a splácí to halíř po halíři podle svých výdělků."

"A kdo kope hrob?"

"Figulus. A také ho potom zahazuje."

"A je za to placen?"

"Kdeže, patří to k jeho práci."

"Takže hřbitov je Serafinovou rentou," řekl jsem po chvíli ticha. Příštího dne poslal jsem pana ze Saint-Clair v doprovodu Poscance a Poprdy na koních a ve válečné zbroji k Rapinaudovi s následujícím dopisem:

"Panu Rapinaudovi. Mougeotovo doznání zaznamenané soudcem z Montfort l'Amaury mne přesvědčilo, že strůjcem požáru v mém lese v Cornebouku jste byl vy. Používaje svých výsad vrchnosti vykonávající spravedlnost na panství v Orbiu, k nimž patří vaše domy a půda, rozhodl jsem se vypovědět vás navždy ze zmíněného panství. Rozsudek nabývá platnosti do týdne. Nicméně ten z vašich synů, jehož vyberete, bude smět zůstat ve vašem domě a na vaší půdě tak dlouho, jak bude třeba k zajištění jejich prodeje. Použiji svého předkupního práva a zaplatím vám tolik, kolik uzná rychtářství v Montfort l'Amaury za vhodné.

Petr Emanuel ze Sioraku,
hrabě z Orbiu."

Saint-Clair se vrátil mnohem dříve, než jsem předpokládal, bylť rozhovor velice krátký: Rapinaud popřel, že podnítil Mougeota k založení ohně v lese v Cornebouku, a prohlásil, že se vůči rozsudku, jímž ho vypovídám, odvolá k rychtářství.

"Takže se s tím tlustým darebákem dostaneme do křížku!" uzavřel Saint-Clair.

"Ne nadlouho: rychtářství nebude ochotno postavit se proti královu komořimu, i když o to Rapinaud požádá s pytlíkem dukátů v hrsti. Jak vypadá ten jeho dům? Dosud jsem se nikdy neuvolil jít se na něj podívat."

"Nu, je to důkladná kamenná stavba do čtverce, s cihlovými výplněmi a břidlicovou krytinou. Z ješitnosti si k domu ten starý čert přistavěl věž."

"Věž!" smál jsem se. "Že bychom, aniž jsme to tušili, byli měli co dělat s urozeným panem z Rapinaud...?"

"Věž postavenou z krásných lomových kamenů, mající v horní části jižní strany dvě podvojná sdružená okénka s plným obloukem. Na vrcholku jí hrdě vévodí korouhvička ve tvaru kohouta."

"Kohouta?" posmíval jsem se. "Jste si jist, že to není orel?"

"Kdeže, je to kohout. ach, není to žádné umělecké dílo! Je prostě vyřezaný z plechu, než konec konců je to kohout stojící na ostruhách a s vysoko vztyčeným hřebínkem, zouplna jako jeho pán."

"Ten hřebínek mu srazíme," prohlásil jsem.

"Ihned teď?"

"Kdeže, kdeže. Zítra za rozbřesku."

Víc jsem Saint-Clairovi neřekl a Lojzce také ne, a ta se tvářila tuze překvapeně, když příštího rána viděla, jak vstávám za svítání.

Saint-Clair, Poscanec, Poprda a šest švejcarských arkebuzírů, jejichž to bylo zaměstnání, čekali ve stájích s osedláním jenom na mne, Saint-Clair zaujal místo v čele a my jej následovali jeden za druhým v největší tichosti, neb Poprda a Poscanec neopomněli obalit koňům kopyta hadry.

Se zabeđenými dveřmi, okny a okenicemi byl Rapinaudův dům (než smím jej tak nazývat, když má věž?) do sebe uzavřený jako pevnost. Nezáležela mi na tom, neboť jsem neměl v úmyslu vylomit vrata násilím. Při zuřivém štekotu tří nebo čtyř hlídacích psů se nepootevřel sebemenší vikýř, a pokud jde a psy, byli hrubě nevyčvičení, protože chňapli po masu a kostech, jež jim Poprda hodil, a od té chvíle žrali tak hltavě, že zapomněli namáhat chřtány štěkáním.

"Milí chlapi," řekl jsem, když se kolem mne seskupili do půlkruhu, "terčem není, chraň Bůh!, člověk. Je jim kohout korouhvičky. A naším cílem je srazit ho k zemi tím, že mu prostřílíme nožky. Střílet budeme jeden za druhým vestoje ze země, soused vždycky podrží střelci koně za uzdu. Kdokoli zasáhne terč, dostane pintu mého nejlepšího vína. A ten, kdo jej srazí, zlatý dukát. Aby nedošlo k hádce, stanoví se pořadí abecedně, podle prvního písmene jména každého z vás."

Nastaly však jisté potíže, protože Švejčari nechtěli abecední pořadí, neb si dávno mezi sebou stanovili přednostní právo, jež chtěli respektovat. Dal jsem jim volnou ruku, jakmile jsem vyslechl důvod jejich odmítnutí, což zabralo notně času, neboť mluvili němčinou prošípanou nářečím horalů. Když byla tato otázka vyřešena, začala střelba, přičemž Poprda a Poscanec přistoupili na to, že budou střílet poslední, možná spíše z vypočítavosti než z velkodušnosti, domnívajíce se, že kohoutovy nožky budou již notně proděravělé, až na ně dojde řada.

Pa prvním výstřelu se pootevřela okna v prvním poschodí domu, a aniž se objevila něčí hlava, ihned se zavřela a dům strpěl bez nejmenší odezvy následující rány z arkebuz.

Všichni Švejčari zasáhli cíl a šestý Švejcar získal palmu vítězství a zlatý dukát -, sraziv kohouta, jenž se kutálel a nadskakaval na břidlicové střeše s pekelným rámusem, než se rozplácl na zemi. "Taková škoda," řekl Poprda, "v tom stavu, v jakém byl, bych ho srazil se zavřenýma očima!" Poscanec neřekl nic, ale zdvihl trofej a podal mi ji.

Odtáhli jsme tedy, jak jsme přišli, bez sebemenšího hluku. Hned po poledni jsem se odebral do Montfortu a setkal se mezi čtyřma očima s každým z úředníků rychtářství zvlášť a poprosil je, aby se prohlásili za nekompetentní, pakliže se Rapinaud proti mému rozhodnutí odvolá.

Aniž vůbec vyčkal týdenní lhůty, již jsem mu povolil, Rapinaud vyklidil pale se svými zavazadly, nábytkem a vybavením, povozy, obilím, vínem, dobyt看em a služebnictvem. Patřil mu mlýn v Perche, kamž se uchýlil. Koupil jsem jeho domy a pozemky za patnáct tisíc liber, cenu ta malou za tak významné zvětšení mého panství.

Ve vsi se všichni shodli v názoru, že Rapinaud byl velký skrblik, tuze tvrdý a tuze mazaný. Nicméně přemýšleje o té záležitosti hlouběji nepřestával jsem se divit, že by ten lišák spáchal pod tlakem zášti zlý skutek tak hloupý, jako je založení ohně v mém lese v Carnebauku: tímto úkladem mohl pramálo získat a všechno ztratit.

Podle toho, co jsem vyslechl z úst Serafina, kterýž jej viděl před jeho odjezdem, zničení korouhvičky ho ohromila a vyděsila jeho poověřivou dušičku: spatřoval v něm neblahou předzvěst vlastní záhuby, což mocně přispělo k uspišení jeho odchodu.

Příhoda sama mé poddané mocně vzrušila a při večerních táčkách si a ní vyprávěli neuvěřitelné báchorky, byť nikdo z

nich na ní neměl přímou účast.

* * *

Rapinaudův odjezd byl následován odchodem Mougeota, jenž musel dát napřed svou půdu země do prodeje, při němž jsem nepoužil svého předkupního práva, za prvé protože jsem se dověděl od Figula, že o ni projevuje zájem jeden bohatý rolník z mého panství, a také proto, že jsem nechtěl, aby vesnické zlé huby vysvětlovaly mé rozsudky a vypovězení jako způsob, jak si zvětšovat majetek na úkor vypovězených. Nicméně neměl jsem skrupule přijmout poplatek patřící po starém obyčeji pánovi, když některý z poddaných prodával celý majetek nebo jeho část. Před návratem do Paříže šel jsem s Figulem navštívit vdovu po Guillauminovi, nešťastníku, který přišel o život, protože si vylovil kapra. Byla tuze hubená a žila, nebo spíš živořila na maličkém kousku půdy s jednou kozou, třemi slepicemi a kaštanovníky. Dvě děti, jež měla, zemřely v útlém věku a ona zůstala sama, pramálo podporaována sousedy, rovněž velice chudými, neboť chudoba, klesne-li takhle hluboka, vám srdce neobměkčí. Od rána do večera spřádala konopnou koudel, aby si vydělala pár sou ročně. Nabídl jsem jí, aby chodila spřádat mou koudel, a chce-li, i tu svou, ke mně do zámku, kde si vydělá víc a nají se do sytosti. Ale k mému velkému překvapení nejdříve odmítla, neboť se nechtěla ani za nic odloučit od své kozy, a abych ji k tomu přiměl, musel jsem jí slíbit, že kozu odvedu spolu s ní a svěřím ji svým pastýřům. Pak teprve souhlasila, leč pod podmínkou, že kozu smí vidět a mluvit s ní nejméně jednou za den, „jinak,“ pravila ve svém nářečí, „scípne a já taky.“ Rozhovor se odehrál na prahu její chatrče, do níž jsem nechtěl vejít, smrdělat neskutečně. Rozuměl jsem téměř všemu, co mi vdova řekla, jenom při odpovědi chybělo mně několik slov, jež mi Figulus napověděl.

Rozhodl jsem rovněž, že faráři Serafinovi zaplatím pohřbení Guillaumina: s tímto rozhodnutím Saint-Clair hrubě nesouhlasil a mluvil o tom se mnou zcela upřímně, jako obyčejně.

"Pane hrabě, podporujete nešvar," řekl. "Je to nešvar, a nemalý, dát si od křesťana zaplatit za otevření křesťanské půdy, hlavně když uvážíme, že jinde by ke vzkříšení ani nemohlo dojít."

"Můj hugenotský děd baron z Mespechu byl téhož názoru," zasmál jsem se. "Jelikož však si zde nepřejeme náboženskou válku ani boj mezi mocí světskou a církevní, zavřeme nad tím nešvarem klidně oči..."

Den před mým odjezdem přál si Saint-Clair předložit mi účty a učinil tak s nanejvýš chvályhodnou přesností. Tento první rok sklizně byl příznivý. Sena, žně i vinobraní (při nichž pomáhali Švejcaři), vše prošlo nanejvýš dobře navzdory périgordskému rčení, kteréž praví, že rok sena je rokem nanic. A to, co se prodalo - kromě vína, jež dosud ve sklepích neuzrálo -, nejenom uhradilo výdaje na opravu cest panství, ale až se prodá i víno, vynese to dokonce slušný zisk.

"Pane hrabě," řekl ještě Saint-Clair, "přistoupíme tento rok opravdu - po tak velkých výdajích na cesty - k opravě kostelní střechy? Nemůžeme rok počkat? Nebo alespoň do třešňí, jejichž prodej možná uhradí část materiálu?"

"Drahý příteli," odpověděl jsem, "jsem vám vděčen za to, že hájíte mé vlastní zájmy třeba i proti mně samému. A věřte mi, že mi nedělá žádné potěšení zastupovat biskupství, kteréž tak střelbitě vybírá desátky a tak zaostává, když jde o udržování svatostánku. Než je třeba to udělat! Orbieuský kostel je součástí orbieuského patrimonie. Takže ho musíme zabezpečit."

* * *

Přijížděje před časem k Orbiu byl jsem tak šťastný, že když jsem zdálky zahlédl věže svého domu, rozbušilo se mi srdce. V podivném rozporu s tím, ačkoli jsem nebyl ani trochu zklamán oněmi dvěma týdny strávenými ve svém malém království, cítil jsem se naopak zase tuze šťastný, že odtud odjedu a v ulici Na Rozkvetlém lánu se opět shledám s otcem a rytířem právě tak jako s králem v jeho paláci.

Hned druhý den po příjezdu jsem běžel do Louvru, leč Ludvíka jsem nemohl navštívit, protože odjel na lov, a tak jsem vyhledal jeho ministra pana z Puisieux, protože - jak si snad čtenář vzpomíná jsem byl jeho tlumačem cizích jazyků.

"Och hrabě! Dobře že jste tady! Utíkejte, prosím, k panu z Bonneuil. V deset hodin má mít rozhovor s donem Fernandem de Girón, a jelikož nevíme nic o jeho francouzštině a pan z Bonneuil zase umí dost málo španělsky, je možné, že se mu notně uleví, bude-li vás mít po boku, tím spíše, že vzhledem k otázce, kteráž se tam má projednat, je nebezpečí, že audience bude tuze svízelná."

Vysvětloval jsem již, že v soukollí tajemnictví zahraničních věcí byl pan z Bonneuil velmi důležitým kolečkem. Přijímal od cizích velvyslanců žádosti o audienci a předával je králi, a pokud král nechtěl nebo nemohl těmto žádostem vyhovět, pan z Bonneuil vyslechl sám sdělení diplomatů nebo jim předával rozhodnutí, která učinili Ludvík a pan z Puisieux. Delikátní úřad, vyžadující soudnost, mírnost, opatrnost, trpělivost a takt. To všechno byly vlastnosti, jež panu z Bonneuil nechyběly, neb vše na něm bylo kulaté: tvář, hlas, gesta i bříšek. Byli byste řekli oblázek provozem u dvora tak vyleštěný, že už na jeho povrchu nezůstal sebemenší hrbolek.

Když jsem se před ním objevil, pan z Bonneuil mi málem skočil do náručí.

"Ach hrabě!" zvolal, "vás mi posílá samo nebe, abyste mne dostal ze šlamastyky! Moje španělština je totiž děravější než cedník, a pakliže don Fernando de Girón mluví tak špatně francouzsky jako já jeho řečí, jsme odsouzeni k nezdaru, neb ta záležitost je nanejvýš delikátní."

"Ale promiňte, kdo je ten šlechtic?" otázal jsem se povytahuje obočí.

"Jakže?" podivil se zdvořile pan z Bonneuil, "vy to nevíte?"

"Přijel jsem teprve včera ze svého domu v Orbiu."

"Je to nový velvyslanec Jeho katolického Veličenstva."

"Cože?" žasl jsem. "Vévoda Monteleone odcestoval?"

"Nikoli sám od sebe. Ludvík," pokračoval pan z Bonneuil s diskrétním úsměvem, "mu nikdy neprominul jeho návrhy, jak napravit 'opomíjení' královny. Požadoval na Madridu, aby jej odvolal. A o to rozhodněji, čím víc potíží Monteleone vymýšlel kolem návratu španělských dam. Konečně je - bohudíky - tento problém vyřešen."

"Vskutku? Jsou již na cestě?"

"Kdeže, odjíždějí zítra."

"Představuji si, že jsou zoufalé?"

"Vůbec ne. Jsou zpití radostí při pomyslení, že znovu spatří svou slunnou vlast. A ještě víc proto, že na Ludvíkův příkaz jsme je zahrnuli, řekl bych téměř přecpali dary a penězi. Leč vraťme se k donu Fernandovi de Girón. Předložil již Veličenstvu pověřovací listiny a já jsem ho na dnešek povolal, abych mu sdělil rozhodnutí krále, které by ho mohlo pěkně dopálit. Ach přáteli! Modleme se k nebesům, aby don Fernando nebyl tak škrobený jako Monteleone! Protože je-li také tak sršatý, pak dojde rovnou k výstupu."

Při tom slově "výstup" našpulil pan z Bonneuil masité rudé rty a čtenář si může snadno představit, že pro muže jeho mírné, diplomatické náтуры byl "výstup" nejhorší věcí, kteráž by mohla proti sobě postavit krále Francie a velvyslance mocného království.

Pan z Bonneuil v doprovodu malého, velice hezkého pážete, jež ho nikdy neopouštělo, přijal dona Fernanda v knižním kabinetu, místě, které jsem dobře znal a čtenář rovněž, protože tam jsem za regentství schovával do třinácté kapitoly Montaignových Esejů tajné vzkazy pro Ludvíka. Po úklonách a rozmáchlých pozdravech kloboukem, kteréž - jsouce němé - připomínaly dokonale uspořádaný balet, posadili se oba protagonisté proti sobě do křesel vybraných tak, aby byla úplně stejná jak velikostí, tak zdobením, čímž se předešlo nedůtklivým pocitům jedné i druhé strany. Já jsem usedl na stoličku po pravém boku francouzského diplomata; moje postavení v šlechtické hierarchii bylo sice vyšší než jeho, ovšem pan z Bonneuil stál v tuto chvíli nade mnou svým úřadem.

Když se oba velvyslanci usadili, popustili konečně uzdu svým jazykům a vyměnili si zdvořilosti, jež se mi jevily nekonečně dlouhé, kteréž by však, za to ručím, bylo krajně nevhodné zkracovat. Načež mne pan Bonneuil představil jako "pana hraběte z Orbieu, člena královské rady, kterýž se laskavě uvolil posloužit při tomto rozhovoru jako tlumač." Titul, jež mi tu dal, byl čistě zdvořilostní. Účastnil jsem se sice sezení královské rady jako pomocník pana z Puisieuv, leč nebyl jsem jejím členem, a přestože jsem mohl zcela svobodně vyjádřit své mínění, neměl jsem právo hlasovat. Zvedl jsem se tedy ze své stoličky a hluboce se donu Fernandovi uklonil, na což odpověděl tím, že s vážnou tváří napůl nazdvihl klobouk. Nechť v tom čtenář nevidí nic pro mne urážlivého. Don Fernando mě zdravil přiměřeně důležitostí, již jsem měl při tomto rozhovoru. Později, když mne potkal u dvora, nedal mezi námi najevo větší odstup, než jaký se obvykle zachovává mezi hrabětem a vévodou, byť si byl tento vévoda španělským grandem jako v tomto případě. Poté co tyto úvodní formule pohltily dobrou čtvrt hodinu, nepřistoupil však pan z Bonneuil ještě k jádru věci, leč mluvil s úsměvem o problému, jež sám prezentoval jako nemnoho důležitý: dueni zabavily Alžbětě, sestře francouzského krále, princezně Asturské a příští španělské královně, klenoty...

"Můj pán a král," pokračoval pan z Bonneuil s přívětivým úsměvem, "nemá tušení, jakých drobných přestupků se princezna, již není ani šestnáct let, mohla dopustit, aby si zasloužila takový trest. Nicméně by chtěl svého bratrance španělského krále upozornit, že tyto klenoty pocházejí zčásti od její matky Marie Medicejské, kteráž je své dceři darovala u příležitosti jejího sňatku, a zčásti z majetku francouzské koruny, neboť král je milované sestře daroval k téže příležitosti. Můj král a pán se domnívá, že dueni mohou, pakliže to považují za nutné, usměřovat nošení těchto klenotů v duchu zásad platných u španělského dvora, ne však je konfiskovat, byť jen na krátkou dobu."

Zatímco don Fernando naslouchal tomuto projevu s nejpřísnější pozorností, dovolil jsem si letmo se na něj jednou či dvakrát podívat. Měl protáhlý obličej, dosti dlouhý nos a povýšený výraz. Leč tento výraz, jakž se mi zdálo, částečně zjemňovaly dosti krásné černé oči, v nichž se podle mne zračilo víc ducha než v očích Monteleonových.

"Excelence," pronesl konečně don Fernando bezvadnou, než poněkud váhavou francouzštinou, "nejsem si jist, zda jsem z vašich slov pochopil všechno. Může být hrabě z Orbieu tak laskav a přeložit mi je?"

Snažil jsem se při překládání vtisknout tónu překladu roztomilou přívětivost, jakou svým slovům dal pan z Bonneuil. Ve skutečnosti jsem nepochyboval, že jim don Fernando sám hned porozuměl. Nechá váje si Bonneuilova slova přeložit, chtěl se ujistit, že se v jejich neškodném obsahu neskrývá nějaká past. Zřejmě mu u madridského dvora opakovali, aby se měl na pozoru před Francouzi, národem to nekonečně prohnáním a zvráceným, jehož rafinovaná zdvořilost skrývá ďábelské lsti...

"Excelence," řekl Fernando, když jsem skončil, "budu to všechno opakovat svému králi a pánovi."

A uklidněn jal se teď i on usmívat a dodal:

"Jsem si jist, že můj král a pán nebude chtít připravovat půvabnou princeznu Asturskou o pohled na její klenoty." Zaznamenal jsem však, že to byl opatrný ústupek. Don Fernando řekl "pohled". Neřekl "volné užívání". Mohu dodat, spanilá čtenářko, že dokonce až dodnes netuším, co etiketa na dvoře Filipa III. Španělského královským výsostem prikazovala nebo zakazovala, pokud šlo o nošení klenotů...

"Ještě ve věci princezny," promluvil opět pan z Bonneuil, "můj král a pán učinil rozhodnutí nejvyšší závažnosti a chce, abych vám je sdělil. Svoluje k tomu, aby jeho velvyslanec v Madridu už nadále neměl volný přístup do komnat princezny Asturské, nýbrž se vždy podřídil diplomatickým zvyklostem španělského dvora, než ji půjde navštívit."

Tu se v protáhlém obličejí dona Fernanda objevilo prudké ohromení a opět mne požádalo překlad. Přeložil jsem to nanejvýš úzkostlivě slovo od slova, protože jsem si uvědomil, že tentokrát není v projevu pana z Bonneuil nic bezvýznamného. Ostatně jak jsem postupně překládal, neuniklo mi, že don Fernando rudne obavami a zlostí.

"Excelence," řekl konečně hlasem chvějícím se hněvem, který v něm vřel, "rozuměl jsem dobře, že Jeho Veličenstvo zamýšlí omezit do budoucna možnost francouzského velvyslance v Madridu navštěvovat volně princeznu Asturskou, možnost, jež mu byla přiznána manželskou smlouvou podepsanou mým pánem Filipem Třetím a regentkou, matkou vašeho krále?"

"Rozuměl jste mi dobře, Excelence," odpověděl pan z Bonneuil nejmedovějším hlasem.

"Znamená to, Excelence," řekl Fernando hlasem rozechvělým zadržovanou zuřivostí, "že velvyslanec Filipa Třetího v Paříži - to znamená já - (toto 'já' postrádalo sebemenší skromnost) bude od nynějška vázán týmiž formalitami, když bude

chtít navštívit francouzskou královnu v jejích komnatách?"

"Zdá se mi, Excellence," odpověděl pan z Bonneauil, "že by bylo zcela logické a spravedlivé, aby tomu tak bylo."

"Ale to je, Excellence," pronesl Fernando zaníceně, "zjevné porušení manželské smlouvy!"

"Není to než podružná úprava, Excellence," namítl Bonneauil.

"Podružná!" vykřikl don Fernando, kterýž tím pádem zapomněl použít "Excellence" v oslovení pana z Bonneauil.

"Promiňte, leč to vůbec není podružné, poněvadž to znamená, že již nejsem maggiordomo královnina domu a že než půjdu navštívit Její půvabné Veličenstvo, budu se muset obrátit na vás, místo abych k Němu měl volný přístup jako můj předchůdce vévoda Monteleone."

V tu chvíli jsem si uvědomil, že don Fernando mluví francouzsky mnohem lépe, než zpočátku dával najevo, neb v zápalu rozhořčení, jímž vzkypěl, obešel se náhle bez mého překládání.

"Excellence," pronesl pan z Bonneauil zcela nevinným tónem, je víc než nepravděpodobné, že povolení, o něž požádáte, by vám byla odmítnuta."

"Leč nebudou mi dána ipso facto podle práva přiznaného mi smlouvou jako španělskému velvyslanci. Opakují: je to zjevné porušení dotyčné manželské smlouvy."

"Excellence," pravil pan z Bonneauil, promlouvaje se stále touž neochvějnou mírností, "rače uvážit, že můj král a vládce byl ještě chlapec, když byla tato smlouva podepsána jeho matkou, a na jeho názor se ho nikdo neptal. Než od té doby, co ho již matka nedrží na uzdě a požívá plné, naprosté svrchovanosti, shledal, že právo přiznané dotyčnou smlouvou oběma velvyslancům, španělskému ve Francii a francouzskému ve Španělsku, právo volného přístupu k princezně pocházející z jejich příslušných zemí, je přehnané a dalo by se ho i zneužít. Rozhodl se tedy, že tento článek odvolá."

"Leč než to udělal," vykřikl don Fernando, "byl by to měl projednat s mým králem a pánem."

Shledal jsem, že zde don Fernando není daleko od pravdy, a všiml jsem si, že pan z Bonneauil zřejmě můj názor sdílí, neb když námitku uslyšel, několikrát zamrkal. Nicméně se proti ní postavil, jak mu velela povinnost, s nanejvýš pevnou rozhodností.

"Můj král a pán, Excellence, je ve svých rozhodnutích svrchovaným vládcem, zvláště pokud jde o jeho vlastní manželku."

Tu se don Fernando lehce ušklíbl, což ve srozumitelné řeči chtělo pravděpodobně říci: "...O jeho vlastní manželku, kteráž je tak málo jeho ženou." Než přes svou povýšenost se ovládal mnohem lépe než Monteleone, takže se spokojil prohlášením:

"Excellence, zaznamenávám, že takřka v prvních dnech mého poslání ve Francii je mi tímto porušením smlouvy upíráno právo zaručené mi manželskou smlouvou. Domnívám se, že tento nevhodný přístup vážně škodí zájmům mého pána a dotýká se mé vlastní cti. Ještě dnes napíši králi a poprosím jej, aby mne povolal zpět do Madridu."

"Excellence," odpověděl rychle pan z Bonneauil, "Jeho Veličenstvo by notně zarmoutilo, že to ve vás vyvolalo takové popuzení."

"Co to znamená?" vykřikl don Fernando a polil ho ruměncem. "Jaké puzení? A proč bych měl cítit nějaké puzení? Mám ještě navíc tolerovat osobní urážku?"

"Vždyť to není žádná urážka!" zvolal pan Bonneauil zdvihaje obě ruce k nebi. "Pro bůh, hrabě, překládejte!"

"Excellence," řekl jsem španělsky, "výraz 'popuzení' je naprosto nevinný. Znamená pouze: podráždění."

Tato oprava urovnala však věci jen částečně, a jak jsem se snažil něco vyčíst z rozzlobené tváře dona Fernanda, vyjevilo se mi, že sice již není uražen ve své důstojnosti velvyslance kvůli onomu puzení-popuzení, na oplátku se však nelehce smiřuje s tím, že nevěděl, co to znamená v naší řeči, kterouž, jak se pyšní - o statně neprávem -, dobře zná.

"Nicméně jsem rozhodnut," pravil a vstal. "Dovolte, abych směl odejít. Ještě dnes napíši svému králi a vládci a požádám o odvolání."

"Excellence!" zvolal pan z Bonneauil, "necht' se Vaše Excellence ráčí znovu posadit a prokáže mi tu laskavost a počká, jak dlouha bude třeba, než dám přivést pana z Luynes. Jako králův důvěrník a favorit vám řekne lépe než já důvod opatření, jež Jeho Veličenstvo právě učinilo, a co šťastného od toho můžeme očekávat pro naše dvě koruny."

Don Fernando, stále vestoje, majestátní a s nepřístupnou tváří, na to neřekl ani slova. Leč když jsem se pozorně zadíval na jeho zdánlivě neproniknutelnou fyziognomii, uhadl jsem, že touha dovědět se něco víc o úmyslech francouzského krále, k němuž jej přidělili - což byla konec konců alfa i omega jeho mise -, zvítězí nad jeho rozhořčením. A skutečně, po chvíli, kterou možná protáhl, aby dal výrazněji najevo svůj nesouhlas, se opět posadil.

"Páže, utíkej a přiveď pana z Luynes!" přikázal pan z Bonneauil.

Malé páže se knižním kabinetem rozběhlo s lehkostí ptáčete a zmizelo ponechávajíc oba diplomaty a samotě; ti seděli jeden proti druhému a pohlíželi na sebe jako dva kohouti. Pobaveně jsem si řekl, jak moc by tato srovnání, kdyby je neznal, mohla dona Fernanda pozlobit. Po "puzení" zase kohouti! Ty Francouze lze nenávidět i pro menší maličkost! Konečně se dostavil pan z Luynes, tuze krásný a tuze pěkně oděný v perlavě šedém saténovém kabátku, a okamžitě zasypal dona Fernanda - s oním okcitánským přízvukem, jenž dodával takovou kulantnost a šťávu sebemenším jeho výrokům - přívalem zdvořilostí, na něž velvyslanec, udivený, že nachází tolik přízně u tak mocné osobnosti, nezůstal necitlivý. Když jej vzápětí pan z Bonneauil několika málo slovy obeznámil s tím, co se seběhlo, jal se pan z Luynes konejšit velvyslancův hněv.

"Jest vskutku pravda, Excellence, že opatření, a němž Jeho Veličenstva rozhodla, porušuje jeden článek manželské smlouvy a že je opravdu škoda, že před jeho vyhlášením nedošlo ke konzultaci s Filipem Třetím. Než uvažte přece jenom, Excellence, že dotyčná smlouva již doznala porušení, přinejmenším jednou. Bezpochyby si, Excellence, vzpomínáte, že podle smlouvy měly obě královny, Anna Rakouská a Alžběta Francouzská, dostat každá družinu třiceti dam ze své země. Tento článek byl dodržen do písmene z naší strany, leč nikoli z vaší, neboť španělských dam bylo sto, což se stalo pro francouzskou korunu tehdy i později stálým zdrojem tuze nepřijemných problémů. Leč nechejme

minulost minulostí. Prosím snažně, nevracejme se k ní! Pokud pak jde a rozhodnutí týkající se velvyslanců, je součástí opatření, jež král učinil, aby se přiblížil královně. Úmysl to natolik chvályhodný, řekl bych dokonce natolik "posvátný", že žádné z opatření učiněných tímto směrem nemůže být považováno za špatné. Král, jak víte, Excellence (zdálo se mi, že don Fernando zde zvýšil pozornost), je povahy tuze nesmlouvavé. A není pro nikoho tajemstvím, že právě okolí královny v něm vyvolalo ten odstup, abychom neřekli něcoo víc - odstup, jímž královna trpěla. Protoo král požádal o odvolání španělskéhoo velvyslance. Excellence, mrzí mne to kvůli vám, kterýž byste tohoto práva užíval jistě nanejvýš taktně. Přinejmenším můžete být zcela klidný, že v tomto opatření není nic urážlivého vůči vaší osobě, neb není osobní. A abych vám řekl všechno, od těchto tří opatření očekávám splnění vroucího přání, jež má jak Francie, tak Španělsko, přání, aby ustalo opomíjení královny a aby můj král a pán, zbaven toho, co ho znepokojovalo, mohl dát Francii následníka a vnuka vašemu králi a pánu. Uvažte, Excellence, jakou satisfakci pro vás by bylo, kdybyste nedbaje své momentální nespokojenosti měl trpělivost setrvat ve Francii, a stal se tím pádem první osobou, jež by Filipu Třetímu Španělskému oznámila tutoo slavnou novinu."

Pan z Luynes zmlkl. Vyhrál. Don Fernando zůstal v Paříži. Co se týče oné obdivuhodné obratnosti, s níž jsem se u něho opětne shledal, litoval jsem jen, že je favorit takový nevzdělanec, a ještě k tomu jeví tak malý sklon své nevědomosti napravit, neví nic a historii cizích zemí, a nichž se mluví v radě, ani kdo jsou tamější vladaři, ba ani kde ony země hledat na mapě, takže vyvolává úsměvy pokaždé, když se o nich snaží něco říci. Podle mne to byla škoda, neb mu nechyběl ani důvtip, ani chytrost, leč ty byly uboze omezeny jeho potřebou dvorských intrik, v nichž ostatně vynikal. To byl důvod, proč se Luynes - když mu Ludvík svěřil vedení svých armád - projevil tak žalostně podprůměrný a dopouštěl se bez ustání chyb z nevědomosti, a co je horší, ze zbabělosti. Dějiny mu budou do jisté míry zavázány alespoň za podíl na sblížení krále a královny, k němuž by bez jeho vytrvalého úsilí, obratnosti a nekonečné náklonnosti, kterouž mu Ludvík projevoval, bezpochyby nikdy nedošlo.

Nechtěl jsem za nic na světě zmeškat odjezd španělských dam a následoval jsem Ludvíka do malé galerie, odkud se chtěl dívat, jak jejich průvod vjíždí na Nový most. Čítal ne méně než třicet kočárů a asi desítku vozů s jejich zavazadly, leč taktéž s dary a odměnami, které jim Ludvík dal "přátelsky na rozloučenou". Ono "přátelsky" mi přišlo zábavné. Podobně jako když matka odjížděla do vyhnanství v Blois, Ludvík pozoroval vzdalující se kočáry bez jediného slova. Ale právě proto, že nic neřekl, přisuzuje se mu výrok, jež zde chci zaznamenat, ne proto, že jej pronesl, nýbrž proto, že podle mého mínění shrnuje dosti dobře, co jsme si v tu chvíli všichni mysleli. Někomu, kdo si po stěžoval, že jsme ty dámy přesytili dary a penězi, prý Ludvík odpověděl: "Kdeže, kdeže. Za to bych zaplatil i víc."

KAPITOLA SEDMÁ

Já sám jsem neměl o španělských dámách tak špatné mínění jako král. Podle mého domnění trpěly nejrůznějšími drobnými ústrky. Bylo jich příliš mnoho, než aby žily v pohodlí, nacházejíce se tuze namačkány v komnatách, kam je umístili. Krom toho dvorská etiketa francouzským šlechticům zapovídala přiblížit se jim a ony ten odstup těžce nesly, neb se narodily pod žhoucím nebem. A konečně z celé stovky dam jich sotva tucet našel příležitost k uplatnění. Takže nemajíce od rána do večera co dělat, mnohé z nich se vrhly na škodolibosti a zlomyslné kousky, jež jsou nám známy. Čtvrtého prosince 1618 - v den jejich odjezdu - pršelo, jen se lilo, dešť provázel ostrý severák a byla velká zima. Takže místo aby jel na lov, Ludvík byl nucen zůstat v kabinetu vedoucím na malou galerii, a jelikož nedovedl setrvat nečinný déle než půl minuty, zabýval se vyráběním malých světlíc - v čemž vynikal jako ve všech ručních pracech.

Čtenář si bezpochyby vzpomene, že za časů regentky móda vyžadovala, aby se ručními pracemi pohrdalo, neb královna matka (jejíž mozkové schopnosti nestačily ani na uvaření vajíčka) je považovala za nízké a dětinské. Nikdy jsem tyto předsudky nesdílel a byl jsem tuze rád, že když se vítr otočil, dvůr teď vynášel do nebes vynalézavost a šikovnost, jaké Ludvík při těchto pracech osvědčoval.

Mluvil-li Ludvík obvykle málo, mluvil ještě méně, když se takto něčím zabýval. I při výrobě světlíc zůstával však pozorný vůči svému okolí a naslouchal, o čem se kolem něj hovoří. Tak zaslechl, jak se mne doktor Héroard tichým hlasem ptá na novinky z mého panství v Orbieu, a opakoval otázku nahlas. Několika slovy, věda, že má rád stručná vyprávění, jsem mu vyličil příhodu s mým lesem v Cornebouku a vypovězení obou žhářů.

"Udělal jste dobře, že jste ty zlotřilce potrestal," řekl, aniž zvedl oči od své práce. "V dětství mne jeden zpovědník chtěl přesvědčit, že první ctností krále je shovívavost. Než já jsem si vzpomněl, že můj otec neudělil milost maršálu Bironovi, i odpověděl jsem mu, že dle mého mínění první ctností krále je spravedlivost."

Na Ludvíka to byl dlouhý projev, jehož filozofie, když na to myslím s odstupem, jako by mi vysvětlovala přisnost jeho vlády, již někteří pokládali za přehnanou a jež by možná taková nebyla, kdyby se nespojila s neúprosností kardinála Richelieua.

Dobře jsem si všiml, že všichni, kdož byli tehdy s Ludvíkem, tvářili se jakoby překvapeně, že má toho dne náladu pronést tři věty za sebou. Po pravdě nebyl příliš rozradostněn a měl k tomu své důvody. Když získal Monteleonovo odvolání a návrat španělských dam domů a když zapověděl novému velvyslanci volný přístup do královských komnat, dosáhl konečně odšpanělštění své manželky. Zůstali u ní totiž z její bývalé vlasti jenom její lékař, její zpovědník a stará komorná.

Oproti našemu očekávání však Ludvíkův politický úspěch neměl ihned v soukromém životě důsledky, jež jsme předpokládali. Byli jsme tedy zklamáni, že navzdory slibům, kteréž dal donu Fernandovi de Girón, Ludvík se po odjezdu španělských dam nepokusil ani v nejmenším ukončit "opomíjení" královny dokonáním toho, co nuncius Bentivoglio nazval dvornými slovy perfezione, tedy naplněním jeho manželství.

Otec Arnoux radami udělovanými šeptem při králových zpovědích, nuncius slovy dosud diskretními, don Fernando tíživým mlčením, a především Luynes, všichni nadále na Ludvíka silně a takřka denně naléhali. Než ještě víc než tento nátlak samy události jakousi podivnou shodou okolností jako by tlačily vahou svého příkladu Ludvíka k tomu, aby uspokojil všeobecné očekávání: na konci roku 1618 a na začátku roku 1619 se totiž francouzský dvůr zabýval převážně svatbami. Kristýna, starší ze dvou Ludvíkových mladších sester, si měla brát vévodu Savojského a jiná ze sester, leč tentokrát nemanželská, slečna z Vendôme, dcera Jindřicha IV. a Gabriely z Estrées, se měla spojit manželstvím s vévodou z Elbeufu.

Spanilá čtenářka si snad vzpomene, že jsem se u příležitosti pomazání Ludvíka Třináctého na stránkách těchto Pamětí* již zmínil o mladém, půvabném vévodovi z Elbeufu, kterýž byl tak trochu (pravda, z morganatického svazku) mým bratrancem, jsa rodem Guise z aumalské větve. Bylo pět roků starší než Ludvík a v dětství si s ním často hrával v Saint-Germain, ve Vincennes a v Louvru.

Narodil se jako markýz z Elbeufu a v pěti letech byl jmenován vévodou a pairem. V této hodnosti mu při pomazání Ludvíka, kterému bylo tehdy devět let, příslušelo políbit malého krále na tváře. Tu došlo k příhodě, kteráž u jedněch vyvolala úsměv a druhé dojala. Ludvík, jenž začínal být z vévodských objetí unaven, tím spíše, že od zemřelého otce věděl, že ty afektované způsoby nic neznamenají, byl celý šťastný, když před sebou spatřil mladého vévodu z Elbeufu. A když uviděl druha svých her, vrátilo se mu šibalství vlastní jeho věku, i dělal, že si utírá tvář, kam mu vévoda z Elbeufu vtiskl polibek. Poté jej přátelsky jemně pleskl po tváři.

Nuže přes všechny překážky, kteréž Marie Medicejská z nedůvěry nebo zlovolnosti kladla tomuto přátelství, jakož všem, která Ludvík pojal, pokračovalo toto přátelství v neztenčené míře a získalo vévodovi z Elbeufu důvěrné postavení u krále - kteréž sice plně neospravedlňuje, leč přinejmenším dovoluje pochopit tuze podivnou scénu, k níž došlo o několik týdnů později a již dále dopodrobna vyličím.

Pokud jde o budoucí manželku vévody z Elbeufu, slečnu z Vendôme, královu nevlastní sestru, Ludvík ji miloval stejně jako své mladší sestry Kristýnku a Jindřišku, tu první, jak jsem právě řekl, zaslíbenou vévodovi Savojskému, tu druhou, než ta záležitost se uskutečnila až mnohem později, Karlu I. Anglickému.

Nuncius Bentivoglio (jeho jméno znamená v italštině "mám tě rád", což jej od samého narození předurčilo k lásce k bližnímu, kterou Ježíš klade lidem na srdce) byl muž ve všem všudy kulatý, leč jeho oblínky nevylučovaly sílu, právě jako jeho diskretnost příležitostně nevylučovala nedostatek taktu, pokud se mu to zdálo jen trošičku užitečné. Skvělý důkaz o tom podal při audienci, kterouž mu Ludvík udělil patnáctého ledna 1619 a již byli přítomni pan z Bonneuil, pan z Puisieux a já (ze známých důvodů).

Domníval jsem se, že tento rozhovor bude poklidný ve srovnání s tím, kde stál Bonneuil proti popudlivému donu Fernandovi de Girón, a že nebudu například nucen vysvětlovat, že popuzení není urážkou velkého království, i kdyby měl být popuzen jeho velvyslanec. Krom toho jsem již věděl, o čem tam bude řeč. Laskavý Bentivoglio přednese králi jménem papeže sladkými slovy blahopřání křesťanstva k sňatku jeho dvou sester, nelegitimní i legitimní.

Nuncius začal ditkem hříchu, což mi připadalo zároveň nepříliš ortodoxní a nepříliš ve shodě s dvorskou etiketou. Jistě, slečna z Vendôme byla legitimována, uznána za "dítko Francie" a právě tak jako Kristýna, její nevlastní sestra, bude mít v den svého sňatku - privilej, kterouž jí záviděly všechny princezny, jež nebyly královské krve - na svatebních šatech bourbonské lilie. Leč pocházela konec konců z cizoložného vztahu, takže přece jenom neměla přednost před spojením pozhnaným církví. Jelikož však ani Bonneuil, ani Puisieux, ani Ludvík nehnuli brvou slyšíce, jak Bentivoglio začíná své blahopřání právě jí, řekl jsem si, že nemohu lpět na protokolu víc než král a že Bentivoglio si chce bezpochyby ponechat sestru Jeho Veličenstva "jako nejlepší sousto" až na konec, smím-li se tak vyjádřit.

V tom jsem se, spanilá čtenářko, nemýlil. Až na to, že "nejlepší sousto" bylo v tomto případě "otráveným šípem" vystřeleným na krále z bezprostřední blízkosti s troufalostí, řekl bych dokonce nestoudností, jež by u kohokoli jiného než papežova zástupce byla brána jako taková. Jelikož však naši kněží pronikají za pomoci zpovědi do všech našich pokrevních a tělesných tajemství, není-liž potom u nich zcela přirozené zasahovat, dokonce veřejně, do nejsoukromějších věcí našich životů, byť šlo o život krále?

Bentivoglio se vyjadřoval výbornou francouzštinou vyslovovanou s rozkošným italským přízvukem, jenž ještě krášlil zvučnost jeho dobráckého hlasu a kulatost celé jeho osoby. Naslouchaje mu říkal jsem si, že s takovou hlavou, takovým hlasem, takovým přízvukem, takovým břichem a velkým stínem papeže v zádech může si Bentivoglio dovolit říci všechno. A právě to při této audienci učinil.

V první části jeho malého proslovu nechyběl jediný superlativ končící na issima nebo issimo, když tlumočil přání Jeho svatosti křesťanskému králi u příležitosti sňatku jeho milované sestry, Její královské Výsosti, bellissima princezny francouzské s illustrissimo vévodou Savojským. Leč když zakončil blahopřání, přivřel víčka, obratně se na chvílku odmlčel a nakonec otevřel své krásné černé oči a pohlížeje na Jeho Veličenstvo v dokonalé pokoře, řekl klidným, vyrovnaným, důvěrným a téměř familiárním tónem:

"Sire, nevěřím, že byste chtěl zažít tu hanbu, aby vaše sestra povila syna, dříve než bude mít Vaše Veličenstvo

dauphina..."

Spravedlivý Bože! pomyslel jsem si s hrubě nepříjemným mrazením v zádech, kráčíme rovnou k dalšímu "výstupu"? Byl to výrok takřka ještě netaktnější než Monteleonova nabídka naučit královnu, jak roznitit manželovu touhu.

Rychle jsem pohlédl na krále a potom na Puisieuxe a Bonneuile. Ludvík zrudl a oba diplomati zesinali. Uplynula vteřina, která mi připadala jako století. A blesk neuhodil. Právě naopak. Ludvík řekl tichým, leč zřetelným hlasem, aniž hnul brvou:

"To opravdu ne. Nehodlám zažít takovou hanbu."

Nevěřil jsem svým uším, a jakkoli velké úsilí vyvinuli Puisieux a Bonneuil, aby zachovali neproniknutelnou tvář, dobře jsem viděl, že v duchu nejsou ohromeni o nic méně než já. Poprvé se Ludvík veřejně (a před jakým publikem: před papežovým zástupcem!) zavázal, že přivede k perfezione, naplnění, své manželství. Tam, kde španělský býk narazil rohem na zeď, papežská ovce zvítězila.

* * *

Když jsem vyprávěl otci o té takřka neuvěřitelné Bentivogliově opovážlivosti vůči králi, řekl mi se zasmušilým výrazem: "Tady vidíte, jak je špatné, když muž není sukničkář. Není ani vymyšleného mnicha z cely, kterýž by vás nechtěl poučovat... Ať je někdo třeba královna nebo král, na tom těm lidem pramálo záleží: co žádají po ženě, je plodnost, a po muži, aby ji oplodnil. K čertu! Jsme snad koně v hřebčinci, aby nás snižovali jen na plození?"

Ale tato slova byla trochu cítit hugenotskou bečkou, proto jsem na ně nechtěl odpovídat, aspoň ne v této notě, i řekl jsem:

"Leč jak si vy coby lékař, pane otče, vysvětlujete, že Ludvík, kterýž je při lovu tak statečný a neznávitelný a od svítání do noci tam projevuje takový zápal, u královny selhal?"

"Tuto sílu, synu, řídí hlava a obraznost. V našich provinciích je spousta statných venkovských chlapů, co se za celý život u svých žen na nic nezmohli, protože je v den svatby uhranul čaroděj. Přesně ve chvíli, kdy kněz pronáší onu svátostnou větu: 'Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj,' stačí, aby nějaký čaroděj mezi přítomnými zašeptal: 'leč ďábel ano,' hodil si přes rameno tkaničku uvázanou do osmičky (uzavřená číslice) a cinknul mincí o zem, aby manžel navždy ztratil možnost naplnit manželství."

"Četl jsem, pane otče, rukopis vašich Pamětí, kde tuto skutečnost popisujete, a jest mi známo, že po této komedii se nešťastníkovi navzdýcky zauzlí tkanička šněrování u kalhot, pochopitelně že symbolicky. Ale není to než pověra působící jen na ty, kdož jí věří, a může být zdolána, jak jste o tom psal, pověrou opačnou. Zauzlený muž se rozváže, když mu na krk zavěsí zázračný pytlík, třebaže onen pytlík až se po uzdravení otevře - je prázdný."

"Když jste mě tak dobře četl, synu," pravil otec s úsměvem, "pak tedy víte, že ten 'zázračný pytlík' vynalezl Montaigne, aby jednoho ze svých přátel vyléčil z impotence pramenící v jeho vlastní představivosti, rozumíť se samo sebou, že ve většině případů není na 'zauzlení tkaničky' vůbec zapotřebí vesnického čaroděje - neotesaného člověka, jehož magie působí pouze na nevědomé chrapouny. V našem případě máte bohužel všechny potřebné prvky. Zpovědníka, který vám hučí do ucha, že tělo od ďábla jest. Zbožňovaného otce, který vám opakuje, že Španělsko znamená zlo. A zlou matku, kteráž po zavraždění otce - zrazujíc ho post mortem - ožení syna s infancí. Ubohá Anna Rakouská je tedy trojnásobnou ďáblíci: je tělo, je žena a je Španělka."

Nato udělal otec rukou malý posunek naznačující omrzlost a dodal:

"Leč já se opakuji. To všechno jsem už říkal."

"To je pravda, pane markýzi, než nikdy formou tak lapidární," namítl La Surie.

Tato poznámka mne tuze dojala, neb La Surie byl poslední člověk na světě, kterýž by někomu poníženě lichotil, než cenil si otcova vědění tak vysoce, že těžce snášel, aby je otec sám od sebe snižoval.

Ve čtvrtek čtyřřidvacátého ledna - týden po tomto rozhovoru měl jsem rozmluvu s jedním královým komorníkem, kteráž mne pohroužila do takového a tak obrovského ohromení, že mi trvalo celý den, než jsem byl s to přikládat tomu víry, přes bezelstnost vypravěče, jehož čtenář už zná, neb to není nikdo jiný než jeden z komorníků králových - Berlinghen; ten druhý je Soupíte, oba z dobrého rodu, než tuze mladí a blázniví jako hříbata vypuštěná z ohrady. Natolik, že Ludvík, jenž je měl rád, je za jejich hlouposti často káral a příležitostně trestal, mělť v sobě onu strohou spravedlnost, o níž jsem hovořil výše.

Nuže tento Berlinghen se zrzavým ježkem na hlavě, jasnými modrými očima a tváří posetou pihami vzdychal u nohou jedné italské dámy - manželky Angelina Contariniho, benátského vyslance v Paříži -, a protože se kojil nadějí, že ji svede, požádal Ludvíka o dovolu a mne o laskavost chodit ke mně na lekce Dantovy řeči, aniž se ovšem v nejmenším - u znalosti jeho přehnané ostýchavosti - králi zmínil, u jakého pramene chce uhasit svou žízeň po vědění. Jelikož však mně Berlinghen svěřil, co Jeho Veličenstvu zatajil, svolil jsem k oněm lekcím, soudě, že potrvají tak dlouho jako jeho velká láska, kteráž dle mého mínění zamrzne na místě při prvním odmítnutí, protože benátská dáma nepatří k těm, co dávají své tělo všanc holobrádkům. Ve skutečnosti jsem měl podezření, že snáší hošíkovy pozornosti, jenom aby se z jeho naivního žvatlání dověděla o králi některé věci, z nichž by benátský vyslanec u francouzského dvora mohl něco vytěžit.

I stalo se, že onoho čtvrtka čtyřřidvacátého ledna jsem přišel pozdě na studijní schůzku s Berlinghenem, zdržetť jsem se v radě děle, než bych byl chtěl. A vcházaje do svého bytu v Louvru, užasl jsem vida holobrádka usazeného u stolu s mým pážetem La Bargem a kuchařem Robinem u dvou butýlek mého burgundského vína, jedné prázdné a druhé poloplné, a u páru kostek, jež holobrádek právě házel na stůl a mocně při tom klel. Vida, že hromádka mincí před ním je sporá, kdežto hromádky mých uličníků tuze bachraté, usoudil jsem, že pracují na oškubání kohoutka poté, co jej napojili vínem.

"No tak, pánové," vzkřikl jsem silným hlasem a velice se přitom mračil, "copak to znamená? Pletete si můj byt s

hráčským doupětem? Privádíte tu na mizinu hosty, než se s nimi setkám? Vraťte okamžitě panu z Berlinghenu peníze, kteréž jste na něm vyhráli. Běžte do kuchyně a ať vás tu nevidím, dokud nepřinesete jídlo, jež ten chudinka potřebuje, aby se vzpamatoval z opilosti."

Uposlechli s mocně sraženým hřebínkem, obávající se, že je za jejich řádění ztrestám párem dobře mířených ran řemenem. Pokud šlo o Berlinghenu, víno jej zprvu ukoľévalo do dřímoty a poté velice rozpovíдало, jen co ho krmě, již se mnou zhltl, poněkud vzpamatovala. Trochu zajímavě mi třikrát nebo čtyřikrát opakoval jako omluvu za svou opilost, že celou noc nezamhouřil oka.

"Copak, copak?" divil jsem se. "Je to pravda? Nespavost? V tvém věku? A při tvém zdraví a čilosti?"

"To nebyla žádná nespavost, pane hrabě," odpověděl. "Měl jsem službu u krále a musel jsem ho kolem půlnoci doprovodit do komnaty, kde vévoda z Elbeufu a slečna z Vendôme, kteříž byli ráno oddáni, slavili líbáňky, já nesl králův meč, což považuji za velkou čest, a Soupíte svícen."

"A co jsi dělal v té komnatě?"

"To, co král: díval jsem se, ač z kouta komnaty a s očima taktně sklopenýma."

"Tak ty ses díval se sklopenýma očima. To je dobré. A co Soupíte?" "Ten se choval právě tak."

"A kde byl Ludvík?"

"Přece na posteli snoubenců."

"A co tam dělal?"

"Jak jsem říkal, pane hrabě. Díval se, a hezky zblízka, beze slova a pozorně."

"A snoubencům to nevadilo?"

"Ani v nejmenším. Ti se oddávali své věci."

"A ta věc trvala celou noc?"

"Od půlnoci do svítání."

"Proto jsi ani nezavřel oko?"

"Měl jsem usnout v přítomnosti krále? Krom toho nemám zkušenosti a velice mne zajímalo, jak si vévoda Elbeuf vede."

"Povídali si něco snoubenci?"

"Vůbec ne. Samé šeptání, vzdechy a výkřiky."

"A co král?"

"Už jsem vám to říkal, pane hrabě. Díval se. A k svému velkému štěstí z větší blízkosti než já, protože byl na posteli."

"Ano, než jak se díval?"

"Vy chcete říci, pane hrabě, jak se tvářil?"

"Tak jest!"

"Nuže," řekl Berlinghen po chvílce přemýšlení, "tak zvláštně."

"Vzrušeně?"

"To ne."

"Tak jak?"

"Řekl bych, že s vážným soustředěným výrazem. Takový výraz, jak říkám, jsem u něj viděl v Lesigny-en-Brie, když pozoroval koláře, jak ohoblovává nápravu, aby ji snáze bez použití hrubé síly dostal do náboje kola. Víte dobře, pane hrabě, že pokaždé, když Ludvík vidí při práci řemeslníky, zastaví se, dlouho je pozoruje a posléze se je pokouší napodobit."

"Ano, vím. Takto se naučil tolika řemeslům. Takže s takovým výrazem ležel na posteli snoubenců."

"On nejenom ležel, pane hrabě. Kroužil kolem lože, aby lépe viděl, co se tam děje."

"Leč žádná slova, ani z jeho strany, ani ze strany snoubenců?"

"Kdeže! Jenom až úplně nakonec! Jediný, tuze pamětihodný výrok, a hádejte, kdo ho vyslovil?"

"Kdeže, to bych neuhodl."

"Slečna z Vendôme."

"Po tom, co jsi právě popisoval, bys udělal lépe, kdybys jí říkal vévodkyně z Elbeufu. Tak mluv! Co řekla, a komu?"

"Králi. Obrátila se k němu a s tuze půvabným, ač poněkud znaveným úsměvem, mu řekla: „Sire, udělejte i vy stejnou věc s královnou, a dobře učiníte.“"

Aby mi o té věci vyprávěl, musel chlapec zřejmě ještě nevystřízlivět ze své opilosti. Pravda, věděl, že jsem Jeho Veličenstvu naprosto oddán a měl ke mně veškeru důvěru. Je také pravda, že díky svému mládí a naivitě neviděl v ničem nic zlého a nebyl s to nadmíru se divit tomu, co se přihodilo, protože se v takovém serailu narodil, a tudíž věděl, že králové a princové mají vždycky publikum, i u narození, i u milování, i u smrti. Jeho omyl spočíval v nepochopení, že mimořádné na oné scéně nebylo, že měla svědka (vždycky u toho někdo je, byť pouze komorná), než že tím svědkem byl král.

Když Berlinghen skončil své vyprávění a já se vzpamatoval z údivu, doporučil jsem mu s vážnou tváří a nezvyšuje hlas, aby o té události držel navždy jazyk za zuby, jakž to učiním i já sám, protože prohrěškem nebylo, že se stal svědkem oné scény, ale může jím být to, že se o tom dozví kterýkoli jiný královský komoří. Dodal jsem, že bude-li o tom opětně příliš otevřeně povídat, šlo by mu o čest a je možné, že i o jeho úřad. Toto napomenutí, tvrdé co do obsahu, jemné však formou, mu pomohlo k úplnému vystřízlivění, takže mi rozechvělým hlasem slavnostně přislíbil, že o té věci bude mlčet jako hrob. A věřím, že opravdu držel jazyk za zuby a kromě mne o tom vůbec s nikým nemluvil. Pokud se ta zvěst přese vše roznesla (než ve velmi malém okruhu), jsem si zcela jist, že to nebylo jeho přičiněním.

Měl jsem jisté skrupule vyličit v těchto Pamětech onu scénu, určitě unikátní v análech naší monarchie, neb jsem se obával, aby moje spanilá čtenářka neusoudila, že příliš hřeší proti slušnosti a že Ludvík v tomto případě neprokázal právě přeměřenou taktnost.

"Pokud jde o slušnost, pane, nejsem zase tak přehnaně stydlivá, leč na druhé straně, a aniž bych se chtěla dotknout vašeho zaujetí..."

"Mluvte bez obav, spanilá čtenářko. Nedotknete se mne. Mám Ludvíka rád, než ne slepě."

"Nuže jak to ten mladý král zařídil, aby nemusel mít obavy, že jeho přihlížení oné scéně ochromí její aktéry? On sám přece tuze dobře znal neblahé důsledky studu."

"Představuji si, Madame, aniž to mohu s jistotou tvrdit, že vévodu Elbeufa požádal o svolení, a ten byl již ve svých dvaadvaceti letech veteránem milostných hrátek a měl nadmíru velkou důvěru ve své drahněkrát prokázané mužné síly, než aby mu vadilo se předvádět. Pokud jde o slečnu z Vendôme, podle její poznámky na konci scény jste si mohla domyslet, že této malé osůbce, třebaže byla panna, nechyběla opovážlivost. Dokonce bych se vsadil, že její Pundonor naopak vzrušovala představa, že udílí lekci staršímu bratrovi."

"Pak je to v pořádku. Leč ona scéna přece jenom přesahuje obvyklé chování. Sám říkáte, že v análech monarchie je unikátní. Koho to napadlo? Otce Arnoux? Luynese? Samého krále?"

"Myslím, že krále, a Berlinghenovo srovnání s vážným, soustředěným výrazem, s nímž Ludvík pozoroval koláře hoblujícího nápravu, aby jej příležitostně napodobil, mi připadá zcela správné. Ludvíka daleko víc přitahovaly věci než myšlenky. Chtěl být vším - kuchařem, truhlářem, zedníkem, pokrývačem, dlaždičem, kovářem, ohňostrůjcem..."

Obdivoval vše, co souviselo s rukodělnou prací. A zbožňoval fortel."

"Leč v loži s manželkou, pane, fortel nestačí. Musí to mít jiskru."

Vyrobít světlici je tuze pěkné, než navíc je ji třeba zapálit."

"Spanilá čtenářko, vašimi půvabnými ústy promlouvá sama moudrost. Nicméně nejde zde tak úplně o nedostatek zápalu. Ludvík jako by se spíše obával, aby ho ten zápal neopustil, podobně jak to ponižujícím způsobem zakusil před čtyřmi lety."

Potvrdil mi to ostatně příštího dne Luynes, když jsem ho potkal na velkém schodišti Louvru. Poté co mne takřka udusil opakovaným objetím - ačkoli lakomější než který jiný syn francouzské matky, neškodil, jak je známo, na poklonách a polibcích -, ihned mi šepem vypověděl, co se předešlé noci odehrálo na loži vévody z Elbeufa, a já to vyprávění vyslechl předstíraje, že nic nevím.

"Nuže," řekl jsem na to i já šepem, "dodalo to Ludvíkovi větší sebedůvěry?"

"Ani trochu. Chudinka, žije stále v úzkostech. On, jehož neohroženost obdivuje celý svět, je sužován, pronásledován a roztřesen strachem ze selhání v loži. Dalo by se vskutku říci, že žena se před ním tyčí jako neproniknutelná zeď! Na dnešní večer slíbil perfezione svého manželství, leč tuze pochybuji, že to vykoná. Přitom čas kvapí."

"Čas kvapí, Excellence?"

"Arciže! Za deset dvanáct dní se bude slavit svatba Kristýny s vévodou Savojským, a jak to správně řekl nuncius, byla by to tuze velká hanba, aby Kristýna měla syna dříve, než dá král Francii dauphina."

"Excellence," zašeptal jsem, "vy mne děsíte! Ztrácíte veškerou naději?"

"Kdeže! Kdeže!" procedil mezi zuby. "Nezahodím flintu do žita. Nikdy! Nikdy! Bude-li třeba, tak ho donutím! Jde tu o budoucnost trůnu!"

Jde tady také o tu jeho, pomyslel jsem si. Neboť král bez dědice přímo vybízí k vraždě a uzurpaci trůnu, jak jsme to - žel! - zažili s naším nebohým Jindřichem III. A co pak bude s favoritem?

Luynes znovu opakoval: "Tak ho donutím!" a takřka se rozběhl vzhůru po schodišti, po němž jsem já šel dolů, zanechávaje mne zmateného a nechápajícího, jak by "donucení" mohlo dodat síly tomu, jemuž se jí nedostává.

V jednom se však Luynes nemýlil. Když nastal večer, Ludvík, zapomínaje na své sliby, pevná rozhodnutí i na skvělou lekci, již mu večer předtím udělil vévoda Elbeuf, odolal všem Luynesovým naléhavým prosbám a odmítl navštívit královnu v jejích komnatách. Tkanička dosud nebyla rozvázána.

Příští den byl pětadvacátý leden roku 1619 a já mám jisté důvody toto datum si pamatovat. Venku mrzlo, až ledy na řece Seině jen praštěly. Jelikož můj příbytek v Louvru byl tuze špatně vytápěný, uchýlil jsem se do našeho domu v ulici Na Rozkvetlém lánu, kde můj otec udržoval velký oheň, neb nešetřil na polenech jako mnoho šlechticů, jež bych mohl jmenovat a kteří raději prodají celý les, aby si pokryli záda nebo hrud' saténem, perlami a hedvábem, než by dali stranou, co by stačilo v zimě k jejich pohodlí, a nezbavili se úplně všeho.

Nicméně kolem čtvrté hodiny odpolední jsem se musel vytrhnout z vlahého rodinného kokonu a odebrat se do Louvru na zasedání královské rady. Zanechal jsem svého ryzáka v otcově stáji a jel jsem tam v kočáře, neb zima byla taková, že na koni vás vítr řezal do obličeje. V radě se tuze hovořilo o německých záležitostech, jež nedocházely urovnání, protože protestantské státy a katolické státy se po pražské defenestraci proti sobě postavily s neobyčejnou prudkostí. Leč diskutovalo se o tom neuspořádaně a zmateně, aniž se co rozhodlo. Dle mého mínění pan Puisieux se mnoho nezajímalo nic, co nebyly peníze padající do jeho měšce.

Když se mne Jeho Veličenstvo po skončení rady zeptalo, proč mě nevidělo toho rána, vymyslel jsem si přijatelnou omluvu, a abych ho ještě víc neurazil, rozhodl jsem se, že s ním zůstanu až do jeho ukládání na lože. Avšak vida, že Ludvík u večere nemluví než se svým talířem, tak mrzutě se tvářil, rozhodl jsem se zajít do svého bytu a pozřít tam narychlo nějaké sousto. Vraceje se potkal jsem v galerii krále, jak se s nepřístupnou, zasmušilou tváří ubírá ke královně na jednu z oněch protokolárních návštěv, jež trvaly deset minut a během nichž, vestoje, upjatí a zdvořilí, nevyměnili ani deset slov. Následoval jsem ho tam, neb jsem byl v tu chvíli jediný první komoří přítomný v Louvru.

S rozdílem jednoho týdne byli král a královna stejného věku. A teprve za sedm měsíců měli společně dosáhnout osmnácti let. Podivné je, že stojíce tváří v tvář trpěli tak trpkými pocity, a co je horší, jeden vůči druhému. Byla to škoda, neboť Ludvík nebyl bez půvabu, měl statnou postavu a mužnou tvář a Anna, aniž byla kráskou, již dvorští malíři a básníci vynášeli do nebes, se mi se svými krásnými světlými vlasy, bohatými a kadeřavými, s velkýma modrýma očima, malými rudými ústy a velice dobře vymodelovaným obrysem tváře zdála hezoučká a svěží. Kdyby člověk chtěl

být trochu přísný (a to já zajisté nebyl), byl by mohl kritizovat její nos, možná poněkud silný ve srovnání se zbytkem obličeje. Pokud jde o duši či ducha, jak kdo chce, jenž obýval tento graciézní zevnějšek, řeknu, že zářil kypícím veselím, skotačivou živostí, ženským šarmem, popřípadě oddanými city, leč prapodivně mu chyběla rovnováha, rozvážnost a soudnost.

Nicméně kdyby Anna - manželka opuštěná, dříve než byla pojata, a tuze trpící zraněnou pýchou a pohanou těla - byla trochu bystřejšího ducha, neodpovídala by za oněch každodenních návštěv na Ludvíkovy rozpačité poklony oním chladným, odměřeným, téměř povýšeným výrazem, jaký jsem u ní vídal. Neboť takový výraz tváře byl pro Ludvíka jen dalším krunýřem, který činil to tělo, jehož se bál, ještě nedosažitelnějším.

Leč byla by bezpochyby potřebovala víc zkušenosti, než mohla mít, nebo čilejší rozum, než měla, aby pochopila, že z nich dvou je rozechvělejší on a že by bylo lepší použít svůdnosti a něhy tam, kde se zaštiťovala kastilskou povýšeností.

Pozoroval jsem královnu stoje dva kroky za Ludvíkem a trochu vlevo od něj. Obdivoval jsem její půvab a u vědomí toho, co již čtyři roky prožívá ve svém nitru, měl jsem s ní tuze velký soucit, než zároveň mě rozčílovalo, že je tak zpupně domýšlivá. Ach kdyby tak věděla! Teď právě by neměla být tak škrobená! Tak habsburská! A tak španělská! Je však možné, pomyslel jsem si, že se od nuncia dověděla o závazném Ludvíkově slibu týkajícím se perfezione jeho manželství a od paní z Luynes o lekci erotiky poskytnuté Ludvíkovi vévodou z Elbeufu a že následkem těchto zpráv pojala jakési naděje, jež předešlý večer opět jednou obrátil vnůř. Takže její zahořklost po tomto zklamání, přicházejícím po tolika jiných, ještě vzrostla.

Král vyšel z královniných komnat úderem desáté hodiny večerní, jakž jsem se o tom přesvědčil rychlým pohledem na své závěsné hodinky, neb jsem byl tuze unavený, poněvadž jsem byl na nohou od té doby, co jsem vešel do královské rady, kdež, jak je známo, jediné král a státní tajemníci zasedají vsedě. Uplynulo tedy už šest hodin, co jsem stál, a začínal jsem cítit velikou únavu nejenom v nohách, ale i v bedrech. Jelikož se však Ludvík netvářil, že mi dá svolení odejít, neodvažoval jsem se jej o to požádat, neb jsem postříhl, že kromě mne propustil všechny své lidi, oba komorníky i Héroarda. Navíc klopal oči a rty měl sevřené, že by jimi neprostrčil byt' jen slámku, vypadal tuze rozrušený, nepronesl sebemenší slovíčko a na nikoho se nepodíval, dokonce ani na Soupitu a Berlinghena, kteří jej svlékali. Když byl nahý, Soupitu mu jako každý večer třel vši silou zimomřivé tělo, aniž Ludvík vyražel krátké mručivé zvuky, jimiž obvykle přijímal onu vítanou masáž. A když mu Berlinghen navlékl noční košili, pokáral jej, než unaveným a jakoby roztržitým tónem, že ji opomenul předem nahřát u ohně planoucího v krbu.

Konečně vešel do lože, natáhl se jak dlouhý tak široký na záda, zavřel oči, sepal ruce jako sochy mrtvých (sevřelo se mi při tom srdce, neb jsem si představil, že takto jej jednou vytesají na jeho hrobku) a potichu se modlil. Když skončil, přistoupil k němu doktor Héroard a podal mu hrnek bylinkového čaje. Ludvík se obrátil na bok a nazdvihl se na lokti, uchopil hrnek, zdvihl jej ke rtům a žíznivě pil, protože doktor Héroard omezoval množství tekutin, jež měl každý den vypít, nikdy jsem nepochopil proč. Jakmile od něj Berlinghen přejal prázdný hrnek, Héroard chtěl uchopit královské zápěstí a změřit mu puls, leč Ludvík rukou prudce uhnul a suše poznamenal: "Jsem zcela v pořádku." Načež se znovu natáhl na záda a zavřel oči.

Pro mne nastala chvíle, abych poklekl u hlav jeho lože a řekl: "Sire, přeji vám dobrou noc," na což by odpověděl: "Dobrou noc, Siolaku," nebo podle nálady obřadněji: "Dobrou noc, hrabě z Orbieu."

Ale než jsem měl čas vyslovit první slovo oně obvyklé formule, došlo k jednomu z těch "nečekaných zvratů", jež jsou tak vzácné v našich jednotvárných životech a tak časté v tragédiích, jimiž se rádi rozptylujeme: na scénu vešel, nebo lépe řečeno spadl z nebes jako deus ex machina v antickém dramatu pan z Luynes, namířil si to rovnou k posteli, kde král dřímá, uchopil jej oběma rukama za ramena, třásl s ním a řekl mu silným hlasem:

"Fidonc! Sire! Teď není čas na spaní! Co se slíbí, to se má dodržet!"

Okamžitě musíte vstát a jít za královnou!"

"Kdeže! Kdeže!" křičel Ludvík snaže se uvolnit ze sevření.

Héroard, oba komorníci a já jsme zírali jako přibítky k zemi, že se Luynes odváží sáhnout na krále, neboť to byla urážka Veličenstva. Jelikož jsme však neznali stupeň důvěrnosti, jež Ludvík povoloval svému favoritovi, a jelikož na druhé straně se Ludvík bránil, pravda, vši silou, leč aniž nás sebemeně volal na pomoc, nikdo z nás čtyř se nehnul z místa, kde jsme stáli a pozorovali tu scénu pokukující po sobě s výrazem pohoršení a ohromení.

"Fidonc, Sire, fidonc!" křičel Luynes. "Slíbil jste to!"

"Ale nikterak, ne!" křičel král vzdoruje takřka zoufale úsilí, jež Luynes vynakládal, aby ho vytáhl z postele.

Avšak všiml jsem si, že Ludvík se nijak nesnažil utéci se ke královské důstojnosti a neporučil Luynesovi, aby ho pustil, oním tónem a pohledem, při němž jsme měli chuť zalézt pod zem, jakmile nás takto počastoval. Právě naopak s ním zápasil, ztrápeně se přitom šklebil, spíše však než krále připomínal chlapce, kterého chce jeho vychovatel vytrhnout ze spánku a dát mu výprask.

Luynes vyhrál: podařilo se mu vytáhnout Ludvíka z lože, držel ho pevně oběma rukama a udílel rozkazy. Čtenáři, slyšel jste dobře: odvážil se dávat rozkazy v králově komnatě!

"Berlinghene, meč Jeho Veličenstva! Soupite, svícen! Héroarde, hod'te Jeho Veličenstvu přes ramena domácí kabátek! Sioraku, pomozte mi!"

A vida, že váhám, opakoval:

"Sioraku, pomozte mi! Jde tu o záchranu trůnu!"

Přiblížil jsem se tedy ke králi a tázvavě na něj pohleděl, abych zjistil, mám-li Luynese poslechnout, leč on mi pohled nevrátil - plakal. Zlostí nebo ponížením, to nevím, než po tváři mu stékaly slzy jako hrachy a já jsem v náhlém záblesku pochopil, že odolává a zápasí pouze jeho tělo. Rozumem souhlasil, a souhlasil dokonce i s násilím, jež se na něm páchalo. Takže jsem uchopil jeho levou paži v zápěstí, dal jsem si ji kolem krku, zatímco Luynes učinil totéž s jeho

pravou paží. Před námi kráčet Soupíte svítící nám na cestu a za námi Berlinghen nesoucí králův meč, my jsme zdvihli Jeho Veličenstvo a téměř jej donesli až ke královnině komnatě a posléze až k jejímu loži.

Krom královny, jež byla vzhůru a pohleděla na nás s takovým údivem, jako bychom spadli z měsíce, tam nebyla než španělská, tuze stará panská, jmenovala se myslím Štěpánka, a paní z Bellier, první královnina komorná. Vrátili jsme králi svobodu asi sáh od postele s nebesy, na níž Anna spočívala; svícen u hlavy postele korunoval její světlé vlasy zlatou aureolou. Při našem vstupu položila Anna obě ruce na prsa, jako aby je skryla našim pohledům, a posadila se, přičemž jí velké modré oči lezly ohromením z důlků. Při pohledu na ni vypadal Ludvík jakoby jat obdivem, než jak tak na ni pohlížel bez jediného slůvka, aniž se pohnul nebo přiblížil, Luynes, ztrácející trpělivost, mu obratem ruky svlékl noční košili, a když byl nahý, vzal ho do náručí, tentokrát bez sebelepšího Ludvíkova odporu, přenesl jej až k manželčinu loži a tam ho položil. Poté rychle ustoupil a poručil všem přítomným, aby z komnaty odešli, zanechávaje s manželskou dvojicí pouze paní z Bellier, kteráž byla nucena s manželi zůstat, aby mohla příštího dne podat svědectví o tom, k čemu došlo. Luynes za sebou zamkl dveře komnaty na klíč a opíraje se o křídlo dveří, když je byl zavřel, zhluboka vydechl, a vytahuje z manžety rukávu svého kabátce kapesník, utřel si pot, jenž se mu řinul po tvářích.

"Berlinghene," řekl, "vy tu zůstanete se Soupitem a zítra ráno, až zaklepe na dveře, Jeho Veličenstvu otevřete."

Spal jsem té noci dosti špatně, za prvé proto, že v mém příbytku v Louvru bylo tuze chladno, přestože Robin tam udržoval oheň (leč hodně z toho příjemného tepla se ztrácelo vinou nadměru vysokého stropu), a také proto, že jsem si kladl otázku, zda ono násilí na králi, třebaže je ve svém nitru přijal, dosáhne svého cíle. Nové selhání po tom, jež Ludvík zakusil před čtyřmi lety, připadalo mi nebezpečné, protože schopné vzít mu veškeru odvahu a zabít v zárodku jakýkoli další pokus, ba naopak jej vnořit do beznadějně impotence se všemi lidskými a politickými důsledky, jež z toho mohly vyplynout a jež nebyly než arcismutně předvídatelné.

Byl jsem si zcela jist, že kdyby byl Jindřich IV. žil, žádné ze souzení, jimiž Ludvík strádal, by mu nenahloďovalo srdce, poněvadž vybrat pro manželku by bylo na Jindřichovi a ten by určitě nebyl zvolil Španělku, jelikož španělská nevěsta by tehdy pro něj i pro jeho syna, kterýž viděl vše jeho očima, představovala sám obraz nepřítel. Především by se však byl postaral, jakž to učinil se svým levobočkem Vendômem, než ho oženil se slečnou z Mercoeu, aby se Ludvík otrkal s nějakou zkušenou holčicí, jež by byla prostého původu, tudíž nenucená a důvěryhodná. Cožpak se mnou můj otec nejednal jinak, když mi strčil do postele Tonku, povšimnuv si, jaké drápy mi do těla zarývají tělesné choutky, kdyžt jsem během lekce spinetu vášnivě políbil nahou paži slečny ze Saint-Hubert? Vysvětlil mi posléze, že věk, kdy se ze zelenáče stává muž, je pro něj dobou největších nebezpečí, neboť vlivem náhodných setkání jej může vrhnout jak do náruče gentil sesso, tak do objetí jeho vlastního pohlaví, a že je tedy třeba zabezpečit se proti tomu a dopomoci mu, aby se co možná nejdříve přiklonil na stranu, která mu umožní zajistit budoucnost jeho rodu.

Tím hlubokým přemýšlením o Ludvíkovi a o starostech, jež ve mně vyvolávalo vyústění noci mající tak ohromnou důležitost pro něj i pro království, strávil jsem tolik hodin, že jsem spal jen přerývaně a probudil se zoupna až kolem osmé hodiny, poté co vesele a jasně zazněla zvonkohra u Samaritánky na Novém mostě. Leč ubíraje se o hodinu později ke královým komnatám nebyl jsem ani zdaleka tak veselý jako ta zvonkohra, tolik jsem se v tu chvíli bál nejhorsího.

Král dosud tvrdě spal: udivilo mě to, protože obvykle se probíral mezi sedmou a půl devátou, málokdy později. Byli tam pouze Berlinghen se Soupitem, ne však Héroard, a z toho jsem byl tuze rozmrzelý, neboť mé pochyby mohl rozptýlit právě jen ctihodný doktor a lékař, poněvadž jemu musela paní z Bellier sdělit, jak se věci mají.

Pevně rozhodnut být zticha a klidný usedl jsem na stoličku v očekávání buď Ludvíkova probuzení, nebo návratu Héoarda. Nicméně po čtvrt hodině jsem nebyl s to děle se přemáhat a začal jsem se potichu vyptávat Berlinghena.

"V kolik hodin král zaklepal, abyste mu otevřeli královniny dveře?"

"Ve dvě hodiny s půlnoci, pane hrabě."

"A v jaké náladě," ztišil jsem ještě víc hlas, "se vám jevil, když jste ho uviděli?"

"To bych nedovedl říci, pane hrabě, spal jsem vestoje."

"A představuji si, že okamžitě poté, co jsme vás včera večer opustili," pokračoval jsem, "jste tvrdě usnul?"

"Ano, pane hrabě," odpověděl Berlinghen.

"A co vy, Soupíte?"

"Já také, pane hrabě," řekl Soupíte.

Pochopil jsem, že nic víc z těch hochů nedostanu, protože na nepohodlné podlaze a navzdory chladu spali spánkem vlastním jejich věku, hluší ke všemu, co nebylo hlasem jejich snů. Jak jsem tak o tom přemýšlel dále, byl jsem zmatený. Král tedy sdílel s královnou lože od jedenácti hodin večer až do dvou hodin s půlnoci. Tři hodiny! To se zdálo hodně, šlo-li o nezdar. Bylo to však dosti málo na noc lásky, alespoň pokud jsem soudil dle svého uřednictví. Je pravda, že s Tonkou jsem neprocházel úzkostmi, jimiž trpěl můj ubohý král.

Zatímco jsem byl na vahách, k jakému názoru dojít, objevil se Héroard tlačící před sebou svůj teřich, a jen jsem ho spatřil, vstal jsem rychle, avšak nehlučně ze své stoličky, vrhl se k jeho korpulentní postavě, a aniž jsem musel otevřít zobák, moje oči mu chtivě položily otázku, jež mnou znítala.

"Dvakrát!" řekl sotto voce zdvíhaje dva prsty pravé ruky a nafukuje se, jako by on sám zajistil perfezione královského sňatku.

Spanilá čtenářko, odpusťte mi, že se v následujících větách prohřeším proti vašemu studu drsností výrazů, Héroard byl však lékař a tolik na to nehleděl.

"Dvakrát!" opakoval. "Vrazil jí ho tam dvakrát."

"Jste si tím jist, ctihodný doktore?"

"Haec omnia nec inscio!" řekl na to Héroard s trochu okázalým, slavnostním výrazem.

Spanilá čtenářko, račte si povšimnout, že v oné větě jsou dva zápory. A bezesporu si vzpomenete, pokud jste

nezapomněla na své hodiny latiny, že druhá negace ruší tu první, posilujíc tím kladné tvrzení. Heac omnia nec inscio je tedy třeba přeložit jako to všechno vím, nebo o tom mi není nic neznámo.

Tu pravdu jsem okamžitě přijal za svou. Neboť odkud měl Héroard svůj poznatek, že jej tvrdil s takovou jistotou, ne-li od paní z Bellier? A kdo mohl pochybovat, že obratná dáma - která svou věc dobře znala, neb dostala dva manžely k oltáři, nehledě k dalším společníkům poté, co podruhé ovdověla - během oné dlouhé probdělé noci tuze pozorně napínala oči i uši?

Ludvík se probudil v devět hodin, a zatímco mu Héroard měřil puls, zkoumal jsem potají jeho tvář. Poznával jsem tam jistou únavu, zato jsem na ní neobjevil ani radost, ani smutek. Je pravda, že král odedávna plně ovládal svůj obličej. Toto umění ho stálo velké úsilí, neb za regentství se musel naučit přetvařovat, aby se kryl před neustálým špehováním, jehož byl obětí.

Po snídani jsem ho následoval do věžní kaple, kde vyslechl mši, potom do knihovny, kde předsedal radě, a pak opět do jeho komnat, kde poobědval. Dopoledne bylo pro mne monotónní a běžné, ale můj zájem nenadále oživil, když Ludvík zničehonic oznámil, že půjde navštívit královnu.

Anna moje očekávání nezklamala. Shledal jsem ji růžovoučkou, rozechvělou a jakoby pyšnou na to, že je ženou, leč za jedinou noc zbavenou své španělské povýšenosti. Oba mladí manželé, na něž bylo toho jasného lednového rána radost pohledět, hovořili vestoje, jak bylo pravidlem, možná trochu blíže k sobě než obvykle. Anna několikrát lehce pohnula rukou směrem k manželovi. Zdálo se mi, že se krále chce dotknout, ale že to přemohla nevědouc, dovoluje-li to etiketa. Ludvíkovi do tváře jsem vidět nemohl, stál ke mně zády. Mluvil málo, o lhostejných věcech. Čekal jsem víc vřelosti a býval bych byl dosti zklamán, nebýt toho, že jsem se nenápadně podíval na hodinky a uvědomil si něco, co mne potěšilo: setkání, které před dvacátým pátým lednem zabralo Jeho Veličenstvu deset minut, trvalo nyní již půl hodiny.

Naproti tomu jsem byl překvapen, že večer ulehl Ludvík tak brzy a ve své komnatě. V půl jedenácté spal jako dudek. Kvůli počasí samý led a severák nemohl vyrazit na lov, a tak se část odpoledne cvičil ve zbrani, myslel jsem si tudíž, že tak rychle usnul z únavy a probudí-li se uprostřed noci, rozpomene se možná na královnu. Nic podobného se nestalo. Spal bez přestání jedenáct hodin.

Následujícího dne šel ke královně dvakrát: poprvé po obědě, dosti krátce. Podruhé po večeři, a tato návštěva trvala téměř hodinu, což mi udělalo radost, třebaže jsem se tuze nudil; stál jsem, a abych si odpočal, opíral jsem se o zeď jako přítomné dámy: paní z Luynes, paní z Verneuil a moje nevlastní sestra, princezna z Conti - ta, kterouž král, nikoli bezdůvodně, nazýval "hříchem".

Řečený "hřích" se na mne usmál, a třebaže šlo o hříšnici, odpověděl jsem na její úsměv pokoušeje se sám sebe přesvědčit, že je sourozenecký. Princezně bylo právě třicet let a jiskřila na všechny strany v obavách, že jsou to jiskry poslední. Moje rozmilá kmotřička o ní říkala, že láká jako na udičku každého, kdo u dvora nosí kalhoty nevyjímajíc ani své bratry -, zvláště pak prince z Joinville (nejhezčího z bratří, jmenovaného nyní vévodou z Chevreuse) a remešského arcibiskupa, s nímž jsem ji viděl koketovat, jako by byli milenci. Což nebyl ten případ. Arcibiskup by se byl za nic na světě nechtěl znelíbit své Charlottě z Essartsů, kteroužto uzavíral ve svém biskupském paláci a do níž byl stále bláznivě zamilován.

Délka Ludvíkova rozhovoru s královnou ve mně vzbudila naději na noc. Leč nemohl jsem s ním zůstat až do jeho ulehnutí, neb vévodkyně z Guise mne pozvala na večeři a její pozvání bylo rozkazem, jak čtenář dobře ví. Aniž přišla o jediné sousto, aniž vynechala jediný doušek, moje rozmilá kmotřička, známý jedlík jako všichni Bourbonové, odřikala mi opětně dopodrobna dlouhou litanii stížností na své děti, obzvláště na princeznu z Conti, kteráž chtěla ještě - "ve svém věku" - soupeřit s paní z Luynes a s princeznou z Guéméné, jež byly v rozpuku svých osmnácti let "skutečnými ženskými květy!", jak pravila vévodkyně.

Příštího dne v půl osmé jsem byl u krále, ten ještě spal, a jelikož mé oči vysílaly k Héroardovi němou otázku, zdvihl zároveň ukazováček, prostředníček a prsteníček pravé ruky - gesto tak jasné, že mi moje spanilá čtenářka odpustí, že je nepřekládám -, pak ke mně přistoupil blíž a zašeptal mi do ucha, že Ludvík zůstal u královny šest hodin a vrátil se odtud teprve za svítání. Tu jsem se ho odvážil zeptat, jak ví, kolikrát Ludvík uctil královnu. "Vím to ze dvou pramenů," odpověděl bez mrknutí: "Od paní z Bellier a taktéž od samého krále." - "Jakže?" pravil jsem udiveně. "On se vám s tím světuje?"

"Zajisté. Ludvík považuje vše tělesné za součást mého úřadu."

Jak jsem si tak prohlížel Héroardovu kulatou, poctivou tvář, vytanulo mi, že se tuze vychloubá, že je královým kurátorem těla, jako je otec Arnoux kurátorem duše. Toto vědomí mu zcela evidentně dávalo moc. Netrvalo dlouho, abych to zjistil, neb jsem se dobráka lékaře o měsíc později zeptal, jak je možné, že po třetím únoru Ludvík s královnou dvaadvacet dnů nespál. "Předepsal jsem mu ten oddech," řekl. "Přece víte, že koitus vede k prudkému úbytku tělesných sil. A já bych nechtěl, aby Ludvík chradl."

Toho večera jsem večeřel s otcem a La Suriem. Jakmile jsme polkli jídlo a Marietta sklídila ze stolu a tím nás zároveň zbavila svých žádostivých uší, opakoval jsem otci Héroardův výrok.

"Dobrý Bože!" řekl a smál se, až se za břicho popadal. "Dvacet dní oddechu pro hezkého osmnáctiletého kluka! Kdo to kdy slyšel? Ten bláhový doktor zapomněl zavřít dveře oratoře, než vstoupil do laboratoře! Jeho lékařské vědění se nakazilo asketismem svatého Pavla! Na mou věru! Boží stvoření nejsou tak křehká! Křepký, čilý chlap se unaví méně, když za noc dvakrát třikrát pomiluje svou milou holčici, než lovec, když za ostrého větru pronásleduje tři hodiny jelena! A tím spíše, že milovník má tu výhodu, že si mezi dvěma záběry může zdřímnout na kozičkách své dívčiny! Co si navíc má člověk myslet o té trapodivné Héroardově mánii počítat pokaždé, kolikrát k tomu došlo? Při všech svatých! K čemu tahle aritmetika? Důležitá mezi manžely je něha, nikoli repetice."

"Leč repetice má také svou cenu," pronesl La Surie, jenž byl menší postavy, a tak chtěl, aby se vědělo, že proto ještě

není méně mužný.

"Jistotně! Jistotně!" Smál se otec zapomínaje, že "jistotně" je považováno za výraz hugenotský, a proto je pro konvertitu nevhodné ho užívat.

"Pokud jde o něhu, pane otče," řekl jsem usmívaje se teď zase já, "až doted' se jí jistě mezi Annou a Ludvíkem nedostávalo, leč už tomu tak není. Právě naopak! Po pětadvacátém lednu si již protokolární návštěvy ono označení nezaslouží. Zažil jsem, jak byl Ludvík u své manželky na hodinové návštěvě před večeří, a jen večeří pozřel, vrátil se k ní znovu a zůstal u ní opět hodinu. A jsou překvapivější věci. Král toužil jet na hon do Saint-Germain-en-Laye, a když se potvrdilo, že taje, vzal královnu s sebou, což dosud nikdy neudělal. Obávaje se krom toho, aby se nenudila, protože to není žena, která by ho mohla následovat na jeho bláznivých loveckých výpravách, dal si tu práci a naučil ji hrát kriket. A ujišť'uji vás, že to byla dojemná podívaná, vidět, jak ji svírá pažemi, když ji učí, jak držet paličku. Řeknu to prostě - Ludvík mi připomíná obraz vesničana, který okopává s nechutí kousek pole, nepočítá než s nepatrným ziskem odměnou za své úsilí, a náhle objeví v zemi poklad."

"Nuže kéž Bůh dá, aby mu ten poklad povil syna!" řekl na to otec s vážností, jež mne překvapila. "Kdo v tomto domě si může přát dauphina vřeleji nežli La Surie a já?"

"Například já," odpověděl jsem zdvihaje obočí.

"Jistě, synu!" pravil otec. "Nepochybuji, že milujete Ludvíka právě tak jako my, než vy jste neprožil za Jindřicha Třetího tu dobu otrávenou pouhou skutečností, že král nemá dítě."

"Nicméně si pamatuji, co jste mi o tom vyprávěl."

"Leč něco jiného je," mínil La Surie, "prožívat den po dni intriky a vidět odbojné skupiny, podněcované pretendenty trůnu."

"Od toho nejgrotesknějšího," pokračoval otec, "jako byl kardinál Bourbon, k tomu nejnebezpečnějšímu, jako byl vévoda z Guise! A jak si nevzpomenout, kolik let nám ničila občanská válka království přímo před očima! Dostali jsme se z toho, jak víte, jen se dvěma vraždami, jednou kralovraždou a děsivým obléháním Paříže, při němž zahynulo třicet tisíc lidí. Buďte ujištěn, že kdyby nám náš Ludvík nedal naději na následníka trůnu, mohla by se i za našich časů opakovat táž situace."

"S pretendenty trůnu?" žasl jsem.

"Arciže! Počínaje Ludvíkovým mladším bratrem."

"Gastonem? Říká se, že je spíš pro parádu než pro boj mečem."

"Boj mečem? To udělají za něj! Stal by se totiž okamžitě předmětem intrik nebo záminkou ke komplotům, k nimž by královna matka, kteráž vyniká ve vyvolávání nesváří, neopomněla přiložit prst."

"Prst? Celou ruku!" řekl La Surie.

Jak prorocké se mi jevíly již čtyřicet osm hodin poté obavy mého otce, týkající se regentky! Pětadvacátého února jsme se v Louvru dověděli, že Marie Medicejská uprchla ze zámku v Blois za pomoci a spoluúčasti vévody z Épernonu. S ním a s ostatními velmoži, sbírajíc hned vojsko, postavila se proti panujícímu králi.

Chtivá moci, již se musela vlastní vinou vzdát, toužila získat ji zpět. Začínala válka vedená zcela proti přirozenosti: válka matky proti vlastnímu synovi.

KAPITOLA OSMÁ

Necht' mi čtenář laskavě dovolí říci slovíčko o okolnostech, za nichž tato neblahá zpráva došla ke dvoru. Bylo tam tehdy tuze rušno, neboť Kristýněina svatba přilákala do Francie nejenom jejího budoucího manžela vévodu Viktora-Amadea Savojského, ale i jeho bratry. Tito krásní mladí muži přivezli s sebou vřelost své země, veselí svého věku a hravost svého národa. Kristýnka, jež se po odchodu Madame za Pyreneje stala oblíbenou sestrou Ludvíkovou, měla tehdy čtrnáct let, její sestra Jindřiška deset. Anně a Ludvíkovi nebylo ještě celých osmnáct. Nejdříve v Louvru a posléze v Saint-Germain nevycházely královské zámky z údivu, že vidí ve svých zdech tolik mládí se zpěvy, tanci, hrami a neustávajícím smíchem.

Vzpomínám, jak se celý jeden večer vesele povídalo o příhodě, kteráž se odehrála během odpoledne v saint-germainském lese. Když král lovil s ptákem na zápěstí, vyběhla k němu místní mlynářka podle jeho oblečení je považovala za prostého sokolníka - a obvinila jej, že jí ukradl slepici. Ludvík ji ani zdaleka nevyvedl z omylu, nedal se poznat a bavil se tím, že se s ní o tom hádal, oslovuje ji "milá kmotro", a nakonec jí dal nějaké drobné mince. Mladí princové se tím nadmíru bavili, ale dobře jsem viděl, že veteráni jako Vitry byli touto drobnou scénkou dojatai téměř k slzám, protože jim připomínala dobrosrdečnost předešlého století, zatímco Ludvík byl na veřejnosti obvykle tak vážný a mlčenlivý. Pravda, po perfezione svého manželství se změnil, získal víc elánu, sebedůvěry a chuti do života, což až do té doby nedával najevo. Všiml jsem si také, že mnohem méně koktá.

Radostná nálada dvora se od základu změnila v momentě, kdy se rozneslo, že královna matka uprchla z Blois. Zprávu přinesl již v pět hodin královský kurýr, kterýž dorazil z Paříže až do Saint-Germain tryskem s popuštěnou uzdou, byl promodralý zimou a nohy měl tak ztuhlé, že byl stěží schopen pokleknout před králem. Mluvil chraplavým hlasem, příliš nahlas na to, co měl říci, takže ho všichni slyšeli.

Hra, tance a veselé úsměvy okamžitě pohasly. Rozjaření bylo vystřídáno zděšením. Zavládly rozpaky, úzkost, stísněné mlčení a postranní pohledy. Ba co lepšího, tlačili se kolem Ludvíka a žádali, aby je propustil. Takže Ludvík dal nakonec vrchním ceremoniářem oznámit, že kdo chce, může odejít. Všichni se vrhli k odjezdu do Paříže a na zámeckém nádvoří došlo v několika minutách k nepřehlednému zmatku koní, kočárů a kočích, kteřížto kleli praskající biči, aby se z té zácpy vymotali. Králi po boku zůstali pouze jeho dvě sestry, princí Savojské a královna, jež měla tváře ztrhané smutkem a obavami při představě, že by se královna matka mohla znovu objevit v Louvru a při každé příležitosti ji ponižovat, jak to dělávala v dobách, kdy byla u moci.

Ve zmateném exodu dvořanů bylo cosi směšného a zároveň ubohého. Byli byste řekli, že z pekel vylézá obryně, aby je všechny sežrala, takže se před jejími zuby utíkají skrýt za zdi hlavního města.

Jen dvůr odjel, král se s neproniknutelnou tváří uchýlil k panu z Luynes, kde zůstal téměř hodinu v důvěrném rozhovoru se svým favoritem. V šest hodin se potom vrátil do svých komnat, a aniž komukoli cokoli řekl nebo projevil sebemenší vzrušení, zůstal dobrou hodinu nad svým talířem, tak mu po ranním lovu vytrávilo. Pak vypil svůj obvyklý bylinkový čaj, v půl deváté ulehl, ihned usnul spánkem spravedlivých a spal deset hodin v jednom kuse; probudil se teprve v šest hodin následujícího rána. V půl osmé odjel ze Saint-Germain v kočáře, který přímo letěl, neb dráhu do Paříže a do Louvru urazil za méně než dvě hodiny. Konečně v deset hodin se Ludvík odebral do královské rady, která se sešla na jeho příkaz a očekávala jej v knižním kabinetu.

Byl jsem tomu rokování přítomen a po deseti minutách jsem jasně poznal, jak jsou na tom obě zúčastněné strany: strana chtějící vyjednávat a ta, která chce válku.

Zaznamenal jsem však, že ti, kdož chtěli vyjednávat, pro vyjednávání nebyli ze stejných důvodů: Luynes proto, že byl bázlivec. Ministři Sillery a jeho syn Puisieux proto, že ve válečném tažení neměli co získat; Jeannin, vrchní správce financí, protože byl starý a chorý, protivila se mu dobrodružství a bál se, že boj vyprázdní státní pokladnu. Kardinálové (Retz a La Rochefoucauld) proto, že královna matka byla z habsburského rodu a jako oni ultramontánní, a tak chtěli zachránit její postavení.

Velmoži se zase přikláněli spíše k válce, protože zacházet se zbraněmi bylo jejich řemeslem a protože nenáviděli Épernona - povýšence, který bídnými prostředky, jež jsou známy, vyšplhal až do stavu pára -, a také se domnívali, že pokud by rebelie měla úspěch, dostal by se tuze vysoko nad ně.

Nakloněn k pravé straně svého stolce, ramena zdvižená, klobouk hluboko naražený a prsty spletené pod bradou naslouchal Ludvík jedněm i druhým, aniž zasahoval jinak než tím, že dbal na pořadí debatujících a uděloval jednomu každému slovo. Když rádci vyjádřili svůj názor, Ludvík nedal hlasovat, jakž obyčejně dělával. S obvyklou stručností

dal na vědomí své rozhodnutí: vyzbrojí se a potáhne proti vévodovi z Épernonu. Nicméně než se vojsko shromáždí, bude s matkou vyjednávat.

Sotva jsem se vrátil do svého příbytku v Louvru, abych tam zhltl svačinu, zaklepal někdo u dveří. La Barge běžel otevřít a musím zde dosvědčit, že i když moje páže bylo tuze pěkné, abbé Fogacer, jehož vpustilo dovnitř, mu nevěnoval jediný pohled. Od té doby, co plul ve vysokých vodách církevních, vyléčil se dokonale - dvojí úspěch! - jak ze svého neznabožství, tak ze sodomie.

Moje spanilá čtenářka si možná vzpomíná, že Fogacer, lékař a důvěrník kardinála Du Perrona, se po smrti tohoto preláta stal jakýmsi tajemníkem in partibus papežského nuncia, zajišťuje tak tuze užitečné spojení - užitečné pochopitelně pro církev - mezi nunciem a otcem Arnouxem, královým zpovědníkem.

"Pane hrabě," řekl s pokorou, jež se sama sobě vysmívala, "uctivě vás zdravím, a třebaže jsem v této době knězem a nepatřím k žebravému řádu, byl byste tak laskav a dopřál mi kousek kůrky, neb mám hlad jako vlk?"

Při těch slovech naklonil ke mně své pavoučí tělo samá ruka samá přehnaně velká noha a zdvihl nad oříškově hnědýma očima d'ábelské obloučky obočí. Zatímco mluvil, zaznamenal jsem, že ani jeho bílé vlasy - býval otcovým kolegou na studiích v Montpellieru - mu nestihly dodat úctyhodného zjevu.

"Pane abbé," odpověděl jsem, "posadte se a já se s vámi s radostí podělím o svou krmi."

"Neskonale díky, pane hrabě, jaká radost žebrat, když jste si takřka jist, že budete podarován. Jen se podívejte na našeho velkého kapucína otce Josefa: kdo by v tomto království odmítl kousek chleba tomu ubohému bosému?"

"Vy toho svatého muže nemáte rád?"

"Právě naopak! Je vznešenou okrasou naší církve."

"Líbí se mi to ,naší', pane abbé!"

"Pro mne je ,naší' teprve odnedávna, to je pravda. Než nedá se říci totéž i o vašem panu otci, pozdním konvertitovi? A kde je jaká zásluha v tom, narodit se rovnou - jako vy - v lůně té pravé církve, a netápat jako my kolem dokola?"

"Tápat je dobře řečeno, než pijte, pane abbé, prosím, pijte! Vašemu poháru se stýská."

"Vždyť piji! To burgundské není nejhorší!"

"Dám vám tedy doručit několik lahví."

"Tu nabídku přijímám zcela bez okolků."

"Pane abbé, přiznám se, že jsem zžírán zvědavostí: copak jste dělal v takové blízkosti královské rady v Louvru?"

"Natahoval jsem uši."

"A co ty uši tu i onde zaslechly?"

"Dosti věcí, abych došel k přesvědčení, že náš mladý král má sám o sobě víc politické moudrosti než všichni jeho ministři dohromady."

"To jest?"

"To jest, že pokud jde o matku, byť matku z nejhorších, nechce, aby ho pokládali za nehodného syna, tedy vyjednává. Než z pozice síly a se zbraní v ruce. Nicméně věc není zdaleka vyřešena. Vidím v ní jednu vážnou potíž."

"Jakou?"

"S kým vyjednávat?"

"Přece s královnou matkou!"

"S tím prázdným mozečkem! S furií, kteráž začne řvát, jakmile se jí protřečí? Fidonc!"

"S Épernonem!"

"S tím hanebným vévodou, jenž právě králi provedl tu pověstnou ničemnost?"

"Tak s abbé Ruccellaie? Říká se, že má tuze dobré oko u královny matky."

"S Ruccellaie! V italské camerii, kteráž obklopuje královnou matku, je ze všech nejhorší! Zmatkář, intrikán, nestoudník nejnižšího řádu! A k tomu ten největší ješita, jakého kdy země nosila. Navíc Épernon a Ruccellai se nenávidí! Když jeden řekne čehý, druhý řekne hot. A královna matka pak neví, co si myslet. Opakuji: s kým za těchto podmínek vyjednávat?"

Na to jsem mlčel, pociťuje opět jednou, že čím víc je nějaká otázka odůvodněna rozumově, tím složitější je správně na ni odpovědět. Téhož večera, když jsem stoloval s otcem a La Suriem, připomněl jsem v hovoru, co říkal Fogacer o arcivážné potíži s vyjednáváním.

"V tom se nemýlí. Vyjednávat by se mělo s královnou matkou," mínil otec. "Leč jednat s ní je nejsvízelnější, neb u této ženy nedostatek rozumu dosahuje nezměrných výšek. A to, co si přeje, by se nemohlo stát předmětem vyjednávání."

"A co si přeje?"

"V hloubi duše? To je tuze jednoduché: vrátit se do Louvru, znovu převzít všechnu moc regentství, zakázat synovi přístup do rady, rozházet v extravagantních výdajích, co zbývá z pokladu v Bastile, a ponižovat malou královnou, kdykoli k tomu bude mít příležitost."

"A co Épernon?"

"Épernon je muž převelice do sebe uzavřený, nemyslí než na sebe a je hnán pouze nesmírným zájmem o svou osobu. Zkrátka a dobře kdyby se vyjednávalo s ním, začal by žádosti o kupy zlata a o zvýšení své již tak dosti vysoké apanáže, do níž spadá na východě místodržitelství Met a na západě dvě bohaté provincie kolem měst Saintes a Angoulême. Krom toho, poněvadž je vztahovačný a jednání s ním plné úskalí, je tím nejméně vhodným mužem, který by se s královnou matkou shodl a který by ji mínil."

"Fogacer mne překvapil," podotkl jsem. "Říká Épernonovi ,bezectný vévoda'. Víte proč?"

Nevypadalo to, že by se otci nějak zvlášť chtělo na tuto otázku odpovídat. La Surie, který při našich rozhovorech nerad ustupoval do pozadí, se chopil příležitosti a pravil:

"To on nikdy neřekne. Než ve skutečnosti mu vytyká, že své vévodství ulovil v loži Jindřicha Třetího."

Zůstal jsem s otevřenou pusou.

"A právě Fogacer vyslovuje tuhle výtku? To se mi snad zdá! Břevno se vysmívá mrvě! Nemocnice se chechtá milosrdenství!"

"To jste uhodil vedle," opravil mne La Surie. "Pro Fogacera není vévoda poctivým, skutečným sodomitou, hřešícím jen svými instinkty a přirozeným sklonem, leč nízkým podvodníkem, kterýž je sodomitou pouze z vypočítavosti a ctižádostivosti."

"Ať už tak či onak," připomněl otec, "my máme vážnější důvody k nelásce vůči Épernonovi. Viděl jsem na vlastní oči, jak zradil přísahu věrnosti Jindřichu Čtvrtému, kterouž na něm vymámil Jindřich Třetí na smrtelném loži. Zradil ji dříve než za hodinu poté, co ji odpřisáhl, utekl s vojskem, jež shromáždil pro svého pána, a donutil tím našeho Jindřicha, připraveného jeho vinou o čtvrtinu své armády, aby ukončil obléhání Paříže. Jakkoli to byla hnusná věrolomnost, která prodloužila válku o několik roků a málem se stala osudnou pro království, není pravděpodobně jediná, již máme právo Épernonovi vytýkat. Než o tom už neřeknu ani slovo."*

Příštího dne večer dal se mne Déagéant prostřednictvím svého sluhy zeptat, mohu-li ho přijmout v deset hodin po večeri. Ihned jsem souhlasil, tuze zvědavý, co mi chce říci, neb od našeho rozhovoru na velkém schodišti v dubnu 1618 - byl tomu již rok - neměl jsem příležitost potkat se s ním takto beze svědků.

Déagéant, kterýž se zúčastnil po boku krále spiknutí proti Concinimu, neměl se moc čím chlubit co do vzhledu, a ještě méně co do chování, leč jak statečnosti, tak ducha měl s dostatek. Zaklepal na mé dveře přesně v deset hodin, a jelikož to nebyl muž ztrácející čas obřadnostmi, jakmile se usadil v křesle, jež jsem mu nabídl, přistoupil k jádru věci.

"Pane hrabě," řekl, "požádám vás o tuze důležitou službu."

Pokládal jsem tento začátek za poněkud strohý, neboť Déagéant mne neviděl ani se nesnažil se mnou vidět již celý rok, vlastně od našeho rozhovoru na stupních velkého schodiště. A zničehonic když mne potřebuje, ani v nejmenším se neomluví, že mě přehlížel, a žádá mne, a jakým tónem!, abych mu prokázal tuze důležitou službu.

Déagéant, člen rady a správce financí, jehož král spíše ctěl než miloval, udělal si ve velmi krátkém čase v královské radě hodně nepřátel. Obě šlechty zastoupené v tomto ctihodném sboru, šlechta vojenská a šlechta úřednická, jej považovaly za člověka hrubě arogantního: u člověka neurozeného, jenž nebyl ani z úřednického rodu, jevíla se arogance nesnesitelnou. Déagéant měl totiž to neštěstí, že neměl otce, kterýž by byl ušel za něj nebo před ním polovinu cesty, vyšvihnuv se z neurozence do úřednické šlechty. Odrazový to můstek, z něhož by se byl jeho syn mohl povznést až k nejvyšším místům, jichž mohl dosáhnout a jichž, hádám, nikdy nedosáhne, protože neměl rodiče, kteříž by byli otesali jeho způsoby a zjemnili jeho vystupování.

Pokud jde o mne, přestože jsem byl trochu dotčen nezdvořilostí jeho úvodu, byl jsem příliš a již odedávna nakloněn zacházet s každým bláznem podle jeho bláznovství, než abych mu to zazlival nebo jej stroze odbyl.

"Pane, jde-li o službu králi, jsem vám k dispozici," odpověděl jsem.

"Jde samozřejmě o službu králi," pokračoval Déagéant a tvářil se, jako by mi uděloval lekci. "Je to jednoduchá věc.

Chtěl bych, abyste požádal Ludvíka, aby přijal otce Josefa."

"Smím se vás zeptat, pane, čemu má toto setkání sloužit?"

"Chceme, a otec Josef s tím souhlasí, aby krále přesvědčil, že má povolát zpátky z exilu Richelieua a dosadit ho zpět na místo, z něhož jsme ho před rokem stáhli, chci říci ke královně."

"Než nebylo by, pane, na vás a na panu z Luynes, uvést otce Josefa ke králi?"

"Kde že, to není možné. To my jsme před rokem králi poradili, aby Richelieua vzdálil od královny matky a držel ho pod dozorem nejdříve v jeho biskupství a potom v Avignonu. Nemůžeme vypadat, že měníme své rozhodnutí, dělající nyní pravý opak toho, co bylo tehdy naším stanoviskem."

"Pane, změnit názor není žádný zločin."

"Ovšem, tím spíše, pane hrabě, že jsme se nezměnili my!" řekl Déagéant. "To okolnosti jsou zcela jiné."

"Jak to jiné?"

"Richelieu, kterýž před rokem získal velký vliv na královnu matku, radil jí tak uvážlivě k moudrosti a umírněnosti vůči králi, že jsme se mohli obávat, aby král nakonec matku nepovolal zpět do Louvru."

"A vy jste ten návrat královny matky do Louvru nechtěli za žádnou cenu?"

"Za žádnou cenu."

"Mohu se vás zeptat proč?"

"Zdá se mi, že jsem vám to řekl: raději bych se zničil, než bych tento návrat připustil. Protože královna matka by si vynutila vstup Richelieua do královské rady a Richelieu by tam vzhledem k svým schopnostem měl takový a tak velký vliv, že by to bylo Luynesovi notně vadilo. A mně rovněž."

"Pokud jsem to dobře pochopil, dnes se již návratu královny matky do Paříže nebojíte?"

"To ne, po jejím útěku a rebelii se stal naprosto nemožným."

"Obávali jste se návratu královny matky do Paříže, leč v důsledku její rebelie a útěku se ho již neobáváte. Nic tedy neriskujete, když k ní posíláte Richelieua zpátky."

"Přesně tak."

"Jak si vysvětlujete ten Richelieuův pozoruhodný vliv na Marii Medicejskou?"

"Vysvětlení je nade vše jasné," odpověděl Déagéant svým kategorickým způsobem. "Je to zamilovanost."

"Pane, snad nechcete říci..."

"Ale ne, kdeže!" přerušil mne. "Nic takového netvrdím. Po této stránce je královna matka tak chladná, že jí nedělalo žádné potíže být za života Jindřicha Čtvrtého věrnou manželkou a po jeho smrti cudnou vdovou. Avšak to, že ji jen nepatrně přitahují muži, neznamená ještě, že přestává být ženou. Je ráda, když je milována, a Richelieu je natolik prohnáný, že jí vzdychal u nohou jako zamilovaný kocour, on, jehož jedinou láskou je moc."

"Je to jisté?" otázal jsem se zdvíhaje obočí.

"Pochybujete o tom?" odpověděl Déagéant takřka uraženě. "Zachytili jsme dopis, jež Richelieu napsal z Avignonu královně matce do Blois. Řekl byste dopis milence oplakávajícího nepřítomnost milenky. To vše ve vyumělkovaném stylu Astrey,* který mi není nijak po chuti, jak si dovedete představit."

Vskutku jsem si nedovedl představit Déagéanta vyznávajícího dvorně lásku krásce u nohou a též jsem si nedovedl představit, jak mu z úst vycházejí perly a květnatá slovíčka.

"Věřím vám," ujistil jsem ho, "ačkoli je to udivující u preláta jeho důstojenství, tím spíše, že adresátka tolika vzdechů není z nejpříjemnějších."

"Myslíte, že mu to vadí?" řekl Déagéant s pokrčením ramen. "Jenom abyste se nemýlil! Quello é un gran commediante.** Dvořil by se krávkě, kdyby věřil, že se přes ni dostane k moci."

Jelikož se jednalo o matku krále, shledal jsem to srovnání neslušným, a než bych se mu usmál, raději jsem se vrátil k věci.

"Pane, než podniknu kroky, o něž mne žádáte, rád bych si krátce pohovořil s otcem Josefem."

"Ten požadavek je zcela přirozený a vyhovím mu okamžitě," odpověděl Déagéant. "Otec Josef je v mém příbytku v Louvru. Ihned se tam vrátím a pošlu vám ho."

Déagéant vstal s rychlostí vymrštěného pera, potom se rozloučil tou nejkratší úklonou hlavy a nejstručnějším poděkováním odešel, zanechávaje mne ohromeného tak chabou zdvořilostí.

Leč moje ohromení trvalo jen krátce, tak palčivá byla moje zvědavost pohovořit si z očí do očí s otcem Josefem, kterýž se dal poznat králi a křesťanstvu dlouho předtím, než začal hrát Richelieuovi po boku roli, jež je nám známa. Když jsem o tom přemýšlel později, ono zasáhnutí u krále, jehož se ujal s Luynesovým požehnáním, se mi jevilo jako první akt jeho dlouhého, plodného spojení s luconským biskupem.

Tady ho tedy máte, spanilá čtenářko, toho slavného otce Josefa, v mém salonku osvětleném dvěma svícní, v nichž ze zjemnělosti, již by on shledal hříšnou, pokud by si toho všiml, zapalují voňavé svíčky. Usadí své hýždě, jež se mi pod sutanou zdají hubené, pokorně na okraj křesla, jehož damašek se díví kontaktu s hrubostí kutny. Jeho pelerína s kapucí, lépe řečeno jeho kapuce (delší, špičatější a spadající níž na záda než kapuce františkánů - čímž dává najevo, že je kapucín a lpí na přísněm slibu chudoby, z něhož by se dnes přemnozí františkáni rádi vyvlekli), tedy jeho kapuce mu pokrývá celou hlavu, představuji si ji dohola oholenou, a nechává volně pouze jeho mimořádně třípytlivé oči a vyzábly, hlubokými vráskami zbrzděný obličej porostlý rozježeným plnovousem, kde sůl vede nad pepřem. Své tělo, tu "bezecnou" věc, otec Josef zredukoval na minimální dimenze a ponechal si z něj právě jen to, co potřebuje, aby zajistil jednáním a slovem službu Bohu. Zatímco si sedá, cítím, že z něj vychází onen zvláštní mnišský odér, jež zbožňoval Jindřich III. (což Jacquesovi Clémentovi usnadnilo přístup k němu i vraždu bodnou ranou do břicha). Nevím, co tento pach vytváří, snad prostě jen vychází z hrubého sukna kutny, leč někteří tvrdí, že pochází také z poustevnického života, jaký vedou řeholníci, a že se skládá ze zdrženlivosti, půstů a modliteb. .

Spanilá čtenářko, kéž vám to konečně povím: se svou kapucí, kutnou a sandály byl otec Josef samým obrazem bíd, avšak neměl v sobě vskutku nic z hulváta, jakým byl Déagéant. Jeho vystupování a způsoby byly dokonale zdvořilé, a ne bez příčiny. Nepocházel z neurozeného rodu jako správce financí, leč z úřednictva, a jakého! Toho nejvyššího a nejlépe zaopatřeného úřadu, hodnostmi a penězi, s palácem v Paříži a zámekem v Tremblay-sur-Mauldre (jehož jméno ostatně nosil), bylat' to rodina parlamentních hodnostářů a jeho otec, než byl králem jmenován velvyslancem v Benátkách, byl předsedou sněmovního soudu.

Chudoba otce Josefa byla tedy volbou, ne stavem jako chudoba mých poddaných. Jeho příslušnost k nejhudšímu řádu byla posláním a jeho boj proti kacířství takřka fanatickou obranou katolické církve. Věděl jsem, že tento jemný, skromný kapucín, který zdvořile čekal, až ho oslovím, se rval celé roky za to, aby byla ještě v sedmáctém století uspořádána křížácká výprava, jež by ohněm a mečem vymazala z povrchu zemského Turky a věnovala Cařihrad vévodovi z Nevers.

Papež s tím dobrodružstvím souhlasil, aniž přispěl penězi či vojáky, leč když bylo vyzváno Španělsko, odmítlo, a celý záměr začal usychat jako strom a seschlé listy padaly otcí Josefovi na srdce. Byl konec vizionářských snů, v nichž se viděl, jak se s křížem v ruce brodí v čele Kristových vojáků "mořem krve". Spanilá čtenářko, ten obraz jsem si nevymyslel. Je od otce Josefa z jeho zcela nepoetické básně o křížácké výpravě proti Turkům, již tehdy sepsal a dal jí název Turkyáda; když si ji přečetl La Surie, nazval ji Turkamord, tolik Turků tam bylo pobito, alespoň na papíře.

"Otče," začal jsem, "pokud jsem pochopil, co mi řekl pan Déagéant, máte v úmyslu požádat Jeho Veličenstvo, aby ukončilo Richelieuův exil a dovolilo mu odebrat se do Angoulému pomáhat královně matce moudrými radami."

"Tak jest, pane hrabě," odpověděl otec Josef mým hlasem, "právě o to tu jde a byl bych vám nanejvýš zavázán, kdybyste uznal za vhodné poprosit Jeho Veličenstvo, aby mne přijalo."

"Otče, mohu vám předtím položit několik otázek?"

"Rád je zodpovím," řekl, pokorně skláněje hlavu, což způsobilo, že takřka celá, kromě chomáče vousů, zmizela v jeho kapuci.

"Odkud znáte Richelieuu?"

"Och to už je dávno!" řekl a zdvihl přitom obě ruce, které se mi zdály bílé, jemné a pěstěné, jedním slovem nikoli jako ruce, jež bych byl čekal, že se vynoří z rukávů jeho hrubé kutny. "Setkal jsem se s ním v roce 1611, je tomu právě osm let, když byl teprve krátce biskupem v Luconu. Sám jsem byl abbé v opatství Roches, a když jsem po homilii vyslechl z kazatelny vynikající kázání jednoho z farářů opatství, dozvěděl jsem se od toho kněze, že je převzal z rukopisu, který mu dal k přepsání mladý Luconský biskup a který měl titul Poučení křesťana. Přečetl jsem si ten rukopis a jeho učení se mi jevilo tak vážné a jasné, že jsem byl unešen a neustal jsem v úsilí, dokud jsem se nesetkal s autorem. Ach! Pan hrabě! To bylo nezapomenutelné setkání! Šíře jeho vědění, síla jeho myšlenky a hloubka jeho názorů mne ohromily nade vše

očekávání. V té chvíli, přestože bylo dvanáct let mladší než já, považoval jsem ho již za svého učitele."

"Bylo to v té chvíli, co jste opustil svůj záměr křížové výpravy proti Turkům?" otázal jsem se.

"Ale kdeže, nikoli," odpověděl otec Josef, "toto rozhodnutí padlo mnohem později, v červnu 1617 po pobytu v Madridu, kterýž byl pro mne strašným zklamáním. Platili mi tam mlhou šalebných slov, než za tou mlhou jsem nemohl nepostřehnout skličující pravdu: španělský král, zrádce svého poslání katolického prince, dalek touhy osvobodit Řecko od tureckého jha, neměl v hlavě než jeden záměr: podrobit si Evropu. Tehdy jsem pojal ke španělskému králi a celému Španělsku veliké pohrdání. Vrátil jsem se do Francie a obdržel audienci u Jeho Veličenstva. Vyslechl mne s největším zájmem, než co mohlo bez Španělska? Ludvík byl tak mladý, jeho moc ještě neupevněna, poklad Bastily rozházen a velmoži nečekali než na příležitost, aby se proti němu vzbouřili: Ludvík mne nicméně vyslechl a v té době jsem zažil zadostiučinění, tentokrát velikolepé. Ze svého poloexilu v Blois, kde pracoval na smíření královny matky a krále, mi napsal Richelieu a žádal mne o pomoc a o ochranu. O mou ochranu, pane hrabě! Slyšel jste to? Tento příkladný křesťan, tento ušlechtilý duch, to světlo naší doby žádalo mne, ubohého kapucína, o ochranu! Můžeme kdy zažít chvályhodnější pokoru?"

V tom okamžiku mne napadlo, že nejpokornější z nich dvou určitě nebyl ten, koho měl otec Josef na mysli.

Nepochyboval jsem, že pokud šlo o kapucína, byl to jeden z nejpronikavějších duchů, než tam, kde se dal unést šlechtností a zápalem, se mu kalil zrak, nic nerozlišoval. Jasnozřivý i slepý opájel se vizemi znovusjednoceného křesťanstva, leč v naivní čistotě své víry neviděl hrůzu zmasakrovaného lidu. V Richelieuovi právem postřehl obrovské vlohy. Nerozpoznal cynismus, s nímž se biskup, mající na mysli pouze vlastní vzestup, zaprodal hanebnému Concinimu, ani prohnatost, s níž sloužil královně matce jedině proto, aby nakonec získal přízeň jejího syna.

"Chápu-li dobře, otče, vašim úmyslem dnes je napomoci osudu Richelieua, tak jako jste před rokem 1617 pomáhal vévodovi z Nevers založit velké království v Turecku."

"Ale kdeže, nikoli!" zvolal zapáleně otec Josef. "Vévoda z Nevers je nesporně mým přítelem, leč mým hlavním a prvořadým cílem nebylo posadit jej na byzantský trůn, nýbrž očistit zem od kacířského národa! Stejně tak bych řekl, že miluji a obdivuji Luconského biskupa víc než kohokoli na světě, avšak tím, že prokáži službu jemu, chci sloužit králi a království."

"Myslíte si tedy, že Richelieu by byl králi prospěšnější, kdyby osvitil královnu matku během současných jednání, než kdyby zůstal v exilu v Avignonu?"

"Určitě," pokračoval otec Josef. "Dvůr královny matky v Angoulému není než nanejvýš dvorem bláznů. Jsou to jen ubohé mozečky a maličké ambice ve službách ženy, jež se rozptyluje a utápí ve výstřednostech. Aby dojednal mír, Ludvík k ní vyslal pana z Béthune, kterýž je obratným diplomatem, a otce Bérulla, což je světec. Narážejí ovšem na šíleně neuvážené požadavky. Víte, co od nich královna matka vyžadovala jako předběžnou podmínku jakéhokoli vyjednávání? Necht' Ludvík rozpustí vojsko, jež postavil, aby jí zkontroloval! Dovedete si představit větší absurditu? Když už je v tom, proč by nevyžadovala, aby se pro ni zřídilo nové regentství?"

Usmál jsem se té ironické otázce, neb mi připomněla, co téhož dne ráno řekl můj otec o tom, co si královna matka přeje "v hloubi duše".

"Dokonce ještě horší je," dodal otec Josef, "že poté co napsala králi a jeho ministrům uplakané, pichlavé a požadovačné dopisy, měla tu drzost je zveřejnit a brát tím za svědky svých rozmrštěk se synem královny vlastní poddané. Ani král, ani ministři pochopitelně neodpověděli, a pokud jde o královnu matku, ta si dokonce ani neuvědomila, že přilévá olej do ohně a že ten olej nemůže než ztížit jednání, kteréž ostatně protahovala, nechápajíc, že čím víc se královské vojsko blíží k Angoulému, tím nevýhodnější bude její pozice při vyjednávání."

"Je možné, že počítá s vévodou Épernonem, vždyť ten má ve městě vojsko."

"Leč on je má, jen aby je nepoužil, a hlavně aby je nepoužil proti královské armádě! Jen co tato armáda trochu pevněji sevře Angoulême v obklíčení, můžete si být jist, že Épernon tu svou stáhne, jako ji stáhl z tábora v Saint-Cloud, když zemřel Jindřich Třetí. Načež uteče s ocasem mezi nohama a skryje se ve svém věrném městě Metách."

Tentokrát mne otec Josef udivil. Mystik, vizionář, křížák utopické křížácké výpravy zničehonic přenechal místo muži stojícímu oběma nohama pevně na zemi, přesně informovanému o jedné i o druhé a pohledy na události a lidi pronikavým pohledem. Nepovažoval jsem tudíž za užitečné klást otci Josefovi další otázky, byť jsem si jist, že jeho intervence u Jeho Veličenstva nemůže než prospět zájmům království. A po několika poklonách, jak vyžadovaly zvyklosti, do nichž jsem však vložil upřímnou úctu, poslal jsem ho zpět k Déagéantovi se slibem, že hned příštího dne ráno požádám krále, aby jej přijal.

Co vyplynulo z rozhovoru mezi mnichem a králem, čtenář ví. Ludvík málem považoval otce Josefa za anděla, jehož mu seslalo nebe, aby svítil na jeho cestu. Aniž se poradil s ministry nebo radou, rozhodl se v jediném okamžiku. Jeho prvním popudem bylo vyslat k Richelieuovi samého otce Josefa, aby mu oznámil jeho vůli. Než kapucín mu připomněl, že podle pravidel svého řádu nesmí cestovat ani na mule, ani na koni, tím méně v kočáře, nýbrž musí pěšky. A jelikož cesta z Paříže do Avignonu je dlouhá, Jeho Veličenstvo by ztratilo nekonečně času. Ludvík tedy rozhodl, že tam vyšle staršího bratra otce Josefa, pana z Tremblay, kterýž vedl světský život a vedl si v něm ostatně dobře, nicméně souhlasil, že co nejrychleji předá luconskému biskupovi královský příkaz, jenž měl plně uspokojit přání adresáta, neboť z jeho hrudi sňal kámen, který ho dusil.

Konečně nastal konec jeho exilu! Měl se bez meškání vrátit do Francie, připojit se ke královně matce v Angoulému a pomáhat jí svými rozváznými radami. Hned den poté, co dostal onen blahověčený rozkaz, a přestože bylo plno sněhu a vládla neobyčejná zima, Richelieu odjel osmého března z Avignonu poštovním dostavníkem a do Angoulému dorazil dvacátého sedmého.

Co se odehrálo mezi dvacátým sedmým březnem a dvanáctým květnem - datem, kdy byla v Angoulému uzavřena mezi matkou a synem dohoda nazvaná podle onoho města -, pochopil jsem zčásti z toho, co mi o tom vyprávěl pan z

Tremblay, a zčásti z toho, čeho jsem byl sám svědkem. Král mne totiž přidělil kardinálu La Rochefoucauldovi, když v hodině dvanácté - Richelieu již vykonal obrovskou práci - Jeho Veličenstvo rozhodlo vyslat na místo kardinála, aby v poslední fázi pomohl otci Bérullově a panu z Béthune, kteříž se již déle než měsíc trpělivě a usilovně snažili dohodnout s královnou matkou na rozumných podmínkách. Jediným důvodem, proč jsem kardinála doprovázel (plnilo mne to neskonalým nadšením, neboť jsem se měl dostat do středu událostí), bylo, že kardinál neznal řeč Dantovu, a protože já ji znal, mohl jsem mu být užitečný tím, že bych prohlédl a možná překazil poslední schválně vyvolané neshody italské camerilly, jež obklopovala královnou matku.

Kardinál, jemuž bylo kolem šedesátky, když podnikl tuto cestu za neobyčejné zimy, aniž si sebemeně stěžoval, projevoval vůči mně celou dobu, co jsem byl s ním, dobrotu odpovídající zcela určitě vlídnosti jeho povahy, leč taktéž zprávám, kteréž mu o mně podal mladý hrabě La Rochefoucauld, s nímž jsem měl častou příležitost se vídat, neb byl vrchním mistrem královského šatníku. Hrabě, živý, veselý a půvabný, pocházel z velmi starého rodu, kterýž se vyznačoval - mezi jinými chvályhodnými vlastnostmi - velkou zbožností, neb mezi jedenáctým a šestnáctým stoletím dal království ne méně než šest biskupů. Nicméně La Rochefoucauldové neunikli, jako tolik jiných rodů, otřesům a roztržkám způsobeným náboženskými válkami. Kardinál - tehdy ještě této hodnosti nedosáhl - zůstal v lůně katolické církve. Než třetí hrabě La Rochefoucauld se stal hugenotem; ta volba se ukázala osudnou, neb byl nebožák zrádně a nemilosrdně usmrčen při masakru na svatého Bartoloměje. Jeho vnuk František V., můj druh a přítel, utužil rodinu přestoupením ke katolictví, a jak bylo lze očekávat, projevil se právě tak pozoruhodný ve své věrnosti panovníkovi, jako byl jeho strýc věrný církvi, prokazuje jí velké služby, zvláště tím, jak se zapojil do reformy mnišských řádů. Ludvík měl stejně rád strýce i synovce, a ačkoli hrabě byl po pravdě řečeno velmi milých vlastností, nebylo to uznání těchto vlastností, leč odměna za statečnost rodiny, jež vedla Ludvíka k tomu, aby v roce 1622 povýšil hrabství La Rochefoucauldů na pairství a vévodství.

Richelieu dorazil do Angoulему sedmadvacátého března. Jelikož tamějším guvernérem byl Épermon, ohlásil se nejdříve u něho a Épermon jej uvítal s tím přísnější a obřadnější zdvořilostí, že pouze překrývala velmi chladné přijetí. Zahrnul ho poklonami, z nichž nemyslí vážně ani polovinu, ba ani čtvrtinu, a zavedl jej do komnat královniných, než ta jej nemohla okamžitě přijmout, protože měla poradu. Takže Richelieu musel sedět v předpokojí. Učinil tak s důvěřivou, jasnou tváří, dobře věda, že ho nepochybně špehují, neb všechny skupiny tohoto malého dvora se okamžitě spojily proti němu, tolik se obávaly jeho geniálních schopností.

Jediná osoba, kteráž mu ukázala vlídnou tvář - a jejíž tvář svou vlídnost nepředstírala -, byla paní z Guercheville, vládnoucí dvorním dámám královny matky; čtenář se možná upamatuje, jak mě kdysi pokárala, že jsem příliš dlouho a příliš zblízka mluvil se slečnou z Fonlebonu.

Richelieu zastavil svůj kočár míli před Angoulemem, trochu se před audiencí u královny upravil a převlékl do neposkvrněné fialové sutany. Kdyby někdo chtěl být trochu kritický, mohl si povšimnout, že Richelieuův nos je kapánek dlouhý a v horní části má hrbolek, takže vypadá jako orlí nos. Ve skutečnosti orlí nebyl, neb za hrbolek pokračoval dál zcela rovně, alespoň viděn z určitých úhlů. Proč se však zdržovat s nepravděpodobností toho nosu, ostatně mužnou a výraznou, když měl člověk před sebou biskupovy černé, pronikavé a jiskrné oči?

Jeho hlavní, nebo alespoň největší užitek mu přinášející a nejtrvalejší kouzlo spočívalo totiž, jak to tak dobře vyjádřil otec Josef, v síle, šíři a pohotovosti jeho ducha.

Jakmile vyvstal nějaký problém, zvládl obratem ruky všechny jeho složky a ihned je vyložil, rozlišuje jednu od druhé s dokonalou jasností. Potom metodicky vypočítal možná řešení a u každého z nich pravděpodobné dopady, leč aniž vyjevil to, jemuž dával přednost, jinak než vyššími výhodami, které jeho analýza předtím odhalila. Takto něco vnukl, aniž musel přesvědčovat, a jeho protějšek se připojil k jeho názoru, aniž měl pocit, že se podvoluje.

Richelieu toho rána budil dojem, že čekat v předpokojí je pro něj nejpřirozenější věcí na světě a že je tomu rád. Seděl v křesle s opěradly pro ruce a držení jeho těla bylo zároveň plno důstojnosti i elegance, víčka nádherných černých očí měl napůl přivřena a lehounce pohyboval rty, jako by se modlil. Ve skutečnosti se nemodlil. Opakoval si v duchu, jenž nikdy nezahálel, roli, kterouž bude hrát, a zakulacoval již slova, jež pronese při svém znovushledání s královnou matkou.

Bylo tomu takřka na den právě rok, co jej od ní odtrhli, nebo lépe řečeno co ho odtrhli od moci, již nabyt jejím prostřednictvím a jež byla jen nepatrná ve srovnání s mocí, po níž toužil. Znovu si získat královnou matku po oné dlouhé nepřítomnosti bylo tudíž první etapou opětovného vzestupu z propasti, do níž ho uvrhl exil. Takže v této chvíli, kdy se domnívali, že je pokořen tím, že musí sedět v předpokojí, tu urážku dokonce ani necítil, jak sbíral síly k úkolu, který ho čekal.

Konečně vešla paní z Guercheville. Věda, že je heroldem své paní, ne bez jistého vlivu na ni, a že mu navíc přeje, Richelieu při jejím vstupu co nejgalantněji vstal, aby ji pozdravil.

Paní z Guercheville bývala v rozbřesku mládí tuze krásná a její ctnost se stala ze dne na den právě tak pověstnou jako její krása, protože vítězně odolala nejprudším námluvám Sukničkáře. To vítězství jí vyneslo věčnou přízeň královny matky.

Čas, kterýž nahlodává všechno, poněkud nahlodal její kouzlo, z něhož zbývaly jen dosti krásné stopy, leč ona to téměř ani nevnímala, protože svatozář její příkladné ctnosti přežila půvaby, pro něž si ji vysloužila. Třebaže stárnoucí, byla tedy paní z Guercheville šťastná žena, obklopená historickou a takřka příslovečnou pověstí o své ctnosti, kterou vychutnávala každým okamžikem svého života. Ve skutečnosti nikdy neopomněla dělat na dvorské šlechtice afektovaně svůdné obličej, jen aby připoutala pozornost, již posléze s takovým potěšením odrážela, ovšem odrážela ji s nejzdvořilejším půvabem a lhostí.

"Monsignore, následujte mne, prosím. Moje paní vás očekává," řekla.

"Madame," pronesl Richelieu kráčeje po jejím boku, "jaká radost, opět vás vidět. Jste den ze dne krásnější."

"Ach monsignore," odpověděla paní z Guercheville cupitajíc mu po boku a zdvihajíc k němu hlavu, neb ji o dobrou hlavu převyšoval, "bohužel to není pravda! Vy mi lichotíte. Všichni stárnou."

"Ale kdeže, Madame, vy tomu zlému pravidlu unikáte, a třebaže vzhledem k svému stavu nemohu přísahat, ujišťuji vás, že ve vás po roce nepřítomnosti nacházím svěžest a živost, jež mne stále okouzluje."

"Já nevím, monsignore, co si myslet," pravila paní z Guercheville a začervenala se jako novicka. "Náleží opravdu k vaší sutaně, abyste se mnou takto mluvil?"

"Madame," odpověděl Richelieu s lehkým pousmáním, "pokud vás má slova lekají, беру je zpátky. Leč protože je někdo knězem, nemusí se ještě vzdát obdivu ke krásám, kteréž Stvořitel vložil do vínku mužově družce a kteréž jsou u vás tak velké a tak rozmanité, že by člověk musel být barbar či Turek, aby je nepochválil."

Tato slova, tak lichotivá, ale pronášená nicméně se zdrženlivostí náležející muži církve, způsobila paní z Guercheville tolik radosti, že jí vnikla touhu udělat biskupovi z Luconu také radost, takže zašla v důvěrném sdělení mnohem dál, než by byla učinila bez nich.

"Ach monsignore!" zvolala stržena svou přirozenou dobromyslností. "Jak dobře rozumím, když vám naslouchám, té velké účtě, v níž vás má moje paní! Jste tak laskavý a tak duchaplný! Nedovedete si představit, s jakou netrpělivostí Její Veličenstvo očekávalo listy, kteréž jste jí psal z Avignonu, a kolikrát je četla a znovu pročítala!"

Tato slova zněla Richelieuovým uším jako sladká hudba. Usoudil, že rozhovor s královnou bude podle všeho probíhat dobře, a nelitoval pozornosti, již věnoval paní z Guercheville a jež ho nic nestála, ba ještě vylepšila dobré mínění, které o něm měla.

Pokud jde o královnu matku, ta se na jeho přijetí připravila velice pečlivě. Richelieu to poznal na první pohled, jeho pronikavému zraku neuniklo, že na pravém zápěstí má diamantový náramek, který si koupila na počátku své vlády za čtyři sta tisíc liber: suma to tak přemrštěná, že ji Jindřich IV. nikdy nechtěl zaplatit, což způsobilo, že Marie Medicejská musela celé roky hradit obrovské úroky za tento dluh a byla s to jej splatit teprve po zavraždění krále, když konečně mohla sáhnout na poklad Bastily. Tento náramek, v Evropě unikátní, nenosila než při mimořádných příležitostech, a tato pro ni podle všeho mimořádnou byla.

"Madame," začal Richelieu, "stojí před vámi nejšťastnější z vašich služebníků, neboť má tu čest a štěstí znovu se s vámi vidět."

Po těch slovech poklekl na jedno koleno a políbil lem jejího roucha. Tento pozdrav byl předepsán protokolem, pokud šlo o královnu Francie, leč Richelieu do něho vložil jakýsi zápal a podržel rty na satěnu déle, než bylo obvyklé, potom vstal, sklonil hlavu a řekl vážným hlasem:

"Madame, dny, po něž jsem zůstal daleko od vás, mi připadaly jako staletí, s tak vášnivým zápalem vám toužím sloužit. Než konečně vás, Madame, vidím a nic v této chvíli se nevyrovná pocitu štěstí, které prožívám."

"Dny, kteréž připadaly jako staletí" a "nepřekonatelné štěstí služby", to jsou přesně slova lásky, jež můžeme číst v Astreji. A Richelieu jich používal naprosto beze studu, jakkoli byl cudný.

Bylo mu tehdy třicet čtyři roky a královně matce čtyřicet šest, ovšem vypadala starší, než odpovídalo jejímu věku, neb přehnaně získala na váze a oblinách postavy, protože příliš milovala dobré jídlo a odpočinek. V době jejího příjezdu do Francie oslavovali její půvaby malíři a básníci, pro něž je každá princezna krásná, a je pravda, že tehdy oslňovala statnou postavou a svěžestí, leč její tělo bylo přitažlivější než obličej; ten vzhledem k vystoupilé bradě, dědictví po Habsburcích, dlouhému, tlustému, na konci nahoru zahnutému nosu, umíněnému čelu, očím, kde duch nehořel než pomalým plamenem, a hlavně vzhledem k mrzutému výrazu nepatřil k nejpříjemnějším. Než příjemná a milující byla Marie pramálo, bez jediné slzy překonala smrt svého malého Mikuláše a bez většího pohnutí odjezd nejstarší dcery do španělského vyhnanství. Jelikož však vzhledem k své bezhlavosti byla slepá a váhavá v jednání, celý život se připoutávala postupně k osobám, které měly dostatek ducha, aby ji mohly osvětit a posvětit jí na cestu: Galigaiová, její družka z dětství, Barbin, její správce domácnosti, a Richelieu. Galigaiová zahynula na hranici, Barbina dal král zavřít do Bastily, leč Richelieu byl díky Bohu tady.

"Příteli," začala královna a těžce se svezla do křesla, "udělejte mi tu laskavost a sedněte si! Musím vám říci důležité věci."

Aniž na sobě dal co znát, Richelieu se zachvěl radostí. Královna ho nazvala "přítelem" a vybidla ho, aby se v její přítomnosti posadil, v což by byl ani ve svých snech nedoufal.

"Příteli," pokračovala královna matka, "moje rada trvala dnes ráno tak dlouho, protože se mluvilo o vás a spíše proti vám, tak dalece váš příjezd vadí. Takřka jednomyslným názorem těch pánů je, že vám nesmím dovolit, abyste mezi nimi zasedal. Trvají na tom, že jsa povolán králem, mým synem, nemůžete než hájit zájmy královny proti mým, a to že bude vaší úlohou při vyjednávání."

"Myslíte si to vy, Madame?" zeptal se Richelieu nakláněje se k ní.

"V žádném případě."

"A máte pravdu, Madame. Budte ujištěna, že bych zde nemohl být poslušen jiné vůle než té vaší. Řekněte to, prosím, zítra těm pánům a řekněte jim taktéž, že netoužím mezi nimi zasedat ani se vměšovat do záležitostí, které jsou v běhu. To oni je započali. Zdá se mi rozumné, aby je také dokončili."

Když mi později Richelieu ráčil opakovat slova tohoto rozhovoru, nebo spíše mi je diktovat pro své Paměti, shledával jsem vskrytu (aniž jsem otevřel ústa), že pro jeho začátky v Angoulemu to byl mistrovský tah. Neboť vstoupit do oné rady, kteráž vřela nesváry, intrikami a rivalitami, znamenalo mít všechny rádce proti sobě. Zůstávaje mimo stavěl se ve skutečnosti nad ně, poslušen, jak říkal s jemným předemím v hlase, "vůle královny", jež se v krátkém čase nemohla než změnit v jeho vlastní.

"Nuže, pánové," řekla královna nazítky svým rádcům, "máte, co jste chtěli. Luconský biskup nechce v nikom budit nedůvěru. Nepočítá s tím, že by zasedal mezi vámi."

Požádala Richelieu, aby na ni po skončení rady čekal ve svém pokoji, a jakmile zasedání skončilo, odebrala se tam tak rychle, jak jí její tělnatost dovolovala.

"Příteli, vaše odmítnutí zasedat v radě jim vzalo dech," pronesla trochu udýchaně. "Nikdy jsem nezažila překvapenější lidi a oni teď chtějí pravý opak toho, co chtěli včera."

"A copak, Madame?"

"Abyste zasedl mezi ně a přednesl jim svůj názor na vyjednávání."

"Nuže, Madame, půjdu, půjdu tam," pravil Richelieu s nepatrným úsměvem. "Nesmíme odhánět hříšníky, jakmile se začnou kát."

Ve skutečnosti byl příliš bystrý, aby nevyčítal past, již mu chystali. Rada doufala, že ze strachu, aby se neznelíbil Ludvíkovi, který ukončil jeho exil, neodváží se mluvit příliš odvážně v královnin prospěch a že se takto připraví o vážnost své ochránkyně.

Nejsem dalek myšlenky, že Richelieu se tuze bavil, když nazítří zaujal místo mezi členy rady a stavěl se mírným, nevinným a mlčenlivým. Neboť zpočátku dělal, že nemíni otevřít ústa, anebo odpovídal nejvýš dvěma třemi slovy, nebo také obešel otázky pokyvováním hlavy, krčením obočí a tichým nesrozumitelným mručením. Když to rada viděla, dodal jí jeho zjevný ostych odvahy a nakonec na něj šla takřka násilím, vyzývajíc ho, aby se vyslovil k probíhajícímu jednání s králem.

Tu pronesl Richelieu malý projev, jenž byl zároveň vzorem politické obratnosti a mistrovským dílem ironie, neb začal zatažením drápků a skončil pořádným škrábnutím.

"Pánové," řekl, "neznám podrobnosti těchto jednání. Také nevím, jaká tajná dorozumění může mít Její Veličenstvo královna uvnitř nebo mimo království. Prosím vás tedy, abyste neshledávali podivným, že se v té záležitosti dobře nevyznám, a odpustili mi mou upřímnost, pokud vás uráží. Než podle mého mínění a soudě podle toho mála, co vím, zdá se mi, pánové, že záležitosti Jejího Veličenstva královny by na tom byly mnohem lépe, kdyby se dělal pravý opak toho, co jste dělali. Poněvadž na jedné straně jsem četl koncepty různých dopisů, jež královna na vaši radu napsala králi a ministrům a jež jsem shledal pichlavými a tuze ostrými. A na druhé straně jsem kolem královny neviděl než velice málo lidí ve zbroji k její obraně a taktéž nevím, pracuje-li někdo na tom, získat jich víc. Podle mého názoru by bylo třeba jednat zcela opačně než dosud. Napsat dvoru uhlazený dopis na zklidnění myslí a mocně se vyzbrojit, aby byla královna v bezpečí uprostřed svých ozbrojenců."

Jak by bývalo bylo možné obvinít po těchto slovech Richelieu z měkkosti nebo dvojaké hry? Když doporučoval, aby se královna mocně vyzbrojila, věděl beztak, že tím královým zájmům nepřipravuje nižádné nebezpečí, neboť riziko, že ho uposlechnou, bylo nulové, poněvadž jediný, kdo měl sdostatek peněz, aby shromáždil vojsko, a zároveň sdostatek schopností mu velet, byl Épernon. Leč vévoda, dalek takové myšlenky, vůbec neuvažovalo tom, že by sám čelil královské armádě. Právě naopak, do krve uražen, že ostatní vévodové a páirové nezvedli ani prst, aby mu pomohli, kladl si spíše otázku, jak se z toho vyvléci, neb Jeho Veličenstvo sebralo tři armády; jedna bránila na východě jakékoli iniciativě vévody Bouillona a svírala město Mety, kde se Épernonův syn necítil tuze volně. Druhá armáda v provincii Guyenne držela na uzdě protestanty a třetí, pro Épernona nejohroživější a vedená hrabětem Schombergem, mířila k Angoulemu.

Épernon ve skutečnosti pouze předstíral neškodné akce. Jelikož usoudil, že Uzerches brání přístupovou cestu k Angoulemu, vrhl tam pár lidí, potom, když se dověděl, že Schomberg hodlá toto místo napadnout, dělal, že proti němu vytáhne s pěti sty koní a dvěma tisíci pěšáky. Celou věc však tak protahoval, že v den, kdy vyrazil z Angoulemu, Uzerches již padlo. Épernon se tudíž vrátil a přivedl s sebou kapitána, jehož tam dosadil a jenž právě kapituloval.

Pokud jde o královniny rádce, kteříž Richelieuovi poskytli příležitost říci jim pod nos a vousy, že udělali opak toho, co se udělat mělo, ty dosud pájilo jeho škrábnutí a jejich zahořklost vůči Richelieuovi vzrůstala den ze dne. Dovíraje se, že královna jej chce jmenovat kancléřem, vyčetli jí, že úřad strážce pečeti slíbila abbému Ruccellaiovi. Přestože popřela, že kdy tuto věc abbému přislíbila, Richelieu ji nicméně uprosil, aby mu ten úřad nesvěřovala, alespoň ne právě teď, a aby tolik nedávala najevo dobrou vůli, kterouž mu osvědčuje.

Když se pleticháři dověděli o Richelieuově odmítnutí, představovali si, že je způsobeno jeho malodušností, i vypravili k němu jednoho šlechtice, aby mu arcijemnými slovy řekl, že by udělal lépe, kdyby se vrátil na své biskupství a nezůstával v Angoulemu, kde si nadělá spoustu nepřátel. Onen šlechtic patřil Épernonovi, jehož pověst násilníka byla už dostatečně známa, a ačkoli tato rozmluva z očí do očí s Épernonovým poslem byla tuze dvorná, obsahovala ultimatum, jež Richelieu ze své strany odmrštil s dokonalou zdvořilostí.

Jeho paní, řekl, je královna, jako je paní všech, kdo se zde nacházejí. Pokud jde o něj, nepřišel do Angoulemu bez svolení Jejího Veličenstva a bez jejího rozkazu odtud neodejde. Ostatně, dodal, nemůže nutit ty, kdož ho nechťejí mít rádi, aby násilím změnili své postoje. Než pokud jde o ty, kdož mu v budoucnu projeví jistou blahovůli, domnívá se, že jim příležitostně bude moci být prospěšný.

Zkrátka Richelieu rovnou odmítl ultimatum, jež ho vyzývalo, aby zmizel, leč zároveň podával svým odpůrcům přívětivě olivovou ratolest. Marná snaha! Nebyli by přijali ani prouteček, tak silně vzkypěla nenávisť, již vůči němu chovaly malé dušičky a podprůměrné charaktery, z nichž se skládala spiklenecká kabala. Ve skutečnosti Mariina královská rada neměla ve svém lůně jednu, leč tři kabaly. Épernonovu, Ruccellaiovu a tertium quid - Chanteloubovu; ten byl trochu méně bláznivý než oni dva předchozí, ovšem všichni tři toužili převzít u královny matky roli Conciniho a nemínili strpět vzrůstající prostor, jež v její přízni zaujímal Richelieu.

Když Richelieu nedohнала k odchodu, rozhodla rada takřka jednomyslně, že znovu požádá královnu, aby jej z jejích řad vyloučila. Marie v tom viděla urážku, opakovanou urážku své autority. Vzepřela se. Čím víc ji budou od Lucony odtrhovat, tím víc ho k sobě připoutá! Její zlostné výstupy, dokonce i za časů nebožtíka krále, otrásaly zdmi Louvru a neovládala se dokonce ani v přítomnosti panovníka, umíněnost bylat' hlavním rysem její osobnosti. "Vzhledem k tomu,

jak jste nesmlouvává," řekl jí jednou Jindřich IV. zdvořilou formou, "abych neřekl zatvrzelá, Madame, a jak je v tom váš syn zcela po vás, není nemožné, že jednoho dne se s ním dostanete do křížku. "Tuto větu jsem si zachoval v kapsáři své paměti, protože dokazuje, že velký král posuzoval přítomnost tak znalecky, že z ní byl s to vyčíst i budoucnost. A v té budoucnosti jsme nyní vězeli až po krk, jak dokazovala tato nepřírozená válka mezi matkou a synem.

Sotva rada toho dne vyjádřila zmíněný požadavek namířený proti Richelieuovi, už se Marie rozlítla a mluvila s ní tuze povýšeně a ostře, ba co horšího, zapomněla ve svém hněvu na francouzštinu a peskovala je italsky.

"Signori, é il colmo! E effettivamente il colmo! Voi avete prima voluto che Richelieu non entrasse nel Consiglio. Poi avete voluto che entrasse! Adesso esigete che esca! Signori, quali banderuole siete voi dunque ?"*

Richelieu měl velkou nesnáz, aby královnu přesvědčil, že jelikož jednání s královými vyslanci jsou v chodu, bude lepší vyhovět, než se protivit měnlivému rozpoložení její rady, a pokud jde o něj, už tam nadále chodit nebude, protože by tam stejně nedošel sluchu, poněvadž i tak se už rádcové vzájemně nesnášejí, Ruccellai prudce napadá Épernona a Épernon v záchvatech zlosti sní o tom, že ho dá zmlátit. Naproti tomu Richelieu se setkával denně s královskými vyjednaváči - muži rozumnými a vlivnými, kteří mluvili smysluplně -, jako byli pane Béthune, otec Bérulle (slavný zakladatel Oratoře) a kardinál La Rochefoucauld, a to ode dne jeho příjezdu devatenáctého dubna.

Jak víme, vzal si mne kardinál do své družiny k mé velké spokojenosti, neb sotva jsem přijel, nastražil jsem uši všude, kde jsem mohl získat osvětlení o tom, co se odehrávalo v zámku, ježž otec Josef nazval tak výstižně "dvorem bláznů". Dohoda mezi matkou a synem, plod oboustranných ústupků, se začínala rýsovat a oznámení, že Schombergovo vojsko dobylo Uzerches a blíží se k Angoulemu, jí dopomohlo uzrát. Konečně došlo k ujednání. Královna matka se zřekla správy Normandie, která jí od doby, co byla v exilu, nikterak neprosplávala, kdyžž byla sevřená v Blois. Výměnou za to dostala Anjou s Angersem jako hlavním městem a dvě města, jež nebyla právě malá: Chinon a Ponts de Cé. A Épernonovi byla jeho rebelie odpuštěna.

Vyjednaváči zažili moment překvapení, když se dověděli, že královna matka vyžaduje, aby jí král v rámci dohody vyplatil sumu šesti set tisíc liber jako kompenzaci výdajů vzniklých při jejím útěku z Blois.

Zde Richelieu pocítil meze svého génia a kouzla, neboť navzdory nejněžnějším výtkám a byt' jeho sladká dialektika dělala, co mohla, Marii nezviklal a nepodařilo se mu ji přimět, aby ustoupila od požadavku, ježž ona jediná v tomto království shledávala legitimním. Královi vyjednaváči se na sebe nejdříve chvíli dívali a potom vyhověli s nepostižitelnými úsměvy a zapsali oněch šest set tisíc liber do doložek dohody, o nichž se in petto domnívali, že nebudou dodrženy. Nemýlili se. Ludvík se nikdy neuvolil poukázat matce takovou sumu. Byl by měl pocit, že jí děkuje za to, že mu vypověděla poslušnost a donutila ho, aby ji přivedl k plnění její povinnosti zmobilizováním tří armád. Richelieuovi se ne neoprávněně zdařilo přesvědčit královnu, že se ze svého útěku dostala celkem levně a že se její postavení dokonce zlepšilo. Přestože v Blois požívala jakéhosi zdání moci, ve skutečnosti tam byla velmi tísněna a téměř vězenkyní, zatímco nyní měla vládnout celé jedné provincii a třem městům. Osvědčila Richelieuovi vděčnost tím, že jej učinila svým kancléřem a poprosila krále, aby pro něj u papeže požádalo kardinálský klobouk. Kromě toho svěřila jednomu z věrných biskupa z Luconu, Bettancourtovi, správu Ponts de Cé a jeho bratrovi markýzi z Richelieu správu Angersu.

Tato jmenování, která vynesla Richelieuův vliv na dvoře královny matky k samému vrcholu, byla pro něj hořkou ironií osudu příležitostí ke krajní sklíčenosti. Markýz z Théminese, kapitán královských gardistů, kterýž jí věrně sloužil v Louvru a následoval ji do exilu v Blois, cítil se hrubě uražen, že nedostal v odměnu za své služby místodržitelství Angersu. Ten drsný vznětlivý chlap ulevil si v první chvíli zklamání urážlivými výroky. "K d'asu s místodržiteli!" křičel. "Přivedou ubohou princeznu na mizinu."

Naneštěstí byl tento výrok opakován. Markýz Richelieu vyzval Théminese na souboj. Přestože schůzka byla vyzrazena a královna se snažila protivníky smířit, udobření bylo jen zdánlivé. Oba protivníci se v následujících dnech nepřestajně provokovali. K utkání došlo osmého července 1619 pod hradbami angoulemské pevnosti. "Markýzi!" zvolal markýz Richelieu, když spatřil Théminese na koni. "Dolů z koně! Je třeba zemřít!" Jak by byl mohl předvídat, když ji vyslovoval, že tato strašlivá věta se bude týkat jeho samého: za několik okamžiků nejstarší Richelieu padl, srdce probodené protivníkovou čepelí.

Toto úmrtí sice Luconského biskupa rmoutilo, neumenšilo však jeho moc v královnině domě; v určitém smyslu ji dokonce zvýšilo. Neboť Marie Medicejská jmenovala správcem Angersu Richelieuova strýce, komtura Porty, a jelikož Théminese se raději stáhl z jeviště svého činu, musel svůj úřad kapitána gardistů prodat švagrovi našeho biskupa markýzi z Brézé.

O něco později, v září 1619, dostal Richelieuovým přičiněním Michel z Marillaku správcovství justice v Anjou, Claude Bouthillet sekretariát financí a jeho bratr Sébastien Bouthillet úřad královnina almužníka. Kromě Marillaka, muže tuze širokého rozhledu a tuze velkého charakteru, než aby byl duší a tělem věčně oddán Richelieuovi, všichni, kdož v Anjou měli jen trochu moci, byli buď příbuzní, nebo chráněnci Luconského biskupa.

Nicméně Richelieuův vliv na královnu nebyl ani absolutní, ani nesporný. Ruccellai se sice utekl na králův dvůr a Épernon se uzavřel ve svém místodržitelství v Angoulemu, takže jediným významným oponentem králových záměrů byl Chanteloube, stoupenec tvrdé politiky vůči Ludvíkovi. Ten si však zachoval silné postavení v radě a dostávalo se mu ne-li sluchu královny matky, pak alespoň pozornosti obou jejích uší, kteréž se chvílemi uzavíraly Richelieuově rozvážnosti a přijímaly pak rády představu násilí a odvety jako sen nebo plán.

KAPITOLA DEVÁTÁ

Míval jsem jednou příležitost roznmlouvat s otcem a s La Suriem o okolnostech, které necelý rok po zdánlivém Ludvíkově usmíření s Marií Medicejskou po Angoulemské smlouvě vedly ke druhé válce mezi matkou a synem, tentokrát ještě závažnější, než byla ta prvá, závažnější proto, že někteří z velmožů tohoto království se dali pod Mariiny prapory, a tak nakonec nezbývalo, než se s nimi vypořádat.

Mám v živé paměti, jak La Surie tvrdil, že tak či onak byla tato druhá válka nevyhnutelná, jednak proto, že Ludvíkova zatrpkllost vůči matce měla hluboké kořeny, datující se od jeho dětských střevíčků, jednak že v matce vězela pýcha tak nezkrotná a tak nesmírná pošetilost, že nechtěla za nic připustit, aby jí uniklo žezlo, byť ve prospěch právoplatného krále.

"Je vždycky lákavé sám sebe přesvědčovat, rytíři, že nějaká událost byla nevyhnutelná po tom, co k ní došlo," poznamenal otec. "Já však se přikláním spíš k názoru, že události a jejich následky by nám poskytl vydatnější poučení, kdybychom předpoklad takové osudovosti předem odmítli. Podle Petra Emanuela nemůže být pochyb, že v době po Angoulemské smlouvě si král co nejupřímněji přál, aby se královna vrátila ke dvoru."

"Opravdu upřímně?" opáčil La Surie.

"Musíme si objasnit, co tou upřímností míníme," ozval jsem se já.

"Neznamená to bezpodmínečně, že král zapomněl na hluboká a opakovaná příkoří, jichž se Marie na synovi za svého regentství dopouštěla. Podle mého názoru to však pro veřejnost mělo naznačit gesto úcty a dobré vůle vůči matce, a tudíž i jistou politickou vypočítavost."

"Politickou vypočítavost?" podivil se La Surie s tázavě nadzdvíženým obočím.

"I já si to myslím," přisvědčil můj otec se souhlasným úsměvem ke mně. "Dovolíte-li mi vyjádřit se obrazně, abych byl lépe pochopen, dával král přednost tomu, aby se Marie vezla v kočáře s ním, než aby zůstala venku a srocovala raubíře k přepadení onoho kočáru."

"Mám snad, pane markýzi, opakovat vévodům a pairům této země, že jste je nazval raubíři?" zasmál se La Surie.

"Rozhodně by je to urazilo, leč doopravdy nepřekvapilo," smál se nyní i otec. "Zajisté si pamatujete, že za regentství odcházela naše vysoká šlechta ode dvora z nejmalichernějších důvodů a chápala se zbraní s jediným cílem, aby donutila Marii vykoupit její věrnost koruně zlatem."

"Vraťme se ale k Ludvíkovi," vložil jsem se do toho. "Sotva byla podepsána Angoulemská smlouva, to jest loňského dubna, dal Ludvík královně matce vědět o svém přání sejít se s ní a dosáhnout usmíření. Když však do července žádná odpověď nepřišla, bylť Marie velice zarputilá, napsal jí Ludvík naléhavý dopis s prosbou, aby se vrátila ke dvoru. Vzdor veškerému naléhání však bylo třeba posečkat ještě půldruhého měsíce, než se královna matka uvolila se synem se setkat."

"Jak to, můj pane synu, že jste nám o onom setkání mezi matkou a synem v Couziers nikdy nic nevyprávěl?"

"Protože, po pravdě řečeno, nebylo co vyprávět. Bylo to divadlo, sehrané pro dvůr a pro vyslance cizích království.

Všecky proslovy i odpovědi byly připraveny předem a nic z toho nešlo od srdce. A bylo to tak snad i lepší, protože na

obou stranách byla trpkost zakořeněna hlouběji nežli pýr. Nicméně ve chvíli, kdy se matka a syn rozcházeli, král směřem do Compiègne a královna matka do Angers, aby se ujala svého nového panství, platila mezi nimi dohoda, že jen jak se král vrátí do Paříže, přijede za ním do sídelního města i královna matka. Ale necelé tři týdny na to, jak dobře víte, už nic takového nepřicházelo v úvahu."

A o tom, proč se stav věci tak náhle pokazil, vám povím tolik, co vím. Patnáctého října král rozkázal, aby byl propuštěn z vězení princ Condé, a naprosto nelze pochybovat o tom, že to opatření, k němuž králi radil Luynes, bylo z nejednoho důvodu politickou chybou s vážnými důsledky. V první řadě proto, že se to velice dotklo královny a udělalo to rázný konec sotva načatému usmíření se synem.

Než ale začneme rozebírat tu novou, hlubokou rozepří, rád bych tu řekl pár slovo princovi z Condé. O zmíněném velmoži jsem hovořil už ve dvou předešlých svazcích svých Pamětí, ale protože nemám jistotu, zda čtenář, který sleduje tento díl, četl i předchozí, a když už je četl, zda si mezi tou dobrou stovkou osobností, které ožívují příběhy minulé, pamatuje právě na Condého, rád bych ho na tomto místě popsal znovu od hlavy až k patě, tentokrát už naposled, protože tady jeho úloha v dějinách tohoto království končí.

Je třeba přiznat, že kolem jeho zrození, jeho povahy a jeho osudu bylo mnoho prapodivných okolností. Jeho matku, rozenou La Trémoille, obvinili, že za spoluúčasti pážete, s nímž se spustila k nedovoleným hrátkám, otráвила manžela. Katoličtí soudcové ji uznali vinnou. Protože však byla hugenotka, žádala nový soud se soudci svého náboženství. A ti, možná z nenávisti k těm prvním, uznali její nevinu. Pokud však jde o syna, pochybnosti se nerozptýlily. Malý princ byl pohrobek a nebylo lze rozhodnout, zda je skutečně synem svého otce anebo plodem hříšného vztahu pážete s kněžnou.

Kdyby byl Condé krásný člověk se všemi znaky urozenosti, nikdo by o jeho původu do té míry nepochyboval. Ale máme-li hovořit upřímně, neměl se co do své tělesné podoby čím chlubit, byl totiž malý, neduživý, mečivého hlasu, s podivným nosem ve tvaru zobanu, ničím nepřipomínajícím dlouhý klenutý nos, na který jsou Bourboni tak pyšní. Matka ho nijak nemilovala a ve své nelásce se nikdy neodhodlala zbavit ho pochybností, jež ho hnětlly, zda jeho otec je opravdu jeho otcem. A Condé, když dorostl v muže, možná z nevěle vůči matce, neměl zálibu v gentil sesso a hledal si radovánky jinde.

I když v případě přímého královského potomka nevedly tyto mravy zrovna na hranici, rozhodně k jeho slávě nepřispívaly, ale naopak silně zarážely, právě proto, že šlo o blízkého příbuzného Jindřicha IV.

A Jindřich, snad ze soucitu, snad z politické vypočítavosti, aby měl prvního z velmožů pěkně v područí, jeho legitimitu uznal, i když si tím nebyl ani trochu jist. Když potom později usoudil, že je to nenapravitelný zvrhlík, oženil ho s Charlottou z Montmorency, krásnou dívčicí, do níž se stárnoucí král zbláznil. Jakmile šlo o ženskou, Jindřich, pravda, mnoho okolků nenadělal, je tedy nasnadě, že král zprostředkoval to manželství v naději, že Condé bude chotěm nevýkonným a shovívavým.

Nebyl ani jedním ani druhým. Jakmile panovníkovo dvoření se jeho choti začalo být příliš naléhavé, jednoduše ji unesl, uchýlil se s ní do Nizozemska, tam sebral všecko svou odvalu a udělal jí syna. A co u dvora udivilo nejvíc a co po pravdě nám všem vyrazilo dech, bylo, že tenhle ztřeštěný, vrtkavý, ufnukaný princ bez kousku soudnosti zplodil Velkého Condého, jehož nadání a hrdinské činy oslnily ve čtyřicátých letech tohoto století celý svět.

Ale i tento náš maličký Condé měl přese všecko svou chvilku slávy v roce 1617, kdy regentka opět jednou vykupovala oddanost velmožů tak, že za nimi běhala s pytlí zlatáků, aby je přivedla zpět do Paříže: tenkrát z něho udělala předsedu rady, a to předsedu, který vládl perem, to znamená podepisoval dekrety v zastoupení královny matky. Stalo se tak se souhlasem Conciniho, který bral na Condého vždycky ohledy, domníváje se, že princ bude proto jeho přítelem. Kdyby v nepokojném Condého mozečku bylo jen za groš soudnosti, býval by byl šťasten, že je svým způsobem spoluregentem královny matky. Jenže milý princ podlehl naléhání ostatních velmožů, věčně lačných moci a peněz, a pojal záměr, že dá Conciniho zavraždit, královnu matku pošle do kláštera, mladého krále sesadí z trůnu a sám usedne na jeho místo...

S tímto směrlým plánem se ve své naivitě svěřil Barbinovi, intendantu královny matky a jejímu nejvěrnějšímu spojenci. Pak vzkázal Concinimu, že už není jeho přítelem. A ten se srdcem po vrch plným nenávisti utekl do svého dobrého města Caen, ale zanechal u dvora svou ženu, proslulou Galigaiovou; té stačilo necelých čtrnáct dní, aby regentku přesvědčila, že prince Condého je třeba dát zatknout a uvrhnout do žaláře. Vzpomínám-li si dobře, stalo se to obratem ruky třicátého srpna 1617 a provedl to tentýž Thémynes, který dva roky na to zabil v souboji staršího z Richelieuů. Abychom však neztratili nit vyprávění: propuštění prince Condého Ludvíkem dva roky na to nebylo projednáváno radou. Rozhodnutí pojal král sám, napověděl mu je však Luynes a radil k němu i Déagéant. Déagéanta jsem při té příležitosti navštívil, leč ten se svou obvyklou hrubostí odmítl důvody onoho propuštění, tak málo pochopitelného a tak překvapivého, sdělit. Abych si zjednal v té věci jasno, pozval jsem na oběd Fogacera s tím, že se pokusím dozvědět, co si o tom myslí on, či - což vyjde nastejno - jak na to nahlíží nuncius, u něhož abbé hrál úlohu obecně známou.

"Pane hrabě," oslovil mě Fogacer, "nechci vám skrývat, že krom neobyčejného potěšení ze setkání s vámi a z pohledu do vaší krásné tváře mi převelice lahodí krmě, kterou předkládáte, zdát se mi vskutku velevýborná, jak by řekl Ludvík. Ten kapounek z Bresse se jen rozpouští na jazyku, vašemu burgundskému se nic nevyrovná a dokonce i na chlebu při prvním lahodném soustu poznáte, že pochází z Gonesse a ne, díky Bohu, z Paříže. U nuncia nemají lepší. Nicméně..." Fogacer zmlkl, zvedl své ďábelské obočí nad oříškovým okem a zadíval se na mne.

"Nicméně?" opakoval jsem po něm.

"Soudím, že jste mě nepozval, abyste polahodil mému labužnictví, a dovolíte-li, abych hádal oč tujde, řekl bych, že vám silně vrtá hlavou propuštění prince z Condé..."

"Je tomu tak, pane abbé," přiznal jsem. "Doopravdy tomu nemohu porozumět, ať se snažím sebevíc."

"A přitom je ono propuštění zcela logické a přirozené," upřel na mne s předstíranou nevinností své oříškové oko.

"Condé hrozí Concinimu smrtí, Concini uprchne, Galigaika obléhá královnu, královna uvrhne Condého do vězení. Suma summarum neudělal dnes Ludvík nic jiného, než že napravil křivdu, která Condého tenkrát postihla."

"Vy snad šprýmujete, Fogacere," zvedl jsem obočí i já. "Bylo-li Condého žalářování nespravedlivé, proč Ludvík Spravedlivý tu nespravedlnost nenapravil už přede dvěma léty, když dal zavraždit Conciniho a vyhostil královnu matku?"

"Na to vám nedokážu odpovědět," řekl Fogacer s vyhybavým pohybem ruky.

"Já tedy odpovím za vás. Vzpomeňte si, že Condého plán se neomezoval na vraždu Conciniho, ale zahrnoval i vypovězení královny matky do kláštera a svržení Ludvíka z trůnu, aby na trůn pak dosedl sám."

"To ale bylo jen vychloubání, plané řeči, povídačky do větru a nafukování se žáby, která se chce stát volem!"

"Pane abbé," opravil jsem ho, "v ústech prvního z princů královské krve je vychloubání podobného zrna už zločinem urážky majestátu..."

"Je zcela možné, že král usoudil, že dva roky Bastily postačí," podotkl Fogacer, "a že ke spiknutí, které bych já označil za slovní, vzhledem k tomu, že tu nedošlo ani k nejmenšímu pokusu o jeho uskutečnění, se sluší přistoupit shovívavě."

"Vy mne udivujete, pane abbé. Uvažte, prosím, že Ludvík, jak nejednou prohlásil, dává přednost spravedlnosti před shovívavostí. A že chvíle, kdy k propuštění došlo, byla naprosto nevhodná, protože znamenala popření předchozího rozhodnutí královny matky, a to právě v okamžiku, kdy se ji pokoušeli přilákat ke dvoru. A bylo vůbec třeba vyostřovat celou věc tím, že se sněmu dalo zapsat královské prohlášení, oznamující urbi et orbi, 'Istivé a zlé úmysly' těch, kdož prince dali zatknout?"

"Je možné," řekl Fogacer, "že král, když propustil Condého, chtěl zabránit tomu, aby se přívrženci Condého postavili na stranu královny matky; a že tím osvobozením si z nich chtěl nadělat spojence."

"A je rovněž možné," odvětil jsem já, "že Luynes radil Ludvíkovi k propuštění v naději, že tím Marii tak velice urazí, že se rozhodne ke dvoru se nevracet, ale zůstat v Angers a s ní že tam zůstane i Richelieu..."

"I to je zcela možné," řekl Fogacer, a na to mezi námi zavládlo mlčení tak těžké, jako by zapadly okuté dveře.

Leč ve svém rozletu jsem se nechtěl smířit s porážkou, a tak jsem

ho přepadl otázkou:

"A co se o tom soudí ve vašem okolí, pane abbé?"

"Mé okolí je vybraných způsobů a zdvořilost sama," odpověděl Fogacer, "a proto rozhodnutí panovníka, jehož je hostem, nijak nesoudí..."

Pak se mi zadíval do očí a s pokřiveným úsměvem sotto voce dodal:

"Zvláště tenkrát, když jich želí."

* * *

Měl jsem, a ještě budu mít, mnoho příležitostí ukázat, že při rozhodování se závažnými důsledky pro království nemělo Luynesovo mínění na krále valného vlivu - i v nebezpečnostech se totiž král rozhodával v přímém opaku k názorům svého milce -, tady však musím přiznat, že řečený vliv se v otázce propuštění Condého projevil jako rozhodující.

Nejenže mě to zamrzelo, ale dokonce i silně překvapilo. Věděl jsem totiž, že Ludvík má, ať už jde o osoby či o události, obvykle zdravý a neochvějný úsudek, a zároveň jsem nemohl nevědět, jak nevalně si za regenství vážil pana prince a jak ho popouzela jeho drzost a nadutost, takže při jisté příležitosti řekl matce, že mít po boku svůj meč, byl by jím nestoudníka proklánskrz naskrz. Ludvík tedy lépe než kdokoli jiný mohl předvídat, jak ho ten nepokojný mužik bude obtěžovat svými vtrochy a rozmary, neboť obvykle dokázal být zároveň nestálý i tvrdohlavý, bojácný a opovážlivý, slabý i násilnický.

Později jsem se od Déagéanta dozvěděl, že Luynes ve snaze přesvědčit Jeho Veličenstvo o nutnosti propustit Condého z vězení tvrdil, že ostatní velmože velice potěší, když se Condé, rodem z velmožů první, dostane znovu do sedla, a že následkem toho budou méně náchylní znovu se bouřit a přebíhat do tábora královny matky.

Byla to nesmyslná, klamná naděje. Mezi nejvyšší šlechtou nebylo ani soudržnosti, ani jakékoli spojitosti. Každý z nich se vždycky rozhodoval jen v zájmu vlastního okamžitého prospěchu a dbal jen na poměr sil, tu byl královým nepřitelem a tu jeho přítelem, jednou zrazoval krále, příště zrazoval své rodem rovné druhy a bez nejmenšího studu přebíhal z tábora do tábora.

Vysoká šlechta Luynesovi záviděla a žárlila na něho, protože, ač pocházel z velmi nízké šlechty, umožnil svému hladovému příbuzenstvu, aby shráblo ve státě vše, co se shrábnout dalo. Nedlouho předtím, než se Épernon vydal pomoci královně matce k útěku z Blois, potkal na velikém schodišti v Louvru Luynese a takto ho oslovil: "Vy, pánové, stoupáte a my jdeme dolů." Knížata a párové mohli dnes říkat totéž o Condém, jehož doba vynesla tak vysoko nad ně, a protože nikdo nemohl tvrdit, že je nízkého rodu, tož aspoň předstírali politování nad nejistotami kolem jeho počtí...

V čase míru se vysoká šlechta obvykle věnovala stálé domácí válce o to, kdo podle dvorské etikety má kdy mít přednost, válce, jež by sama o sobě byla směšná, nebýt toho, že po ní zůstávala bolestivá zranění a nevyléčitelné nevráživosti. Snad si čtenář vzpomene, jak hraběte ze Soissons, po meči druhého z krve královské, jala nepřičetná zloba, když dcera vévody z Mercoeuuru, kterou se Jindřich IV. chystal provdat za svého syna vévodu z Vendôme, hodlala ozdobit svůj svatební šat liliovými květy. Byla to výsada královských princezen, což slečna z Mercoeuuru v jeho očích nebyla, ježto vévoda z Vendôme byl, pravda, královským synem, leč z levého boku, třebaže legitimovaný. Nešťastný hrabě, donucen naléháním své hraběnky, běžel do Louvru a přímo krále požádal, aby ty liliové květy slečně z Mercoeuuru sebral. To Jindřich ovšem jednoznačně odmítl, a tak hrabě, ponoukán čím dál tím naléhavěji hraběnkou, žádal pro šat své manželky další řadu lilií navíc. Tomu požadavku se náš Jindřich jenom zasmál a uražený hrabě se stáhl do svého venkovského zámku, kde nejenom trucoval, ale dokonce přišel na další křivdu, již byl obětí: pakliže dvorská etiketa předepisuje, aby byl princ z Condé nazýván Monsieur le Prince, tedy pan princ na znamení toho, že je prvním z

princů královské krve po meči, pak on, hrabě ze Soissons jako druhý po meči by měl být ze stejného důvodu dvořany oslovován pan hrabě. I když dvorská etiketa nic takového nepřipouštěla, Jindřich, který se nechtěl hraběte dotknout podruhé, protože ten s ním kdysi držel proti Lize, přimhouřil nad tím přestupkem proti zvyklosti oko. A když trucující hrabě na svém zámku zemřel, odevzdala hraběnka ze Soissons svému nejstaršímu synovi zcela pochopitelně všechny vysoko mířící nároky jeho otce, aniž jediný opomněla. A třebaže syn byl ještě holobrádek, neboť v roce 1619 mu bylo teprve patnáct let, prokázal, zejména ve sporech, že krev se nezapře.

Příležitost mu poskytl ubrousek, jímž si Ludvík při jídle utíral rty. Přinášel jej Berlinghen, jenže ten jej sám králi nikdy nepodal, nýbrž jej dal tomu z přítomných šlechticů, který byl v pořadí urozenosti první. A ten pak, když jej byl přijal z rukou komorníka, pokládal si za velkou čest odevzdat jej s hlubokým poklesnutím v kolenou Jeho Veličenstvu. Jedenkrát se brzy po propuštění Condého stalo, že pan hrabě (stalo se už zvykem takto ho nazývat a zvyk díky jeho otci pevně zakořenil) se v královských komnatách vyskytoval ve stejné chvíli jako pan princ, to jest o jedenácté dopolední, kdy se Ludvíkovi prostíralo k obědu. Ludvík už seděl na svém místě a podle mého se na své jídlo dosti těšil, jelikož se právě vrátil z lovu. A tu došlo k onomu památnému střetnutí, o němž se povídalo jak u dvora, tak v celé Francii a ve spřátelených i znepřátelených královstvích ještě řadu let.

Ve chvíli, kdy se Berlinghen chystal podat královský ubrousek panu princovi, vystoupil mladý a prchlivý hrabě ze Soissons a řekl silným hlasem:

"Pane z Berlinghenu, to mně se patří dát ubrousek, abych jej mohl odevzdat Jeho Veličenstvu."

"Vám?" ozval se Condé tak udiven, že stěží věřil svým uším. "Vy si troufáte přit se se mnou o tuto čest?"

"Ano, troufám si," odvětil Soissons pyšně.

"A ve jménu koho nebo čeho?" zeptal se Condé a vztyčil se v celé své výši, která bohužel ve srovnání se Soissonsem byla nepatrná.

"Ve jménu toho, že jsem velmistrem Francie, což je titul, který jsem zdědil po svém otci."

"Titul je to zajisté ctihodný, ale proto vám ještě nedávám přednost přede mnou, kterýž jsem hlavou nejstarší větve Bourbonů-Condé."

"Tu přednost mi dává," tvrdil Soissons.

"Vám, který patříte k mladší větvi Bourbonů-Condé? Vězte, pane, že největší čest, která vám v tomto království náleží, je právě ta, že co do urozenosti jste v řadě hned za mnou."

"Já, pane, vám neupírám, že jste hlavou starší větve," řekl na to Soissons škrobeně, "ale co do královského ubrousku dává můj úřad velmistra před vámi přednost mně."

"A jak jste na to přišel, pane?" zeptal se Condé. "Které ustanovení nebo obyčej či která tradice vám tu výsadu propůjčuje? Dvorská etiketa vám za pravdu nedává. Tam platí, že ani sebevyšší úřad nedává nikomu přednost před urozeností a královskou krví."

"S tím nesouhlasím," řekl hrabě zatínaje zuby zlostí.

"Pane," odvětil mu Condé, "jsem ochoten omluvit vaše domyšlivé chování s ohledem na vaše mládí a na naše blízké příbuzenství, nicméně tento spor, který jste vyvolal, se mi zdá nesmyslný a směšný. Podrobně se, prosím vás: králův ubrousek podával odjakživa prvorozený princ krve královské."

"To proto, že se dosud nikdo neodvážil nic namítat!"

"Námítky jsou v tomto případě nevhodné, protože k podpoře toho nároku není důvod."

"Ale já na tom nároku budu trvat až do smrti!" vykřikl Soissons hlasem třesoucím se zlostí.

"O jaké smrti tu mluvíte?" zeptal se Condé svrchu. "O mé či o vaší?"

"Pánové," ozval se konečně král vážným hlasem. "Myslím, že zacházíte příliš daleko."

Po těch slovech se rozhostilo ticho.

"Jistě, Sire," řekl Condé, když se byl vzpamatoval a hluboce se Jeho Veličenstvu poklonil; na to se obrátil k Soissonsovi: "Souhlasíte, pane, abychom rozhodnutí, kdo z nás dvou, zda vy či já, má podávat ubrousek, nechali na Jeho Veličenstvu?"

"Chci to i já," řekl Soissons.

A ve snaze projevit stejnou míru zdvořilosti jako Condé, mímě se protivníkovi uklonil a před králem poklekl.

Ačkoliv Ludvík dle svého zvyku zachoval neproniknutelný výraz tváře, cítil jsem, že je v silných rozpacích, protože jakákoliv volba mohla mít vážné následky. Dával za pravdu Condému, jako ostatně všichni, kdo v této chvíli byli přítomni v královských komnatách. Ale nedat za pravdu Soissonsovi se mu jevilo značně choulostivé. Mladý hrabě, a tím spíše jeho matka, hraběnka vdova, mu odmítnutí nikdy neodpustí, ať si bylo sebeoprávněnější. Mladý hrabě totiž zřejmě zdědil otcovu svárlivou a nepřístupnou povahu a hraběnka byla tygřice s věčně vytaženými drápy, cenící zuby na kohokoliv, kdo si jen trošku dovolil dotknout se její pýchy.

"Pánové," řekl konečně Ludvík a jediným pohledem obsáhl prince i hraběte, kteří, oba chvějící se zlostí, stáli před ním, "prosím o okamžik strpení, než rozhodnu."

Dal Berlinghenovi znamení, aby šel blíž, a něco mu pošeptal do ucha. Na to Berlinghen, stále ještě třímající králův ubrousek, vyběhl z královských komnat takřka poklusem.

Na dobrých pět minut se v králově komnatě vše ponořilo do mlčení a nikdo nehnul brvou, jen pan princ a pan hrabě se nevražlivě měřili a král upřeně hleděl do svého talíře ve snaze nedat najevo nepochybnou rozmrzelost nad oddálenou krmí a chladnoucí pečením. Vřhal jsem v té chvíli nenápadné pohledy tu na prince, tu na hraběte a říkal jsem si, kdyby šlo pouze o to, kdo z těch dvou má právo více se vychloubat svým zevnějškem, pak by nepochybně zvítězil hrabě, neboť byl velký, urostlý, s půvabnou hlavou, s oblými, ještě dětskými tvářemi a plavými kučeravými vlasy, které mu vlnivě dopadaly na šíji. Sama hraběnka vdova byla ostatně velice hezká, neboť až dosud vítězně odolávala náporům stáří, ale z důvodů, které jsem již naznačil, byla u dvora spíše obávaná než milovaná.

Konečně se Berlinghen vrátil, nesa královský ubrousek jako svátost, následován druhou nejvýznamnější osobností království: královým bratrem, zvaným Monsieur. Princ i hrabě jako jeden muž pozdravili až k pokleknutí toho, kdo by byl předpokládaným dědicem trůnu, dokud Anna Rakouská nedá Francii dědice.

"Nu tak, Berlinghene," řekl král komorníkovi, ztrnulšímu ve vzpřímeném postoji a těkajícímu jen očima do všech stran, "ten ubrousek, prosím!"

Berlinghen si to namířil jako stroj k Monsieurovi a podal mu ubrousek, který Monsieur opět okamžitě s pokleknutím odevzdal králi. A král se jej bez otálení chopil, uvázal si jej kolem krku a ruče se dal do jídla, nevšímaje si už ničeho jiného než pečene na svém talíři, ať si byla už řádně vychladlá.

Pan princ si dovilil lehké pousmání, pan hrabě se kousl do rtu. Ten první, protože neprohrál, ten druhý, protože jeho žádost byla mlčky odmítnuta. V tomto šalamounském rozhodnutí jsem obdivoval Ludvíkův důvtip i takt.

Nezbývá mi však než přiznat, že v tomto případě mu k ničemu nebyly. Neboť hrabě i jeho matka se cítili stejně uraženi, jako by Ludvík tak v rukavičkách nejednal. Když se mladý hrabě vrátil do jejich pařížského paláce a sdělil matce, jak dopadl ve válce o ubrousek proti Condému, vyvolal tím jen výkřiky bolesti, vzteku a plány lité pomsty.

Bylo to ovšem právě v době, kdy královna matka všude roztrubovala své trpké stížnosti na syna: tvrdila, že inkoust na Angoulemské smlouvě ještě neoschl a Ludvík už smlouvu porušuje: ze slíbených šesti set tisíc liber na uhrazení výdajů její vzpoury prý neviděla ještě jediný groš. Jejím důstojníkům přestal platit služné a aby ponižil Épernona, pokoušela se královská armáda proradně obsadit Mety. A k dovršení všeho, jako by na tom nebylo dost, připojil Ludvík další urážku, když jako ponižující zneuznání jejího regentství propustil z vězení prince z Condé.

I když stížnosti hraběnky ze Soissons na krále měly nepochybně menší politickou váhu, užírala se jimi stejnou měrou. Sahaly hluboko do minulosti, k Ludvíkově otci. Jaký to černý nevďek osvědčil starý záletník vůči její rodině! Po tom, co ho nebožtík hrabě tak neochvějně podporoval v dlouhém zápase s Ligou! Odvážil se jí odmítnout, a co hůř, odmítnout s výsměchem další řadu liliových květů, která by na její sukni tvář v tvář celému království dosvědčila, že je přece jen jakýsi rozdíl mezi legitimní princeznou z královské krve a mezi manželkou legitimovaného levobočka... Syn zřejmě podědil otcův hrubý nedostatek dvornosti a - což jeho hanebnost jen zvyšovalo - přičinil k tomu lícoměrnou obratnost, když hraběti přednost v podávání ubrousku jako by neodepřel, a přitom ji ve skutečnosti odepřel.

Hraběnka ze Soissons, až po vrch plná mstivé zloby, kterou pečlivě udržovala a přživovala, protože jejímu nenaplněnému životu dávala smysl, jala se hlásat urbi et orbi vzpouru proti Ludvíkovi jako halasnou ozvěnu hořkého osočování, jež současně po celém království šířila královna matka. Hraběnka dávala Marii ve všem plně za pravdu. Špatný syn, špatný král! Ta pravda přece bije do očí! Urážkou, kterou utrpěl její syn ve věci královského ubrousku, se musí cítit zasažena všechna vysoká šlechta království, minila hraběnka. A je na čase, je dokonce nejvyšší čas, aby toho krále, který jimi takto pohrdá, sesadili z trůnu a zbavili moci jeho mlce: toho bezvýznamného Luynese a Condého, syna zločinného pážete.

Vášeň dodala hraběnce na výmluvnosti a tam, kde se jí nedařilo přesvědčit slovem, okouzlovala krásou. A protože půda, do níž zasévala ne svár, byla tuze úrodná, netrvalo dlouho a její plamenné úsilí se dočkalo výsledků. Přesvědčila svého zetě vévodu z Maine, a po něm vévody z Longueville a z Vendôme, vévodu z Retz, z Montmorency, a ovšem i vévodu z Épernonu, který nečekal na nic jiného než na příležitost pustit se do nového dobrodružství, jakkoli zle pro něho skončilo to minulé.

Víc než tento shluk vévodů však královskou moc ohrožovalo to, že se k rebelii přidali i hugenoti s vévodou Rohanem v čele. A mám-li mluvit upřímně, oni jediní k tomu měli jakýsi důvod: lhostejná politika královské rady ve vztahu k Habsburkům a jejich střetu s německými protestantskými knížaty vnukala francouzským protestantům ty nejčernější obavy.

Abychom se však vrátili k našim velmožům, byli stejně pošetili a lehkomyšní jako skoro vždycky, spiknutí proti královské moci neutajovali o nic víc než v roce 1617 a také o nic víc nespěchali s jeho uvedením v čin, neboť je zdržovala v Paříži tu soudní pře, tam lásky, toho zas hmotné zájmy a všechny dohromady pak skvělé slavnosti, pořádané v Louvru a na královských zámcích. Z Fogacerových nápodív jsem pochopil, že král, Luynes i Déagéant vědí přesně, co se děje, protože je den po dni průběžně zpravuje jeden ze spiklenců, který chová jisté pochybnosti o tom, jak věci dopadnou, a tak hledí, aby mohl těžit z případného úspěchu, aniž utrpěl možnou prohrou.

Náhlé, nevysvětlitelné a hanebné zběhnutí vévody z Retzu a jeho malého vojska u příležitosti toho, čemu se říkalo "šprým" u Ponts de Cé, mne přivedlo na myšlenku, že ten Machiavelli byl on. Je třeba říci, že sehrát tu roli by bývalo bylo pro vévodu velmi snadné vzhledem k tomu, že se nikdo nemohl podívat jeho každodenním návštěvám u kardinála Retze, přičemž kardinál byl v neustálém a důvěrném styku s králem.

* * *

Jedna ze skvělých slavností, o nichž jsem se zmiňoval výše, byla uspořádána prvního ledna 1620 v Saint-Germain-en-Laye na počest nově jmenovaných členů řádu rytířů Svatého ducha. Byl jsem jedním z nich a měl jsem z toho nesmírnou radost, nejen proto, že král tak znovu odměnil mou věrnost, ale též proto, že mi Ludvík s pozorností a taktem až jímavým dovolil vstoupit do řádu, kde byl už můj otec, byv tam uveden Jindřichem IV. Při té příležitosti jsem dostal mnoho dopisů, ale nejvíce ze všech mě polahodil dopis pátera Serafina, který mne prostými a nelíčenými slovy požádal, abych se příště, až budu v Orbieu a půjdu v neděli na mši, ozdobil křížem rytíře Svatého ducha. Což jsem i učinil, aniž jsem tušil, že faráři poskytnou můj kříž jediný námět kázání, v němž vyzdvihl mé ctnosti tak vysoko, že být papežem, měl jsem naději na kanonizaci ještě za života. Kázání bylo přítomno mé přibuzenstvo z Montfort l'Amaury, z Osekaného Dubu a z La Surie, byl tu i pan ze Saint-Clair a ve druhé řadě jsem uviděl Lojzku, jejíž spiklenecké očko mi včas připomnělo mé pozemské nedokonalosti.

Nejsem si jist, zda vzdor velikému snažení pátera Serafina mí venkované pochopili, zač a proč je řád rytířů Svatého ducha, ale velmi se obdivovali zlatu a dýmům, zdobícím můj kříž, a jeden z nich, bohatý sedlák, který v Dreux viděl

hraběte ze Soissons, takto místodržitele v Perche, řekl, že "ten druhý hrabě v Dreux tak tuze pěkný kříž neměl. Neměl, u d'asa, dokonce vůbec žádný kříž, ať si je třeba prý královým bratrancem!" Tahle věta, přeložená do místního nářečí a opakovaná od úst k ústům, udělala na mém panství pro vzrůst mé vážnosti a dobré pověsti daleko víc než seznam mých ctností.

Abychom se však vrátili ke slavnostnímu přijetí rytířů Svatého ducha v Saint-Germain-en-Laye, pořádanému prvního ledna 1620, a ke skvělým slavnostem, které se při té příležitosti pořádaly: bohužel jako všechny ty, co jim předcházely u příležitosti sňatku Kristýnky s vévodou Savojským, byly ukončeny názvukem smutku a úzkosti. Anna Rakouská zcela náhle onemocněla.

Během baletu uspořádaného k této příležitosti bylo na její tváři pozorovat stále větší bledost, propadlé rysy a výraz utrpení. Ludvík, sedící vedle ní, její stav zpozoroval a několikrát se znepokojeně naklonil k jejímu uchu, zřejmě s naléhavou radou, aby se vzdálila. Ale z jejího vrtění hlavou se dobře dalo vyčíst, že s tím nesouhlasí, považujíc za svou povinnost vytrvat do konce, aby snad jejím zaviněním nebylo představení přerušeno. Když balet dospěl k závěru, královna se zvedla, ale očividně se zapotácěla, takže z jedné strany Ludvík a z druhé strany paní z Luynes ji museli napřed podepřít a potom ji do jejích komnat vpravdě odnést, protože cestou ji opustilo vědomí a přišla k sobě, teprve když ji uložili. Zimnice jí trásla na všech údech.

Povolali lékaře a ti dlouhou chvíli rokovali nemohouce rozhodnout, do které z jejich kategorií tuhle zimnici zařadit. Když se nemohli shodnout, nakonec od snahy o pojmenování nemoci upustili a jali se ji léčit pilulkami, dietou a pouštěním žilou. Nemeškal jsem a oznámil jsem to otcí a ten se rozeběhl poprosit snažně Héroarda, aby králi vysvětlil, že pouštění žilou - což bylo velice módní italské šarlatánství, jež ale jeden ani druhý neschvaloval, tak jako ostatně celá montpelliérská lékařská škola, kteráž oba vyučila - nemocnou velice oslabí, zvláště bude-li současně vyhladovělá přísnou dietou, kterou jí předepsali. Otec neschvaloval ani tu dietu, stejně jako byl proti ní Ambroise Paré.

Jenže Héroardovi se do dispute s královninými lékaři nechtělo a chudinka královna by se nepochybně byla ocitla ve velikém nebezpečí života nebýt toho, že odmítala veškeré léčení, a to proto, že měla důvěru jen a jen ke svému španělskému lékaři, kterého jí ovšem vzali brzy poté, co ji vzali její dvorní dámy.

Když dvůr uviděl, jak Ludvík při této příležitosti odložil svou chladnou, neproniknutelnou tvář, proléval potoky slz, dnem i nocí vysedával u lože nebohé královničky a nespouštěl z ní oka, tu se modlil a tu zas pro Boha prosil Annu, aby brala předepsané léky, všecek užasl. Nemohl jsem si nevšimnout, že všechny ty modlitby nebyly určeny Hospodinu, ale Panně Marii, neboť Ludvík se domníval, že Bohorodička jako žena bude vhodnější přimluvkyní za zdraví jeho ženy. Zaslechl jsem, jak za manželčino uzdravení slibuje Panně Marii Loretánské sochu ze samého zlata k její podobě a k tomu lampu, rovněž celou zlatou, aby ji dnem i nocí osvětlovala, a druhého dne, v obavě, že by snad Panna Maria Loretánská sama o sobě ochránit Annu před smrtí nedokázala, obrátil své prosby i ke Svaté Panně z Liesse a složil jí stejný slib.

Můj ubohý král s tváří dávno už neproniknutelnou, nýbrž naopak celou zbrázděnou proudy slz a s očima červenými od pláče a bdění musel čekat šestnáct smrtelných dní, než byly jeho prosby vyslyšeny. Ale šestnáctého dne horečka vskutku opadla a Anna, když byla něco pojedla, jako by se probírala k životu.

Otec, připomenuv si své hugenotství, tvrdil, že v těchto slibech skvělých darů božstvu je cosi pohanského, a soudil, že to uzdravení bylo především zázrakem lásky, neboť ubohou královničku dojímalá něha, kterou jí z míry vyvedený Ludvík neustále dával najevo. Nepochybně byla nesmírně ráda, když uviděla Ludvíka ne už obrněného chladem a vznešeností, ale takového, jakým ve svém nitru skutečně byl, citlivého, milujícího a děsícího se představy, že by ji mohl ztratit. Anna mu za to byla hluboce vděčná, a protože byla od přírody vznětlivá, učinila něco, co před ní žádá španělská princezna: sotva na to měla dost sil, chopila se obou rukou svého chotě a vášnivě je zlíbala.

Jedna slavnost byla svědkem začátku královniny nemoci a druhá slavnost se konala k počtu jejího uzdravení.

Tentokrát to nebyl balet předváděný u dvora, ale jezdecká slavnost, karusel, uspořádaný na Královském náměstí za přítomnosti Pařížanů, jichž se seběhly tisíce. Tenkrát byl měsíc máj neobyčejně krásný a na tribuně, kde zaujaly místo královna a její dámy, svítila jejich roucha ve slunci všemi barvami. Na závěr byl závod o prstýnky a ten vyhrál Ludvík, když nabodnul tři prstýnky. Je samozřejmé, že jiný než král ani vyhrát nemohl. Ale Jindřich IV. obvykle zachytil jen dva, zatímco Ludvíka se třemi prsteny by byl stěží předčil i ten nejzdatnější soupeř.

Když Ludvík sesedl z koně, poděkoval ve své laskavosti panu z Pluvinel, který byl jemu stejně jako vši vysoké šlechtě učitelem ve zbrani i v jezdecktví.

"Sire," řekl mu Pluvinel, "čeká vás královna. Račte mě laskavě následovat."

Jakmile král vykráčel po stupních na tribunu a vstoupil do královniny lože, ta povstala, poklesla v kolenou až k jeho nohám, s uzarděním se zvedla a podala králi zlatý prsten, ozdobený nádherným démantem. A tu Ludvík učinil něco, co by nikdo od jeho zdrženlivosti a od jeho zdánlivého chladu nečekal. Vzal královnu do náručí a před zraky všech ji co nejvřeleji polbil, čímž si královský pár vysloužil provolání slávy a všeobecný jasot jak lidí ode dvora, tak tisíců Pařížanů, kteří tu byli přítomní.

I když někteří velmožové své neúčasti na slavném karuselu velice želeli, jejich spiknutí proti králi pokračovalo neztenčenou měrou dál. A čím déle to trvalo - bez nejmenší snahy o utajení či jen o mlčenlivost -, tím větší obavy vévodové měli, aby je některý z nich nezradil. Pokud jde o krále, ten, jak už jsem byl řekl, věděl všechno, ale jak se mohl proti tomu postavit, když tu nebyl ani sebemenší náznak nějakého činu, to jest když vévodové neopouštěli dvůr a nevydávali se na své državy, aniž předtím požádali krále o dovození?

Stejně dobře zpravený byl Ludvík o všem, co se dalo v Angers u královny matky, kde strana chytivá války den ode dne vzrůstala. Po královnině uzdravení král objednal a do krejcaru na dřevo zaplatil dvě sochy z masivního zlata pro Pannu Marii Loretánskou a Pannu Marii z Liesse, nebylo mu však neznámo, že hlavní stížnost, kterou na něho má královna matka, se týká těch šesti set tisíc liber slíbených jí Angoulémskou smlouvou. Ale jak jí je, po pravdě řečeno, mohl

vyplatit, když si nebyl jistý, zda zlato nepoužije na vyzbrojení vojska proti němu...?

U dvora přijímal král dál všechny velmože se stejnou neproniknutelnou zdvořilostí a tento jeho chladný klid, který přece museli znát už z dřívějška, je překvapivě nyní začal znepokojoval a vzbuzoval jejich nedůvěru. Tahle licoměrná tvář nesvědčí o ničem dobrém, šeptali si mezi sebou. A čím víc mlčel, tím bylo jeho mlčení výmluvnější. V jejich teď už bezesných nocích se jim zdálo nepravděpodobné, že by o jejich záměrech a počínání nic nevěděl a ve strachu z odhalení se začali obávat, že budou zatčeni. Představovali si, jak je v Louvru nebo u nich doma obklíčuje Praslin se svými vojáky, jak jsou zbavováni poct i svých místodržitelství, jak jsou jim odmítnuty důchody, zabaveny statky a zámky a jak jsou uvrženi do Bastily, jako se to stalo hraběti z Auvergne, na nekonečných dvanáct let, a jak tam přicházejí o nejlepší léta svého života.

Zavanul vítr paniky. První odjeli vévoda z Vendôme a vévoda z Longueville, aniž komu co řekli. Jakmile jejich zmizení vešlo ve známost, jako ovce je následovali další spiklenci: vévoda z Maine, hrabě ze Soissons, hraběnka vdova ze Soissons, vévoda z Nemours, vévoda z Retz, vévoda z Montmorency. V jediném okamžiku se Paříž vylidnila od poloviny velmožů.

Dojeli na svá místodržitelství, opevnili svá města proti králi, ale nezůstali v nich, péči o obranu hradeb přenechali svým zástupcům. A všichni, až na Longuevilla, běželi do Angers za královnou matkou. Potřebovali za každou cenu nějaký dvůr s jeho intrikami, nějakou radu a její pletichy, a když nebyl král, tak aspoň královnu, z níž by pod záminkou vyzbrojení vojska na její obranu mohli lákat peníze.

Bratr otce Josefa pan z Tremblay, který za první války mezi matkou a synem odjel z králova příkazu do Avignonu pro Richelieu, aby ho přiměl k návratu do Angoulému, načež ho následoval do Angersu a po uzavření smlouvy, která nese toto jméno, se v půli června s královnou rozloučil, dorazil pár dní na to do Paříže a přišel za mnou do Louvru se žádostí, abych ho zavedl ke králi, jelikož prý mu může sdělit čerstvé zprávy o tom, co se děje v královských državách. Pana z Tremblay jsem znal dobře, sešel jsem se s ním nejednou a velmi jsem si ho vážil jako jednoho z výkvětů naší úřednické šlechty. Musím však říci, že mě pokaždé udivilo, jak málo je podoben svému bratru otci Josefovi. Bylo až k nevíře, že pocházejí ze stejných rodičů. Protože člověk, kterého jsem měl před sebou, byl veliký, silný muž s nezanedbatelným tělichem a širokou, ruměnnou tvář. Velice šťastný, že je na světě a netoužící po ničem jiném, než po pohodlném životě na svém krásném zámku Tremblay; se svými příjmy, nepocházejícími jen z jeho panství, byl velice spokojen, oženil se totiž s dámou velmi mohovitou, kterou ctil, leč (aniž běhal doopravdy za ženskými, aby nehřešil proti Bohu) vydržoval si v domečku nedaleko svého pařížského paláce potají mladou komornou; nebyl ani marnotratný, ani skrblik, dobročinný bez přehánění, nepřítel násilí a nepořádku, katolík nepříliš nakloněný papeži, hugenoty neměl rád, ale nikterak netoužil po jejich vymýcení, navenek velmože ctil, ale vskrytu jimi pohrdal. Především však byl neochvějně loajální a celým svým srdcem sloužil králi stejně tak jako vlastnímu prospěchu a v této chvíli byl zrovna u vytržení při představě, že s Jeho Veličenstvem bude moci rozmlouvat tváří v tvář, což byla událost, o níž hodlal dlouze vyprávět svým dětem i vnukům; svou rodinu, kteráž byla velká, ostatně velice miloval, zvláště pak svého bratra kapucína, jehož ctnosti obdivoval, aniž toužil je napodobit: měl jistotu, že díky bratrovi získá, až přijde jeho chvíle, své místo v nebi, ale nikterak nespěchal je zaujmout, protože na této zemi, jež se k němu chovala tak vlídně, měl své příjemné návyky.

Zahrnul mne velikými lichoťkami a ještě většími díky za to, jak jsem přijal a zabezpečil otce Josefa, v naději, že se zachovám podobně i v jeho případě vzhledem k tomu, že tu jde o zájem státu. A protože mu nechyběl důvtip, pochopil dobře, že jsem velice zvědav na vše, co se v těchto dnech děje v Angersu, ale neodvažuji se ho zeptat přímo, aby se nezdálo, že chci mít zprávy čerstvější než král, byl však té dobroty, že mi vše vypověděl a já ho poslouchal s ušima nastraženými.

"A jakpak to vypadá teď v Angersu?" zeptal jsem se jakoby mimochodem.

Hodil jsem mu to jako návnadu a on ji ochotně spolkl.

"Špatně. Nevypadalo to příliš dobře ani předtím, ale teď, s příchodem velmožů, se to velmi zhoršilo, ona totiž ta vysoká šlechta, řečeno mimochodem, velice škodí pokladně ubohé královny matky. Vévoda z Vendôme si v té stáji hraje na plemenného hřebce. Jistě vám je známo, že míří velmi vysoko. Tvrdí, že by měl kralovat místo Ludvíka, který, jak zdůrazňuje, je o sedm let mladší než on, a to proto, že Jindřich kdysi Gabrielle z Estrées podepsal slib manželství. Takže má za to, anebo chce mít za to, že slib manželství, i v případě, že nenásledovalo jeho naplnění, má větší váhu než pozdější sňatek Jindřicha IV. s Marií Medicejskou, a významem převáží dvojí svěcení, posvěcení manželství a královské pomazání. Vendôme tedy není vzbouřencem náhodným a příležitostným, revoltuje ze zásady, ve jménu krve, která mu koluje v žilách. V roce 1614 se postavil proti regentce. Dnes se s ní spojil proti jejímu synovi. Není to podivuhodná důslednost?"

V tomto jasném rozboru jsem zaslechl ozvěnu Richelieuova způsobu mluvy a můj zájem tím jen vzrostl.

"A co Vendôme udělal, když přijel do Angersu?" zeptal jsem se.

"Popíchl mladého hraběte ze Soissons, aby pod záminkou své královské krve žádal pro sebe předsednictví královny rady."

"Ale nebylo lze spíš očekávat, že bude tuto čest požadovat pro sebe?"

"To nepochybně. Ale proč si to rozházet s legitimním princem a hlavně s inspirátorkou vzpoury, se zánícenou hraběnkou vdovou ze Soissons, z níž je hotová lítice, sotva se někdo jen dotkne jejího mláděte. Nadto přítomnost hraběte ze Soissons, druhého prince po meči z krve královské, v čele královny rady propůjčuje zmíněnému shromáždění jakousi legitimitu. A Vendômovi je docela jedno, ustoupí-li tomu patnáctiletému holobrádkovi či neustoupí, když všechny nitky má v rukách stejně sám a tahá za ně, jak mu napadne."

"A jak za ně tahá?"

"Velice obratně. Dal členům rady odhlasovat návrh, podle něhož musí být všechna rozhodnutí přijata většinou hlasů."

Není mu samozřejmě neznámo, že v této radě má strana pro válku velikou převahu nad stranou míru."

"A co v tomto případě dělá Richelieu?"

"Mnoho dělat nemůže: ochromuje ho zásada většiny hlasů. Ne že by ztratil královninu důvěru, ale unáší ho proud chtivých války stejně jako královnu. Říci ne, nabádat k rozumu, to jest hájit věc míru by od něho bylo bláznovstvím. Sám sebe by ztratil a královně by neposloužil."

"A co té situaci říká?"

"Že má jednu podobu zdánlivou a jednu skutečnou. Vzpoura je zdánlivě silná, protože povstala celá západní část království, od Normandie po Languedoc. Doopravdy je však slabá, a důvody té slabosti..."

"Důvody té slabosti znám," vložil jsem se do toho. "Velmožové, kteří těm zemím vládou, místo aby ve svých městech rozdmýchávali ducha vzpoury, sedí u dvora v Angersu."

"A druhým důvodem je vzájemná žárlivost," navázal na to pan z Tremblay, "žárlivost, sestra rozkolu, vládne na tomto dvoře a nakonec všechny rozkmotří. Řeknu vám jeden příklad za všechny. Vendôme v Angersu nechtěl ani vévodu z Maine ani vévodu z Épernonu, ačkoliv ten má vojenské zkušenosti. A když potom královna matka ty dva vyhoštěné žádala, aby pro ni verbovali vojáky, udělali to, ale jen tak napůl, aby se nezdálo. Zkrátka a dobře bych se podívil, kdyby se do Angersu vrátili ještě před bitvou. Jistě si vzpomínáte, jak si to u Uzerches Épernon zařídil: tak, že se dostavil na místo až poté, co město, jemuž jako by spěchal na pomoc, padlo."

"A smím se vás, pane, zeptat, co si o tom duumvirátu, který ovládá radu, myslí Richelieu?"

"Podle Richelieua je hrabě ze Soissons sice udatný, ale chybí mu duch. Vendôme sice ducha má, ale zas se mu nedostává statečnosti. Vendôme, pod záminkou, že je synem Jindřicha IV., chce nadto velet královnině armádě. Zapomíná, že vojenské nadání není dědičné, ostatně o nic víc než odvaha."

"Richelieu si zkrátka myslí, že strana války se řítí do záhuby."

"Řekl bych, že o tom sní," odpověděl pan z Tremblay s jemným úsměvem. "Protože po téhle pohromě velmožové z Angersu zmizí a on sám, vystoupiv z podsvětí, stane se své velitelce znovu nepostradatelným, když už pro nic jiného, tak pro zprostředkování míru."

Po těchto slovech na mne pan z Tremblay blýskl očkem, což mi napovědělo, že pro Richelieua možná chová obdiv stejně veliký jako otec Josef, ale že ten jeho obdiv se nezřídka jasnozřivostí.

* * *

Zachoval jsem si v paměti světlou vzpomínku na čtvrtý červenec roku 1620, kdy se Ludvík objevil na své radě takový, jakého bych si ho byl přál vidět vždycky: promluvil jako král a jako pán. Naskytla se věčná volba mezi stranou války a stranou vyjednávání, tak jako se na skýtala po celé regentství a za první války mezi matkou a synem, a ministři samozřejmě jednomyslně dávali přednost tomu druhému a králi radili, ať zůstane v Paříži a nehrne se do vzbouřených krajů, aby čelil "mocné a smělé straně".

Na první pohled se tyto důvody zdály docela rozumné, spočívaly však na zcela chybných předpokladech. Vzbouřenci netvořili žádnou mocnou stranu. Byli naopak hluboce rozděleni. A nebyla pravda, že by se proti královské moci byly vzbouřily kraje. Vzbouřili se jen jejich místodržící. A ty na jejich državách bylo vidat jen zřídka, protože tam přicházeli jen vybírat peníze, než jinak se většinu času zdržovali u dvora v Paříži. Ale měšťanstvo, jež zastávalo všechny civilní úřady anebo zkvětal v obchodě, a na druhé straně i lid, který netoužil než po klidu, neměli v důsledku toho nejmenší chuť podstupovat pro krásné oči jejich věčně nepřítomného pána strážné a obtíže války proti králi.

A pokud jde o "smělost mocné strany", ta byla značně nejistá, a jak už jsme viděli, vypařila se, jakmile promluvil prach. Smělost mocné strany po pravdě žila jen v bojácné představitosti šedobradých.

Luynes se přiklonil k jejich názoru, což mě nepřekvapilo, protože jeho ustrašenost byla nenapravitelná.

Když se všichni ti radové vyslovili, král nedal hlasovat: rozhodl sám.

"Mezi tolika nebezpečnostmi, která na nás možná čekají, je třeba jít v ústrety tomu největšímu a nejbližšímu," prohlásil bez sebemenšího zakoktání, "a tím je Normandie. Půjdu přímo tam a nebudu vyčkávat v Paříži, abych se stal jejich kořistí a mí věrní služebníci byli utiskováni. Mám pevnou víru v čistotu svých zbraní. Svědomí mi nevyčítá žádný nedostatek úcty ke královně matce, ani nedostatek spravedlnosti vůči mému lidu či dobrodiní k nejvyšší šlechtě tohoto království. Nuž tedy, pojďme!"

S jakou nesmírnou radostí jsem v něm znovu objevil vojáka na trůně! Když Španělé z Nizozemska uchvátili bez varování Amiens a když se Ludvíkův otec Jindřich IV. v mžiknutí oka rozhodl jít na ně, nemluvil zcela jistě jinak. Osobní notu této Ludvíkově promluvě nicméně dodalo dovolání se božího soudu ve jménu vlastního čistého svědomí. Ne že by v Jindřichově řeči dovolávání se boží vůle chybělo, ale u béarnského lišáka, jak ho nazývali stoupenci Ligy, šlo víc o politiku než o skutečnou zbožnost. U jeho syna to bylo právě naopak. Jeho upřímnost v této věci byla čistá jako dýmánek.

Pouze s nevelkým počtem vojáků, s šesti nebo osmi tisíci, nedovedu to říci přesně, vydal se král rovnou do Normandie. Postupoval velice rychle, protože z Paříže vyrazil sedmého července a devátého už stál před hradbami Rouenu. Čtenář si snad pamatuje, že vévoda z Longueville se jako jediný ze všech velmožů neodebral ke dvoru královny matky v Angersu, ale zůstal v Normandii. Dalo se proto předpokládat, že zůstal věren krvi, která mu koluje v žilách, byla to totiž krev proslulého reka Dunoise, levobočka z Orléansu, udatného druha Jany z Arku. Tak tomu, žel, však nebylo. Krev tolik staletí nepřeklene.

Osmého července byli už armádní ubytovatelé v Rouenu a označovali kvartýry, kterých bude třeba pro krále a jeho vojsko. Byli přijati přívětivě, a když se vévoda z Longueville od nich dozvěděl, že nazítří dorazí král, řekl docela prostě: "V tom případě mi nezbyvá, než mu přepustit místo."

Nato vzal do zaječích a uchýlil se do Dieppe. Jediné, co ho postihlo, bylo, že když pak zbraně umlkly, bylo mu prominuto. Dokonce ani nepřišel o výsadu, kterouž jeho rodu udělil Karel IX. na paměť levobočka z Orléansu a již se

mu dostalo mimořádného postavení mezi královskými princí a vévody a pairy, které mu zaručovalo, že sice bude zařazen až po těch prvních, ale zato zaručeně před těmi druhými.

Vám, spanilá čtenářko, nemohu skrývat, že po více než patnácti létech, když jsem sám dospěl do kmetského věku, jsem tomu vévodovi nevalné ceny silně záviděl, když mu jeho postavení umožnilo podruhé se oženit s Annou-Jenovéfou z Bourbonů-Condé, dcerou toho malého, neduživého Condého, jehož Ludvík vytáhl z Bastily a který po tom, co zplodil toho, jemuž později říkali Veliký Condé, dal spatřit světlo světa - což překvapovalo ještě víc - jedné z nejkrásnějších žen století.

Neboť tou Anna-Jenovéfa z Longuevillu bezesporu byla. Kardinál Retz, který se v ženách vyznal, o ní jednoho dne řekl, že "ve svém chování má zvláštní nyvost, která jímá srdce víc, než oslnivost dívek třeba i krásnějších". Je to velmi trefně řečeno, to si troufám potvrdit, a mohu jen dodat, že její nyvost nebyla hraná, než zcela přirozená, tryskající z hlubin její povahy. Pozoroval jsem ji, jak stojí uprostřed kruhu šlechticů a jak se zaroseným pohledem a pootevřenými rtíky si jednoho po druhém prohlíží, což všem těm pánům nahánělo nezřízenou chuť vlézt si do její postele a navždycky už tam zůstat.

Jak léta běžela, přijala Anna-Jenovéfa ve svém loži popravdě nejednoho z nich, a když se zamyslíme nad jejím životem, nezbyvá nám než obdivovat podivuhodnou rozmanitost, již se vyznačoval, protože v paláci Rambouillet byla velikou preciózkou, za frondy velikou odbojnicí, až do své čtyřicítky velikou milostnicí a po zbytek života velikou kajnicí. Ta ženská nedělá nic napolovic, říkalo ní La Surie.

Když tedy Rouen padl, odebral král Longuevillovi jeho místodržitelství, ale později, jakmile se byl Longueville dal na pokání, zase mu je vrátil; pak král znovu svolal svou radu a ta ho s Luynesem včele naléhavě odrazovala od útoku na Caen, který byl v rukou povstalců; veliký převor tam dosadil svého preceptora pana Prudenta, aby řídil obranu města. Ten, jemuž propachtovali hodnost velikého převora, úřad tuze ctihodný, tuze dobře placený a tuze málo církevní, nebyl nikdo jiný než rytíř z Vendôme, s nímž Ludvíka kolem jeho desátého roku pojilo přátelství tak vřelé, že královna matka, jata nedůvěrou, udělala vše, aby je rozvrátila a ubohého rytíře poslala do horoucích pekel, to znamená na Maltu, do řádu rytířů toho jména. Když se pak vrátil, král s ním přátelství už nenavázal, protože mládeneček začal být stejně jako jeho starší bratr vévoda z Vendôme nesnesitelně nadutý.

Ludvík opět jednou nedbal bojácnosti své rady i Luynese a rozhodl se pochodovat na Caen. Když se to veliký převor dozvěděl, shromáždil něco vojska, aby sám zaútočil, ale když dospěl ke hradbám, náhle mu došla odvaha a kvapem odtáhl, aniž svůj rod nějak proslavil. A pan Prudent, který držel město v jeho zastoupení, opatrný, jak napovídá jeho jméno Prudencius, otevřel brány dokořán, sotva se král ukázal pod hradbami.

Současně s pochodem na Normandii a s obsazením Rouenu a Caenu vyslal král královně matce do Angersu čtyři vysoce postavené vyjednaváče: vévody z Montbazonu a z Bellegarde, arcibiskupa ze Sensu a předsedu Jeannina, vrchního správce královské pokladny. Vévoda z Vendôme soudil o celé věci jako vždy přemrštěně, pokládal za zločin, že je vpustili do hradeb a nepožadoval nic menšího, než aby je uvěznili, či aby je přinejmenším odeslali zpět ke králi. Ale Richelieu královnu přesvědčil, že poslat pryč osoby tak vysoce vážené by znamenalo velikou urážku jak pro ně, tak pro krále. Nakonec tedy královna rozhodla, že je nechá přijít. A sotvaže se dostali do Angersu, příběhl takřka jim v patách veliký převor z Vendôme a královně matce ohlásil zprávu o pádu Caenu, což všecky zarmoutilo. A v následujících dnech přinášeli kurýři zprávy ještě méně potěšitelné. Královská vojska postupovala na Le Mans, město králi věrné, a odtud na Angers to byl jediný den pochodu.

Se zpožděním je napadlo, že by se měli opevnit. Most přes Loiru u města Ponts-de-Cé je jediným spojením mezi Nantes a Amboise, umožňujícím přejít řeku. Bylo tedy právě tak důležité pro krále jej dobýt, jako pro královnu matku jej hájit. Kdyby jej král neobsadil, nedostal by se dál na jih od Loiry, aby uklidnil zbývající část království a ke královně matce zas bez mostu nemohly dorazit posily, které očekávala z angoulenského kraje. Byla to vojska, která pro ni měl postavit vévoda z Maine a vévoda Épernon.

Když jsem později měl tu výsadu poznat Richelieua blíž, jednou z vlastností, které se mi u něho jevily jako výjimečné, bylo, že se dokázal zabývat dvěma i třemi věcmi najednou. Stalo se kdysi, že mi v hrubých rysech sdělil obsah dopisu, který jsem měl napsat německy jakémusi luteránskému knížeti, a než jsem to, co řekl, dal na papír, využil kardinál času k tomu, že Charpentierovi, což byl jeho osobní sekretář, diktoval podrobnosti tak zvaného šprýmu od Ponts-de-Cé a důvody rychlé a naprosté porážky, již tu utrpěla vojska vzbouřených velmožů. Ten rozbor se mi jevil tak jasný a přesvědčivý a ukazoval tak veliké porozumění válečným věcem, u preláta velmi překvapivé, že jsem se nemohl zdržet, abych ho neposлуouchal, a abych doslechl konec, schválně jsem svůj překlad do němčiny zpomalil. Kardinál můj úskok ovšem postřehl, ale nic k tomu nepoznamenal, protože si byl dobře vědom svého velikého nadání a vůbec mu nebylo proti mysli, když pro ně byl obdivován.

Pamatuji-li se dobře, co tehdy říkal, pak zároveň kritizoval přípravu bitvy i její průběh. Podle něho bylo největším omylem vévody z Vendôme, že dal mezi Angersem a Ponts-de-Cé vykopat dvě míle dlouhý zákop. Ten okop se kardinálovi zdál nepřiměřeně dlouhý, za prvé proto, že bylo jen velmi málo pravděpodobné, že před příchodem králova vojska bude čas ho celý vykopat, a za druhé, že na jeho osazení nebylo dost mužstva. Bývalo by bylo užitečnější zesílit na straně jedné hradby Angersu a na straně druhé vyhloubit dobrý příkop, ale jen na předmostí Ponts-de-Cé. Vzbuřenci měli několik stovek koní a vévoda z Vendôme svěřil velení této jízdy svému bratru velikému převorovi; ten čekal, až mu starší bratr rozkáže, aby šel do útoku. Povelu se však nedočkal. Tak se stalo, že toto jezdeckto, přinejmenším stejně silné, jako jízda králova, nakonec nebylo k ničemu. Je pravda, že veliký převor mohl zasáhnout i bez rozkazu, jakmile uviděl, že to s jejich pěchotou vypadá bledě. Ale zřejmě ho to nenapadlo.

Ale rozhodující příčinou porážky bylo nepochybně odpadnutí, neku-li zrada vévody z Retzu. Sotva vešlo ve známost, že se královská vojska blíží, vskočil na koně a se zdánlivě chrabrým výrazem vyjel sám na průzkum. Když se však vrátil, ustoupila jeho odvaha vzteku a jal se proklínat a bouřit a rozhlašovat do všech stran, že je chtějí obětovat v poli,

zatímco v hradbách se vyjednává o míru: na jeho slovech byl ovšem kus pravdy a těm, kteří je slyšeli, vévodova promluva odhodlanosti nedodala. Když to byl prohlásil, vytáhl své vojáky ze zákopu, který obsadili, nařídil jim udělat čelem vzad, se svým vojskem za zády pak projel tryskem městem Ponts-de-Cé a víc ho neviděli. Jeho vojsko čítalo na tisíc pět set ozbrojenců, což znamenalo, že se počet bojové síly vzbouřenců zmenšil o třetinu.

A jaký byl úžas předsunutých oddílů královského vojska, když na vlastní oči uviděli, jak z valné části okopu, který jim měl čelit, náhle mizí pušky a bodáky. Okamžitě o tom zpravili maršála z Créquy a ten vši silou zaútočil, šíře v nepřátelských řadách zmátek a bezmála rozvrat.

A tu pojal vévoda z Vendôme obdivuhodné rozhodnutí. Aniž svému jezdecktvu dal povel k útoku, aniž svým důstojníkům cokoli řekl, vskočil na koně, dojel tryskem do Angersu, pronikl do královských komnat, jako první ji oznámil porážku jejích vojsk a tragickým tónem zvolal:

"Madame, přál bych si být mrtev!"

Na to jeho dcera, která právě rozmlouvala s královnou, pronesla tuto strašlivou větu:

"Pane můj otče, kdybyste takové přání skutečně choval, nebyl byste ujel z míst, kde bylo záhodno to udělat."

KAPITOLA DESÁTÁ

"Pane, na slovíčko, prosím!"

"Poslouchám vás, spanilá čtenářko."

"Pravil jste, že vévodovi z Longueville bylo prominuto."

"Ovšem."

"Ale co ostatním vévodům?"

"Když vzpoura vypukla, byli všichni obviněni z urážky majestátu a byla jim odňata jejich místodržitelství. Ale po porážce u Ponts-de-Cé, když krále poprosili za prominutí - klečíce na jednom nebo na obou kolenou, podle stupně provinění..."

"Kdo, prosím, pane, žádal za prominutí na obou kolenou?"

"Épernon. Pravděpodobně proto, že byl recidivista, že se účastnil i první války mezi matkou a synem."

"Pane, tahle podrobnost je skoro až příliš hezká. Nevymyslíl jste si ji náhodou?"

"Nikterak ne. Jestli mně nevěříte, zeptejte se na to Héroarda. Ten byl toho pokleknutí svědkem. Ale dovolíte-li, budu pokračovat. Když vévodové poprosili za prominutí, byla všechna opatření proti nim zrušena."

"A nic jiného než to zrušení sankcí se nestalo?"

"Ale ano! To, jak král kající vévody přijal: s tím nejchladnějším chladem."

"Cože? Žádné uvěznění? Žádný soud? Žádná Bastila? Žádné stětí?"

"Co vás napadá, spanilá čtenářko? Vévoda a pair odsouzený k smrti?"

"Ale Jindřich IV. přece dal popravit Birona."

"Jenže Biron byl vévodou a pairem teprve čerstvého data a nepatřil k žádnému velikému rodu. Krom toho se zrádně spojil se Španěly a měl veliké vojenské vloh. Byl tedy pro krále vážnou hrozbou a po králově smrti i pro jeho syna. Ale stejně vzbudila jeho poprava pohoršení."

"Jestli vám dobře rozumím, jsou vévodové a páirové téměř nedotknutelní."
"Je to vskutku téměř tak."
"Ale ve jménu čeho?"
"Ve jménu krve, spanilá čtenářko! Krve! Úcty ke krvi! Jak odsoudit k smrti vévodu z Longueville, když díky vzdálenému předkovi, levobočkovi z Orléansu, má v žilách královskou krev?"
"Ale není taková beztrestnost velkým nebezpečím pro stát?"
"Nesmírným! A proto se Ludvík po celý svůj život všemožně snažil velmože pokořit."
"Domnívala jsem se, že to byla myšlenka Richelieuova."
"Richelieu tu myšlenku vyslovil, Madame, a nemilosrdně ji uváděl ve skutek. Ale pojal ji před ním už král."
"Ještě maličkost, pane. Proč se bitvě, která vyústila v naprostou porážku vzbouřených velmožů a královny matky, říká šprým od Ponts-de-Cé?"
"Je to výraz posměchu a kdo jej vymyslel, to nevím. Pro ty, kteří v bitvě přišli o krk, to ovšem žádný šprým nebyl: na královnině straně padlo padesát šlechticů a čtyři stovky vojáků. Ti ubožáci přišli o život pro nic a za nic."
"A co královna?"
"Královna rozhlásila urbi et orbi, že se už nikdy nespolehne na francouzská knížata a dodala - poslouchejte dobře, spanilá čtenářko - že už více nechce být odloučena od krále, svého syna."
"Když víme co víme, je to řeč až dojemná..."
"Vám jsou k smíchu už tahle slova, spanilá čtenářko. Co teprve řeknete tomu, až se dozvíte, že ve stejné licoměrném duchu prohlásil Richelieu o královně Raduje se z nezdaru svých zbraní. Jistě vám neuniklo, že to je alexandrin a že by zaujal důstojné místo v nějaké tragédii, kdyby ovšem sama myšlenka nebyla tak směšná."
"Pane, dovolte ještě otázku! Královna matka se tedy vrátí do Paříže?"
"Ovšemže. Do komnat, přístupných rovnou ze dvora Louvru, které jsem ostatně už popsal."
"Nebyl to právě váš pan otec, kdo řekl: „Ludvík dává přednost tomu, aby se vezla v kočáře s ním, než aby zůstala venku a srocovala proti němu raubíře?"
"Ano, řekl to otec."
"Mám však dojem, pane, že dáma jejích vlastností může nadělat mnoho mrzutostí i uvnitř kočáru."
"Bohužel, je třeba se toho obávat."
"A poslední otázka, pane. Chystáte se oženit?"
"Taková otázka by nenapadla nikoho jiného než právě dámu."
"A je to důvod, proč na ni neodpovědět?"
"Není to cosi zvláštního, Madame, že sotva je řeč o svatbě, všechny dámy nastraží uši a vzrušením se jen tetelí, i když mají tak málo důvodů si manželský stav chválit, naříkajíce obvykle na těžká slehnutí, na ztrátu krásy, na potíže s dětmi, na tyranii manžela či na jeho nezáměr."
"To je pravda. Ale stále ještě jste mi neodpověděl."
"Pane Bože, vy ale dovedete naléhat, Madame!"
"Nuže?"
"Inu, čas od času na to pomýšlím."
"A zatím se spokojujete s Lojzkou."
"Bylo by vůči ní šetrnější a ostatně i víc pravdě odpovídající říci, že Lojzka mě uspokojuje."
"Panská!"
"Panská, která má tolik výtečných vlastností, že nemohu doufat objevit stejně dobré u osoby urozené."
"A neřekl jste mi ještě ani slovo o Orbieu."
"Nezbývá mi, než následovat krále na jeho taženích proti velmožům. Nicméně vše, co se děje v Orbieu, pečlivě sleduji. Pan ze Saint-Clair mi často píše a od té doby, co se zamiloval, mi píše ještě častěji."
"Že se zamiloval? A do koho?"
"Do Laureny z Peyrolles: je to dcera jednoho z našich bohatých sousedů."
"Když je tak bohatá, nebude ho asi chtít."
"Pan ze Saint-Clair je velice hezký člověk."
"Ale je nejmladší syn. To znamená, že nemá ani půdu ani titul."
"Je však z vojenské šlechty a otec té krásky je pouze ze šlechty úřednické."
"Bude to stačit?"
"Zatím by to možná nestačilo. Však také se pan ze Saint-Clair ještě nevyjádřil."
"Jaká je ta Laurena z Peyrolles?"
"Podle Saint-Claira krásná, světlovlasá, duchaplná. Takže, Madame, můžete být spokojená. Nakonec si budete moci pochutnat na pěkné svatbě."
"A myslíte, že k ní opravdu dojde?"
"Doufám. Pokud jde o mne udělám vše, co bude v mých silách."
"A kdy se vrátíte do Orbieu?"
"Hned tak to nebude. Teď musím následovat krále do Pau."
"Do Pau? Co bude král dělat v Pau?"
"Musí potlačit opovázlivost a neposlušnost béarnských protestantů."
"Opovázlivost a neposlušnost! Stěží věřím svým uším! Kam se poděly vaše sympatie k hugenotům, zděděné po otci?"
"Neopustily mne, leč proto ještě nemohu nenahližet pošestilost jejich konání. Bojuji proti královské moci, která je

chránila! Porušují Nantský edikt, který jim dal všechno. Ve své pomatenosti hledají dokonce oporu proti francouzskému králi u krále španělského! U španělského krále, Madame! U nejmocnějšího ramena protireformace v Evropě!"

"Nad tím mi zůstává rozum stát, pane! Protestanti a bojují proti Nantskému ediktu, který je chrání!"

"Ne všichni! Jen ti z Béarnu a z Navarry, ostatní je ovšem podporují, byť je přímo nenapodobují. Přesněji řečeno Béarnané přijímají svobody a jistoty ediktu, ale povinnosti z něho vyplývající odmítají."

"Svobody a jistoty?"

"Edikt protestantům zaručuje svobodu svědomí a svobodu náboženství a nadto jim udělil dobrou stovku pevností, jejichž posádky jsou docela proti zdravému rozumu placeny králem, čímž si panovník stvořil ve svém království stát ve státě, a to stát, který mu bude schopen v případě potřeby vzdorovat silou."

"Jak to podivné uspořádání vzniklo?"

"Smysl byl ten, aby protestanté, kteří byli půl století hanebně pronásledováni, nabyli pocitu jistoty. Ale jak čas plynul, proměnilo se to opatření v neblahou trhlinu v tom obdivuhodném, tak lidském a tak novátorském ediktu, který měl zabezpečit, aby vedle sebe mohly žít dvě církve vzájemně se nenávídící a vzývající jednoho Boha."

"A co ty povinnosti?"

"Tam, kde jsou protestanté ve většině a jsou mocní, měli za povinnost ctít jak náboženství, tak statky katolíků."

"Což, jestli vám dobře rozumím, protestanté z Béarnu a z Navarry nedělali."

"V skutku ne, Madame. Nastal tam politováníhodný stav věcí: Jana z Albretu, babička našeho Ludvíka, královna Navarrská, kněžna Béarnská a hugenotka z nejzarputilejších, před jedenapadesáti lety zakázala na svých statcích katolické náboženství a zabavila majetek katolické církve, aby jej dala pastorům."

"A ten stav věcí trvá už celé půlstoletí?"

"Inu ano. Navzdory Jindřichu IV., navzdory regentce a navzdory papeži, který nápravu tohoto zlořádu kladl jako podmínku sine qua non ke zrušení Jindřichova vyobcování z církve. Náš Jindřich slíbil, že všechno napraví, ale slib dodržet nemohl. A jak by také mohl, když Navarru a Béarn miloval z nehlubšího srdce a stejně je nemohl nutit k poslušnosti vojenskou silou, protože k napadení Habsburka potřeboval spojení evropských protestantských knížat."

"A co po jeho smrti regentka?"

"Marie? Co vás nemá! Chyběly jí k tomu síly, i když chuť měla nesmírnou, byt' z Habsburků, zavlá katolička a po čertech ultramontánní. Bezpochyby si pamatujete, Madame, že dostala onen nešťastný nápad požádat papeže, aby jí vybral prvního předsedu francouzského parlamentu. Což v tomto království naježilo nejednoho galikána."

"A co Ludvík?"

"Po tak zvaném šprýmu u Ponts-de-Cé se Ludvík rozhodl, že na tom nepřestane a že si vzbouřené protestanty z Béarnu a z Navarry podrobí. Začalo se vyjednávat. Ale ti tvrdší hugenoti z Pyrenejí byli tak daleko od Paříže, že si připadali bezpečni přede vším! Nechtěli ani povolit katolické vyznání, ani vrátit církvi zabavené statky, vycházejíce z tvrzení, že Navarra a Béarn jsou svrchovanými územími a že Nantský edikt pro ně neplatí. Ludvík měl těch vzdorů brzy dost a neohlížeje se na názory své rady, svých ministrů a ovšem i stále stejně bojácného Luynese, rozhodl sám: „Musíme jít na ně,“ řekl prostě a narazil si klobouk do čela. Byl tenkrát právě v tom příjemném malém zámku Plessis-les-Tours, který miloval z nejednoho důvodu. Mnoho let tu žil Ludvík XI. Otec našeho Ludvíka tu uzavřel spojení s Jindřichem III. proti Lize a sám Ludvík jako chlapec si tu z hlíny stavěl pevnost, na níž pracoval celé dny za větru a deště."

"Ovšem, pane! Vzpomínám si na to místo vašich Panětí, kde píšete, jak Héroard přehodil pracujícímu Ludvíkovi přes plece plášť, aby ho ochránil před bouří, ale Ludvík jej okamžitě shodil."

"Vám, Madame, něco vyprávět je skutečné potěšení: pamatujete si všechno. A víte, Madame, že na Ludvíka, když byl překročil práh Plessis-les-Tours, čekalo velmi příjemné překvapení? Hádejte, prosím, jaké!"

"Ó ne, to bych neuhodla!"

"Našel tam svou královničku, která den před tím přijela z Paříže. Skákal přímo radostí, silně ji objal, dvakrát třikrát ji políbil sličné líc a bez odkladu, se jí jal vyprávět, s mapou v ruce, celý ten šprým u Ponts-de-Cé i s přesným postavením vojska."

"Chudinka musela hynout nudou."

"Vůbec ne. Nehynula nudou z toho důvodu, že nic z toho, co jí povídal, neslyšela. Neposlouchala ho. Byla velice dojatá něhou, s jakou ji uvítal, a tak se na něho jen dívala."

"Nechci, pane, náš vážný politický rozhovor znesvěcovat lehkovážnými historkami, ale stejně bych se vás ráda zeptala, jestli ovšem smím..."

"Zajisté, smíte, spanilá čtenářko. Toho večera sdílel Ludvík s královnou lože."

"A co na druhý den Héroard?"

"Ovšemže, Madame, udělal právě to gesto, které očekáváte. Ale není to, jak se domníváte, lehkovážná historka. Je to opět a znovu politika. Jestli nebudeme mít dost brzy dědice trůnu, pak králův bratr, Monsieur, osoba nevyrovnaná, nicméně zatím dědic trůnu, se stane středem a osou nekonečných pletich, v nichž si neopomene omočit ani královna matka. Ale nepředbíhejme, zatím nám stačí naše současné mrzutosti."

"A jaké to jsou?"

"To tažení do Navarry a do Béarnu, o němž jsem mluvil, aby se vzbouření hugenoti přivedli k rozumu. Ale teď, Madame, dovolte, abych pokračoval ve vyprávění tam, kde jsem je opustil."

* * *

Do Pau vkročil Ludvík patnáctého října. Bylo to poprvé, co král to obdivuhodné město, vlahý balkón s výhledem na věčné sněhy, uviděl. A kolik se tu do paměti tlačilo vzpomínek! Narodil se tu jeho otec. Strůjce krveprolití Bartolomějské noci, Karel IX., město dobyl v roce 1568 a hned následujícího roku je Ludvíkova babička, Jana z Albretu,

díky Montgomerýho vítězství v Orthezu získala zpět. Náš Jindřich, jemuž tenkrát bylo šestnáct, nebyl tehdy přítomen, a pro jeho měkké srdce to tak bylo lepší, protože jeho matka dala nemilosrdně povraždit všechny katolické vůdce, které Montgomerý pochytil a přivedl do hradu.

Béarnský a navarrský odpor, na dálku tak rozhodný, se rozplynul, sotva se král a jeho vojsko objevili. Radní, shromáždění na hradním nádvoří, se káli za neposlušnost a prohlásili, že edikt, tolikrát písemně odmítaný, přijímají. Slíbili, že zavedou znovu katolické vyznání, církvi vrátí její statky a souhlasili s připojením Béarnu a Navarry ke Koruně. Dva dny na to dobyl Ludvík malou pevnost Navarrenx, která chránila přístup k Pau, vyhnal odtud (aniž ji pobil) malou hugenotskou posádku, kterou tam dosadila jeho babička Jana z Albretu, a nahradil ji hrstkou svých vojáků. Béarnská a navarrská záležitost byla vyřízena obratem ruky. Stačilo sotva pět dní a zrána dvacátého prvního října Ludvík z Pau odjel.

Dvacátého pátého už byl v Bordeaux. Sedmého listopadu stanul před branami Paříže.

Nikdo by nebyl uvěřil, že tu předlouhou cestu z Pau do Paříže lze vykonat za dobu kratší než čtrnáct dní. Je pravda, že Ludvík jel častěji na koni než v kočáře a své prsteny, své ministry, svou radu a své strážce nechal daleko vzadu. O těch, k nimž jsem patřil, a pro něž sledovat tuto zběsilou jízdu bylo otázkou cti, se dalo po gaskoňsku říci, že nám řádně vyčinila kůži na zadnici. Ale Ludvík byl znamenitým a vytrvalým jezdcem a zdánlivě žádné z těch potíží necítil. Ať si byl vítr, slunce, déšť či krupobití, Ludvík nedbal ničeho. Sotvaže na zastávkách svolil, aby mu sundali promočený šat a vysoké boty plné vody. A že tak zběsile uháněl, když nebyl sebemenší důvod k rychlému návratu do Paříže, mohlo mít podle mne jediné vysvětlení: ježto byl nemluvný a uzavřený do sebe, byla tahle šílená jízda jediným způsobem, jak vyjádřit radost nad tím, že ponížil vysokou šlechtu, že potřetí donutil matku k poslušnosti a v Béarnu a v Navaře zavedl znovu katolickou víru. Někdy mě živý cval mé klisny donesl až do jedné řady s králem, a tu jsem ho mohl pozorovat, jak se naklání kupředu na koňovu šíji s kloboukem naraženým do čela a s náznakem úsměvu na neproniknutelné tváři. V té chvíli se mi zdálo, že chápu, co cítí. Sotva naplněním svého manželství dokázal, že může být zdatným chotěm i španělské infantce, stvrdil teď tvář svému věčnému nepříteli Španělsku, že po celou dobu své vlády bude, stejně jako byl jeho otec, vojákem na trůně.

Urážkám, příkořím a ústřikům z doby regenství byl nadobro konec. Poprvé setřásl jho královny matky, když ji vykázal do Blois, a pak ji podvakerá donutil k poslušnosti. Od nynějška tedy byl skutečným pánem svého království.

Když dorazil do svého Louvru a pevným krokem spokojeně vykročil po jeho dláždění, zamířil nejprve, věren své obřadní povinnosti, pozdravit královnu matku a nastavit tvář mateřským rtům, které po celých sedm let regenství pro něho neměly jediného políbení. Pak šel pozdravit svou královničku a věnoval jí prsten posázený démanty, aniž opomněl dar doprovodit láskyplným pohledem a vřelým objetím. Pak si dovilil trochu dovádění s Jindřiškou, kteroužto šel pozdravit jako třetí v řadě. Byla teď u dvora nazývána Madame, protože její starší sestry se už provdaly. Bylo jí tenkrát jedenáct let a byla parádovější než leckterá parádívá dívčice dobré francouzské matky, a nadto bylo v její tvářičce cosi tak velmi příjemného, že ji měli všichni rádi. Ludvík jí dal darem oválné stříbrné zrcadlo, jehož držadlo tvořily tři grácie propletené v objetí. Grácie byly oděny do dlouhých říz, čímž bylo učiněno zadost cudnosti na úkor krásy. Ale Jindřišce se zrcadlo líbilo právě takové, jaké bylo, i pověsila se svému nejstaršímu bratru na krk. Přivinul si ji k sobě a obkroužili spolu komnatu, aniž se její nožky jednou dotkly země.

Postřehl jsem, že po celých těch čtrnáct dní usilovného cválání od jihu k severu království jedl Ludvík, který se jinak chvástával, že patří k největším dvorním jedlíkům, velice málo. A když dojel do Louvru, jedl ještě méně. Dalo by se říci, že se živil slávou svých zbraní a že pro tuto potravu zapomínal na onu tělesnou. Když večer odbyl stolování s neobvyklou rychlostí, okusiv od všeho, leč ničeho valně nepozřev, zvedl se a ohlásil, že se chystá sdílet lože s královnou. Začal být netrpělivý, protože Berlinghenovi chvíli trvalo, než našel meč, který musel nést obnažený dva kroky za králem, když se Jeho Veličenstvo ubíralo ke své choti. Průvod, který vykračoval za Berlinghenem, se toho večera omezil pouze na Luynese, na hraběte z La Rochefoucauldu, na Héoarda a na mne. A nebylo mezi námi ani jednoho, který by nepochopil, že Ludvík si tu kráčí pro další vavříny a že jde u královny hledat vojáký odpočinek.

* * *

Když jsem uviděl, že se královým věcem daří tak dobře, neopomněl jsem si od něho vyžádat několikadenní volno, abych mohl navštívit své panství v Orbieu. K mému poslednímu pobytu tam, ostatně velice krátkému, došlo v lednu roku 1620, a snad si i vzpomenete, že pater Serafin mě při té příležitosti naléhavě žádal, abych se na mši přizdobil svým křížem rytíře Svatého ducha. I když mě pan zé Saint-Clair obeznamoval ve svých dlouhých spěšných dopisech do všech podrobností takřka co týden se vším, co se na mém panství děje, tedy i s dobrými výsledky, kterých jsme dosáhli i letos při žních, sklizních, v úrodě ovoce, při vinobraní a v zalesňování, přesto jsem si velice přál, abych si mohl své panství prohlédnout okem vlastníka a také, proč to neřici, jsem byl nemálo zvědav na tu Laurenu z Peyrolles, do níž se zbláznil můj Saint-Clair.

Její otec, s nímž jsem se dvakrát třikrát setkal, zastával úřad zpravodaje státní rady, čímž si vysloužil povýšení do řad úřednické šlechty. Když pak dosáhl kmetského věku, výhodně svůj úřad prodal a získaný obnos rozděлил na dvě části: tu větší uložil bezpečně na dobrý úrok, za druhou zakoupil panství Peyrolles, sousedící s mými pozemky. Jeho statek obnášel velmi pěkný panský dům a nemálo půdy, kterou obdělával velmi hospodárně, pečlivě a moudře. Protože stará markýza z Peyrolles, která mu panství prodala, zemřela bez potomků, tenhle náš soused, který se původně jmenoval Lautrin, se napřed dal nazývat panem Lautrinem z Peyrolles. A když si lidé zvykli, postupně onoho neurozeného Lautrina opustil a byl už jen pan z Peyrolles. V tomto království se to dělo zhusta, a ačkoli se tomu mnozí vysmívali, nikdo proti tomu doopravdy nic nenamítal; důkazem toho je, že se vojenská šlechta nijak nezdráhala ženit se s dcerami onoho nového panstva, když ovšem řečené panstvo bylo jak náleží zazobané.

Moje Lojzička, která mezitím zkrásněla, mě zprvu zasypala trpkými výčitkami, že jsem ji tolik měsíců nepřijel navštívit, řekla, že ji mé výmluvy neuspokojují, protože služba králi není žádné vysvětlení, netajila se pochybnostmi o mé

věrnosti a dokonce prohlásila, že kdyby to mělo takhle jít dál, raději se vrátí do našeho paláce v Paříži, než aby uvádala v téhle pustině, kde není kloudně s kým promluvit, leda s panem ze Saint-Clair, který jí celé dny unavuje uši nesmyslným vynášením půvabů Laureny z Peyrolles.

Snažil jsem se ji upokojit, jak jen jsem uměl, napřed slovy, což se minulo účinkem, pak laskáním, které stroze odmítala, a nakonec dárečkem: náhrdelníkem ze zlatých zrněk, zakoupeným pro ni v Poitiers. Napřed jej přijala velmi chladně s otázkou, zda se domnívám, že ji usmím cetkami, nicméně pak si jej pověsila na krk, přistoupila k velikému zrcadlu a prohlížela se zepředu, ze strany a dokonce i zezadu pomocí malého zrcadélka, kteréž vylovila z kapsy své vyztužené suknice. Poté konečky prstů pohladila zlatá zrnka a řekla, že se mi dá vytknout ledacos, ne však, že bych byl skoupý: tento náhrdelník byl dle jejího soudu hoden osoby urozené. Na to jsem se jí zpola vážně zpola zlehka zeptal, kteréže jsou to hříchy, jež mi vytýká.

"Vaše mnohé nevěry," řekla a černé oko jí znovu zlobně vzplanulo.

"Kdeže," odpověděl jsem tentokrát vážně, "tady se nehodí ani číslo jednotné, ani množné. Byl jsem ti věrný, Lojzičko!"

"Vskutku? Mohl byste to odpřisáhnout při hlavě svého drahého otce?"

"Zajisté."

Zadívala se mi upřeně do očí a pak proměněná v mžiku z ledovce ve výheň vrhla se mi okolo krku.

Bouřlivost vášni, jež nás zaměstnaly po větší část noci, ji pak dokonale utvrdila v přesvědčení, že jsem hlavu markýze ze Sioraku nedal všanc jen tak lehkovážně. A když se žár našich objetí konečně vyčerpal, stulila hezounkou hlavinku k mému rameni, uhnízдила se tam a byla samá něha a roztomilost.

Za rozbřesku jsem se probudil, a protože mi noc vymazala z paměti dlouhou cestu, podivil jsem se, když jsem otevřel oči, že jsem v ložnici v Orbieu, a jak líbezné bylo mé překvapení, když jsem v náručí objevil svou Lojzičku, měkkou a teplou, oblečenou jen do dlouhých vlasů, jako by ji Hospodin ve své nekonečné dobrotivosti v době, kdy jsem spal, stvořil jen pro mne. Dlouho jsem ji pozoroval v prvních parscích úsvitu, zlatících její tvář se zavřenýma očima - téma očima, které ve zlosti dovedly metat blesky, teď však ta tvářinka měla v sobě cosi nevinného a dětského, nad čímž mi zatrnulo srdce.

Měli jsme včera večer tak naspěch, že nezatáhla ani závěsy u postele, ani damaškové záclony na oknech, a tak, sotva jsme otevřeli oči, ucítili jsme lezavý listopadový chlad, který jsme včera večer při tom vzrušeném spěchu neměli ani možnost uznamenat. Moje čiperná a svěží Eva vyskočila nahá jak ji Pánbůh stvořil a utíkala škrtnout křesadlem pod hranicí roští a polen v krbu. Sluha včera večer všecko dobře nachystal, protože ani ne za minutu oheň vzplanul dlouhými plameny a jeho tanec počal šířit přívětivé teplo. Lojzka přehodila přes lože další příkrývku, zatáhla závěsy kolem lože ze všech stran, jen tu stranu, odkud sálal krb, nechala volnou, a vrátila se do postele schoulit se vedle mne s prosbou, abych ji zahřál.

Bože, jak nesmírně rád mám ty dlouhé, důvěrné a důvěřivé rozmluvy mezi čtyřma očima na polštáři, kdy mě má družka docela mimoděk bohatě obdarovává už jen tím, že své hebké tělo přitiskne po celé délce k mému. A jak dobře si pamatuji právě tuhle rozmluvu, byť ani pro můj, ani pro její život neměla valné důsledky.

"Copak jsi mi to včera večer povídala, Lojzičko moje?" zeptal jsem se jí s úměvem. "Povídala jsi, že by ses raději stala znovu komornou v našem pařížském paláci, než abys zůstala tady, jestli tě i nadále budu navštěvovat tak zřídka?"

"Ano, tak! Tak jsem to řekla, pane hrabě, a zpátky už to nevezmu."

"Ale uvážila jsi, o co všechno bys při tom přišla? Za prvé o postavení správkyně tohoto domu, o takřka despotickou moc, kterou máš nad vším služebnictvem, o společnost pana ze Saint-Clair, který je vždycky tak dvorný, a konečně, i když ta výhoda není významem nejmenší, o svou vyztuženou suknici, kterou by Franc v našem pařížském paláci nestrpěl déle než jednu minutu."

"Co znamená despotický, pane hrabě?"

"To se říká o někom, kdo má neobmezenou moc."

"Ale jiná než despotická moje moc nad lidmi ani být nemůže!"

Kdyby tomu tak nebylo, což by byli tak poddajní a tak snaživí? Budťte si jist, že tu netrpím ani lenost, ani nečistotu, ani opovázlivost."

"Opovázlivost si schováváš pro mne," řekl jsem napůl žertem napůl vážně.

"Ale to je něco úplně jiného, pane hrabě," opáčila bez nejmenšího úsměvu. "Vás totiž miluji."

Čemuž jsem se od srdce zasmál.

"Řekla jsem nějakou hloupost, pane?" zvedla Lojzka znepokojeně obočí.

"Ani v nejmenším, Lojzičko moje," uklidnil jsem ji. "Řekla jsi hlubokou pravdu, již ovšem takto vyjádřenou člověk často neslychá."

"A pokud jde o společnost pana ze Saint-Clair," pokračovala v načatém hovoru, "je to beze sporu člověk velmi zdvořilý, který nešetí námahou při správě vašeho panství. Ale není jako vy, že by uměl láskovat a škádlit. A od té doby, co se tolik zamiloval do slečny z Peyrolles, to jde od deseti k pěti. Rozmluva s ním je k smrti nudná."

"Jakpak to?"

"Nemluví než o ní a opěvuje její krásu na každou notu. A přitom, věřte mi, pane hrabě, je to docela obyčejné děvče s vlasy mdlé barvy a s vybledlýma očima."

"Podle toho, jak ji popisuje pan ze Saint-Clair, má překrásný zlatý vlas a oči jako nebe."

"To vyjde nastejno," řekla Lojzka, aniž hnula brvou.

A já jsem se rozesmál.

"Děláte si ze mne zase blázny, pane hrabě."

"Ani trochu ne."

A dal jsem své malé černovlásce hubičku na špičku hezkého nosíku, ale tím jsem ji neupokojil. Už v našem pařížském

paláci stačilo, aby někdo z nás třeba jen trošku pochválil Margotinu krásu, a Lojzka se rozzuřila.

"A co horšího," dodala ještě, "to děvče má tuze svéráznou povahu. Můžete na to vzít jed, pane, že pan ze Saint-Clair nebude ve svém domě pánem, jestli se s ní ožení."

Ani ty už nebudeš paní tohoto domu, pomyslel jsem si pro sebe. A právě tady tě tlačí bota, má milá.

"Ale pověz, Lojzičko, co ty si o věci myslíš," řekl jsem nahlas. "Soudíš, že k té svatbě dojde, nebo nedojde?"

"Kdyby záleželo na mně, tak k ní nedojde. Co to pana ze Saint-Clair posedlo, že se chce ženit tak brzy? Copak tu nemá svou Žanetku, moc hodnou holku, s níž vycházím tak dobře?"

"Nevím, jestli po panu ze Saint-Clair nežádáš příliš, má milá, když chceš, aby se neženil jen proto, že to tobě není po chuti..."

Na to se Lojzka zasmála, byla totiž dost čiperného ducha na to, aby se dovedla vysmát sama sobě.

"Ale abych odpověděla na vaši otázku," ozvala se znovu, "myslím, že k té svatbě dojde. Protože ta dívčina to chce. Jelikož je jedináček, má a bude mít od otce tolik peněz, že před nějakým zazobaným břicháčem, rozvaleným na svých zlatácích, dá přednost panu ze Saint-Clair, i když ten moc bohatý není. Háček je v tom, že je tuze velická hrdopýška a bude chtít titul, jenže ten pan Saint-Clair nemá."

"Ale je z dobré a staré šlechty."

"Jenže bez titulu. Chcete, pane, tomu manželství napomoci?"

"Ovšemže."

"Tak panu ze Saint-Clair propachtujte dům, co jste odkoupil od toho mizery Rapinauda. Na nic vám není, i když je pěkný a veliký a s tou svou věží vypadá nobl, což pýše té dívčiny polichotí."

A ty, má milá, bys tu dívčinu viděla raději tam než tady, aby tě nepřipravila o tvé žezlo, pomyslel jsem si vskrytu.

"A mělo by to další výhodu," pokračovala Lojzka, "že chudinka Žanetka by se po svatbě nemusela vracet do té své ponuré chatrče, ale mohla by zůstat tady, což by bylo jen spravedlivé, když přece panu ze Saint-Clair dala tolik ze svého mládí."

Dojalo mě to, protože to byl důkaz jisté dobroty Lojzčina srdce vůči děvčeti, nad které se cítila dnes tak povznesená.

Žanetka jí po pravdě nikdy nemohla být sokyní ani postavením, ani půvaby.

Po snídani jsem ve své pracovně přijal pana ze Saint-Clair a ten mi na groš přesně složil účty z hospodaření na mém panství, což vzhledem k jeho puntičkářství zabralo dobrou hodinu.

Hospodaříme na tomto panství už čtvrtým rokem a je to skoro zázrak, jak rychle povstává ze svého popela. Výdaje za Rapinaudův dům, za založení nových cest a za střechu kostela pokryl výtěžek z prvního roku. Takže druhý a třetí rok už mi vynesl tolik, že se to rovná dvojnásobku mého důchodu prvního královského komořího.

A to teď nepočítám těch sto liber, zbylých z dvou set tisíc liber, které mi věnoval král na zakoupení panství Orbieu. Na radu otcovu a rytíře La Surie jsem ty peníze uložil na úrok a mám z nich slušný příjem.

Nějaké peníze mne, pravda, stálo udržování domu v Orbieu, služebnictvo, smečka psů a koně, a ještě dražší byli Švejcaři, které jsem si musel držet kvůli ježdění z Paříže do Orbieu, protože cesty byly znovu nebezpečné, ne tak kvůli lapkům jako pro ty spousty žoldnéřů, kteří byli naverbováni do války mezi matkou a synem, a když pak byli propuštěni, vraceli se domů vylupující vesnice, které jim k vlastnímu neštěstí padly do rány. Těch bylo třeba víc se obávat než loupežníků, protože byli lépe vyzbrojeni, nechyběla jim hrubá udatnost a dovedli válčit.

Ale abychom se vrátili k Orbieu, nezapomínám, zač zdar tamního hospodaření vděčí mému otci, La Suriemu, faráři Serafinovi, který mně u mých poddaných velice pomohl, Figulusovi, který mne naučil jejich nářečí, hlavně však panu ze Saint-Clair, který panství spravoval se stejnou péčí, pílí, starostlivostí a obezřetností, jako by bylo jeho vlastní. Musím ale říci, že jsem ho v jeho snažení neustále podporoval, navštěvoval jsem ho tak často, jak jen mi bylo možné a na jeho dopisy jsem odpovídal do všech podrobností.

Rád bych s nim byl pohovořil o jeho sňatku, jednak z přátelství a pro ono štěstí, které si od toho kroku sliboval, jednak abychom probrali případné následky, jaké by to spojení mohlo mít pro Orbieu. Neboť s jistými zkušenostmi, které člověk v životě posbíral, totiž nelze nepředpokládat, že následky mohou být buďto velmi příznivé, nebo velmi nepříjemné, podle toho, jak se věci vyvinou. Jenže když pan ze Saint-Clair skončil se skládáním účtů, chtěl se mnou stůj co stůj pohovořit o svých záměrech se zužitkováním lnu, kteráž mu tuze ležely na srdci.

V Orbieu se pěstovalo hodně lnu, jednak na našich vlastních pozemcích, jednak na dílech, patřících našim vesničanům: těm dal len zajisté velmi mnoho práce, než na druhé straně jim přinášel nezanedbatelný zisk, který by se podle Saint-Claira byl dal ještě zvýšit.

Když se len jednou vytrhá, vláknu, jak známo, je třeba ještě věnovat namáhavou péči. Potom se za dlouhých zimmích večerů spřádá. Pak přijde z města nějaký šejdř překupník, předstírá, že len je podřadné kvality a že jej dobře neošetřili, a od sedláků jej odkoupí za směšnou cenu, člověka až zabolí srdce, když si pomyslí, kolik těžké práce do něho vložili.

Len z mých vlastních pozemků je po pravdě ošetřen mnohem lépe a prodáváme jej přímo obchodníkovi z Dreux přibližně za dvojnásobek toho, co dostávají naši vesničané. Tak vznikl Saint-Clairův nápad, abychom sedláky naučili lépe se lnem zacházet s tím, že od nich pak vlákno odkoupíme za vyšší cenu, než jim dává jejich překupník, a prodáme je zároveň s naším.

"Chápu dobře, pane ze Saint-Clairu," řekl jsem, "jaký zisk by z toho mohl vyplynout jak pro nás, tak pro naše sedláky. Ale není to tuze pracné učit je, jak vybírat osivo a vhodnou půdu, jak setbu hnojit, což dělají málo a špatně, a zejména jak dobře len máčet a potěrat, což vyžaduje dost značný um?"

Než však budu pokračovat, smím vám, spanilá čtenářko, vysvětlit, co to všechno znamená? Když se u nás na venkově len vytrhá (len, mimochodem, na jaře kvete modrým nebo modrozeleným kvítkem, což poskytuje oku rozkošný pohled), je třeba jej močit či rosit, to znamená, že je třeba oddělit vlákna od dřevnatého pouzdra a zbavit je klovatiny, která je pojí. K tomu účelu se stonky kladou do tekoucí vody a ta už potřebné vykoná. Je však třeba pečlivě len hlídat a

nemočit ani příliš, ani příliš málo, protože když se močí málo, zůstane mezi vlákny klovatina, a když příliš, vlákno nakonec zplstnatí.

Když se len vymočí, je třeba potěrat či třít: stonky uchytíme do rozštěpu asi sáh dlouhé potěrací desky a pak do nich po celé délce bušíme tloukem, což je dřevěná destička opatřená hranami. To má za cíl oddělit od sebe vlákna a dřevnatou slupku a práce je hotova teprve tehdy, když je pazdří pryč a vlákna se dají rozčesávat. Pak teprve může se svým kolovratem přijít přádlena.

"Bude to vsuktku namáhavé, pane hrabě," odpověděl Saint-Clair vážně. "A nebude to hotové za jeden den, tak jako za den nebyl stvořen svět. Ale mohli bychom začít tím, že bychom s nevelkými náklady odvedli část našeho potoka do pěkně vyzděného a vydlážděného náhonu, kde by se mohl len močit čistším a přehlednějším způsobem, než se to děje teď, v blátě a mezi kamením. A protože běhu té vody máme dost, mohli bychom po vzoru Vlámů zbudovat vochlovací mlýn, který všechnu tu práci udělá mnohem rychleji a přesněji, než se to děje ručně. Obě ty stavby budou velice užitečné jak nám, tak našim sedlákům."

Nám asi víc než našim sedlákům, pomyslel jsem si v duchu, protože bude-li se močení dát v našem náhonu a potěrání v naší vochlovně, což si nevybereme náš díl z jejich úrody, byť byl sebemenší, jak to děláme u našeho vinného lisu a u našeho mlýna?

"Obdivuji se vašemu nadšení a vaší vynalézavosti, pane ze Saint-Clair," řekl jsem s úsměvem. "Udivuje mne i okouzluje. A budu o vašem nápadu usilovně přemýšlet. Nicméně bych pro tuto chvíli rád, kdybyste se mnou pohovořil ústně o záležitosti, která je vám drahá a o níž jste se rozepisoval ve svých hospodářských zprávách."

Na to se můj Saint-Clair začervenal, což svědčilo jak jeho světlé pleti, tak o jeho čistém svědomí.

"Sám jsem o tom chtěl už začít, pane hrabě."

Odmklel se tak náhle, že jsem poznal, jak silně je jeho pohnutí, když se byť jen myšlenkou dotkne Laureny z Peyrolles; to jméno pro něho bylo tak posvátné, že i vyslovit je znamenalo pro něj cosi jako svatokrádež.

"Nu, povězte, požádal jste už pana z Peyrolles o její ruku?" zeptal jsem se ho.

"Požádal, pane hrabě."

"A co vám na to odpověděl?"

"Nic povzbuzujícího," odpověděl tiše a smutně. Leč pak pevnějším hlasem dodal: "Nicméně mě požádal o rodinné doklady, ztvrdující stáří našeho šlechtického rodu."

"A máte ty doklady?"

"Mám, pane hrabě, mám je, protože po smrti mého staršího bratra a mého otce jsem hlavou rodiny a musím říci i posledním potomkem."

"A co Peyrolles s těmi doklady udělal?"

"Předevčírem si je odnesl, aby si je mohl pořádně prostudovat."

A když se včera ode mne dozvěděl, že přijedete do Orbiu, řekl, že by byl velice rád, kdybyste mu prokázal tu čest a pohovořil s ním. Tak jsem si, pane hrabě, dovolil pozvat ho na zítřek k obědu k nám na zámek, i s jeho dcerou. Neudělal jsem chybu?" zeptal se Saint-Clair a znovu se začervenal.

"Kdeže, jak jinak se dohodnout, když ne u tabule?"

"Pan z Peyrolles při té příležitosti vyslovil přání, které se mi zdálo trochu zvláštní. Ale protože se zdálo, že mu na něm velice záleží, přislíbil jsem."

"A o jaké přání jde?"

"Chtěl, abych zároveň s ním pozval i velebného pána Serafina."

"Na tom není zhora nic zvláštního," zasmál jsem se. "Až si s panem z Peyrolles sedneme k rozmluvě mezi čtyřma očima, chce mít jistotu, že s vámi a s Laurenou z Peyrolles bude jako třetí pan farář Serafín."

"Tohle mne nenapadlo," řekl pan ze Saint-Clair rozmrzele, jako by se ho dotklo, že pan z Peyrolles má v jeho čest tak malou důvěru.

"Nu tak, proto se ještě nemusíte urážet, Saint-Claire, vždyť o nic nejde. Však i v naší šlechtě najdete nedůvěřivé tatíky. Slečna z Peyrolles je jedináček. Pomyslete jen, jak ji ten člověk musí milovat. Myslíte, že by věci zjednodušilo, kdybych vám po svatbě dal k užívání panský dům po Rapinaudovi?"

"Můj nejpříjemnější dík, pane hrabě," řekl Saint-Clair vřele, "byla by to z vaší strany nesmírná laskavost, protože podle toho, jak jsem pochopil, se slečna z Peyrolles obává, že jednoho dne, až byste se oženil, by tady na zámku byla v pořadí vážnosti až na druhém místě."

"Takže domluveno," řekl jsem na závěr a povstal. "Ten panský dům dostanete, a jestli si vás slečna z Peyrolles vezme, bude ve svém domě jedinou paní."

Na to jsem přistoupil k panu ze Saint-Clair, pevně jsem ho objal a tiše jsem mu řekl do ucha: "Kurážně do toho!" Abych zkrátil jeho díky, měl jsem se k odchodu, ale ve dveřích jsem se ještě otočil a řekl:

"Před zítřejším obědem pošlete pro pana faráře Serafina můj kočár. Víte, jak velice si takových pozorností váží."

Vrátil jsem se do ložnice, abych se do oblékl, a našel jsem tam Lojzku, přestýlající postel, kterou tak zdařile pomáhala v noci rozházet. Nebyla tu náhodou: upírala na mne lačné oči, vyslovující němě všechny otázky, které jí nadouvaly tváře. Nechtěl jsem ji dlouho trápit, a tak jsem ji bez otálení vysypal všechno, co jsem věděl, a ta liška podšitá byla dost chytrá na to, aby se netvářila vítězoslavně, na což by po pravdě měla nárok, protože nápad s Rapinaudovým panským domem pocházel od ní. Nemohla ovšem zabránit tomu, aby jí obličej nezazářil nesmírnou úlevou, že ve svém velitelském postavení na tomto zámku nebude mít soupeřku. Od té chvíle změnila na věc názor, ochotně tomu manželství dala své nihil obstat a s dobrodružným dojetím nad mladým a hezkým párem upřímně prosila nebe, ať tomu spojení požehná.

"Takže zítra má dojít k tomu smlouvání mezi panem z Peyrolles a vámi? Pane hrabě! Pěkně vás prosím! Jděte na něho hezky zobra. Bude to handrkování dlouhé a tuhé, znám přece naše měšťáky!"

Nad tím pohrdáním třetím stavem jsem se musel vnitřně usmát, neboť má Lojzicka, která odjakživa sloužila ve šlechtických domech a se šlechticem i sdílela lože, se cítila velmi povznesená nad "měšťáky", byť nezapomínala, jakou moc a jakou slávu si v tomto království svými úřady a svým bohatstvím vydobyli.

Pan farář Serafín, jemuž Saint-Clair nezapomněl poslat svůj kočár, se dostavil prvním úderem půl dvanácté, což byla hodina, na kterou byl společný oběd stanoven. Jeho neteř, byla-li ta svižná osůbka skutečně jeho neteří, se zřejmě velice snažila, aby toho statného, vojáckého kněze držela v čistotě, protože byl hladce oholen, pěkně učešán a jeho novou sutanu, za níž děkoval mé štědrosti, nehyzdila ani jediná skvrna. Postřehl, že i já jsem svému odění věnoval jistou péči a dokonce jsem si k uctění pana z Peyrolles zavěsil na krk řád rytíře Svatého ducha, bylo mu tedy jasné, že naše stolování má mít slavnostnější ráz. Tož tedy vyladil svůj brunátný obličej do výrazu zdrženlivosti a kněžské pokory a s neobvyklou vážností mě pozdravil. Nabídl jsem mu křeslo, a než se dostaví pan z Peyrolles, což, jak jsem odhadoval, nastane s pěti až šestiminutovým zpožděním, aby tím naznačil, že není jen tak někdo, dal jsem dobrému panu faráři nalít víno a vyptával jsem se ho na jeho ovečky.

Avšak právě ve chvíli, kdy otevíral ústa, aby mi odpověděl, vešel pan ze Saint-Clair, kavalír k pohledání, pěkný, o jakém panna může jen snít, leč tuze bledý.

"Napijte se trochu burgundského, Saint-Claire, a protřepejte si tváře! Jste bílý jako stěna! A ničeho se nebojte, věřte mi! K tomu manželství nakonec dojde. Buďte klidný!"

Na to jsem se obrátil k velebnému pánu Serafinovi a zeptal jsem se ho:

"A co vaši farníci, máte s nimi nějaké potíže?"

"Jedna potíž by tu byla, pane hrabě," řekl farář Serafín, "a rád bych věděl, co si o tom myslíte vy. Máme tu v Orbieu dívčici, bude se vdávat, jenže si udělala, jak se u nás říká, Boží hod před Květnou nedělí. Takže nevím, jestli mám zítra při svatebním obřadu nechat Figula vyzvánět jakoby nic."

"A o koho jde?"

"O Marion."

"A kdo všechno v Orbieu ví, že trochu předběhla manželskou svátost?"

"Včera jsem to věděl jen já sám, pane hrabě. A dnes to víte také vy a tady pan ze Saint-Clair."

"Takže jako by to nevěděl nikdo," řekl jsem bez dlouhých okolků. "Jen té chudince Marion dejte vyzvánět! Jinak se o jejím prohřešku dozví celá ves. A kdo ví, zda by to pro ostatní děvčata, co se chtějí vdávat, nebyl špatný příklad."

Velebného pána ten názor velice překvapil, protože on sám se domníval, že dobrým příkladem by naopak bylo, kdyby se tomu, kdo podlehl choutkám těla před požehnáním, zvonit nenechalo. Ale rád se přiklonil k názoru vrchnosti. Takže nazítří se milá Marion svého vyzvánění dočkala a ode mne dostala pěkný dárek.

V tu chvíli vešel La Barge, skvostně oděný do mých barev, a hlásil, že kočár pana z Peyrolles právě předjel ke schodišti.

"A v jakém kočáře přijel?" zeptal jsem se.

"Ve zlatém, pane hrabě," odpověděl La Barge s pousmáním.

To pousmání bylo narážkou na všeobecný zákaz zlatých kočárů, který za své vlády vydala paní regentka. "É il colmo!"* řekl tenkrát otec, když tu zprávu uslyšel: "Marie vyhláší zákony, omezující přepych jejich poddaných, ale sama vylupuje poklad z Bastily a sotva může zvednout ruku, jak ji má obtíženou démanty!"

Vydal jsem se okamžitě, i když toho spěchu a s jistou dávkou majestátnosti k zámeckému schodišti, abych tu přijal pana z Peyrolles a jeho dceru. Obřad toho přijetí jsem stanovil velmi pečlivě. Dva lokajové ve stejnokrojích mých barev (jeden by na ten úkol byl velmi dobře stačil, ale jak říkávala vévodkyně z Guise, jeden lokaj působí vždycky jaksi šetrivě) měli sklopit stupátko, zatímco La Barge ve funkci majordoma otevíral dvířka kočáru a přidržoval je. Nato přistoupil pan ze Saint-Clair, smekl a s kloboukem v ruce pomáhal panu z Peyrolles vylézt z jeho zlacení. Pak měl pravici podat jeho dceři, jež si levou rukou půvabně přidržovala lem vyztužené suknice, aby v jejich záhybech neklopýtla, až bude slézat ze stupátka.

Slečna však vztaženou pravici Saint-Clairovu úmyslně přehlédla, což jejího otce, který vrhl rychlý pohled za sebe, zřejmě nesmírně uspokojilo, ale méně už by ho bylo potěšilo, kdyby byl zahlédl, jak, sotvaže otočil mohutná záda, hodila dívčina pokradmu po svém cititeli srozuměným okem.

Po schodech vzhůru tedy krácel napřed pan z Peyrolles, následovala dcera a dceru následoval pan ze Saint-Clair s očima upřenými na vlnící se lem její sukny, zatímco já jsem po stupních scházel zároveň důstojně i jaře, což byla směska, kterou nebylo snadné namíchat: důstojně, jak se patřilo na hraběte z Orbieu, prvního královského komořího, rytíře řádu Svatého ducha a majitele velkého panství; jaře, protože jsem přijímal příslušníka úřednické šlechty, který kdysi zastával významné úřady a hodnosti a dnes měl pěkné šlechtické sídlo a pozemky, sousedící s mými: osobnost váženou a důvěryhodnou, o níž jsem doufal, že se stane tchánem mého správce, a tak se v přátelství a dobrém sousedství vzájemně sblížíme.

Lojzka stála přede dveřmi, jejichž obě křídla otevřel na její znamení sluha, a hosté mohli vstoupit. Oblékla si svou nejlepší vyztuženou suknicí, ale z ohleduplnosti a pokory - aspoň předstírané - na sebe nevzala vůbec žádný šperk, což byla oběť, která ji musela stát nemálo přemáhání.

Když otec s dcerou procházeli kolem ní, složila jim hlubokou a půvabnou poklonu, ale než k pokloně sklopila oko, zaznamenala ve zlomku vteřiny do nejmenších podrobností, co má slečna z Peyrolles na sobě. Ještě tentýž večer mi všechno popsala s přesností, která mě okouzila, protože ač si dobře všímám způsobu, jak se naše dámy zdobí - třeba jen proto, abych jim za to mohl složit poklonu -, rozhodně se nemohu honosit přesností a rychlostí, s jakou ony pozorují jedna druhou.

Je pravda, že Laurena z Peyrolles byla oblečena jako princezna pobírající rentu sto tisíc dukátů. Já však obdivoval víc její krásné zlaté vlasy než perlovou síťku, která je přidržovala, a víc než její náušnice a tři řady perel na krku mě

okouzlovaly její nebesky modré oči, hezky tvarovaný nosík, rozkošný úsměv a bílý jemný krk, který s půvabem skláněla k té či oné straně.

Posadil jsem pana z Peyrolles po své pravici, jeho dceru po levici a pana faráře Serafina mezi ní a pana ze Saint-Clair. A protože se slušelo, aby se rozhovor během oběda dotýkal všeho jiného, jen ne toho hlavního, vyptával jsem se pana z Peyrolles na úrodu, a ten na mé otázky odpovídal tak důkladně, až mě to udivilo: bylo mi, jako bych poslouchal Saint-Claira, když mi podává hlášení. Řečený Saint-Clair byl po celou dobu oběda němý jako ryba, slečna z Peyrolles hezká jako obrázek a jako obrázek tichá a velebný pán Serafin jen přikyvoval "tak, tak" ke všemu, co se tu řeklo, zřejmě polichoceny, že tu s námi sedí, ale nevěda dobře, proč tu sedí.

A já jsem za rozhovoru měl všechny potřebný čas, abych si pana z Peyrolles řádně prohlédl. Byl to ve své padesátce urostlý, pěkný muž s klenutým hrudníkem a širokými rameny, s šedomodrými očima vážného výrazu a vypadal, že by nebylo radno brát ho na lehkou váhu. Měl tmavohnědé šaty, což podle mého byl jakýsi mezistupeň mezi černou, kterou musel nosit v době, kdy byl zpravodajem státní rady, a mezi jasnými barvami šlechtického odění, na něž nemohl pomýšlet, aniž by se zesměšnil, i když měl teď panství, jehož jméno si přivlastnil.

Stejně uměřený a opatrný byl pan z Peyrolles v řeči, nesmírně bdělý, zvažující svá a též má slova na lékárnických vážkách, odhadoval mě a měřil, jednu packu vztahoval a druhou už ucukával, nikterak příliš sebejistý, ale ani za mák nesmělý. Jedním slovem muž, jehož jedinou viditelnou ješitností bylo zlato jeho kočáru, ledaže by to bývalo bylo přání jeho zesnulé manželky, jemuž ustoupil z únavy nad věčným popichováním. Víc jsem ho poznal, když jsem ho po obědě zavedl do své pracovny, usadil ho proti sobě do křesla a rozhovořili jsme se mezi čtyřma očima. Po pravdě jsem hovor nezačal já. Protože o rozmluvu požádal on a ne já, omezil jsem se na to, že jsem na něho zdvořile, tázavě, leč mlčky hleděl.

Pan z Peyrolles tomu dokonale porozuměl, a protože z minulého povolání měl velikou zběhlost v choullostivých jednáních, začal tím, že mi vysekl poklonu, na niž jsem vzápětí odpověděl poklonou, až na nějaký ten stupínek přibližně stejnou. Poté spustil připravenou řeč, při níž jeho hlas stále zůstával ve stejných hlubokých a zdrženlivých tónech.

"Budte ujištěn, pane hrabě, že bych byl nesmírně šťasten, kdyby mezi Orbieu a Peyrolles mohlo vzniknout pouto prostřednictvím spojení, o němž se tu uvažuje." (Že takto postavil mé panství na roveň Peyrolles mi připadalo poněkud smělé.) "Tím spíše", pokračoval, "že si pana ze Saint-Clair neobyčejně vážím pro jeho schopnosti a pro ctnosti, jež z něho vyzařují. A na druhé straně bych jako vdovec byl převelice šťasten, kdyby se má jediná dcera usadila tak blízko a mohla vzhledem k té blízkosti zůstat radostí a útěchou dnů mého stáří."

Když takto odevzdal, co se slušelo, lidským citům, pustil se pan z Peyrolles do zásadních a rozhodujících otázek naší rozmluvy.

"Nimčéně," řekl již silnějším a jasnějším hlasem, "stojí té záležitosti v cestě několik překážek. Dávám své dceři věnem sto tisíc liber, což je výše věna, která by jí umožnila provdat se za nápadníka, zastávajícího významný úřad, dejme tomu za radu ve sněmovně nebo za přednostu nejvyššího účetního dvora. Při troše obratnosti by mu ten úřad mohl rok co rok vynést, říkám výslovně rok co rok, obnos téměř se rovnající polovině dceřina věna. Dobře vím, že pan ze Saint-Clair má od vás procenta z výnosu vašeho panství, ale je to příjem nepravidelný, podléhající náhodám, a ať tak či onak, nemůže dosáhnout výše obnosu, který jsem právě zmínil."

"Zato však pan ze Saint-Clair pochází ze staré šlechtické rodiny," namítl jsem.

"Již si samozřejmě nesmírně vážím," řekl pan z Peyrolles s další ze svých hlubokých úklon. "Na neštěstí však nemá pan ze Saint-Clair žádný titul. A je to směla, protože jeho otci, který byl důstojníkem gardy Jindřicha IV., mnoho nescházelo, a byl by z rukou zesnulého krále obdržel baronskou korunku."

"Ale jak jste se to dozvěděl, pane?" podivil jsem se. "A jak k tomu vůbec došlo?"

"Pan ze Saint-Clair mi laskavě dal k nahlédnutí doklady, potvrzující jeho šlechtický stav, a mezi těmi doklady je i pietně uchovaný dopis Jindřicha IV. jeho otci. V tomto dopise ho zesnulý král velice chválí za statečnost pod velením pana z Vic, když ten za obléhání Paříže odrazil náhlé přepadení města Saint-Denis, vedené rytířem z Aumale."

"Ale pane, o jak obdivuhodné skromnosti pana ze Saint-Clair to svědčí," řekl jsem pln úžasu. "O tom dopisu se mi nikdy slovem nezmiň, ačkoliv jiní na jeho místě by s ním byli nadělali spoustu hluku."

"Chcete si ten dopis přečíst, pane hrabě?" zeptal se pan z Peyrolles, a aniž vyčkal mé odpovědi, vylovil dopis z černých kožených desek a podal mi jej.

Chopil jsem se toho dokladu s velikou úctou a okamžitě mi oko sklouzlo dolů, k závěru textu, k podpisu našeho Jindřicha, který jsem dobře znal, protože jsem sloužil králi jako tlumač, když do cizích království posílal listy. Byl to jeho rukopis, smělý a rychlý. A sám dopis, který patrně diktoval přecházeje sem a tam, nesl též pečeť jeho osobnosti, ten nenapodobitelný tón drsné důvěrnosti, který rád užíval, když mluvil se svými vojáky:

Statečný Saint-Claire,

od pana z Vic jsem se dozvěděl, že u Saint-Denis jsi se bil jako lev a že jsi se vrhl do cesty střele, která ti proděravěla hrud'. Nuže vzhůru, rychle se uzdrav, Saint-Claire, a vrať se k mým gardám! Najdeš tam pro sebe baronskou korunku a obnos, za který si budeš moci koupit hodnost kapitána.

Jindřich

"A jak to," zvedl jsem od dopisu hlavu, "jak to, že Jindřich nedodržel slovo?"

"Bohužel nemohl, protože poručík ze Saint-Clair se nikdy ke gardě nevrátil. Brzy na své zranění zemřel."

"Je to krásný dopis," řekl jsem, když jsem si ho přečetl znovu.

"Je moc krásný, pane hrabě," řekl Peyrolles a jeho šedomodré oko na mne vrhlo ostrý pohled, "a mohl by být i užitečný..."

"Jakpak to?"

"Ale pane hrabě, je tu přece černý na bílém jasný slib baronského titulu a odměny."

"Jenže ten slib zanikl smrtí poručíka Saint-Claira. Takže to není totéž, co právo."

"Crede quod habes et habes."

"Chcete tím říci, pane, že ve chvíli, kdy věříme, že máme na něco právo, tak to právo skutečně máme? To je však jen okřídlené rčení, jež je třeba brát, jak říkáme, cum grano salis, se zrnkem soli."

Ta odpověď pana z Peyrolles velice udivila, protože spolu se svými vrstevníky pokládal vojenskou šlechtu za nevyléčitelné nevzdělance, ostatně ne bezdůvodně.

"Hleďte, pane hrabě, vy znáte latinsky!" řekl s úctou, která daleko přesahovala povinný respekt, projevovaný mi až dosud. "Nebyl jste náhodou žákem jezuitských škol?"

To "náhodou" pravděpodobně značilo, že žákem jezuitů byl on sám a že se tím do konce života bude pyšnit vzhledem k tomu, že jezuitské školy byly proslulé svou výtečností.

"To štěstí jsem, bohužel, neměl," odpověděl jsem mu, "byl jsem vzděláván domácími učiteli. Ale pane z Peyrolles, doopravdy myslíte...?" řekl jsem, aniž jsem dokončil větu.

"Ano, pane hrabě, myslím doopravdy. Gardový poručík, který se dal zabít ve službách králi, má právo na jeho vděk. A slib odměny, o němž se dočítáme v tomto listě, znamená pro syna zesnulého jakousi pohledávku, kterou může uplatňovat u panujícího krále."

"Jak znám skromnost pana ze Saint-Clair, pochybuji, že by zašel tak daleko."

"Však také není na něm, aby ten krok podnikl. Než také ne na mně," dodal pan z Peyrolles po chvilce ticha. "Bude to na někom, kdo se k Jeho Veličenstvu může kdykoliv přiblížit a kdo se těší jeho plné důvěře."

"Myslím, že tuším, koho máte na mysli, pane," řekl jsem s úsměvem. "Budu o tom přemýšlet. A má, podle vašeho názoru, ta osoba žádat obě odměny? Jak baronskou korunku, tak obnos na zakoupení hodnosti kapitána?"

"Na vašem místě, pane hrabě, dovolíte-li, abych se na ně na okamžik postavil, na vašem místě bych tedy požádalo obojí," řekl pan z Peyrolles bez nejmenšího zaváhání. "V Jindřichově dopise stojí: ,obnos, za který si budeš moci koupit hodnost kapitána'. Tím sice vymezuje výši odměny, ale nikterak poručíku ze Saint-Clair neukládá povinnost tu hodnost si koupit. I kdyby se chudák Saint-Clair byl ze svého zranění vyléčil, je stejně nepravděpodobné, že by byl schopen vrátit se k vojenskému řemeslu, ale spíš by za peníze, věnované mu králem, zakoupil nějaké pozemky. Ale teď se, pane hrabě, musím obrátit zas já na vás, abyste mi něco objasnil: Kolik stojí hodnost kapitána královské gardy? Nemám o tom nejmenší ponětí."

"Povím vám tolik, co vím, pane. Nedávno si markýz z Brézé, Richelieuův švagr, koupil od markýze z Thémynes hodnost kapitána gardy královny matky za devadesát tisíc liber. To ale šlo o gardu královny matky. U kapitána gardy královny bylo třeba počítat o třetinu víc, tedy sto dvacet tisíc liber. Takže náš Saint-Clair bude bohatý a nadto baronem."

Na to pan z Peyrolles, když se byl trochu zamyslel, řekl střízlivým tónem:

"Nejsem z těch, co by se nadmíru vynášeli statky tohoto světa, protože náš čas na této zemi je krátký, avšak..." pokračoval hlasem, v němž nechal zaznít trochu dojetí, "byl bych nesmírně šťasten, kdyby mi vnukové a mé vnučky byli dětmi baronů. Bylo by to pro mne veliké uspokojení a pro ně veliká výhoda narodit se s titulem, který v tomto království tolik znamená."

"Vaši vnuci by za to povýšení mohli děkovat hlavně vašemu nadání a celoživotní práci," opáčil jsem. "Smím však dodat ještě návrh? Jestli pan ze Saint-Clair získá odměnu sto dvacet tisíc liber, nezdá se vám, že byste měl věno, které hodláte dát své dceři, vyrovnat do stejné výše?"

"Dovolte mi říci, pane hrabě, že se vám obdivuji," řekl na to pan z Peyrolles s laškovným úsměvem. "Ačkoliv patříte k vysoké šlechtě, umíte latinsky, a když jde o peníze, umíte smlouvat jako měšťák."

Té šprýmovné špičce, kterou po mně ten chlapík docela bez obalu střelil a která byla napůl zlomyslností, napůl lichotkou, jsem se zplna hrdla zasmál.

"Je to tím, že má krev není tak čistě modrá," odpověděl jsem v žertu. "Je v ní ještě pramínek krve měšťácké, pocházející od mého pradědečka z otcovy strany.* A pevně doufám, že jej zachovám a nezkalený jej odevzdám svým dětem. Protože z něho pocházejí některé mé užitečné vlastnosti, například ta, kterou jste právě uznal."

Všiml jsem si, že tahle drobná důvěrnost, i když byla pronesena v žertu, nás s panem z Peyrolles sblížila víc, než všechny lichotky dohromady. A když jsem postřehl, že odstup, obvykle zachovávaný mezi šlechtou úřednickou a šlechtou vojenskou, se mezi námi zmenšuje, rozhodl jsem se pohovořit s ním otevřeněji.

"Budte ujistěn, pane, že hned po návratu ke dvoru nebudu šetřit námahou, abych u Jeho Veličenstva dosáhl, že slib daný otci bude splněn ve prospěch syna," řekl jsem panu z Peyrolles. "Tři roky již mám na svém panství možnost sledovat, jak si pan ze Saint-Clair vede, a za tu dobu jsem k němu pojal neobyčejnou úctu; nic by mi tedy nebylo tak vhod, jako kdyby se tu usadil přížením se do rodiny tak vážené, jako je vaše, a tak blízké k Orbieu. Pakliže by k tomu sňatku mělo dojít, počítám s tím, že bych panu ze Saint-Clair dal do užívání panský dům, kde kdysi bydlil Rapinaud, aby se tak vaše dcera, pro případ, že bych se oženil, cítila ve svém domě jedinou paní."

Pan z Peyrolles se podle očekávání zdál tou nabídkou skutečně pohnut, i když to na sobě nedával příliš znát. O to víc, že Rapinaudův dům byl Peyrollovu sídlu velice blízko, takže od jednoho k druhému byla sotva čtvrthodinka pěší chůze. Jako člověk nesmírně zběhlý v odstínech hovoru dokázal pan z Peyrolles vložit do svých diků zároveň s vřelostí i jistou zdrženlivost, abych se snad nedomníval, že jeho souhlas je již předem daný, zatímco je stále ještě podmíněný. Na to jsme se dohodli, že pana ze Saint-Clair musíme zpravit o mém chystaném zakročení u krále, protože k tomu bylo nutně třeba jeho svolení, ale zároveň jsme byli zajedno, že by se nehodilo dávat mu příliš mnoho nadějí, aby pro případ, že bych se svou prosbou neuspěl, nebyl příliš krutě zklamán.

Sotva nás pan ze Saint-Clair uviděl, jak se vracíme z mé pracovny, nemohl se přemoci, aby na mne neupřel tázavý

pohled, na který jsem samozřejmě neodpověděl a zachoval neproniknutelný výraz. To Laurena z Peyrolles osvědčila víc sebeovládání. Když jsme vešli, sklopila poslušně zrak do klína. Je ovšem pravdou, že ve svých nebesky modrých očích, ve své hezké tvářičce a v nenapodobitelném půvabu měla zbraně, jimiž otce později mohla donutit, aby ji vyklopil, jak se věci mají.

KAPITOLA JEDENÁCTÁ

Věc byla hotová rychleji, než bych si byl troufal pomyslet, což bylo pro Saint-Claira štěstím, protože čtrnáct dní na to nabyly německé události u dvora i v radě tak veliký význam, že bych se o tom nebyl mohl králi ani zmínit, dělal si totiž tak mnoho starostí, že si div neokusoval nehty.

Hned druhý den po návratu do Paříže jsem po skončení rady přednesl králi Saint-Clairovu žádost a ukázal jsem mu dopis, který náš Jindřich napsal poručíku ze Saint-Clair, se slibem peněžní odměny a baronského titulu, až se zraněný uzdraví a vrátí se ke gardovému pluku.

"Orbieu," řekl mi Ludvík, aniž dal jinak než zachvěním víček najevo dojetí, kterém v něm vyvolala četba dopisu, "řekněte synovi toho statečného důstojníka, že nechci být nazýván Ludvíkem Spravedlivým jen tak nadarmo."

Nato si zavolal předsedu Jeannina, který se z rady šoural jako poslední, protože byl starý a nohy už mu nesloužily:

"Pane vrchní správče," řekl mu, "dejte panu ze Saint-Clair sto tisíc liber, aby si mohl koupit panství, a já je pak povýším na baronství. Zbytek mých záměrů vám sdělí hrabě z Orbieu."

Předseda Jeannin mne měl v oblibě, protože jsem ho pro jeho rozsáhlé zkušenosti vždycky vyslechl s největší pozorností, a tak věc vyřídil stejně hbitě jako jeho pán. Saint-Clair dostal do týdne peníze a za necelý měsíc se stal baronem z Esparres, protože si zakoupil panství toho jména, které, i když s Orbieu zrovna nesousedilo, bylo přece jen dost blízko na to, aby je mohl spravovat zároveň s panstvím svým. Pan z Peyrolles, jemuž jsem to vše okamžitě napsal, mi odpověděl obřadným dopisem, prošpikovaným latinskými citáty, v němž mi jen jakoby mimochodem sdělil, aniž to zvláště zdůrazňoval, že dceřino věno zvýšil na sto dvacet pět tisíc liber. Chlapík tedy o své vůli zvýšil mnou vysmlouvaný obnos a mně se ta velkomyslnost velice zalíbila, zvláště u člověka, který si svých peněz dovede vážit. Svatba se ale nemohla konat tak brzy, jak by si snoubenci byli přáli, protože Já jsem službu u Jeho Veličenstva nemohl opustit dříve než za měsíc.

Leč neměl jsem čas radovat se ze zdárného konce této záležitosti, protože dvoru došla zpráva, že 8. listopadu 1620 rozdrtilo bavorské vojsko Katolické ligy na místě zvaném Bílá hora české luterány. Událost měla dalekosáhlé důsledky, a to nejenom pro Čechy a pro kurfiřta falckého, jehož si Čechové zvolili za krále, ale pro všechna německá protestantská knížata, pro Dánsko, Anglii, Nizozemí, pro Švýcarsko, Savojsko, pro Benátskou republiku, pro Francii a pro všechny, kdo ať už více či méně museli snášet habsburskou rozpínavost v Evropě nebo se jí obávali.

Čtenář si možná vzpomene, co jsem v páté kapitole těchto Pamětí vyprávělo pražské defenestraci, spáchané třináctého května 1618 luterány na císařských a královských místodržících. Ten čin násilí nebyl namířen jen proti císaři Matyášovi, který se v očích Pražanů provinil zrušením ústupků, udělených německým protestantům císařem Rudolfem, ale i proti králi, jeho synovci, jehož dal zvolit do čela Uher a Českého království, arcivévodovi Ferdinandu Štýrskému.

Ferdinand, žák ingolstadtských jezuitů a zarputilý přívrženec Katolické ligy, ve svém Štýrsku protestantismus docela vymýtil, aspoň u třetího stavu, neboť zaútočit na šlechtu reformovaného náboženství si dosud netroufal. V očích evangeliků byl tedy ze všech uchazečů o vládu v říši tím nejhorším, jenže o jeho zvolení nemohlo bohužel být nejmenších pochyb.

Francouzskému šlechtici se zdá na německých záležitostech složitá skutečnost, že ta velická země není královstvím jako třeba Francie nebo Anglie, ale cosi jako konfederace hrabství, knížectví a království, jejichž vládcové, tedy alespoň ti, co dospěli kurfiřtské hodnosti, volí ze svého středu po císařově smrti císaře nového. Sbor kurfiřtů má jen sedm členů: tři hodnostáře církevní, biskupy mohučského, kolínského a trevírského, a čtyři světské, vévodu braniborského, vévodu saského, krále českého a kurfiřta falckého.

Z toho vidíme, že ke zvolení za císaře tímto kolegiem stačí pouhé čtyři hlasy. A je jasné, že po Matyášově smrti, ještě dřív, než se dvacátého osmého srpna roku 1619 sešli kurfiřti ve Frankfurtu, měl Ferdinand ty čtyři hlasy v kapse: jako vášnivý katolík má zajištěny hlasy tři biskupů, a protože ho strýc Matyáš dal v roce 1617 zvolit českým králem, je z toho titulu i kurfiřtem (a současně kandidátem císařství), nemůže tedy jinak, než hlasovat sám pro sebe.

Avšak deset dní před volbou odňali vzbouření pražští luteráni Ferdinandovi korunu českého krále a nabídli ji kurfiřtu falckému Fridrichu V., nemilovanému bratranci paní z Lichtenbergu. Na frankfurtskou volbu však to vzbouření žádný vliv nemělo, bylo totiž samozřejmé, že kurfiřti, když byli jednou v roce 1617 zvolili českým králem Ferdinanda, nemohli právoplatnost toho aktu odvolat jen proto, že se královi poddaní vzbouřili.

Ostatně se o to ani v nejmenším nesnažili. Kurfiřtu braniborskému, rodem Hohenzollernovi, se právě podařilo značně rozšířit stát zakoupením následnických práv v Trevíru a v pruském knížectví, neměl tedy nejmenší chuť vystavovat svůj zdárně se rozrůstající německý stát nebezpečí války s Habsburky. A tu, věda, že Ferdinand bude ve Frankfurtě tak jako tak zvolen hlasy církevními a hlasem vlastním, bez rozpaků pro něho hlasuje i on.

I kurfiřt saský hlasuje pro Ferdinanda. Je sice stejně jako jeho poddaní luterán a povýšením katolíka tak fanatického, jako je Ferdinand, na říšský trůn není zrovna nadšen. Ale nad náboženskou sounáležitostí - Čechy byly luteránské stejně jako Sasko - převáží v srdci kurfiřta saského nenasytnost, neboť počítá, že se na úkor Čech rozroste o jednu z provincií, hraničící s jeho státy, a to o Lužici. A vskutku, sotva utrpí Češi drtivou porážku na Bílé hoře, zmocní se kurfiřt saský Lužice a obsadí ji. Aby to obsazení ovšem bylo jednoho dne řádně uznáno, bude k tomu dříve či později třeba souhlasu císařova a tomu se Sasko, aspoň pro tuto chvíli, bude střežit způsobit sebemenší újmu.

A Fridrich V., kurfiřt falcký, je ve svých čtyřiařiceti letech ještě nerozvázný zelenáč, ješitný a snadno ovlivnitelný. Nápadníkem císařského trůnu však zůstává.

Což je, jak říkávali naši otcové, bláznovství nad bláznovství. I kdyby snad předpokládal, že Branibory a Sasko budou hlasovat pro něho, protože je protestant (a Bůh ví, že je to ani nenapadne), a že by si sám dal svůj hlas, kde by asi vzal ten hlas čtvrtý? A mimoto nemá na žádný způsob vlastnosti potřebné k zastávání úřadu, o nějž se uchází, neb se mu nedostává jak politických schopností, tak vojenského nadání, aniž, je-li třeba to dodávat, udatnosti.

Jedenáct dní před císařskou volbou sesadili tedy pražští vzbouřenci Ferdinanda, nabídli Fridrichovi, jak jsme viděli, českou korunu, a ten pošetilec onen otrávený dar přijal, neboť neviděl dál než na špičku vlastního nosu a ani v nejmenším neuvažoval, že nejde jen o to, aby mu jakési království spadlo do klína, nýbrž je také třeba umět si je zachovat a v tom je právě ten háček, jelikož císař bude mít stokrát víc možností mu je sebrat, než Fridrich je udržet. Když Fridrich takto získal České království, nemeškal a deset dní na to se sebral do Frankfurtu volit císaře. A tam, místo aby hlasoval pro sebe, anebo aby se přinejmenším hlasování zdržel, následoval ve své nepředstavitelné chabosti ducha všechny ostatní a dal bez rozpaků hlas Ferdinandovi. Četl jste dobře, čtenáři! Nejdřív mu sebral trůn a pak mu dal svůj hlas. Byl to ústupek zbytečný a hloupý. Jak by Ferdinand mohl Fridrichovi zapomenout tu nenapravitelnou urážku, že přijal žezlo, které Čechové Ferdinandovi vyrvali z rukou?

Ale Habsburkové, to je těžká mašinerie, jež se dává do pohybu jen pomalu. A tak mají pražští povstalci to štěstí, že se na pár chvil dočkají úspěchů; první z nich je ten, že je napodobili i v Uhrách, sesadili Ferdinanda z trůnu a za krále si zvolili sedmihradského knížete Gábora Bethlena, který se obratem ruky zmocnil Prešpurku. * Připojil se k němu i hrabě Thurn, muž, který podnikl pražskou defenestraci, a ti dva spolu v čele svých vojsk přitáhli až pod Vídeň, kde však byli několika pluky rozprášeni.

Tato smělá válečná výprava však žádný užitek nepřinesla. Císař Ferdinand II. neměl, pravda, ani vojsko, ani peníze na to, aby si vojsko postavil, měl však podporu své horlivé katolické víry, tedy i papeže, který mu dal jak požehnání, tak i peníze, a měl podporu i španělských Habsburků a celé Katolické ligy, jejíž hlavou bylo Bavorsko. Rozdělily se úlohy. Generál Spinola, Janovan ve španělských službách, byl vrchním velitelem v Nizozemí a měl za úkol dobýt Falcko; bavorský kníže, hlava Svaté ligy, svěřil pak dobytí Českého království generálu Tillymu.

V celém Německu už chřestily zbraně, protože Katolická liga se postavila za Ferdinanda a Evangelická liga protestantských států bránila kurfiřta falckého, jenže ho bránila hlavně ústy, protože první její starostí bylo ochránit sebe samu.

Aby zabránila okamžitému vzájemnému mordování, sešla se knížata obou lig v Ulmu, doprovázená ovšem silnými oddíly vojska: kurfiřt braniborský mluvil za protestanty a kníže bavorský za katolíky.

Bavorsko navrhlo, aby se obě ligy zdržely vzájemných nepřátelských výpadů s tím, že budou mít naprostou volnost k jakémukoli jednání v Čechách. Braniborský to ustanovení přijal, i když bylo hanebné, protože míru mezi oběma ligami obětovalo České království, ale požadoval, aby Bavorsko aspoň odvrátilo nizozemské Španěly od útoku na Falcko. To ovšem Bavor stroze odmítl a rozhovory měly být přerušeny, když vtom konečně do Ulmu dorazili poslové francouzského krále.

A o tom, proč, nač a k čemu bylo to překvapující poselstvo, chce právě v této chvíli pohovořit. Jak císař, tak i na druhé straně protestanté se na Francii obrátili hned na počátku. Prvním Ludvíkovým hnutím byl naneštěstí pocit solidarity s

panovníkem, který musí, stejně jako on, bojovat s opovázlivostí a neposlušností protestantských poddaných. Ludvík pod vlivem svého zpovědníka pátera Arnoux, který mu ve vánočním kázání roku 1619 uložil jako příkaz víry podporovat císaře proti kacířům, Ferdinandovi slíbil, že shromáždí vojsko a vyjede mu na pomoc.

Ale díky Bohu se účín kázání pátera Arnoux dost rychle vytratil, Ludvík se vrátil ke své obvyklé obezřetnosti a pozorně naslouchal všemu, co se o té věci mluvilo v radě.

Byl jsem tomu zasedání přítomen, neboť jsem jako obvykle stál za Puisieuxem, abych mu byl svými znalostmi cizích jazyků a cizích království radou a pomocí, jenže Puisieux mých znalostí využíval po pravdě velice zřídka; mně však ono zasedání poskytl, tenkrát i později, hojnou látku k přemýšlení. Jestli si vzpomínáte, byl Puisieux po Villeroyově smrti naším státním sekretářem pro zahraniční věci. Jak už jsem jednou řekl, příliš rád jsem ho neměl a jeho zásah v německých záležitostech se mi zdál zcela nevhodný. Abych shrnul do pár slov to, co on řekl slovy tisíci, bylť to člověk mnohmluvný, byl jeho názor takový, že o to, co se děje u našich sousedů na druhém břehu Rýna, je nejlepší se nestarat a nestrkat do jejich věcí nos. Přiznávám, že jsem patřil k těm, kdož si při Puisieuxově řeči pomyslili, že ve skutečnosti ho nezajímá nic, když mu z toho do váčku neplynou zlatáky...

Naproti tomu jsem s ušima nastraženými poslouchal předsedu Jeannina: připadalo mi ovšem zvláštní, že vrchní finanční správce se o zahraniční záležitosti zajímá víc než ministr, jemuž ten obor náleží. O německých událostech sepsal Jeannin zprávu pro krále a byl ochoten ji ve stručnosti opakovat k užtku rady.

Soudil, že francouzský trůn po právu bojoval proti Habsburkům, když byli silní, teď však když jsou slabí a množstvím mocných nepřátel zahnaní do obranného postavení, je vhodné jim pomáhat. Kdyby totiž ti nepřátelé zvítězili, vypudili by z Německa každé jiné náboženství kromě toho svého. A jejich příklad by povzbudil naše hugenoty, aby je následovali.

Když jsem předsedu Jeannina poslouchal, pomyslel jsem si, že jeho soud by byl naprosto správný, kdyby ovšem nevycházel z chybných předpokladů. Habsburkové sice značně utrpěli vzpourami v Čechách a v Uhrách, ale proto ještě nebyli oslabeni. Ani Čechy, ani Uhry nemohly zabránit volbě Ferdinanda za císaře a říše nejenže nebyla nucena k sebeobraně, než dokonce se chystala k útoku nejen na Čechy, ale i na Falcko. A nepřátelé říše nebyli ani četní, ani mocní. Byly to právě jen Čechy, Uhry a Falcko: tedy státy, jejichž váha v porovnání s nesmírnou a mocnou říší Habsburků s jejich državami v Rakousku, v Itálii, na Sicílii, ve Španělsku, v Portugalsku a v Nizozemí je zanedbatelná. A můj podiv nebylo nic menší, když jsem uslyšel, jak předseda Jeannin mluví o "prekérní císařově situaci, neboť nemůže počítat s jakoukoli účinnou pomocí od bratrance ve Španělsku ani od Itálie": ze Španělska do Falcka by, pravda, byla cesta hodně dlouhá, za to však ze španělského Nizozemí je do Falcka skok. A jestli z Milánska do Čech bylo třeba překročit Alpy, nic takového nestojí v cestě Bavorsku, které se do Prahy dostane snadno.

Tato Jeanninova promluva se datuje z února 1620. V září vyslal regent Nizozemska, arcivévoda Albert, generála Spinolu proti Falcku a v listopadu Tilly se svými Bavyry porazil Čechy na Bílé hoře.

I když byl Jeannin špatně zpraven o politických a zeměpisných skutečnostech v Německu, prokázal našemu království nesporně velikou službu, když se postavil proti francouzskému zásahu ve prospěch německého císaře. A důvody, které udával, svědčily o jeho přímosti a o jeho odvaze. Řekl totiž, že tento ozbrojený zásah by nebyl mravný, protože by byl veden proti knížatům, která v boji proti španělské moci stála kdysi při nás.

V té chvíli jsem se nenápadně podíval po Ludvíkovi a podle nepatrného zachvění v jeho neproniknutelné tváři jsem ucítil, že připomínka otcovy politiky a odvolání se na spravedlnost a na čest ve vztazích mezi státy ho nenechává lhostejným, a proto návrhu použít francouzských zbraní ve prospěch císaře, aby ten mohl porazit německé hugenoty, nepopřeje. Ludvík sluchu.

Když Jeannin takto odvrátil válku, vyslovil se pro diplomacii: je prý třeba vyslat do Ulmu poselstvo, které se pokusí mezi Katolickou ligou a Ligou evangelickou zprostředkovat mír pomocí jistých "ústupků a narovnání". Tato dvě slova si, spanilá čtenářko, uložte laskavě do kapsářů své paměti: uslyšíte o nich znovu z úst markýze ze Sioraku a uvidíte, že v něm vzbudila největší hněv, jaký u něho pamatuji.

Abychom se však vrátili ke králi a ke královské radě: když rada přijala Jeanninův návrh, vybrala do onoho poselstva pana z Préaux, pana z Béthune (který po šprýmu u Ponts-de-Cé vyjednával s královnou matkou), a aby se těm pánům dodalo na váze královskou krví, připojili k nim Karla z Valois, který byl hrabětem z Auvergne a vévodou z Angoulême.

* * *

Výklad předsedy Jeannina způsobil, že se rada protáhla déle, než je obvyklé, a i dopravní zácpa v Paříži byla toho dne zapeklitější než kdy jindy, protože sněžilo a sníh, padající do smrdutého bláta v ulicích našeho hlavního města, nutil koně, muly i všechny potahy, aby z obavy před uklouznutím šly krokem, takže jsem do našeho paláce Na Rozkvetlém lánu dorazil skoro s hodinových zpožděním. Otec i La Surie už na můj příchod netrpělivě čekali, oba velice zvědaví, jaké novinky donesou; i Marietta bublala jako přehřátý kotel a mručela si pro sebe, že pečení musela pro můj pozdní příchod několikrát sejmout z ohně a zase ji vracet zpátky, aby se nespálila na škvarek. A není to vůbec zážrak, Panenko Maria, vzdychala, obracejíc oči k nebi, že přes to přese všechno, přes ty nevidané potíže, je pečínka jak má být?

V této půli dne bylo nebe temné jak za soumraku, a tak Franc zažehl svíce a dal prostřít v knihovně, kde plápolal jasný a vysoký oheň, protože tady na rozdíl od domu v Mespechu v Périgordu otec nešetřil ani poleny, ani svícemi. Markýze ze Sioraku jsem vřele objal, stejně jsem pozdravil La Surieho a tichou dohodou jsme po čas oběda nemluvili než o věcech nevýznamných, čekající, až pečeně bude snědena, víno vypito a Marietta sklídí zbytky ze stolu a odnese je spolu se svými zvědavými ušima do kuchyně. Pak teprve jsem otci a rytíři La Surie podal stručnou zprávu o radě, kde se jednalo o záležitostech pro království tak důležitých. Sotva jsem domluvil, propukl otec v nebývalý vztek, oko mu zajiskřilo a jen s námahou se krotil, aby nekřičel.

"Inu slova...", hřímal, "slova snesou skutečně všechno! Slyšel-li jsem dobře, pak cílem toho poselstva má být zprostředkovat mír mezi státy Katolické ligy a Ligou evangelickou, a to pomocí jakýchsi ústupků a narovnání! U všech

rohatých! Prý ústupky! Prý narovnání! Jaké ústupky? Od čeho ústupky? A o jaká narovnání tu jde? Jaký tedy je stav věci před příchodem našich vyslanců? Jestli jsem vašemu vyprávění dobře porozuměl, synu, pak protestantské Braniborsko, které nemyslí než na sebe, okamžitě souhlasilo s tím, aby se obětovaly Čechy, ale žádalo, byť jenom šeptem, aby byla ušetřena Falc. „Nein!“ zavrčel Bavor o to důrazněji, že mluví i jménem císaře. Na to se v Ulmu zjeví jako dei ex machina naši poslové, v čele s nám již známým vymydleným panáčkem. Jenže tito bozi nemají žádnou moc, alespoň ne moc zvrátit to bavorské nein, protože jsou vysláni královstvím, které zprvu nabídlo císaři své zbraně, aby zkontroloval bouřící se hugenoty!“

Otec se odmlčel, neboť se vlastním rozhořčením takřka dusil.

„U všech svatých!“ spustil znovu. „Čím jiným je to narovnání, než zastřenou kapitulací? Pokryteckým rozsudkem smrti nad Čechami, Uhry a Falckem? Mlčky dané svolení císaři, aby jediným soustem spolkl tři protestantské státy a jeho obyvatele vydal Svaté inkvizici (ta je tedy svatá jak náleží!), jak to už Ferdinand udělal za své vlády ve Štýrsku, čímž v Německu jedním rázem porušil rovnováhu mezi státy katolickými a státy protestantskými. Na mou věru! Kdo jen se může domnívat, že Habsburkové nevyjdou z této přemírně posílení, a to k naší nekonečné škodě a na naše útraty! O tom nemůže být pochyb, protože hlavním terčem jejich výbojů jsme odjakživa my!“

„Ale pane otče,“ namítl jsem, „co měl k d'asu Ludvík dělat, když na něho právě teď doléhají vážné peněžní starosti, když se mu bouří vysoká šlechta, když má na krku nekonečnou válku nejen s vlastní matkou, ale i s hugenoty, kteří přijímají toleranci pro sebe, ale když se karta obrátí, tak toleranci sami katolíkům odmítají?“

„Měl udělat to, co by udělal náš Jindřich, kdyby seděl na synově místě,“ odpověděl otec se zápalem.

Z té zbožné úcty, s jakou otec vyslovoval „náš Jindřich“, jsem vycítil, že Ludvík pro něho nikdy nebude „náš Ludvík“, zvláště ne od té doby, co porušil spojení Francie s německými protestantskými knížaty.

„A co tedy měl Ludvík udělat?“ naléhal jsem se zdviženým obočím. „Postavit vojsko a neprozřetelně se s tím vojskem vydat do samotného Německa, aby pomohl zachraňovat Čechy?“

„Tak daleko by se pouštět ani nemusel,“ řekl otec. „Bylo by stačilo vydat se na východ, k Rýnu, a postavit se mezi Falcko a Španěly z Nizozemska: odvděčil by se tak kurfiřtovi za pomoc, kterou nám poskytl jeho otec, když jsme se my sami dostali do křížku s Habsburky. A při té příležitosti neměl opomenout vrátit mu peníze, které nám kurfiřt tenkrát půjčil.“

„Nu a co,“ ozval jsem se znejistěle, protože o této záležitosti jsem na radě nikdy nezaslechl ani zmínku, „my jsme ten dluh nikdy nesplatili?“

„Nikdy! A k naší veliké hanbě, můj synu! Když nás falcký kurfiřt žádal, abychom zaplatili, protože na něho dotíraly Spinolovy zbraně, naše ucho jako by zčistajasna stihla hluchota...“

Když jsem uslyšelo tomto nedůstojném počínání, padl na mne smutek i zklamání. Nevrátit peníze falckému kurfiřtovi ve chvíli, kdy je tak naléhavě potřeboval, znamenalo prokázat německému císaři službu, a to tím nejhanebnějším způsobem. Ach Ludvíku! Ludvíku takzvaně Spravedlivý!, uvažoval jsem smutně, v téhle věci jsi věru měl špatné rádce! Ale nakonec přece jen zvítězila má oddanost králi, a protože jsem se nechtěl tak snadno otci vzdát, namítl jsem:

„Leč nedomníváte se, pane otče, že zastavovat Spinolu na falcké hranici by znamenalo začít pravidelnou válku mezi Habsburky a Francií?“

„Tomu nevěřím,“ opáčil otec prudce. „Čas velkých výbojů proti sousednímu velkému království, výbojů dříve tak halasně vytrubovaných, už minul. Zkáza neporazitelné armády u anglických břehů způsobila, že Habsburk je teď opatrnější než had. Vzpomeňte jen, jak s námi jednal za vlády našeho Jindřicha! Hleděl nás zaskočit, zrádně přepadnout: bez vyhlášení války se zmocnil Amiensu. Ale sotvaže si Jindřich na něho došlápl, zbil ho jako žito a vykopal ho z města, tichounce beze slova se ten pokrytec odplížil a dělal jako by nic! To je dnes jeho taktika! Když nás nedokáže spolknout naráz, snaží se nás ohlodávat po kouskách!“

Na to otec, když si byl vylihl žluč a trochu se uklidnil, umlkl, vytáhl z manžety hodinky, vážně se na ně zadíval a oznámil nám, že nás opustí, aby si dopřál popolední odpočinek, což prý je sice obyčej španělský, než přesto výborný, zejména v jeho věku, protože občerstvující dřmotou rozdělí den na dvě poloviny.

Když to uslyšel La Surie, zahrál mu na rtech lehký úsměv a jeho nestejně oči zasvítily, jenže každé oko jinak, to hnědé s laskavostí a to modré se stopou posměchu.

Za nějaký čas jsem měl nejednou příležitost zjistit, že se otec s habsburskou strategií ohlodávání po kouskách nemýlil, protože od bitvy na Bílé hoře neuplynulo ani sedm měsíců a Habsburkové se nečekaně zmocnili Valtelliny v Alpách. Ted' však o Valtellině mluvit nechci, protože v pokračování těchto Pamětí budu mít nepochybně příležitost se k ní vrátit: byla totiž po řadu let jablkem sváru mezi Habsburky a Francií. Pojednání o německých záležitostech nemohu však uzavřít, aniž bych citoval dopis, který jsem o něco později obdržel od paní z Lichtenbergu. Poslala mi jej na adresu v ulici Na Rozkvetlém lánu a tam mi jej otec odevzdal. Nechtěl jsem dopis okamžitě otvírat a čekal jsem se zlomením pečete, až osamím ve svém pokoji, protože od sestřičky falckého kurfiřta jsem nemohl čekat než skličující zprávy, ty však přesáhly mé nejhorší obavy hned od prvních slov.

„Příteli milý,

s mým synem, s mým jménem i se mnou je amen! Piši Vám z Haagu, kam jsem přehla, z domu tak skromného, že by vás má zdejší domácnost překvapila. Po porážce svého vojska na pražské Bílé hoře opustil můj bratranec hanebně své české poddané, ponechal je „ohni a krvi“, jak jim to sliboval Tilly, a utekl se do své Falce, kde však spojenému útoku Bavorska a nizozemských Španělů neodolalo nic udatnější. Uprchl tedy znovu, tentokrát až do Holandska, jehož ušlechtilý lid ho velice odvážně přijal i s jeho manželkou, s jeho dětmi a s jeho rodinou, k níž, žel Bohu, patřím i já. Jeho tehán, Jakub I. Anglický, si u císaře sice na obsazení Falce halasně stěžoval. Avšak protože se mezitím na podporu té stížnosti ani jeden anglický voják nedotkl byť jen konečkem Falce u nohy evropské pevniny, bylo to celé stěžování

císaři leda k smíchu.

A že jsem ten žalostný konec onoho šíleného dobrodružství předvídala už dávno a chvátala z Paříže do Heidelbergu, abych tam prodala svůj majetek, mi nakonec nebylo k ničemu. Ti lišáctí kupci předjímalí stejně jako já, že naše vojska utrpí porážku, a nabídli mi jen velice nízkou cenu.

Můj ubohý syn, poslední hrabě Lichtenberg - protože v postavení, v jakém teď je, se nechce ženit -, přišel v bitvě na Bílé hoře o nohu a já nemohu, než mu zasvětit smutný zbytek svých dnů. Je mi tedy v této době docela nemožno vrátit se do mého pařížského paláce v Bourbonské ulici, tím spíš, že palác budu muset prodat, abych si zajistila jakousi menší rentu, protože v přítomné době jsou mé prostředky hluboko pod mými potřebami.

Když pomyslím, že tu krásnou Paříž a ten palác, který jsem měla tak ráda a v němž jsem s Vámi prožila tolik blažených chvil, už nikdy neuvidím, jímá mne vpravdě zoufalství.

Bassompierre se prostřednictvím svých přátel ve Falci po mně sháněl, v Haagu mě i navštívil a jako věrný přítel nabízel pomoc. Ale tak zlé to se mnou ještě není, proto jsem ho jen poprosila, ať se ujme prodeje mého pařížského paláce s tím, aby dal přednost Vám, kdybyste palác chtěl získat pro sebe. Rozumí se ovšem, že to platí jen tenkrát, jestli k tomu máte chuť, jestli je takové Vaše přání a jestli máte tu možnost, nikterak Vám to nechci stavět jako povinnost. Kdybych ale věděla, že v jeho zdech jste právě Vy, a kdyby Vás na mne upamatovaly, zdá se mi, že by pro mne nebylo tak bezútěšné nebýt tam s Vámi. Prosím Vás, abyste věřil, příteli, že do konce svých dnů zůstávám Vaší pokornou a věrnou služebnicí. Víc už toho psát nemohu, protože se mi oči zalévají slzami. Vaše přeneš'atná

Ulrika."

Když jsem list dočetl, vrhl jsem se na lože a z očí se mi řinuly slzy stejně jako Ulrice. Zůstal jsem tak dosti dlouho, takže po nějakém čase mi přišel otec zaklepat na dveře, a když uviděl, že mám obličej smáčený slzami, zeptal se mne, co že se děje. Mlčky jsem mu podal dopis a on jej, pokyvuje hlavou, přečetl od začátku do konce. Pak se posadil na pelest mé postele a sotto voce se zeptal:

"Máte ji pořád ještě rád?"

"Nevím. Nemyslím si to. Ale velice mne tíží, když vím, že je nešťastná a že je mladý hrabě v tomto stavu."

"A co její palác, hodláte jej koupit?"

"Byl bych docela rád, kdyby byl můj, ale co bych s ním počal? Nedovedu si představit, že bych v Paříži žil jinde než u vás, když nejsem v Louvru."

"A já vás tu vždycky uvidím s největší radostí," řekl otec. A pak, ve snaze obrátit své dojetí v žert, pokračoval: "Když tu totiž nejste, zdá se mi náš palác na mou míru trochu moc veliký. Ale vy se, můj synu, jednoho dne oženíte a vaše paní choť se rozhodně nespokojí s Orbieu. Bude chtít mít vlastní dům také ve městě a v něm sama dohlížet na své domácí bůžky."

Byl to nepochybně rozumný názor a podobně o věci smýšlely jak Lojzka, tak Laurena z Peyrolles. Ale zaklepat na vrata paláce v Bourbonské ulici a prohlížet s von Beckem místnost po místnosti domu, pro mne nyní dvojnásob pustého, bylo nad moje síly, a tak jsem poprosil otce, aby tam s Bassompierrem zašel místo mne, dohodl se s ním o ceně a pokud ta nepřesáhne moje možnosti, aby palác koupil; v mé hlavě byla ta věc zkrátka už hotová a byl jsem i rozhodnut, že do Haagu zajedu sám a peníze paní z Lichtenbergu odevzdám osobně.

"Avšak ponecháme-li stranou nebezpečí číhající na cestě, je to rozumné?" zeptal se otec. "Je možné, že jí tím víc ublížíte než prospějete, když se s ní znovu sejdete."

"Přesto si myslím, že to udělám," řekl jsem po chvíli. "Nevím, zda je to srdce nebo svědomí, ale něco mne k tomu nutí."

Leč nakonec jsem přece jen nejel, neboť král přikázal, abych ho doprovázel na tažení proti vzbouřeným protestantům. A když se paní z Lichtenbergu dozvěděla, že jsem její palác zakoupil, napsala mi velmi naléhavé psaní, abych jí peníze doručil co nejdřív; ujal se toho tedy ochotně Bassompierre a bez otálení vyrazil. Měl v té věci dobrý nos, protože pár týdnů na to už by to nebyvalo bylo možné, Holanďané totiž neprodloužili příměří, které před deseti lety podepsali s nizozemskými Španěly. Když tedy znovu začaly boje, nebyl by se Bassompierre mohl dostat do Haagu jinak než po moři a z toho by kynula nebezpečí mnohem větší.

* * *

Nedlouho potom jsem se dozvěděl, že na diskrétní zákrok papežského nuncia u pařížského biskupa byl Fogacer jmenován kanovníkem (s prebendou) u kapituly Matky Boží. Pozval jsem ho, aby se mnou v mém bytě v Louvru poobědval, chtěl jsem mu totiž k tomu š'astnému povýšení jako přítel blahopřát.

"Nuncius by byl ochotně krále požádal, aby mne jmenoval biskupem," svěřil se Fogacer, když se s chutí, znásobenou novou, církví propůjčenou hodností, pouštěl do pečeni i do vína. "Když jsem si však věc řádně srovnal v hlavě, došel jsem k názoru, že jelikož nejsem mladším synem nějakého významného rodu, poslali by mne kamsi do horoucích pekel, do jakéhosi zastrčeného biskupství jako je Lucon, a to jsem nechtěl. Opustit Paříž a živořit v nějaké fádňi krajině, kde bych spravoval duše pár tisícovek chudých venkovanů, mne vůbec neláká. Já fialovým rouchem jistě nepohrdám, ale můj kanovnícký plášť mi docela stačí. Každému jeho hříchy. Jeden se pyšní jako páv, jiný si libuje v marnostech. Já mám zálibu v příznivém pološeru, v neurčitých řečech, v nápovědích na půl slova..."

"Tak mi tedy napovězte, třeba jen na půl slova, proč Anna tloustne, když je o ní známo, že jí jen malounko?"

"Jak to, že to nevíte," zvedl Fogacer své klenuté d'ábelské obočí, "když přece žijete dennodenně u dvora a v přímém králově okolí."

"Ne, vskutku nic nevím"

"Cože? Opravdu nevíte nic? Vy, tak obratný ve společnosti a dokonale obeznámený s gentil sesso! A přesto si nedovedete vysvětlit, proč nějaká žena tloustne?"

"Ale ne, Fogacere," řekl jsem užasle, "snad mi tu nechcete naznačit, že..."

"Že Ludvíkovo usilování už přineslo své plody. Nebo přesněji řečeno svůj plod."

"Odkud to víte?"

"A jak to, že to nevíte?" opáčil Fogacer se smíchem. "Myslel jsem, že jste s doktorem Héroardem velcí přátelé."

"Héroard získává zprávy od královniny komorné, která má za povinnost místo spánku natahovat uši, počítat královská objeti a na druhý den to hlásit Héroardovi. Jenže Héroard není královniným osobním lékařem."

"To je ovšem pravda."

"A od koho jste se tu novinu dozvěděl vy? Od královnina lékaře?"

"Ale vůbec ne."

"Od koho tedy?"

"Nu přece od vysokého hodnostáře, který mě zaměstnává."

"Od nuncia?"

"A od koho jiného?"

"A jak se to dozvěděl nuncius? Má snad své ženské zvědy, aby den co den prohlížely prádelko Jejeho Veličenstva královny?"

Fogacer se znovu zasmál.

"Je to mnohem prostší, než si myslíte. Nuncius se Jejeho Veličenstva zeptal rovnou. A kdo by ho mohl zpravit lépe, než sama královna?"

"Cože?" užasl jsem upřímně. "To že si troufal? To je ale zatracená smělost!"

"Můj milý hrabě," odpověděl Fogacer, nevím, zda se skutečnou nebo jen hranou vážností. "Slova zatracená smělost jsou zcela nemístná, jde-li o nuncia, který je zástupcem papeže, kterýž pak je na této zemi zástupcem Božím. Vidíte, do koho jste se tu pustil!" řekl s úsměvem. "Není vám hanba?"

"Jistě, jak by ne. Ale na druhé straně zas bych rád věděl, proč kněží, kteří jsou slibem vázáni celibátem, se tak živě zajímají o milostný život svých poddaných. Jednou do roka chodím ke zpovědi k faráři Courtilovi a to byste žasl, jaké otázky mi v tom směru klade."

"Na jeho místě bych vám jich kladl mnohem a mnohem víc, byl bych totiž velice zvědav, co přesně vás na ženách láká."

"Nevím, zda se mi tahle vaše řeč doopravdy líbí, pane kanovníku."

"Nu, po úvaze se nelíbí ani mně," řekl Fogacer a se zkroušeností, která se vysmívala sama sobě, sklopil hlavu. "Dnes večer při nešporách neopominu poprosit Pannu Marii o odpuštění za to, že jsem pomlouval svou sestru Evu."

"Naši sestru Evu teď nechme a vraťme se k nunciovi. Byl bych velice zvědav, jakými slovy Jeho Excellence ten dotaz přednesla."

"To náhodou vím. Byl jsem u toho, ztracen mezi sutanami, které nuncia sledují na každém kroku. Uklonil se a řekl:

„Madame, co dělá dauphin?“

"Incredibleverbum!"* zvolal jsem. "A co ta chudinka na tak nehoráznou otázku odpověděla?"

"Zprvu se začervenala, pak se usmála a nakonec sklopila oči."

"Není to roztomilé?"

"Nepochybují, můj milý hrabě, že být na mém místě, byl byste to upejpání shledal rozkošným, jakkoli bylo hloupoučké."

"Fogacere! Takhle se o královně nemluví!"

"Vzpomeňte si, prosím, jak jste mluvil o nunciovi. Bylo to stejného zrna. Ale nehádejme se, prosím vás. Je to nesmírně šťastná událost! Kolik následnických nadějí zničených v samém zárodku! Kolik mrtvě narozených pletich, jakmile nám královna dá následníka!"

Na to jsem se dojat s číši v ruce zvedl. Fogacer udělal totéž a s veselým srdcem jsme si připili na budoucího dědice trůnu.

U Bourbonů tedy všechno klapalo jak náleží, ne tak ovšem v mé rodině Guisů, nad níž se koncem března roku 1621 stahovaly mraky. Jestli se dobře pamatuji, zaklepal, sotva se rozednilo, na dveře mého bytu v Louvru skočtam a odevzdal La Bargeovi pro mne psaníčko, podepsané G., jehož písmo a pravopis, obojí rozeznatelné mezi tisíci, pocházely z mateřské ruky.

Mylý kmotřenče,

nevím si rady jak dál. Přit'ťte mně navštívyt dneska odpoledne ve dvje. Bude tu i Karel, Klaudius a Luiza-Markéta. Vaše nebohá kmotra G.

Pro rány Boží, pomyslel jsem si zděšeně, celá má strašná rodina Guisů shromážděna ve své úplnosti! Vládnoucí vévoda, vévodkyně matka, vévoda z Chevreuse, princezna z Conti a já, jejich nevlastní bratr! Ale ne, mylím se: na této rodinné radě jeden z Guisů chybí: kardinál a remešský arcibiskup se určitě nebude moci dostavit a důvody toho nedostavení se znám po hřichu až příliš dobře...

Ohlásil jsem se u své předobré kmotřičky úderem druhé, abych si pojistil, že budu ze všech první a že mě přivítá láskyplným pohovorem mezi čtyřma očima místo způsobu téměř královského, jak to mívala v oblíbě při takových rodinných schůzkách.

Na prahu mě přijal její maggiordomo, pan z Nevrlava. Jeho líbezný způsob řeči vůbec neladil s nepřívětivým jménem, které nosil; zaševelil mi sotto voce do ucha: "Paní vévodkyně se na vás velice těší, pane hrabě. Zrovna včera se v mé přítomnosti světovala paní z Guercheville, jak velmi se jí po vás stýská." A za těchto slov, pronesených jemným, téměř ženským hlasem, tak překvapujícím u muže jeho výšky a jeho oblých tvarů, se chopil mé paže, již láskyplně ohmatl, a vedl mě, jako bych byl děťátkem, do velkého salonu - kamž jsem po pravdě mohl dojít sám i se zavázanýma očima, tak

často jsem tudy procházel.

Jak mě paní z Guise uviděla, zapomněla na svou urozenost a s obvyklým ohněm a vznětlivostí se zvedla a běžela mi vstříc, zalévajíc mne jasnými pomněnkovými očima. Nedala mi ani čas, abych jí políbil ruku, a do široka mi otevřela svou baculatou náruč.

"Jak ráda vás vidím, můj Petříčku!" zvolala a přitiskla si mě na svou bujnou hrud'. "Vy jste ten nejlepší ze všech! Děláte mi jen samou radost! Zrovna včera jsem to říkala paní z Guicheville!"

Těm radostem se po pravdě ještě čehosi nedostávalo. Zatvře jsem se odmítal ženit, a když už jsem se neženil, měl jsem aspoň mít poměr s některou z velkých dam u dvora, která by mi svým postavením "dělala čest v očích všech". Ale paní z Guise mi vůbec nic nevyčítala, naopak mi zašeptala do ucha:

"I když je to bezpochyby veliký hřích, smířit se tak snadno s tím, že jste se neoženil, nedokážu se z toho hříchu jak náleží kát (ať mi Svatá Panna odpustí!), protože u vás shledávám tolik jiných výborných vlastností! Kéž dá Bůh, aby si z vás mí nešťastní synové vzali příklad. Ale ti jsou toho daleci, velmi daleci, Bohu budiž žalováno!"

Na to spustila obvyklou dlouhou litanii nářků na své děti a jejich prohřešky minulé, přítomné i budoucí, nářků, které jsem dobře znal, protože jsem je slyšel až příliš často. Karel (vládnoucí vévoda) a Ivica, s níž obvykle stoluje, ač je v nebezpečí, že jednoho dne bude sám sežrán, pošetilec jeden! Klaudius (vévoda z Chevreuse) a jeho nedůstojná pletka s manželkou králova oblíbence. Luiza-Markéta (princezna z Conti), která nemá dost na tom, že mění milence jako spodničky, ale dokonce se odvažuje bratrovo cizoložství podporovat tím, že Klaudiově a paní z Luynes půjčuje svůj byt v Louvru!

"Má dcera, má vlastní dcera, Petříčku, dělá svému bratru kuplířku! A teď zase kardinál!" naříkala, zvedajíc k nebi krátké buclaté paže.

"To je opravdu vrchol! Hanba, která se zadírá do krve! Ostuda celé rodiny! Hanebnost v purpurovém rouše.

Křesťanský kněz a pácha násilí! Pěkný kardinál, na mou věru! Takovým arcibiskupem se musí francouzská církev i papež náramně pyšnit!"

Nevěděl jsem, co na tu plamennou řeč odpovědět, a tak jsem se zatvářil provinile, jako bych tím hříšníkem byl já sám. Na to zaklepal na dveře salonu pan z Nevrova, vstoupil a řekl hlasem, jemuž se marně pokoušel dodat na hloubce a zvučnosti:

"Monsignore vévoda z Guise! Monsignore vévoda z Chevreuse!"

A zatímco se paní vévodkyně z Guise konečně rozpomněla, kým je, a rychle se šla posadit do svého majestátního křesla v pozici přímo královské s rukama na opěradlech, vešel do místnosti malý vévoda bez nosu, následován mladším bratrem, který ho o dobrou hlavu převyšoval, avšak jakýmsi náznakem v držení těla dával najevo, že ten druhý, vládnoucí vévoda, je důležitější. Jeden i druhý se šli poklonit až do pokleku vévodkyni matce z Guise a podle toho, jak zbožně líbali její ruku, obtíženou prsty, byste byli soudili, že jsou to ti nejnejnější a nejposlušnější synové. Sotva se zvedli, pokročil jsem k nim, hluboce jsem smekl a jednoho po druhém jsem pozdravil podle míry jejich důležitosti. Karel ten pozdrav opětoval s určitým odstupem v čenž se projevil jako hlupák, protože by mě nebylo ani ve snu napadlo ten odstup být jen o píď zmenšovat, dobře věda, že miluje jen sebe sama a jeho srdce je vyschlé a ješitné. Za to Klaudius ke mně přistoupil s okem jasným, obejmul mne vpravdě bratrsky a vsadil mi na tváře dvě mocná políbení, kteráž jsem okamžitě opětoval.

Měl jsem ho velice rád už od prvního okamžiku, kdy jsem ho jako patnáctiletý hoch potkal poprvé na plese vévodkyně z Guise, když byl ještě pouhým princem z Joinville, což byl titul, dáváný mu ze slušnosti a, troufám si říci, pro legraci, protože Joinville patřilo ve skutečnosti jeho bratru Karlovi. Byl ovšem stejně jako jeho bratři člověk ztřeštěný, ale ztřeštěný příjemně. Děťinsky se vychloubal, že nasadil parohy Jindřichu IV. napřed s hraběnkou z Moretu a pak s markýzou Verneuilovou: za to provinění byl dlouho ve vyhnanství na zámku Marchais pod dozorem svého staršího bratra. A když takto urazil otce, nemeškal a urazil i syna, neboť se zapletl se ženou králova oblíbence, což se mu náš zbožný Ludvík nechystal jen tak prominout. V těch nenáležitých vztazích mu mohlo být jedinou omluvou, že ony dámy mu vycházely vstříc víc než na polovinu cesty, protože to byl velice hezký muž, smělý jezdec, udatný šermíř a ve válce statečnost sama.

Od chvíle, kdy se Jindřich IV. obrátil na katolickou víru, věrně mu sloužil a po jeho smrti i Marii Medicejské a dnes i Ludvíkovi, nikdy se nepřipojil k pletichám a ke vzpourám vysoké šlechty a tato věrnost právě tak jako neslýchaná chabrost při obléhání La Fere a Amiensu mu vynesly titul vévody z Chevreuse, což je pro mladšího člena rodu vzácná čest, tentokrát ovšem plně zasloužená a schvalovaná celým dvorem.

Sotvaže mě Klaudius bratrsky do objímal, zjevila se princezna z Conti. Vy, spanilá čtenářko, už patrně víte, že má oslnivá nevlastní sestřička nikdy do žádné místnosti prostě jen tak nevešla: ona tam se vši pompou vstoupila. Jelikož z matčiny strany pocházela z Bourbonů a z Bourbonů byl i její zesnulý manžel, měla za to, že v celém tomto království nad ní urozenější není, až snad na obě královny a na Madame, leč určitě tu není krásnější - v tomto ohledu s ní snad mohou soupeřit jedině paní z Luynes a paní z Guéméné.

S ladným pohupováním v bocích vykročila princezna z Conti přímo k matce a tam klesla v hluboké pokloně k jejím nohám, dbajíc toho, aby se její květovaná suknice rozložila jako půvabná koruna kolem jejího vosího pasu, či spíš bych měl použít srovnání se štihlostí přesýpacích hodin, protože vršek byl stejně zakulacený jako spodek, i když možná ne tak objemný. Pak se zvedla a s okouzující pružností se k vévodkyni naklonila, aby jí dala dvě políbení, vlastně spíš vdechla než dala, protože princezna se měla na pozoru, aby nepoškodila ani líčidla svých rtů, ani bělobu na mateřské tváři. Na to se zvedla a vládnoucímu vévodovi se nedbale jen tak napůl poklonila, což bylo ve své nenucenosti velmi impertinentní, i pochopil jsem, že válka, která mezi těmi dvěma zuřila od dětství, nikdy nepřestala a patrně nikdy nepřestane. Poté obdařila Klaudia i mne hravým, koketním a velice ženským úsměvem, zcela odlišným od toho, jaký by se dal očekávat od sestry. Když tak oživila obdiv, který jsme k ní oba chovali, přišla se postavit mezi nás, jako kdyby se

chtěla opevnit proti Karlovi, dobře vědouc, že může ve všech případech počítat s naším neselehávajícím spojenectvím, i když nebude mít pravdu.

"Jak to vypadá s vaší náladou a s vaším zdravím, dceruško?" zeptala se vévodkyně z Guise. "Vypadáte trochu unaveně."

"Zřejmě ji trápí nějaký milenec," řekl Karel kousavě.

"Mí milenci mě netrápí, pane bratře," odpověděla princezna z Conti s bradou i obočím zdviženými. "To já trápím je."

"Ale proč, mí milenci?" zeptal se Karel. "Což vám jeden nestačí?"

"Milý bratře," řekla s úsměvem nebezpečnějším, než je seknutí drápků. "Myslíte, že je skutečně na vás, abyste mi udílel podobné rady? Kdybyste hrál v karty jen jednou do roka, nebyl byste rozházel celé manželčino jmění."

"Tak veliké jmění se jen tak nerozhází," odpověděl Karel hodně zvysoka.

"Máte pravdu," souhlasila princezna. "Majetek vaší choti je k nespočítání."

Tato princeznina povolnost byla léčkou a Karel do ní neomylně padl.

"Vévodkyně z Guise je skutečně velmi bohatá," řekl s neopatrným uspokojením.

"Však proto jste se s ní oženil," odsekla princezna z Conti. "Vzal jste si vdovu. Není to zarážející, brát si vdovu ve vašem věku? Je to úžasné, jak peníze člověku pomohou smířit se se vším, i s věncem pohřebním místo panenského..."

"Luizo-Markéto! Okamžitě toho nechte!" řekla vévodkyně silným hlasem. "Jestli se s bratrem nepřestanete hádat, odejdu pryč."

"Máte pravdu, máti," souhlasila okamžitě princezna. "Napříště už budu hovořit jenom s vámi. A nejdříve ze všeho odpovím na vaši otázku. Jsem vskutku hodně unavená. Strávila jsem totiž noc u lože naší královničky s paní z Luynes a paní z Motteville. Chudinka Anna byla plná úzkosti."

"Což se už blíží její čas?" divila se paní z Guise.

"Ale ne, vůbec ne. Jak vás to napadlo, matka? Je přece teprve na začátku."

"U všech svatých!" vykřikl Karel zlostně. "Přišli jsme sem, abychom mluvili o královně nebo o kardinálu z Guise?"

"Mluvím, o kom se mi chce," odsekla princezna, aniž ho poctila pohledem.

Na to se rozhostilo ticho a mezi válčícími stranami vzniklo jakés takés mlčenlivé příměří. Účastnil jsem se už dobré dvacítky výstupu podobného zrna mezi Karlem a jeho sestrou a bitva se odehrávala pokaždé stejně. Karel vždycky neopatrně vyrazil k útoku a pokaždé byl stejně neomylně zahnán zpět do svého výchozího postavení; a nejpodivuhodnější se mi jevila skutečnost, že si začínal vždycky znovu, jako by ho pravidelné porážky nijak nepoučily.

"Paní máti," ozval se po chvíli Klaudius, "hádám, že byste ode mne chtěla slyšet, jak ta veliká pře mezi kardinálem z Guise a vévodou z Nevers vůbec vypukla. Mohu vám spolehlivě podat zprávu, jak se vyvíjela. Byl jsem totiž přítom."

"Můj nejvřelejší dík, milý Klaudie," řekla paní z Guise. "Ale než se dozvím ono jak, ráda bych znala ono proč."

"Mám dojem, že jde o spor o jakési převorství," ozval se Karel, "ale ať tak či onak, nemůže být Nevers jinak než v nepravu, když se postavil proti některému z nás."

"Jsem téhož názoru," připojil se Klaudius.

"Já také," řekla Luiza-Markéta, jako by sama udivená, že je pro jednu stejného názoru jako její nejstarší bratr.

Protože já jsem neřekl nic, vévodkyně z Guise se na mne pozorně zahleděla.

"Přesto bych se ráda dozvěděla, oč tu přesně jde," řekla vévodkyně. "Vy, Petře Emanueli, který jste přítomen všem královským radám, byste mi to mohl vysvětlit."

"Nebylo by asi k užítku, abych tu vysvětloval, oč jde, když jsme se tu předem dohodli, že Nevers je tak jako tak v nepravu," odpověděl jsem.

"Dobře řečeno, Petře Emanueli," pochválil mě Klaudius a rozjařeně mne poklepal po rameni.

Luiza-Markéta, užaslá Klaudiovou naivitou, se rozesmála.

"Tady není nic k smíchu," okřikl ji Karel.

"Ale je," bránila se princezna. "Což jste si nevšimli, že Petr Emanuel žertuje?"

Vévoda se na mne přísně zahleděl, ale protože jsem po své poznámce rychle nasadil co nejnevinnější tvář, což pro někoho, kdo má modré oči a světlou pleť, není nijak těžké, vůbec své sestře neuvěřil.

"Minula jste se s rozumem," okřikl ji.

"Myslím, že ani ne," ozvala se paní z Guise, které nechyběla ženská bystrost. "Nu tak, Petře Emanueli," řekla na oko přísně. "Dost těch vytáček a přetvárek! Jestli něco víte, řekněte to!"

"Jde o převorství La Charité, Madame. La Charité je menší město nedaleko Neversu. Kdokoli je opatem toho převorství, je i pánem tamní pevnosti i města, a to je velice významné, protože je tu most přes Loiru. Opat převorství jmenoval vévoda z Neversu a v jeho jménu i z opatství těžil. Jenže opata k sobě povolal Pánbůh a převorství se uvolnilo. Nevers se chystal jmenovat jiného ze svých chráněnců, když tu o ně Ludvík z Guise požádal pro vlastního uchazeče."

"A kdo to je?" zeptala se má dobrá kmotra se zdviženým obočím.

"Jedno z dětí Charlotty z Essartsů."

"Ach, tuhle bláznivou ženskou já nenávidím," řekla paní z Guise.

"Má prsa o polovinu větší než je třeba. A krom toho je nesmírně hloupá."

"Přesto musí mít jakési nadání," pravila Luiza-Markéta, "když si toho chudáka pošetilého biskupa dokázala tak pevně připoutat ke svému břehu, a to na tolik let. Dokonce se říká, že se s ní oženil."

"Však je to pravda," potvrdil jsem to.

"Jak to, Orbieu?" zeptal se Karel svrchu. "Co to tu vykládáte? Ženatý kardinál? To je nesmysl!"

"Oženil se s Charlottou, když byl ještě pouhým kardinálem-jáhnem. Jak jistě, monsignore, víte, jsou po celé Evropě, a hlavně v Rakousku, kardinálové-jáhnové, kteří jsou ve skutečnosti laici, nemají právo sloužit mši, ale při volbě papeže

hlasují."

"To samozřejmě vím," řekl Karel, který o tom všem neměl ani ponětí.

"Ženatý kardinál," řekla Luiza-Markéta. "Zdá se mi to dost nechutné."

"Vy, má milá, jste ve svém životě natropila věci mnohem nechutnější," odsekl jí Karel.

"Ticho, Karle!" okřikla ho vévodkyně z Guise, jako by byla okřikla psa, který zaštěkal nevčas.

Když byl Karel takto pokárán před mladšími sourozenci a hlavně před sestrou, zrudnul zlostí, ale neodvážil se ani ceknout, neboť vévodkyně matka měla nad ním svrchovanou moc.

"A jak ten veliký spor mezi Neversem a kardinálem dopadl?" pokračovala vévodkyně, obracejíc se na mne.

"Dojde k soudní při, Madame."

"Kterou Ludvík bude moci vyhrát?"

"To, bohužel, není vůbec jisté. Remešská diecéze, jíž vládne Ludvík, je od La Charité opravdu tuze, tuze vzdálená. Pro Neverse mluví jak blízkost jeho sídla, tak dávné svazky lenní vrchnosti a vazala, spojené s tou pevností.

"Nu což, Orbieu?" řekl Karel. "Snad v té při nedáváte za pravdu Neversovi?"

"Nikterak ne, monsignore," řekl jsem mu s úklonou. "Nějaký Nevers přece nikdy nemůže mít navrch nad jedním z Guisů."

"Nu, Bůh zaplať!"

"Jste hlupák, Karle," řekla Luiza nevzrušeným hlasem.

"Mlčte už, má dcero," pozvedla vévodkyně hlas. "Ještě slovo a celý týden se na vás nepodívám!"

Ta pohrůžka se mé nevlastní sestry nijak nedotkla, protože věděla, že matka se bez ní nedokáže obejít, tak jako ona sama nemůže postrádat matku. Luiza-Markéta matku navštěvovala den co den, a když v paláci Guisů zůstala na večeri, spávala s matkou v jedné posteli. Zatáhly si závěsy nebes, nechaly svítit jedinou svíčku, vykládaly si o svých životech a "nic si nezamlčely".

"Petře Emanueli," obrátila se vévodkyně na mne, "to tedy znamená, že tu při prohrajeme!"

"Ani to nejhorší není nikdy jisté, Madame. Je však třeba navštívit soudce a řádně je podmazat. Jenže Nevers je bude podmazávat také a nemusím vám zajisté připomínat, že se Nevers těší veliké vážnosti. Kromě neverského a rethelského vévodství zdědí po smrti vévody Vincence II. vévodství mantovské a montferratské."

"Určitě neznamená v tomto království víc než vévoda z Guise," řekl Karel a bojovně vztyčil hřebínek i celou postavičku.

Byla to možná pravda za časů jeho otce, když ten vyhnal z Paříže Jindřicha III. a sám tam byl svrchovaným pánem, ale od té doby, co po něm nastoupil tento syn, už to bylo docela jinak.

"Dobře řečeno," pochvaloval si Klaudius, který na rozdíl od staršího bratra svými hrdinskými činy ke slávě rodu přispěl.

Neřekl jsem na to nic a Luiza-Markéta, jíž matka svým příkazem zacpala ústa, pokrčila pouze napůl rameny. Pokud jde o mou dobrou kmotřičku, ta se svým nejstarším synem spokojená nebyla, ale nemohla to říci nahlas, i vrátila se k prapůvodní otázce.

"Povězme si teď něco o tom sporu. Vy, Klaudie, jste byl u toho. Co se vlastně přihodilo?"

"Ano, byl jsem u toho, paní máti. A stalo se, že tou nejnešťastnější z náhod se Nevers s kardinálem sešli v soudcově předpokoji ve chvíli, kdy se ho oba chystali přemlouvat ve svůj prospěch."

"A jak to dopadlo?"

"Napřed zuřivé pohledy, Madame. Potom strašlivé nadávky a nakonec rány."

"Rány?" vykřikla vévodkyně z Guise. "A kdo udeřil první?"

"Ostýchám se to říci, Madame. Ale byl to váš syn."

"Kardinál? Dobrý Bože!"

"Ale Nevers neváhal mu to oplatit."

"Spravedlivé nebe! Vévoda! Kardinál! A perou se jako dva rošťáci na ulici. Jaká hanba! A kdo je od sebe odtrhl?"

"Inu já sám, Madame," řekl Klaudius. "Za cenu několika modřin a škrábanců, které jsem si z té mely odnesl. Potom už se seběhli ze všech stran další a pomohli mi je udržet v potřebné vzdálenosti. Vévoda Nevers byl docela vyvedený z míry, na odchodu vykřikoval, že kardinála vyzve na souboj a kardinál zařval, že výzvu přijímá a že přijde."

"A proč ne?" řekl Karel, jehož to vyprávění velice vzrušilo.

"Ale Karle! Co vás to napadá?" okřikla ho má dobrá kmotřička. "Kardinál, aby se bil v souboji?"

"To je vyloučené," řekl Klaudius s nesouhlasným pohledem k prvorozenému. "A to tím spíš, že by se Ludvík dal v tomto souboji určitě zabít. V Remeši strávil víc času tím, že své Charlottě dělal děti, než s učitelem šermu, a nadto má Nevers onen proslulý šermířský výpad, který nese jeho jméno a proti němuž ještě nikdo nevymyslel účinnou obranu." Když to uslyšela vévodkyně z Guise, zachvěla se a zbledla.

"Uklidněte se, Madame," ozval jsem se já. "Tam, kde je teď, se Ludvík Neversova výpadu bát nemusí. Král ho totiž vsadil do Bastily."

"Já to tuším!" křičel rozvzteklý Karel. "Guise - a v Bastile! Taková nehoráznost! Tohle králi nikdy neodpustím!"

"Vy mě překvapujete, Karle," řekla Luiza-Markéta. "Byl byste snad raději, kdyby se ten blázen Ludvík bil a nechal se pro tu nicotnou půtku zabít?"

"To přece není žádná nicotná půtku," namítl vévoda, "když Ludvíkovi jde o to, aby zmnožil své statky."

"A nač potřebuje zmnožit své statky, můžete mi to prozradit? Bohatne z desátku rychleji, než vy chudnete svým hráčstvím."

"Karle! Luizo-Markéto!" vykřikla paní z Guise už velmi rozzlobeně. "Naposled vás prosím, abyste toho věčného hašteření nechali! Ještě slovo a přestanu s vámi mluvit a jdu pryč!"

V té chvíli se ozvalo zaklepání na dveře a paní z Guise vykřikla "Vstupte!" hlasem tak zlostným, že ubohý pan z Nevrlou, když vstoupil, měl obličej rudý a převíslé tváře se mu třásly.

"Co nejpokorněji se omlouvám, Madame," spustil prosebným hlasem.

"K věci, pane z Nevrlou, k věci," přerušila ho paní z Guise.

"Nikdy bych se neodvážil rušit tuto rodinnou schůzku, kdyby mě k tomu nevedly nesmírně závažné důvody, Madame," řekl pan z Nevrlou, snaže se vystupovat co nejdůstojněji. "Jde o službu královně."

"Které královně?" přerušila ho paní z Guise. "Jsou přece dvě."

"Madame," ozval se Karel, který stále ještě nezapomněl na to okřiknutí "Ticho!" a malodušně se pokoušel matce to oplatit, "kdybyste svého maggiordoma nechala mluvit, dozvěděla byste se to rychleji."

"A ještě rychleji, kdybyste mlčel!" odsekla paní z Guise a vrhla na něho zdrcující pohled. "K věci, Nevrlou, k věci!"

"Jde o panující královnu, Madame," začal zas pan z Nevrlou. "Právě se dostavila paní z Guercheville. Čeká ve vašem malém salonku."

"A co má paní z Guercheville společného s panující královnou? Je přece ve službách královny matky."

"To vskutku nevím, Madame," řekl pan z Nevrlou a znovu se hluboce poklonil. "Ale skutečnost je taková, že vypadá zcela vyvedená z míry a žádá, abyste ji okamžitě přijala."

"Okamžitě!" opakovala paní z Guise pohoršeně. "Teď, když přijímám své děti! Je to, pravda, blízká přítelkyně, ale to ještě není důvod k okamžitému přijetí!"

"Paní z Guercheville mi řekla, že přináší naléhavý příkaz od královny vaší paní dceři," oznámil pan z Nevrlou.

"No toto!" řekla paní z Guise popuzeně. "To žasnu! Ta Guerchevillka, která je ve službách královny matky, nese příkaz od panující královny princezny z Conti a přináší ho ke mně!"

"Madame," ozvala se Luiza-Markéta mírným, uklidňujícím hlasem, "je docela možné, že paní z Guercheville byla panující královnou zvolena jako poselkyně právě proto, že je jednou z vašich dobrých přítelkyň. A asi bylo též známo, že mne najde právě tady u vás. Dovolíte mi, paní máti, sejít do malého salonku a zeptat se paní z Guercheville, o čem jde?"

"V žádném případě!" vykřikla vévodkyně z Guise, u níž v této chvíli nad snahou o důstojnost a o zachování dvorského ceremonálu zvítězila zvědavost. "Vy, má dcero, zůstanete tady se mnou, svou matkou, a se svými bratry. Jestli vám paní z Guercheville přináší ke mně příkaz od královny, je snad samozřejmé, že já a vaši bratři máme vědět, o čem jde. Nu, pane z Nevrlou, uveďte paní z Guercheville sem. Nu tak běžte! Utíkejte! Nač čekáte?"

Paní z Guercheville bývala kdysi velmi hezká a dodnes byla velice koketní. A musela být vskutku zcela bez sebe, když po tvářích nechala stékat slzy, které na silně nalíčeném obličejí způsobily pravou pohromu. Když to uviděla paní z Guise, okamžitě ji přešla všecka zlost, její přirozená добрota nabyla vrchu a nedbajíc svého vysokého postavení, zvedla se ze svého královského křesla a tu, již před chvilinkou nazvala "tou Guerchevillkou", běžela obejmout.

S výrazem silného znepokojení k ní přistoupila i Luiza-Markéta, protože nesmírný žal paní z Guercheville dával tušit, že přináší neblahou novinu týkající se naší královničky. A protože návštěvnice stále vzlykala a nebyla schopná pronést jediné souvislé slovo, Luiza-Markéta ji objala kolem ramen, silně ji k sobě přitiskla a žádala ji:

"Mluvte už, pro Boha vás prosím, Madame! Řekněte, co se stalo! Když vás vidím v tomhle stavu, umírám strachem!"

"Ach, pane Bože! Bože můj! Takové neštěstí!" vyrazela ze sebe paní z Guercheville. "Královna, Madame, královna!"

"Tak už konečně řekněte, co se stalo," rozkázala jí velitelsky Luiza-Markéta.

Ten tón paní z Guercheville poněkud vzpamatoval, a i když jí slzy po tvářích tekly dál, řekla už pevnějším hlasem:

"Mám příkaz přivést vás okamžitě do Louvru, Madame. Královna si zoufá. Pláče. Lomí rukama. Nařiká, že ji král přestane mít rád."

"Ale co se jí stalo?" začala se děsit i Luiza-Markéta. "Co hrozného se přihodilo? Co ji tolik trápí?"

"Ach Bože, Madame, to nejhorší, co se ženě může stát a co je dvojnásob zlé pro královnu! Potratila totiž svůj plod!"

KAPITOLA DVANÁCTÁ

Neštěstí ubohé královny zdrtilo celý dvůr až na královnu matku, která při té příležitosti bezcitnou rukou setřela pokryteckou slzu. I když se na veřejnosti snažila stále se na svou snachu usmívat, zdálo se, že zuby, které při tom cení, se spíš chystají malou královnu kousnout. Máloco ji tak potěšilo jako králův počáteční nezdar ve svatební noci. Neschopný král, neplodná královna, království bez následníka: kdyby tento stav věcí trval, dal by novou krev a sílu jejímu tajnému záměru (který však postupem času byl stále méně tajný), aby tohoto svého nemilovaného syna, o němž se říkalo, že je hloupý, churavějící a neschopný vládnout, na francouzském trůně nahradila synem mladším, Gastonem z Orléansu, princem slabé vůle a tvárné povahy, čímž by matka za nového regentství získala znovu moc, kterou tolik milovala a kterou užívala tak špatně.

Třebaže Ludvíkovou uzavřeností bylo nesnadné, ba přímo nemožné proniknout, a klást mu otázky bylo přímo vyloučené, nepochybuji, že byl královniným neštěstím, předčasným potracením dauphina, velice rozrušený. Neminul den, aby královnu nešel navštívit, některý den dokonce dvakrát či třikrát, zatímco za královnou matkou zašel sotva jednou, a to ještě jen na chvilku. Ta každodenní pozornost, i když byla třeba neobratná, protože Ludvík nebyl žádný krasořečník a se ženami už to neuměl vůbec, nakonec naši ubohou Annu přece jen velice utěšila. Naneštěstí přichystal osud právě v té chvíli jejímu nebohému srdci další ránu a připravil jí další hoře.

Mám dobrý důvod, abych si ten den, kdy na ni osud dolehl, dobře zapamatoval. Třináctého dubna 1621 jsem se dostavil v obvyklou hodinu, to jest v osm ráno, do králových komnat a hned na prahu jsem narazil na mladého Soupita, který mi s prstem na rtech šeptal, že Jeho Veličenstvo ještě spí, a zatáhl mne za rukáv do kabinetu, přilehlého ke králově ložnici.

"Král měl dnes v noci velice nepokojný a svízelný spánek, pane hrabě," šeptal mi sotto voce Soupite. "Když jsem ho uprostřed noci slyšel sténat a křičet, vzal jsem křesadlo, zapálil svíci a šel se podívat, co se děje. Ve světle svíčky jsem zřetelně viděl, že má Ludvík oči zavřené. Podle mne tedy spal a i já jsem se chystal zpátky do postele, když tu náhle, aniž by sebe mi pootevřel oči, hlasitě zanařikal: 'Ach Pane Bože, dal jsem si všechny své ptáky do hlav postele a oni mi všichni uletěli!' A já, když jsem ho uviděl ve spánku tak nešťastného, s obličejem tak svráštěným, jsem myslel, že bude dobré uklidnit ho: 'Jen spěte, Sire, všichni se zase vrátí!' Zdá se, že mě král uslyšel i ve spánku, protože jeho obličej se uklidnil, král se obrátil na bok a usnul pořádně."

Když to Soupite dovyprávěl, zahleděl se na mne celý bledý a s očima rozšířenými strachem.

"Nemyslíte, pane hrabě," pokračoval třesoucím se hlasem, "že to ústy mého ubohého krále mluvil ďábel?"

"Omyl, Soupite!" řekl jsem pevným hlasem, a abych ho upokojil, vzal jsem ho za ramena a přitáhl si ho k sobě. "Což by se nějaký ďábel odvážil vsoukat se do těla nejkřesťanštějšího krále? Kdyby si něco takového troufl, přilétli by okamžitě všichni andělé, co jich je v nebi, vykopali by ho ven a po hlavě by ho svrhli do propasti!"

"Když to ale není sen od ďábla," uvažoval Soupite, jen zpola mou řečí upokojený, "není takový sen předzvěstí něčeho zlého?"

"Ne, ne, chlapče, budoucnost nedokáže předpovídat ani člověk, ani ďábel. Jen sám Bůh může říci, co bude v budoucnu, protože on budoucnost tvoří. Po mém soudu ten sen nemá s budoucností nic společného, ale je jen smutným návratem do minulosti. Ti ptáčekové, které si Jeho Veličenstvo dalo do hlav postele, to znamená do své největší blízkosti, představují jeho nejdražší naděje, naděje mít následníka. A ty naděje mu uletěly."

"To je pravda, tak to bude!" řekl Soupite a jeho mladistvý obličej se rozsvítil. "Jsem tak rád, že jsem vám o tom řekl, pane hrabě, když jste to všechno dokázal objasnit."

"Niméně by bylo zbytečné vyprávět o tom snu jiným lidem. Bůhví jaké hloupé výklady by si vymysleli, a kdyby se to doneslo zpátky Ludvíkovi, posud' sám, jak by se rozzlobil!"

"Budu mlčet," řekl Soupite a jeho mladý obličej nabyl slavnostního výrazu. "V celém oceánském moři byste nenašel ústřici, pane hrabě, uzavírající svou perlu pevněji, než já v sobě uzavřu toto tajemství!"

Avšak ten krásně poetický výlev byl přerušen královým hlasem, který z ložnice volal:

"Soupite! Soupite! Ty malý nezdar! Kam jsi mi dal můj hrnec?" V otázce snídaně býval Ludvík velice rozmarný. Buďto snídal, nebo nesnídal vůbec, podle nálady. Zato nikdy neopomněl vyslechnout si mši, ať už v Bourbonké kapli, či v kapli velikého sálu anebo v kapli královna předpokojí. Čtenáři je jistě zřejmé, že bohoslužebných míst jsme měli v Louvru dost a dost.

Jako první komoří a nadto jako rytíř řádu Svatého ducha jsem měl nejméně dva důvody krále na mši následovat a nikdy jsem nevynechal, i když mě to stálo jistě přemáhání, protože oním každodenním opakováním se ono pohnutí, které

bych býval měl cítit, trochu opotřebovalo. Zejména však se mi ani trochu nelíbila kázání pátera Arnoux, který, ač dbal ušlechtilé formy, snažil se neustále vést královu duši po politických cestách, po nichž měl kráčet podle přání Tovaryšstva Ježíšova.

Ta mše včetně kázání trvala aspoň hodinu, což zabralo část dopoledne, a já jsem dobře cítil, jak Ludvík, sedící přede mnou, přešlapuje netrpělivostí, protože miloval pohyb na vzduchu a lov a prahul po divokých štvanicích. Toho dne, žel Bohu, nemohl okamžitě po návratu do svých komnat obout vysoké boty a vyskočit bez otálení do sedla, protože jsme tam našli Puisieuxe, který, sklesnuv do hluboké poklony, s vážnou tváří králi oznámil, že španělský vyslanec, markýz z Mirabelu, naléhavě Jeho Veličenstvo prosí, aby ho okamžitě přijalo k důvěrnému slyšení, neboť přináší zprávu nad jiné závažnou.

Otevřeným oknem se Ludvík s lítostí zahleděl ven, kde dubnové nebe bylo mírné a jasné, ale protože markýze z Mirabelu dobře znal, nemohl zapochybovat, že důvod jeho žádosti je vážný, proto aniž otevřel ústa, dal Puisieuxovi znamení, že souhlasí, a rychlým krokem se odebral do audienční síně, vyběhl po stupních, které ho oddělovaly od ostatních smrtelníků, a usedl. Soupíte se postavil za něho a my s Puisieuxem jsme zůstali stát na stupních.

Ač se markýz z Mirabelu obvykle dával doprovázet početnou suitou, objevil se tentokrát následován osobou jedinou, a to mnichem, jehož šedivá kutna značila, že patří k menším bratřím, což byl řád asketičtější, než jsou františkáni, z nichž vzešel. Kdybychom však měli soudit pouze podle řeholnickovy pozemské schránky, šlo mu to postění velice k duhu, protože provaz, obepínající jeho bedra, byl na jeho těchu silně napjatý.

Rozpoložení markýze z Mirabelu bývalo obvykle radostné, odpovídající jasnému zvuku jeho jména, toho dne měl však ve tváři výraz, který pro mne znamenal nedobrou předzvěst. Mirabel se Ludvíkovi poklonil až k zemi, Ludvík mu pozdrav oplatil, na to mu Mirabel oplatil oplátku svého pozdravu a tak to šlo ještě chvíli, až si Ludvík nakonec rozhodným způsobem narazil klobouk na hlavu a dal tím najevo, že projevy zdvořilosti pokládá za ukončené.

"Mluvte prosím, pane vyslanče!" vyzval hosta Ludvík. Vyslancův obličej sklesl v té chvíli ještě o několik stupňů hlouběji do protokolárního smutku, sklopil hlavu a ponurým hlasem oznámil: "Mi señor el rey de España ha muerto!" K čemuž minorita připojil zvukným hlasem:

"Dios lo recibió en su seno."*

Ted' konečně jsem pochopil, proč vyslanec toho dne doprovází mnich. Proto, aby váhou své kutny stvrdil, že tahle smrt vlastně žádnou smrtí není, protože Hospodin se okamžitě postaral, aby zesnulého krále bez odkladu přijal do svého ráje.

Dvorská pravidla by si byla žádala, aby se vyslanec, oslovující krále, vyjadřoval po francouzsku. Ludvík, který druhdy přísně dbal na to, aby se mu dostávalo ohledů právem mu náležejících, by byl požádal Puisieuxe, aby to španělskému vyslanci připomněl. Ale ted' na podobnou netýkavost nebyla vhodná chvíle, protože událost mohla mít velmi vážný dopad. Francouzské království si, pravda, politiku Filipa III. ve Valtellině nemohlo nijak vychvalovat a nemohlo být spokojeno ani s úlohou, kterou hrál při obsazování Falce. Ale Ludvíkovi nebylo neznámo, jak bude ve svém srdci otcovou smrtí trpět naše královnička a tento smutek, následující tak brzy po ztrátě plodu, ji patrně znovu uvrhne do zoufalství, z něhož sotva vyšla. Na druhé straně zas po zemřelém králi nastoupí princ Asturský, nejmilejší Ludvíkova sestra Alžběta se tedy stane španělskou královnou a dítě, které dá svému královskému choti, a které, až přijde čas, samo dosedne na trůn, bude zpoloviny Bourbonem.

"Pane velvyslanče," odpověděl Ludvík, "tou smutnou zprávou jsem nesmírně pohnut a zarmoucen. Prosím vás, abyste mému švagra, princí Asturskému, vyřídil, jak velmi toho lituji a jak upřímně mu přeji, aby jeho vláda byla šťastná."

Projev soustrasti byl sice poněkud stručný, ale bylo řečeno vše, co řečeno být mělo, i když zkráceně. A celý svět věděl, že Ludvík je osobnost šetřící slovy. Markýz z Mirabelu se znovu poklonil až k zemi a Ludvík mu jeho poklonu oplatil.

"Sire," promluvil velvyslanec znovu, tentokrát ve francouzštině, "necht' mi Vaše výsost dovolí oznámit tu smutnou zprávu královně, vaší choti, osobně."

"Doprovodím vás," řekl Ludvík.

Po další výměně hlubosklonů pošeptal Ludvík pár slov Soupitovi do ucha a ten okamžitě vyšel z místnosti. Pak se Ludvík zvedl, důstojně sešel po stupních trůnu a následován Mirabelem, Puisieuxem, mnou a minoritou zamířil neobvykle volným krokem ke královním komnatám, pravděpodobně proto, aby poskytl Soupitovi možnost Annu varovat a dopřál tak královně chvíli času na přípravu.

Pokud si dobře vzpomínám, bylo španělskému králi Filipovi III. jedenačtyřicet let, když zemřel, a mohu-li věřit tomu, co mi o něm později řekl Richelieu, stěžoval si s jistou hořkostí, že jej Hospodin odvolal ze světa tak brzy. Měl široké čelo, které vypovídalo nepravdivě o bystrém duchu, a dlouhou a těžkou čelist, která ohlašovala, v tomto případě docela správně, panovačné sklony. A byl vskutku značně prostopášný a současně velice zbožný. Děлил svůj čas mezi pohanské slavnosti a církevní obřady, ale námaze s výkonem moci se vyhýbal; otěže vlády nechával v ruce svého milce vévody z Lerny, což si v hodině smrti vyčítal.

Jeden španělský šlechtic, jehož jméno tu zamlčím, mi prozradil, že na španělském dvoře uznávali jedinou jeho dobrou vlastnost: měl velmi rád své děti, zvláště pak naši královničku, která mu jeho lásku stonásobně oplácela. Má spanilá čtenářka si snad vzpomene, že ve chvíli, kdy se na španělské hranici vyměňovaly princezny - naše Madame se měla provdat za prince Asturského a Anna Rakouská za francouzského krále -, Filip III. nedbal slov své rady, která mu doporučovala opatrnost, a doprovodil svou milovanou dceru až na ostrůvek v řece Bidassoa, kde mělo k výměně dojít, zatímco Marie Medicejská nedoprovodila svou dceru dál než do Bordeaux a pak už ji ponechala jen ve společnosti vojáků její stráž.

Vláda Filipa III. se začala za neblahých okolností. Rok před jeho nástupem na trůn udělalo Španělsko úpadek a přestalo vyplácet všechny, kdo měli nárok na platy. A jako by na tom nebylo dost, právě toho roku, kdy Filip dosedl na trůn

(1598), zpustošil Kastilii strašlivý mor. Bývalo by bylo třeba postavit zemi znovu na nohy, ale ve své nedbalosti popřál Filip sluchu nesmyslnému opatření: místo stříbrných mincí začali jako náhražku razit mince měděné a to přivodilo nový úpadek. A za jeho vlády došlo k tomu, že tupý fanatismus inkvizice který už v patnáctém století vypudil ze země pokřtěné Židy, marrány - vyhnal na tři sta tisíc potomků Maurů, což království připravilo o obratné, a v některých případech i proslulé umělecké řemeslníky. Marránové i potomci Maurů byli obráceni na katolickou víru pod hrozbou smrti, a když se přišlo na to, že jejich obrácení nebylo upřímné, vyhnali je ze země. Leč jak mohlo obrácení na katolickou víru jít od srdce, když k němu byli přinuceni s nožem na krku?

Podle toho, co mi později vyprávěla princezna z Conti, byla Anna tou časnou ranní návštěvou španělského velvyslance a krále dost vyděšená. Vypptávala se Soupita, ten prohlásil, že nic neví, ale hlas se mu přitom tak třásl, že ji přesvědčil o opaku. Tím se znepokojila už nadobro, a když ji král pozdravil a ona mu složila obvyklou poklonu, silně se při tom zapotácela.

Markýz z Mirabelu se před ní podle francouzské dvorské etikety sklonil až do pokleku a políbil lem jejího roucha. Když však povstal, promluvil na ni po španělsku a u vědomí, jak na tu milující dceru jeho oznámení zapůsobí, dal mu příslušný dramatický patos.

"Su Majestad, acabo de recibir cartas de España en las que me dicen, y es cierto, que el rey de España, el padre de Su Majestad, ha muerto."*

K čemuž minorita dodal pevným a zvučným hlasem:

"Dios lo recibió en su seno."**

Při těchto slovech ubohá Anna zesinala, napůl omdlela a byla by se snad skácela, kdyby ji paní z Luynes a má nevlastní sestřička nezachytily. Tu dal Ludvík paní z Motteville znamení, aby jí přinesla židli. Když pak královnu posadily, daly jí čichat k vonným solím a ovívaly ji vějířem, aby měla víc vzduchu. Tu se jí zachvěla víčka a otevřela oči, ale s navraceným vědomím jí začaly po tvářích stékat slzy jako hráchy, ať se snažila sebevíc pláč zadržet.

* * *

Jestli si dobře vzpomínám, bylo to asi tak deset dní předtím, než vešla ve známost smrt španělského krále, co Ludvík v Luynesových komnatách a přede všemi, co u dvora něco znamenali, jmenoval svého milce francouzským konetablem. Celý jsem strnul úžasem a nebyl jsem u dvora jediný; ozýval se tu neřeknu zrovna nářek, než určité skřípění zubů a bylo vidět znechucené pošklebky nad tím, že nejvyšším velitelem armády (po králi) byl jmenován tenhle ptáčník z nízké šlechty, který toho o válce věděl méně než nejzabedenější z kapralů a k tomu byl tak zbabělý, že byv vyzván na souboj, neváhal požádat jednoho ze svých bratří, aby se šel bit namísto něho.

Velmi mě udivila už sama skutečnost, že se Ludvík rozhodl obsadit onu hodnost právě nyní, když předtím zůstávala sedm let nezadaná. Jestli se totiž dobře pamatuji - a potvrdil mi to ostatně Héroard, který si onu věc poznamenal do svého deníku -, když v roce 1614 k sobě povolal Bůh posledního nositele toho titulu, vévodu z Montmorency, vyjádřil se tenkrát třináctiletý Ludvík velice nesmlouvavě: "Po tom úřadu teď budou mnozí prahnout. Ale nesmíme jej dát nikomu." A protože v tak útlém věku nemohl Ludvík ještě chápat, proč příliš velká moc činí konetabla nebezpečným i panovníkovi, kterému onu moc svěřil, je třeba z toho usoudit, že Ludvík ta slova zaslechl ještě za Jindřichova života od otce.

A věru že Jindřich tu nesmírně vysokou hodnost nesvědčil v roce 1593 vévodovi z Montmorency s lehkým srdcem. Jenže ten titul byl v oné význačné rodině takřka dědičný a Jindřich ho tomu udatnému vojáku, který se tak záhy k němu připojil a který mu tak účinně pomáhal v znovudobytí jeho království, nemohl nesvěřit. Béarnana nakonec v jeho rozhodnutí utvrdila též skutečnost, že vévodovi bylo v té době už šedesát let, a ač dobře rozuměl válce, velkým duchem jinak neoplýval, aniž ovšem byl omezený. Zemřel v osmdesáti a o hodnost, která by z něho udělala cosi jako místokrále, velice usiloval Concini, který byl tenkrát už francouzským maršálem, jenže ministři se proti jeho jmenování stavěli tak rozhodně, že si Marie Medicejská netroufala na jejich názor nedbat a nejmenovala ho.

A přesto - abych aspoň v nitru obhájl stanovisko svého krále jsem si řekl, že v našem současném postavení není obnovení té vysoké hodnosti tak docela nesmyslné, protože od záležitosti v Béarnu hugenoti, místo aby se dali na pokání, pokračovali drze v rebelii, snažíce se utvořit jakýsi stát ve státě a urvat panovníkové moci třetinu království: za těchto okolností jmenovat konetabla (s mocným a vítězným zvukem, jaký to slovo v sobě nese) znamenalo těm odbojníkům zahrozit: "Dejte si pozor! Jestli se nepolepšíte, dáme se do vás!" Podle mne tedy nebylo chybou, že se ten titul a ta hodnost obnovily, nevhodná byla jen osoba, které obojí bylo svěřeno, neboť ta onomu slavnému poslání žalostně nedostačovala.

Co mě rovněž mrzelo, a to víc, než zde dokážu vypsát, bylo, že poprvé od té doby, co Ludvíkovi sloužím s oddaností, o níž můj čtenář ví, náhle se mi vyjevilo, že vlastnost, jíž jsem si u něho vážil nejvíce, to jest jasnozřivý úsudek, byla touto jeho volbou krutě popřena a neměl ke své obraně ani výmluvu, že mu v této záležitosti špatně radili, protože ani rada ani jednotliví ministři neměli do jeho rozhodnutí co mluvit.

Toto nedopatření, či tato bota, ať už to nazveme jakkoli, vrhlo do mé duše znepokojující stín; neotřáslo sice mnou oddaností, ta mu patřila až do mé smrti, ale narušilo víru, že Ludvík se nikdy nemýlí, aspoň ne ve správě svého království, protože jeho úsudek se mi zdál zcela bezpečný.

Avšak asi rok po Luynesově smrti mě rozhovor s Déagéantem nad sklenicí burgundského v mém obydlí v Louvru přesvědčil, že jsem o Ludvíkovi soudil ukvapeně..

"Ne, ne, pane hrabě," namítl živě bývalý spiklenec ze čtrnáctého dubna, "Ludvíkova volba nepadla nejdřív na Luynese, ale na jiného muže, od dětství vyučeného ve zbraní, na muže, který Jindřichovi IV. prokázal nejznamenitější služby, jednak když v Dauphinsku porazil stoupence Ligy, jednak když dobyl mnohá vítězství nad vévodou Savojským, který byl tenkrát spojencem Filipa II. Španělského."

"Myslíte Lesdiguiérese?" zvolal jsem udiveně. "Proslulého Lesdiguiérese?"

"Právě toho, pane hrabě! Myslím Lesdiguiérese! Stejně obratného diplomata jako udatného vojevůdce. Muže, který, ač hugenot, prokázal nehynoucí věrnost trůnu jak za Jindřicha IV., tak za regentství, tak i za Ludvíka XIII., a nadto byl příliš stár a příliš moudrý - bylo mu tenkrát sedmasedmdesát let - aby si dal poplést hlavu převelikou mocí hodnosti konetabla.

"Barone," řekl jsem (věda, že Déagéant má rád, když je osloven jako baron, protože nosí ten titul teprve odnedávna), "barone, je to skutečně pravda? Pomýšlel Ludvík napřed na Lesdiguiérese?"

"Nemohu o tom pochybovat, protože Luynes mě z Ludvíkova rozkazu vyslal do Dauphinska za Lésdiguiéresem s tím, že ho mám přemluvit, aby tu hodnost přijal."

"Bylo skutečně tak těžké ho přemluvit?" zeptal jsem se s úsměvem. "Nebyla ta hodnost dost vysoká? Nebyla mu čest, kterou ta hodnost s sebou nese, dost vysoká?"

"Není hodnosti, jež by neznamenalala zároveň okovy a žernov, pane hrabě. A tyhle okovy nebyly zanedbatelné. Bylo nutné, aby Lesdiguiéres napřed přestoupil na katolickou víru, protože velmi křesťanský král si vedle sebe nemohl dovolit konetabla reformovaného náboženství."

"Neměl ale Lesdiguiéres k tomu přestoupení na jinou víru blízko?"

Říkali mi, že v Grenoblu v kostele svatého Ondřeje, skrytý v temném koutě, aby ho nikdo neviděl, naslouchal s velikým pohnutím proslulým kázáním Františka Saleského."

"Je to pravda. A je rovněž pravda, že jeho žena a jeho dcery, které již na katolickou víru přestoupily, na něho velice naléhaly, aby je následoval. A tahle síla se nijak nedala podceňovat," dodal Déagéant s úsměvem. "Což by se Chlodvík byl obrátil na křesťanství nebýt Klotildy? Všimněte si, co zmůže malá slabá žena! Je docela možné, že nebýt Klotildy, francouzské království by dodnes nebylo křesťanské."

"Hovoříte nesmírně zábavně, barone! Napijte se ještě trochu toho burgundského vína! Ale pokračujte, prosím, v líčení vaší cesty. Přestali jsme v Grenoblu u Lesdiguiérese."

"Ne v Grenoblu, ale v Embrunu, kam mě vyslal Luynes a král za Lesdiguiéresem s tím, že ho mám přemluvit, aby se stal katolíkem a přijal hodnost konetabla. Mé poslání je úřední, stvrzené králem. Ale brzy se dozvídám, že za zády krále, a následně i za zády mými, vyslal Luynes dalšího missum dominicum,* jakéhosi Bouillona, a ten v noci páře to, co jsem já utkal ve dne. Ten Luynesovým jménem nabízí Lesdiguiéresovi hodnost nejvyššího polního maršálka, hodnost, kterou by mohl přijmout, aniž by se stal katolíkem: ta hodnost by mu dala skutečnou moc nad vším vojskem, zatímco Luynesovi, jako konetablu, by zůstal jen titul."

"A Lesdiguiéres to s radostí přijal?"

"Ó ne! S hořkostí, s trpkostí, leč přijal. V prvé řadě proto, že ho to zbavilo řešení obtížné otázky svědomí. Za druhé, že se jeho vnuk oženil s Luynesovou neteří a že se nechce střetnout s Luynesem, o němž se domnívá, že má nad královým duchem svrchovanou moc, v čemž se zmýlil. Dále se domníval, že jako příslušník reformované církve bude mít možnost nastolit smír mezi protestanty a králem což byla další zmýlená. Jsou to však omyly čestného člověka a ne nečestné dvorské intriky, splétané za královými zády."

"Pane na nebi! Byl ten Luynes ale mrzce nestydatý! A král o tom všem neměl ani tušení?"

"Jak by mohl? Když král Lesdiguiérese povolal do Louvru, ten odmítl přestoupit na katolickou víru, ale ,pokorně krále poprosil, aby ráčil tu hodnost svěřit vévodovi z Luynes.' Uvažme, že králi nebylo snadné tu hodnost favoritovi nesvěřit, když jej o to prosil Lesdiguiéres, který ji pro sebe odmítl."

"Dovolte ještě jednu otázku, barone. Nebyl byste mohl krále varovat a zpravit ho o podivném počínání toho Bouillona?"

"Ale Bouillon věřil, že nedělá nic zlého," řekl Déagéant s tenkým pousmáním. "A já jsem se o všem dozvěděl až mnohem později. Když jednal podle příkazů králova milce, domníval se, že plní vůli královu: Luynes ho o tom ujistil..."

* * *

V dubnu 1621, asi tak pět šest dní přede dnem, který Ludvík určil jako počátek válečného tažení, požádal nuncius prostřednictvím Puisieuxe krále o slyšení a bylo mu okamžitě vyhověno. Bylo se domnívati, že nuncius v zastoupení Jeho Svatosti chce velmi křesťanskému králi popřát zdar a úspěchy ve chvíli, kdy ten se chystá pustit do křížku s protestanty. Ale nic takového. Sotva nuncius otevřel ústa, ztuhl jsem nad jeho slovy údivem, už proto, že tu řeč pronesl ve chvíli, kdy král na sebe bere nebezpečí občanské války.

"Sire," spustil nuncius, a ač to byl muž ve dvorských způsobech nesmírně zběhlý, zdálo se, že jemu samému působí jeho sdělení rozpaky, "Sire, Jeho Svatost papež se s nesmírným zármutkem dozvěděl o velikém sváru, který vypukl mezi vévodou z Nevers a kardinálem z Guise a o následném povyku, jenžto nastal u dvora, když jedni stranili vévodovi a druhí kardinálovi."

"Náležitým způsobem jsme to již vyřešili," odpověděl Ludvík, aniž hnul brvou.

A protože se ho poněkud dotkla nunciova slova o povyku v souvislosti s jeho dvorem, dodal:

"Protože se chystáme do války, nemyslí naše čacká šlechta na nic jiného, než jak řádně splnit svůj úkol, a zmatek, o němž jste se zmínil, je u konce."

"Niméně," pokračoval nuncius po další pokloně, "v souvislosti s tou příhodou se Jeho Svatosti papeži nedostalo zadostiučinění, jaké podle práva očekával."

"Jakého zadostiučinění?" zeptal se Ludvík docela přímo a bez náležité formy, tak ho nový obrat rozhovoru překvapil.

"Jeho Svatost papež si vám přeje dát na vědomí, že vsadit do vězení kardinála je vážný prohřešek, za nějž by se slušelo požádat o rozhřešení," opáčil nuncius.

Když to král uslyšel, zbledl a hned na to zrudl - což u něho značilo velikou zlost, kterou jen s námahou potlačoval: zadíval se nunciovi do očí a na okamžik, který se nám všem zdál nekonečný a hádám, že nunciovi ze všech nejdelší, se odmlčel. Když však se znovu ujal slova, nejvíce se na jeho hlase ani na jeho tváři nejmenší vzrušení.

"Francouzský král," řekl, "není povinen žádat Jeho Svatost papeže o rozhršení za vsazení kardinála z Guise do Bastily. Kardinál z Guise je jedním z mých poddaných, a když se dopustí chyby, spravedlnost si žádá, aby byl potrestán jako každý jiný poddaný."

"Takovou odpověď se Svatý Otec nespokojí, Sire," odpověděl nuncius.

"Je mi to nesmírně líto, ale za prohřešek, který žádným prohřeškem není, bych o rozhršení žádat nemohl. Prohřešil se kardinál, když spálil vévodovi z Nevers a bil ho a tloukl."

"Ale kardinál a v Bastile!" zanařikal nuncius a zvedl obě paže k nebi.

"Nakládají tam s ním velmi dobře," řekl král po krátkém odmlčení. "A vidím ho raději tam, než aby stál v souboji proti meči vévody z Nevers."

"Když kardinálovi z Guise hrozí tak veliké nebezpečí, Sire, nebylo by vhodnější zavít ho místo do Bastily do některého z guisovských zámků pod dohledem jeho staršího bratra?"

"Budu o tom přemýšlet," řekl Ludvík.

Na to se nunciovi znovu poklonil a na znamení, že audience je skončená, vstal z trůnu.

Když na to po letech vzpomínám, uvědomuji si, s jak zázračnou rychlostí se obsah toho rozhovoru roznesl po celém dvoře, po sněmovně, po městě, po přilehlém venkově a nakonec i po celé Francii, navzdory tomu, že rozhovoru bylo přítomno tak málo osob. Důkazem toho je, že mi o tom psal i pan ze Saint-Clair z Orbieu a ptal se mne, co je na tom pravdy. A je podivuhodné, jak nunciův zásah změnil veřejné mínění o sporu Neverse s kardinálem. Až do té chvíle se někteří stavěli na stranu kardinála a někteří za Neverse, ale skoro všechny pohoršovalo, že král dal zavít kardinála do Bastily. Sotva se však rozneslo, že se za kardinála přimlouval nuncius, probudila se ve Francouzích jejich galikánská struna, téměř jednomyslně se postavili proti papeži a hádavému kardinálovi přáli ze srdce pěkně dlouhé vězení. Ještě též večer jsem na její velmi naléhavou výzvu šel navštívit vévodkyni z Guise a ta mi bez dlouhých okolků s největším důrazem přikázala, abych krále požádalo slyšení - rozumějte pro ni.

"A copak chcete králi říci, Madame? Smím se vás zeptat?"

"Aby kardinála vykázal do některého z našich zámků pod Karlův dohled."

"Prosím za prominutí, Madame, ale ta žádost je docela zbytečná. Ludvík ji nikdy nesplní."

"A pročpak to, prosím?" zeptala se má dobrá kmotřička. "Protože to je právě ono, o čem ho žádal nuncius, a kdyby s tím Ludvík souhlasil, vypadalo by to, že se podvolil papežově vůli."

"Třesky plesky, kmotřenečku!" zatřepala mi vévodkyně malými ručičkami pod nosem. "Vím lépe než vy, čím jsem povinna svým dětem. V Bastile! Fuj! Ne, pro toho ubohého chlapečka bude nejlepším řešením vykázat ho do některého z našich rodinných zámků"

"Madame, nehleďte na to, že tomu ubohému chlapečkovi je šestačtyřicet let a že se celý život dopouštěl jedné pošetilosti za druhou, jsem vám právě řekl, že král takové řešení nikdy nepřijme. Pochopte to, prosím."

"Nic takového, pane! Jste špatný bratr, když nechcete, co chci já. Tohle řešení je jediné správné. Je to můj názor a sdílí ho i můj zpovědník."

"Váš zpovědník, Madame? Jezuita? Jak by mohl mít jiný názor než má nuncius?"

"Neslyším vás! Vůbec vás neslyším!" volala malá vévodkyně a zacpával si uši. "Běžte, pane! Utíkejte poprosit krále, aby mne přijal, nebo se na vás už celý život nepodívám!"

Poslechl jsem a jistě bych byl tak nespěchal, kdybych byl mohl předvídat následky toho slyšení, o něž jsem měl prosit pro svou dobrou kmotru; později jsem o tom nejednou přemýšlel. Někdy je v řetězení příčin a následků tak dramatická ironie, že bychom se nad marností našich záměrů měli hlouběji zamýšlet. Kdyby se vévodkyně vdova z Guise nebyla králi vrhla k nohám, aby ho plačky prosila za osvobození kardinála z Bastily a kdyby král, ač, jak jsem předvídal, odmítl kardinála dát uvěznit v některém z rodinných zámků pod dozorem staršího bratra, nebyl přece jenom chtěl projevit vážené rodině Guisů, která se nikdy nepřipojila ke vzpourám vysoké šlechty proti regentce či proti němu samému, jakousi přízeň, nebylo by Ludvíka napadlo dát mé dobré kmotřičce (a tím i papežovi) přece jen jisté zadostiučinění tím, že ho sice propustí z Bastily, ale za to mu přikáže, aby ho následoval v tažení proti protestantům. A kardinál, celý šťastný, že se dostal ze zahanbujícího vězení, by se nebyl spolu s královým vojskem účastnil obléhání Saint-Jean-d'Angély a nebyl by se tam nakazil stejně jako mnoho našich lidí horečkami, na něž tříadvacátého června za jasně zářícího slunce zemřel ještě dřív, než Ludvík Saint-Jean-d'Angély dobyl.

* * *

"Pěkně prosím, na slovíčko, hrabě!"

"Poslouchám, spanilá čtenářko."

"Ráda bych vám položila pár otázek, jímají mě totiž pochybnosti nad občanskou válkou, do níž se Ludvík zřejmě vrhá."

"Ludvík se do ní nevrhá, Madame. Je k tomu donucen. Kdyby Ludvík nesáhl po zbraní, měli bychom brzy ne jednu, ale dvě Francie: jednu Francii severní, katolickou, a jednu Francii jižní, která by byla větší měrou protestantská."

"Neznamená to však, že zrazuje Nantský edikt, když pořádá křížácké tažení proti protestantům?"

"Nikterak, Madame, nejde o žádné křížácké tažení. Ani zdaleka ne. Ludvík přes velikou zbožnost nechoval nikdy k hugenotům nepřátelství, právě naopak. Když jmenoval kandidáty do vysokých státních hodností, nikdy ho nenapadlo zkoumat, jaké jsou víry. V dětství měl velice rád mladého Montpouillana - syna vévody z La Force a velice ho pohoršilo, když se jakýsi kazatel v jeho přítomnosti odvážil napadnout náboženství jeho otce. A co víc, ve válce proti hugenotům, vzbouřivším se proti jeho zákonům, se náhle doslechl, že v Toursu jakási chátka, poštvaná kněžími, napadla protestantského nebožtíka, kterého nesli do země, mrtvolu spálila, spálila i modlitebnu a znesvětila hřbitov. Vyslal na místo okamžitě své strážce i soudce a ti po výsledku vedoucí výtržníky zatklí a pověsili je.

A hned následujícího roku neváhá veřejně pokárat prince z Condé, protože se v Toulouse účastnil procesí Modrých kajčovníků, kteří měli za to, že se vrátily časy Ligy a dožadovali se úplného vymýcení reformovaného náboženství. Není

to, jak jsem pravil, Ludvík, ale sami protestanti, kdo jak v duchu, tak v liteře porušují Nantský edikt, Madame."

"Vskutku jste to říkal, ano, a dodal jste, že přijímají jeho výhody, ale odmítají plnit povinnosti. Ale můžete uvést nějaké příklady?"

"Jakpak ne, Madame! Víc, než je třeba: hugenoti neměli nejmenší představu o toleranci, o nic větší než ligisté. Sotva získali svobodu svědomí a svobodu vyznání, žádali si obojí jen pro sebe; chtěli mít nedělitelnou moc a v případě potřeby se jí domáhali silou. V roce 1621 přepadli bez varování Privas. Zmocnili se i pevností Negrepelisse, když v noci povraždili královskou posádku v síle pěti set mužů. A mezitím v La Rochelle ustavili sněm, vyhlášovali stanovy, vybírali daně, královské daně zabavovali a budovali opevnění. Pokoušeli se zkrátka zbudovat v království samostatnou republiku, která by podléhala jen jejich zákonům. A když tu byla snaha nějak se s nimi dohodnout, měli tu drzost, že požadovali v Béarnu status quo ante. Což jasně řečeno znamenalo, že je třeba odtud vyhnat katolické kněžstvo, zavřít katolické kostely a církevní majetek dát pastorům. A jako by na tom nebylo dost, žádali, aby král odvolal z Béarnu, z Poitou a z Guyenne své vojáky, jedním slovem, aby jejich neoprávněným zásahům nechal volné pole. Chtěli zkrátka po svém panovníkovi, aby před nimi kapituloval."

"Nicméně hádám, pane, že pro své milované hugenoty najdete jakési omluvy..."

"A vskutku by se pro ně omluvy našly, vzhledem k tomu, že celé půlstoletí byli tupení, nenáviděni a pronásledováni, takže se stali nedůvěřivými, kdekoho podezírají a kdeco se jich dotkne. Například se velice zlobí na francouzského krále, že ozbrojenou mocí zasáhl v Béarnu. Za radikální potlačení katolíků v zemi vděčili Ludvíkově babičce, Janě z Albretu. Jindřichu IV. pak děkovali, že shovívavě přimhuřoval oko nad porušováním Nantského ediktu, což té hugenotské rezervaci dovolilo udržet se tolik let. A nyní - horresco referens -* vnuk naší Jany a syn našeho Jindřicha, zrazující jak babičku, tak otce, tam znovu zřídil kult v katolických kostelích, přivedl faráře a zavedl mši, a co horšího, připojil Navarru a Béarn k francouzskému království. V jejich očích byla ta rezervace, ten jejich svatostánek, dvojnásob znesvěcený."

"A nedomníváte se, pane, že králův slib poslat německému císaři vojáky, aby mu pomáhali porazit české luterány, slib našťstí nedodrženy, po němž však následovalo to neblahé poselstvo do Ulmu..."

"...udělal na naše protestanty ten nejhorší dojem. Ovšemže. Jenže plamínky vzpoury začaly vyskakovat už po porážce Béarnu. A německé záležitosti nedůvěru a nelásku našich hugenotů k Ludvíkovi jen vystupňovaly."

"A co královny, pane? Následovaly krále do války?"

"Naše královnička svého královského manžela následovala, ale zpovzdálí, aby nebyla překvapena nepřítelem, a král by si byl přál, aby královna matka učinila totéž, ne snad, že by ji tak miloval, ale ze zásady..."

"...protože lépe mít královnu matku ve svém kočáře, než ji nechat venku, aby proti tomu kočáru srocovala raubíře..."

"Čtete mě tak pozorně, že mě to plní obdivem, Madame."

"Nejste teď náhodou trochu licoměrný, pane? Ale vraťme se, pěkně prosím, ke královně matce."

"Richelieu, který se pokoušel usměřňovat ji po všech stránkách, se ze všech sil snažil ji přimět, aby krále následovala, ale královně matce se nechtělo a zůstala raději v Paříži. Přála si vlastně jediné, mít svobodu pohybu: dnes být v Paříži, zítra u vojska a pozítří možná ve své državě v Angersu."

"Není to přirozené?"

"Ale není to zároveň nebezpečené pro jejího syna? Než Ludvík odejel, opatřil se tím, že Luynesova tchána, pana z Montbazonu, jmenoval guvernérem Paříže. Obrátil se také na církev, aby ji požádal o peníze na válečnou výpravu. Což bylo samozřejmě, protože církev měla víc peněz než král a nepřestajně urbi et orbi kázala a pořádala procesí, modrá, šedivá, bílá, hnědá a bůhví jaká ještě, k tomu konci, aby se s kacíři skoncovalo ohněm a mečem."

"Jak vás tak poslouchám, hrabě, mám dojem, že kněžstvo příliš v lásce nemáte."

"Ale Ludvík také ne. Ať si byl sebezbožnější, pokládal je za nesnesitelně naduté i vůči královské moci. A to je jeden z důvodů, proč tak dlouho odmítal Richelieuovy služby, ačkoliv jeho nesmírné schopnosti velice obdivoval. Ale vraťme se k otázce peněz. Král je bez mrknutí oka požádalo milion."

"O milion?"

"O milion ve zlatě. Samozřejmě. Anebo, jestli je vám to milejší, o tři miliony liber."

"To je hodně."

"Málo to není. A církev křičela, jako by ji na nože bral. Přivádějí ji pryč na mizinu! Dřou jí kůži z těla! Otálela, smlouvala, nic nebylo platno. Král nepovolil. Církev se nakonec podrobila. Osmnáctého října 1621 přinesl biskup z Rennes peníze do zámku Piquecos (majetku pana z Montpezatu), kde měl král své velitelské stanoviště, protože odsud dalekohledem viděl na Montauban, obléhaný královským vojskem. Prelát, který králi vyplácel zlatáky, k nim chtěl nádavkem jménem duchovenstva přidat i pár výtek, ty však Ludvík vyslechl naprosto chladně a neodpověděl na ně ani půl slovem."

"A jak úspěš s obléháním Montaubanu?"

"Promiňte, Madame. Předběhl jsem trochu vyprávění. Tak daleko ještě nejsme. Tažení začalo obléháním Saint-Jean-d'Angély. Larochellský sněm s nesmírnou zpupností oznámil, že město zůstane pro krále uzavřené, a vévoda z Rohanu vyslal svého mladšího bratra, pana ze Soubise, aby hájil Saint-Jean-d'Angély, zatímco on sám opevňoval La Rochelle. Snad si, Madame, vzpomínáte, že Nantský edikt zajistil protestantům mnoho bezpečných měst. Ale Montpellier, Montauban a La Rochelle byly z nich největší a nejspolehlivější."

"A které z těch tří se dobývalo nejobtížněji?"

"Určitě La Rochelle, protože Angličané, z přichylnosti k protestantům, mohli město zásobovat z moře. Ale tak daleko ještě nejsme, Madame. Zatím obléháme Saint-Jean-d'Angély. Ale i v Saint-Jean d'Angély se Angličan pokoušel zasáhnout."

"Po suché zemi?"

"Ó ne, to není živel jemu vlastní. Poslal tam jedinou osobu, svého vyslance, lorda Hayese, který Ludvíkovi

doporučoval, aby se svými protestantskými poddanými vyjednával."

"Předpokládám, že byl přijat velmi nevlídně."

"Naopak, Madame, byl přijat tuze zdvořile: Ludvík si dělal naděje, že svou nejmladší sestřičku Jindřišku provdá za knížete Waleského: byl čas na to pomýšlet, Jindřišce už bylo dvanáct. Ludvík tedy lorda Hayese ujistil o své blahovůli k protestantským poddaným, ovšem s tou podmínkou, že budou poddanými poslušnými. A sotva lord Hayes odjel, vyzval pana ze Soubise, aby se podrobil, sic ho ‚pozdraví dvaceti děly‘. A tu Soubise pronesl překvapivou větu: ‚Jsem velice poddán i oddán svému králi, ale pevnost vzdát nemohu, protože mi byla svěřena bratrem, panem z Rohanu.‘

Jinými slovy mu byla přednější poslušnost staršímu bratrovi než poslušnost králi. A jak zvláštní způsob vyjadřování!

Jsem velice poddán! Hanba! Jak to ten Bretonec mluvil! Ale nechyběla mu ani kuráž ani vtip a válečnému řemeslu rozuměl, protože jako mladík sloužil v severním Nizozemí pod Mořicem Nassavským.

V odpověď na to fanfarónství dal král do palebného postavení všechna svá děla. Ale boj s hugenoty vypadal jinak, než onen šprým u Ponts-de-Cé. Když šlo o válku, nedělali hugenoti jen jakoby, ale brali to vážně, domnívajíce se, že hájí svou víru. Obléhání trvalo tři neděle, stálo hodně životů a na poražení toho Bretonce dvacet kanónů nestačilo. Bylo jich třeba čtyřicet. Když se Soubise konečně vzdal, rozpomněl se náhle na zdvořilé způsoby, byl ‚velice poddán i oddán králi‘, poklekl před ním a požádalo prominutí. Král ho nepřijal zrovna přívětivě, ale ponechal mu svobodu a poslal ho zpátky do La Rochelle, aby tam vyprávělo své porážce. Udělal však chybu, protože ten houževnatý Bretonec se nedal na pokání, zcela naopak, a Ludvík se s ním znovu musel pustit do křížku."

"A dovolíte mi, pane, abych vám položila otázku docela ženskou? Co mezitím dělá královna? Jezdí za ní král na návštěvu? A když ji navštíví, zůstává s ní přes noc?"

"Jestli vám dobře rozumím, Madame, chcete vědět, zda při té příležitosti plní své dynastické povinnosti."

"Ach, pane! Říkáte to hodně otevřeně."

"Vaše cudnost vás ctí, Madame, a shledávám ji stejně přirozenou jako vaši zvědavost. Ale jestli dovolíte, uspokojím ji později, protože vám chci ještě sdělit hodně zajímavých věcí o královně, o králi a o Luynesovi."

"Ale pěkně prosím, ráda bych slyšela hned teď, co je s mým malým rozníláním králem!"

"Dávno už není malý, Madame, je však pravda, že ve svých dvaceti letech vypadá velice mladě, má kulaté tvářičky, krásné černé oči a výraz zároveň nevinný i přísný."

"Představuji si, že na tom válečném tažení musí být ve svém živlu, vždycky přece snilo tom, že bude vojákem na trůně jako jeho otec."

"Připravoval se na to od dětských střívků. Kolik jen vojenských povinností si ukládal! Kolik stráží si odstál u dveří své vlastní komnaty proti pomyslnému nepříteli! A když byl větší, kolik cvičení se svým gardovým plukem na školním cvičišti na Kněžské louce! A ač nevynikal zrovna pílí, jak snaživě se věnoval matematice, aby pochopil tajemství opevnění! Dnes ho, Madame, uvidíte nejčastěji v obleku prostého vojáka s mečem po boku, který ho nikdy neopouští. Cítí, že se přiblížil dospělosti. Ví, že jeho první povinností je obnovit jednotu království. Opakuje, že je na nejlepší cestě stát se skutečně francouzským králem a kdokoli by ho od toho chtěl odvrátit, není jeho přítelem."

"Co to znamená? Kdo jsou ti, co by ho od toho chtěli odvrátit?"

"Ti, co si přejí, aby dobytím Saint-Jean-d'Angély tažení skončilo a aby se všichni vrátili do Paříže."

"A je jich hodně?"

"Je, Madame. Jeho rada, jeho ministři a Luynes. Krále podporuje jedině princ z Condé."

"Ale proč?"

"Chce dokázat, že je z dobré krve. Přece to víte, Madame, všichni ho podezírají, že je synem pážete, které na rozkaz kněžny z Condé otrávil jeho otce."

"Ale jak může dokázat, že je z dobré krve?"

"Chce se proslavit. Zajisté víte, že královská krev má znamenat nejen mimořádnou udatnost, ale i veliké vojenské nadání."

"Takže král v tažení pokračuje."

"Byl by pokračoval i bez Condého. Dobude bez boje Pons, Castillon, Bergerac. Podrobí se mu celá dolní Akvitánie až na Clérac, jehož se zmocní po pěti dnech obléhání, které ostatně stálo mnoho životů. Při tomto obléhání také zemřel na nemoc strážce pečeti pan z Vairu: ještě nevychladl a Luynes už se domáhal jeho úřadu; jeho chamtivost byla taková, že by byl ke svému konetablovství obsadil i všechna místa státních sekretářů. Condé byl, jak víme, přihrblý, a jak se u přihrblých stává, dobře se vyznal v posměchu, i řekl mu do očí, že je vhodný pro každý úřad, jen by se měly obrátit časy: za války dobrý strážce pečeti a v míru dobrý konetabl."

"Není to podivné, že král souhlasil, aby Luynesovi připadla ještě i pečeť?"

"Lidské srdce je složité, Madame. Ludvík byl člověkem přemnohých ctností a cítil se Luynesovi neskonale zavázán z doby, kdy matka mladého krále stále jen urážela a jediným jeho přítelem byl tento ptáček. Avšak na svého milce pohlížel stále přísněji, a sotva mu svěřil strážcovství pečeti, už mu měl za zlé, že ho o ně žádal. Měl ho pořád ještě rád, to jistě, ale z onoho velikého přátelství se pomalu vytrácela úcta, jež to přátelství udržovala, aniž to Luynes byt' jen vzdáleně tušil, protože jeho dávnou pokoru časem vystřídal nadutost, která neušetrila ani jeho příznivce. Smím však pokračovat, Madame, nebo vás třesk našich zbraní začíná už unavovat?"

"Podceňujete mě, pane. Mé pohlaví se neomezuje na záležitosti srdce. Ráda porozumím i jiným věcem. Například mi vrtá hlavou tato otázka: Jak to, že Ludvík utrpěl tak veliký nezdar pod hradbami Montaubanu, když předtím šel od úspěchu k úspěchu a dobyl tolik pevností?"

"Je tu několik důvodů, Madame. Ludvík měl dvanáct tisíc mužů. K obléhání tak velikého a tak dobře hájeného města jako Montauban by jich bylo bývalo třeba třicet tisíc. Ludvík měl pětadvacet tisíc. Byl by jich ale potřeboval rovnou stovku."

"Celou stovku!"

"Připomeňte si, Madame, že když se náš Jindřich vydal k Sedanu, aby odsud vyhnal vévodu z Bouillonu, když ten zřeštěnec se tam proti němu opevnil, vzal si s sebou celou stovku děl. Když jde o obléhání, nadbytek síly nikdy neškodí, říkávají námořníci. Ale hlavně nebylo u Montaubanu vůbec jasné, kdo je vlastně velitelem, měli jsme jich tam víc než dost: Luynese, Lesdiguiérese, vévodu z Maine a mého nevlastního bratra vévodu z Guise."

"Ale což Luynes jako konetabl nevelí všem dohromady?"

"Luynese, Madame, zhanobila jeho zbabělost. Nikdy se městu nepřiblížil na dostřel děl, až si z něho vojáci tropili úsměšky a vzdáleně vyvýšenině, z níž pozoroval bitvu, začali říkat konetablová. Při své veliké zbabělosti byl ale na svou moc velice žárlivý, a aby ji nikdo nemohl zpochybnit, odmítal i ty nejmoudřejší rady. Když ho například Lesdiguiéres upozornil, že v obklíčení města zeje díra, protože na severozápadě není žádné vojsko, otočil se k němu zády a nechtěl to slyšet: byla to osudová tvrdohlavost, protože právě touhle mezerou mohli hugenoti obleženým pomáhat jak vojáky, tak střelivem a chlebem. Když vévoda z Maine uviděl, že konetabl na Lesdiguiéresovy rady vůbec nedbá, vzal si do hlavy, že se konetabla nebude na nic ptát a o své újmě zaútočí na polokruhovou baštu, kterou už dva dny zasypával dělovými kulemi.

Byl synem proslulého vévody z Mayenne, velikého vojevůdce, který napřed bojoval proti Jindřichu IV. a potom po jeho boku, a to velice úspěšně, hlavně při obléhání Amiensu. Pan z Maine byl mladý, sebevědomý a odvážný až k nerozváznosti, chtěl dokázat, že je hoden svého otce a co do slávy se mu vyrovnat tím, že do Montaubanu vstoupí jako první. Se svými šlechtici se vrhl do průlomu, který se mu podařilo udělat, který však řádně neprozkoumal ani nezajistil, a protože ho vojáci kvůli spršce kulí nenásledovali, podlehl nakonec přesile a musel couvnout s duší plnou zoufalství, že marně a vlastní vinou způsobil smrt tolika šlechticů. Pár dní na to, patnáctého září, když prováděl vévodu z Guise svými zákopy - což byla prohlídka zhoř zbytečná, protože Guise velel jinému úseku -, byl Maine zabit střelou z muškety.

Nerozvážnost pana z Maine měla nečekané následky. Jeho smrt podlomila ducha naší malé armády stejně jako konetablova zbabělost. A když se to doneslo do Paříže, tamní lůze se pozvedla a táhla na modlitebnu v Charentonu, kterou vypálila, čímž se naše tažení začalo podobat náboženské válce. Král však okamžitě pochopil, jak by to bylo nebezpečné, a tak nařídil, aby paliče zatkli, soudili a pověsili, stejně jako to udělal v Toursu, když zhanobili protestantského nebožtíka."

"A co král, navštívil někdy vojenský tábor?"

"Bože můj, Madame, co ten nám tenkrát nadělal starostí! Potíž s Jeho Veličenstvem byla přímým opakem toho, co dělal Luynes: jak mu zabránit, aby do vojenského ležení před Montaubanem nechodil tak často? Což nebylo zřejmé, že dává všanc nejen vlastní život, ale celou budoucnost dynastie, vzhledem k tomu, že Francie dosud neměla následníka? Jeho rada, jeho ministři, jeho královna, všechno jeho okolí na něho ustavičně naléhalo, aby zůstal v Piquecosu. Nudil se tam, smínil-li tak říci, k zbláznění. Když zrovna neměl oko přilepené k dalekohledu (jenže obléhání je dlouhodobá, opotřebovávající válka a valnou většinu času se v Montaubanu, ani na šancích, ani v našem táboře nedělo nic), chodil Ludvík na lov koroptví. Malá zvěř, malý úlovek. Než co mohl dělat jiného, když neměl své psy? Krom toho panovala mimořádná vedra. Héroard mu dokonce doporučoval, aby vůbec nevycházel: slunce připalovalo tak silně, že by se v jeho žáru uvařilo vajíčko. V peci svých hradeb trpěli hugenoti hladem. Naši zas dostávali úžeh a horečky. Nemoci nám jich zabíjely víc než jich zabil nepřítel."

"Ludvík tedy vojenské ležení nenavštěvoval?"

"Jakpak by ne! Až příliš! Naše rady a snažné prosby velmi často nevyslyšel. Když patnáctého září uslyšel, že vévoda z Maine je mrtev, dal si okamžitě osedlat koně a tryskem se řítit k zákopu, kde ležel už bezduchý vévoda. Vrátil se tam devatenáctého, když uslyšel, že kolem Ville-Nouvelle a Villebourbon budou zakládat prachové komory.

Čtyřicetého září, aby svým vojákům dodal kuráž, udělal ještě víc. Navštívil všechny zákopy vojenského ležení. Slyšela jste dobře, spanilá čtenářko, navštívil je všechny. Od druhé hodiny po poledni do osmi hodin večer."

"Šest hodin inspekce v zákopech? Bývalo by bylo zábavné, kdyby při té příležitosti pozval i konetabla, aby šel sním."

"Tomu se Ludvík vyhnul. Nedělal si o svém milci už žádné klamně představy. Jak obléhání pokračovalo, konetablova vážnost se v očích králových den ode dne snižovala, i když se to Jeho Veličenstvo zatím snažilo nedávat najevo. A králova nevole jistě vyvrcholila ve chvíli, kdy se dozvěděl, že se Luynes za jeho zády pokouší s povstalcí vyjednávat. Což bylo důkazem, že chudák Luynes je stejně nevalný diplomat jako mizerný generál, protože vyjednával z pozice slabšího ve chvíli, kdy se obléhání obracelo ve prospěch obléhaných; ti se ostatně k jeho pokusům o vyjednávání stavěli s naprostým a pohrdavým nezájmem.

Koncem září vedra povolila a místo nich přišly přivalové deště. Současně s nimi se ještě víc začaly šířit nakažlivé nemoci a měli jsme stále více zběhů od vojska. Když takového zběha chytili, přísná disciplína vyžadovala, aby ho pověsili, což mě vždycky bralo za srdce, protože ti chlapi si až dosud vedli v boji statečně a víc než před kulemi a arkebuzami přechali před nakažlivou nemocí, která ve vojsku řádila.

Za tohoto smutného stavu věcí se král dozvěděl, že Montbrun, buičský hugenot, kuje v Dauphinsku pikle, aby se zmocnil Grenoble. Na pokraji zoufalství musel do toho kraje narychlo poslat Lesdiguiérese, který jel docela rád, protože pochopil, že pod konetablovým nesmyslným velením u Montaubanu k ničemu pořádnému nedojde a že jediným důvodem, proč Ludvík stále ještě ponechává Luynese na jeho místě, je, že všem před očima nemůže - jak se říká přepřahat koně uprostřed brodu. Lesdiguiéresův odjezd všechny vojáky ochromil. V tom okamžiku nejenže v naší malé armádě povážlivě klesal počet vojáků, ale klesla i naděje na vítězství.

Na to donesl královský kurýr z Paříže další zprávy, které u krále vzbudily nové znepokojení. Snad si, spanilá čtenářko, vzpomínáte na ten slavný ubrousek, o nějž se hrabě ze Soissons na popud své matky pohádal s prvním princem královské krve po meči, s princem Condé?"

"Pamatuji si to dobře, pane. Ta příhoda mne zároveň rozveselila i zarmoutila. Hádat se o ubrousek! Anebo o další řádek liliových květů! Jak malicherné a bezvýznamné se jeví žárlivosti lidí ode dvora! A kolik nenávisti z tak nicotných důvodů! Neříkal jste, že mladý hrabě, uražený, že v tom sporu o ubrousek nevyhrál, se stáhl do svého zámku a trucoval tam?"

"On už však bohužel nejen trucoval! Dělal něco horšího, a to právě byla ona zpráva, kterou přivezl z Paříže královský kurýr. Když královna matka opustila Angers a vrátila se do hlavního města, hrabě ze Soissons nemeškal a okamžitě tam byl také, Den co den ji olizoval ruce, snažil se ji získat a co nejnapadněji a co nejveřejněji jí prokazoval svou naprostou oddanost. A činil to takovým způsobem, že podněcoval vášnivou nenávist Pařížanů vůči hugenotům. Snažili se zkrátka obnovit Svatou ligu a tam, kde Ludvík pouze usilovalo návrat zaběhnutých ovcí do královského ovčína, netoužila tato strana po jiném, než jak ty ovečky podřezat.

Tyto pletichy zatím neměly dost prostředků, jak své snahy uvést ve skutek, a Richelieu je v žádném případě nepodporoval. Ludvíka však znepokojovaly tak silně, že začal litovat, proč jen královnu matku nechal venku a ne "ve svém kočáře". Nadto nadcházející zima halila krajinu do pláště chladu, deště a sněhu, cesty byly rozbahněné a nedalo se řádně válčit. Tu král rozhodl, že u Montaubanu nechá jen menší část vojska, dostatečnou k tomu, aby městu bránila v řádném zásobování, ale příliš slabou na to, aby město dobyla, a hlavní síly stáhne k severu."

"Což jste mi, pane, neslíbil, že mi prozradíte slovíčko o královně a králi, když král bydlel na zámku Piquecos a ona dál vzadu, takřka mimo dosah války, v Moissaku? Jak je vůbec daleko z Piquecosu do Moissaku?"

"Tři hodiny jízdy koňmo. A nazpátek zrovna tak. A můžete mi věřit, že si to dobře pamatuji, protože jsem byl z těch, co následovali krále v sedle. Protože cesta tam a zpět trvala šest hodin, nebyl to právě výlet pro dívky, které jdou trhat kvítí na věnečky. Ještě po dvou dnech jsem míval zadní část bolavou, na mou duši. Héroard byl už starý, a tak krále následoval v kočáře, a třebaže nebyl vystaven slunečnímu úpalu a prudkým deštům, necítil se o moc lépe, protože trpěl drkotáním po hrbolatých cestách."

"A jak to probíhalo, když se král s královnou sešli?"

"Různě, podle toho, jestli král jel z Piquecosu do Moissaku navštívit královnu, anebo jestli královna jela z Moissaku do Piquecosu navštívit krále."

"Jakpak to? Hádám, že si tropíte šprýmy, pane."

"Ani v nejmenším. Chcete příklad? V pondělí šestého listopadu vyjel král ve tři hodiny z Piquecosu a o půl šesté byl v Moissaku."

"Vy jste ale říkal tři hodiny jízdy a tady jsem napočítala jen dvě a půl hodiny."

"Ludvík hnál koně cvalet. Byl nedočkavý. Nebylo to přirozené? Ale vězte, že nazítří, když se vracel do Piquecosu, trvalo mu to tři hodiny. Tedy znovu od začátku: Ludvík přijede do Moissaku o půl šesté, zbytek odpoledne stráví s Annou. V sedm hodin večer si ní v jejích komnatách. Do postele ulehne v deset a dvakrát ji uctí."

"Jakpak se to ví?"

"Ale Madame, už jsem vám to přece vysvětloval. Ví se to od komorné, která má za úkol hlásit všecko Héroardovi, který to pak řekl mně, prvnímu královskému komořímu, a poté to svěřil svému deníku."

"Dvakrát? Nezdá se mi to příliš mnoho na mladého muže jeho věku."

"Po dvou hodinách jízdy na koni přes hory a doly? Když má nazítří vstávat v pět hodin ráno a při návratu ho čekají znovu tři hodiny v sedle? Nejste náhodou trochu příliš náročná, Madame?"

"A nejste vy náhodou trochu nediskrétní, pane? Naštěstí tu nejde o mne. Ale pokračujte, prosím. Jestli jsem vám dobře rozuměla, vypadají věci trochu jinak, když královna přijíždí z Moissaku do Piquecosu navštívit krále."

"Úplně jinak. A to je na tom to zvláštní. Ke královnině návštěvě došlo jedenadvacátého září, pak třicátého září a čtvrtého října. Přijela na Piquecos ovšem v kočáře, kolem poledne. A sotva vystoupila, už tu byl pan z Luynes, aby ji uvítal, poklekl před ní, políbil lem jejího roucha a pozval ji ke svému stolu, samozřejmě i s králem. Ve tři hodiny oběd skončí a královna se vrací na Moissac. Probíhá to pokaždé stejně: pan z Luynes to vždycky zařídí tak, aby byl celou dobu jako třetí mezi manželi a zabránil jim v důvěrnějším hovoru mezi čtyřma očima."

"Snad nežárli?"

"Snad si vzpomínáte, Madame, že Luynes kdysi velmi usilovalo to, aby Ludvík napravil svůj nezdar ve svatební noci, a že je nesporně jeho zásluhou, jak král nakonec dobře uspěl. Jestli by tedy šlo o žárlivost, rozhodně by neměla tento smysl."

"Jak to tedy vysvětlujete?"

"Řekl bych, že cítí, jak královy přízně ubývá, a obává se, patrně neprávem, aby na krále neuplatňoval vliv i někdo jiný."

"Měl nějaký důvod obávat se královniny?"

"Nemyslím. Královna v té době krále ještě milovala a dosud se nedala lapit do sítí politických pletich."

"Bývalo by bylo pro krále vůbec možné, aby po obědě získal s královnou chvíli skutečného soukromí?"

"U Jindřicha IV. byla vhodná každá hodina, každá příležitost a dokonce i každá společnost, Madame. Ale zbožný Ludvík XIII. plnil své dynastické povinnosti výhradně pod rouškou noci."

"Nieméně v zájmu té chudinky Anny doufám, že se s králem shledá znovu v Moissaku."

"Ano, osmnáctého října; den však začne špatně, protože právě onoho dne přinesli pánové od církve a jejich mluvčí, biskup z Rennes, králi onen milion ve zlatě, aby pokračoval ve válce proti hugenotům. A doprovodili ten milion, bohužel, předlouhým řečnováním. Je třeba je trpělivě vyslechnout a celé to trvá do samého poledne. Takže král vyjede se zpožděním a do Moissaku se dostane až v šest hodin večer, skoro za tmy. V sedm hodin povečeří s královnou. V devět s ní ulehne do postele, a skoro se ostýchám vám prozradit, Madame, že ji uctil jen jednou."

"Nic k tomu nepodotknu, pane. Znovu byste si mě dobíral."

"Což není dovoleno trochu si dobírat ty, které máme rádi, Madame?"

"Ale ne příliš."

"Zapamatuji si to. Mohu jen dodat, že neúspěch obléhání dělal mému ubohému Ludvíkovi takové starosti, že si div neokusoval nehty. Den předtím ve čtyři hodiny se šel podívat do vojenského ležení, protože mělo dojít ke třem útokům. Všecky tři dopadly špatně. A když odsud odcházel, vystřelilo z montaubanských šancí dělo a deset kroků od krále zabilo lokaje. Viděl jsem v té chvíli krále tak, jak vidím teď vás. Ani nemrkl okem. V následujících deseti dnech se za královnou na návštěvu nevypravil, protože měl mnoho na práci a o mnohém musel rozhodovat. A dva týdny na to, čtrnáctého prosince, jak už jsem řekl, ležení před Montaubanem opustil."

"Hádám, že na pokraji zoufalství."

"Ano, Madame, na pokraji zoufalství, správně jste to řekla. Tušil, že neúspěch u Montaubanu smaže v mysli lidu, zejména pak v mysli hugenotů, úspěchy, které získal na počátku tažení, a to úspěchy nemalé, protože například Saint-Jean-d'Angély byla významná pevnost a to, že byla obsazena královskou posádkou, muselo hugenotům z La Rochelle nyní hodně vadit. Leč byly zasaženy také jeho city. Nesmírná Luynesova zbabělost před Montaubanem mu připadala nejen nehodná konetabla, ale dokonce nedůstojná šlechtice a hluboce ranila jeho smysl pro čest. A k tomu pohrdání je třeba ještě přičíst zlost, která ho popadla, když se dozvěděl, že Luynes byl tak nestoudný, že za jeho zády vyjednával se vzbouřenci. Znamenalo to dotknout se jedné z králových výsad a pro Ludvíka to byla chyba neomluvitelná."

"Vy se tedy domníváte, že se blížila chvíle, kdy měl Luynes upadnout v nemilost?"

"Ovšem, Madame. Mohu-li to tak říci, Luynese zachránila od nemilosti jen smrt."

"Jeho smrt?"

"Když královské vojsko opustilo Montauban, táhlo k severozápadu přes Nérac, Duzet a zastavilo se v Longuetille, což je městečko na západ od Aiguillonu. Luynes se z Longuetillu vypravil prozkoumat Monheur, pevnůstku a hnízdo hugenotů. Je tedy v sedle a doprovází ho pan Desplant, a jak tak obhlíží městečko, jeden z těch pošetilých hugenotů, pravděpodobně známý vítězstvím souvřců u Montaubanu, na něho vystřelil z muškety, ale nezasáhl ho - pomyslete jen, Madame, jak vznešeně by se dodnes pan z Luynes vyjímал před tváří dějin, kdyby mu ta kule byla vnikla do srdce! Namísto toho se kule zaryla do hrušky sedla, o níž si pan z Desplantu nenuceně opíral ruku, a cestou mu proděravěla rukavici a škrábala malíček. Událost má dalekosáhlé důsledky: pan konetabl byl v ohni palby, jaká to krása! Tryskem se vrátil do Longuetille, všem ukazuje sedlo a díru v rukavici pana Desplanta a přesvědčí krále, že se má Monheur oblehnout."

"Jestli tomu dobře rozumím, chce si malým vítězstvím nad malou pevností vylepšit pošramocenou slávu."

"Právě tak, Madame. Osmadvacátého listopadu za nebyvalého lijáku, prudkého větru a nekončících blesků obklíčilo vojsko Monheur. Vypadalo to, jako by samo nebe trestalo městečko za to, že se odvážilo vystřelit z muškety na řádného katolíka, byť to bylo vedle. A jako by zloba nebes nestačila, spustila dělostřelba na hradby. Avšak proti všemu očekávání se obléhání nevzdali a drželi se statečně. A třetího prosince ve tři hodiny po půlnoci přepadla pana z Luynes velká zimnice a silné bolení v krku. Čtvrtého, pátého a šestého prosince ho král přišel navštívit, současně však se začal přátelit s hrabětem ze Schombergu, o němž pohovořím později. Sedmého prosince se záda a nohy pana z Luynes pokryly souvislou vrstvou rudých pupenců. A Héroard Ludvíkovi další návštěvy zakázal. A od té chvíle až do milcovy smrti trávil Ludvík v denních hodinách mnoho času s panem hrabětem ze Schombergu v jeho polním příbytku v Longuedy."

"Kdo to byl ten Schomberg?"

"Přítel z dětství. Byl stejně starý jako král a Jindřich IV. ho s Montpouillanem a několika dalšími vybral, aby jeho synovi dělali čestný doprovod; v Saint-Germain-en-Laye jim říkali "malí šlechticové". Hlavním Ludvíkovým oblíbencem byl Montpouillan, v tom se mu Schomberg nikdy nemohl vyrovnat, ale Ludvík si ho vždycky velmi vážil, ponechal si ho ve svém okruhu, a když byl ve svém domě pánem, jmenoval ho zástupcem kapitána lehké jízdy královské gardy. Není to hodnost příliš vysoká a Ludvík s ním měl málo co do činění. Ale od sedmého do patnáctého prosince, kdy Luynes zemřel, navštěvoval král Schomberga denně a někdy i dvakrát za den. Když pak byl Luynes po smrti, vídal Ludvík Schomberga, jen když šlo o služební záležitosti."

"To je vsutku zvláštní; a co z toho vyvozujete?"

"Že Ludvík, jak byl vyvedený z míry, velmi potřeboval mužské přátelství, a když mu chyběl Luynes, obrátil se ke svému dětství a k jednomu ze svých "malých šlechticů", u něhož po smrti milovaného otce nacházel náklonnost, kterou mu matka nikdy nedala. Vzpomínám si, že čtrnáctého prosince, den před Luynesovou smrtí, se Ludvík se zasmušilou tváří bavil tím, že nechal poletovat své ptáky, když tu náhle zvedl hlavu, jako by ho něco napadlo, a řekl radostně: "Jdu navštívit pana hraběte ze Schombergu."

"Byl Ludvík Luynesovou smrtí zarmoucen?"

"Myslím, že ano. Byl zarmoucen, a také se mu ulehčilo. Jakmile Luynes zemřel, nechtěl v Longuetille zůstat už ani hodinu a odjel spát do Damazanu, kde se setkal s Monsieurem. Objal ho s novou přichylností, což nás všechny udivilo, ta však neměla dlouhého trvání, protože Gaston zkrátka byl, jaký byl. O Luynesovi král už nemluvil."

"Už nikdy?"

"Jen jednou jedinkrát, před důvěrným okruhem lidí, k němuž jsem patřil. Pronesl jednoho dne větu, která nás všechny zaujala, protože málo slovy vyjádřila mnohé: „Měl jsem ho rád," řekl Ludvík, „protože on měl rád mne, ale cosi mu chybělo."

* * *

Když po návratu do Paříže do našeho paláce Na Rozkvetlém lánu jsem ta slova opakoval otci, ten napřed chtěl, abych to řekl ještě jednou, a pak se po krátké úvaze ozval:

"V téhle jakoby smuteční řeči je třeba zapamatovat si všechno. Je stručná a sama její stručnost je výmluvná. O svém

přátelství s Luynesem mluví Ludvík v čase minulém a ono je vskutku mrtvé dvakrát, v čase i v jeho srdci. Chvála žádná. Odsudek jeden jediný, ale zato důkladný, i když jej pečlivě zastřel litotes."

"Copak je to litotes?" tázal se La Surie, stále dychtiv poučení.

"Způsob, jak vyjádřit nějakou věc, když se chce říci méně, než by se říci mohlo."

"A proč neříci přímo, že to "cosi", co Luynesovi chybělo, byla statečnost?"

"Možná, že Ludvík ze zbytku přichylnosti chtěl ušetřit Luynesovu památku," podotkl jsem já.

"Možná, že Ludvík chtěl ušetřit sám sebe," poznamenal otec s úsměvem. "Kdyby se totiž byl vyjádřil bez obalu, jako to teď udělal La Surie, což by se lidé po právu neptali, proč tak prokazatelného zbabělce jmenoval francouzským konetablem?"

KAPITOLA TŘINÁCTÁ

Vzdát obléhání Montaubanu bylo zajisté rozhodnutí moudré a nadto si žádalo jistou odvahu, nemoci a zima by totiž byly vojsko už nadobro zničily. Ale na druhou stranu v tom Ludvík nemohl nevidět potvrzení porážky svých zbraní, aspoň v očích veřejnosti.

Návrat do Paříže byl proto velice zasmušilý. Ačkoliv se Ludvík všemožně snažil nedat na sobě nic znát, byl z utrpené porážky opravdu zoufalý. Někteří dokonce tvrdí, že ho viděli plakat. Já tomu nevěřím. Neshodovalo se to ani s jeho povahou, ani s jeho představou o královské důstojnosti, aby kterýkoli z jeho poddaných uviděl jeho slzy. Ale podle těch několika slov, která mu unikla, jsem pochopil, že sice uznával všechny chyby, jichž se Luynes za obléhání dopustil, ale neobviňoval ani tolik jeho jako sebe za to, že muži tak málo schopnému svěřil větší moc, než ten mohl unést. Slyšel jsem ho promlouvat sám k sobě a říkat, že nebude už mít žádných milců a že se nikým už nedá ovládat.

V Orléansu se s překvapením shledal s hrabětem ze Soissons, který vážil cestu z Paříže do Orléansu jen proto, aby krále přišel pozdravit. Ludvík ho přijal vlídně, neboť pochopil, že se zbytečně znepokojoval domněnkou, že se v králově nepřítomnosti hrabě snažil vlichotit v přízeň královny matky. Slyšel jsem, že se Soissons s Condém dokonce objali a o slavném ubrousku, který mezi oba prince královské krve a následně i mezi dvě skupiny dvora zasel tak rozhořčený rozkol, už se nemluvalo. -

"Tohle jsou celí Galové," poznamenal můj otec. "Z maličkostí udělají celé drama a druhý den už o ničem nevědí."

Dvacátého osmého ledna vstoupil Ludvík do Paříže a třicátého prvního téhož měsíce přijal královnu matku do své rady. Nedovedl bych říci, zda se tak rozhodl sám či na popud svých ministrů. Co však mohu tvrdit s jistotou je, že přes tuto odměnu za její moudrou zdrženlivost v době válečného tažení do Akvitánie (moudrost, za niž vděčila výhradně uvážlivým radám Richelieuovým) zachoval si vůči ní jistou nedůvěru a přizýval ji k jednání rady jen tenkrát, pokud nešlo o nic důležitého. Richelieu to vtípně vyjádřil slovy, že jí sice ukázali krámový výkladec, leč do krámu ji nepustili. Jakmile měla královna matka své místo v radě jisté, nalinkoval jí Richelieu pravidla chování, jimiž se měla řídit. Primo,

neprotiřečit ministrům, zvláště tenkrát, jsou-li zajedno. Secundo, pakliže zajedno nejsou, přidat se vždycky k mínění jednoho z nich, aby se svým názorem nebyla osamocena. Tertio, snažit se uhodnout královu vůli a tu pak přijmout za svou.

Nejpodivnější na tom je - což také vypovídá mnohé o mocném kardinálově vlivu -, že ona královna, kterou jsme za regentství znávali tak povýšenou, tak tvrdohlavě hájící vlastní názory a tak neobyčejně vztekla, těch pravidel skutečně dbala, aniž se od nich uchýlila být jen o píď, takže za dlouhých zasedání rady se mohlo zdát, že je to nejskromnější z žen a nejvíc milující ze všech matek.

Onoho třicátého prvního ledna, v den, kdy královna matka zdolala onen stupeň, kterýž se jí zdál tak významný, jenž však měl významu jen málo, jsem se nemohl dočkat konce zasedání, protože jsem měl jít do ulice Na Rozkvetlém lánu povečeřet s otcem a s La Suriem. Čekal mě tam dopis od pana ze Saint-Clair, který mě znepokojil, ne snad proto, že by se jeho lásce k Laureně z Peyrolles nedařilo, zcela naopak, jevil jen určitou netrpělivost, kdy už přijedu do Orbieu, aby lásku mohl završit sňatkem. Zatím jsem však přijet nemohl, protože, jak jsme viděli, mi v tom bránilo tažení proti hugenotům.

Kromě té lehké horečky nedočkavosti, která byla vyjádřena jen v náznaku a těmi nejvytříbenějšími slovy, mi pan ze Saint-Clair sděloval novinu, jež s těmi něžnými pouty neměla zhola nic společného, mne však hluboce znepokojila. V mém lese zvaném Cornebouc (lese, který by si byl zasloužil název pralesa, tak vysoké, košaté a rozmanité byly jeho stromy) zahlédlo minulé léto několik mých poddaných za soumraku vlky, nemohli však přesně říci kolik, protože neměli chuť se k nim přibližovat, ale naopak utíkali, co jim stačily nohy; naštěstí je vlci nepronásledovali, snad proto, že loví jenom v noci.

Od té doby je nikdo nezahlédl. Ale do kraje přišla zima se sněhem a mrazy, a protože loupeživá zvířata neměla pro své ostré zuby dost zvěře, drze se v noci přibližovala prahům lidských chatrčí s žalostným a zároveň výhružným vytím, z čehož mým ubohým sedlákům za jejich chatrnými dveřmi tuhla krev v žilách, jak zimou, tak strachem.

Za rozbřesku našli někteří z nich své hlídací psy zakousnuté, kurníky vyplněné a ti, co měli ovce, uviděli, že dvě tři jehňátka byla roztrhána a na místě sežrána.

Zvláštním řízením osudu těmi loupeživými dravci utrpěli nejméně právě ti nejhudší, protože neměli na stavbu kurníku či ovčína, a tak svá zvířata drželi přímo v chalupách, takřka vedle vlastních slámníků, které se od ležení jejich zvířat příliš nelišily. Ale chýše byly aspoň pevně uzavřené, a aby se do nich vlci dostali, museli by vyrazit dveře.

Protože mě Saint-Clair nemohl zastihnout - byl jsem totiž tou dobou právě pod hradbami Montaubanu -, obrátil se v té věci na vrchního lovčího z Montfort l'Amaury a ten mu poslal seržanta s deseti jezdci, vyzbrojenými mušketami a doprovázenými smečkou silných psů. Naše vesničany, kteří už se viděli, jak se do nich zakusují tesáky těch věčně hladových netvorů, jejich příchod velmi povzbudil. Po Orbieu už obíhaly strašidelné příběhy z nejdávnějších dob a nebylo snad jednoho, kdo by po mši či při sklence v hospodě nechtěl dát k lepšímu, co věděl.

Lovci vlků však vesničany zklamali, protože nic pořádného neulovili, ne vlastní vinou, ale proto, že až na hlavní cestu, která přetíná Cornebouc v celé délce, je les vinou hustého mlázi takřka neprostupný i pro psy. Objevili však vlčí trus a stopy vlčích tlap a nakonec v písku stráně, klesající ke strži, našli několik vlčích doupat.

Když se k nim přiblížili, zjistili, že jsou to okrouhlé vchody do skrýší, pokračujících dlouhými úzkými chodbami, a když do nich posvítili pochodněmi, uviděli, že jsou hluboké a křivolaké. Psi čenichali u páchnoucích otvorů s výhružným vrčením, podrážděně, ale i bojácně. Seržantovi se aspoň nepodařilo přimět ani jediného, aby do chodby vstřelil byť jen koneček tlapy, zřejmě se obávali, že by je za zkrutem čekala vlčí tlama a boj, v němž by byl pes v nevýhodě, protože by se musel rvát skřený a ve tmě úzké, křivolaké nory.

Když seržant zjistil, že vojáci jsou proti větru a že je vlci nemohou ucítit, odvedl koně i psy o kus dál a pak se s několika vojáky k doupatům vrátil a jedno po druhém se je jal vykuřovat. Jakmile s tím byl hotov, znovu couvl a postavil se na čekanou; ale ať čekal sebedéle, neobjevily se ani planoucí oči, ani krvelačná tlama, a tak usoudil, že vlci buď při prvních zvucích naháňky doupata opustili, anebo že jejich nory mají další východy v neprostupných houštinách, jejichž nejasný obrys bylo vidět pár sáhů od strže. Seržanta ten neúspěch zřejmě velice hnětl, a tak před odjezdem z Orbieu dost rozmrzele Saint-Clairovi poradil, aby dal napřed vysekat houští v lesním podrostu, jinak že ty čertovské bestie nevypudí ani sám svatý Hubert.

Rada to byla výborná, leč provést se dala už hůř, protože vesničané se v zimě zaměstnávali různými pracemi, aby získali pár grošů na zaplacení královské berně.

Tohle všecko mi Saint-Clair ve svém spěšném dopise vypsál dopodrobna. In fine připsal, že v nejistotě o mém návratu se o své újmě rozhodl zakoupit tučet kuší a vybavit jimi ty z mých poddaných, jejichž chýše stojí Corneboutu nejbliž, takže nočním řáděním vlků nejvíc trpí. Ve střelbě na cíl je cvičí na zámeckém dvoře a jeho malé vojsko se velmi snaží dělat pokroky, jednak proto, že tím chtějí zajistit bezpečí svých rodin, jednak že jim držení zbraně velice lahodí, protože kuše, ať už sebearchaičtější, je svou tichostí, dostřelem a průrazností zbraň velice obávaná. Saint-Clair soudil, že kdyby se nějakému vesničanu podařilo z okna chalupy zasáhnout šípem z kuše bok či hrud' některého vlka, mohlo by to těm drzým bestiím trochu srazit hřebínek.

Ten dopis mě značně rozrušil, takže po večeři, když Marietta odešla do kuchyně, přečetl jsem ho otcí a La Suriemu nahlas a oba usoudili, že stav věci je vážný a že je třeba neprodleně odjet do Orbieu, ale předtím si najmout tučet Švejců a vybavit se zbraněmi a pastmi.

"Otec mi vyprávěl, že v Périgordu vtrhla na jedno panství smečka vlků," promluvil markýz ze Sioraku, "a vpád byl tak krvavý, že skoro všichni vesničané utekli a svůj dobytek a drobná zvířata nechali napospas dravosti útočníků."

"Není ale nebezpečné svěřovat kuše vesničánům?" řekl La Surie. "Ti, až pomine nebezpečí, mohli by zbraně obrátit proti sousedům, či dokonce proti svým pánům."

"Ovšem," přisvědčil otec. "Takové nebezpečí tu je. Však také ty kuše nebudou poddaným věnovány, ale pouze

zapůjčeny, a hned jak se zbavíme vlků, budou jim odňaty. Petře Emanueli, hleďte, abyste dostal tytéž Švejcary, co tenkrát sestřelili Rapinaudovu korouhvičku, a upozorněte je, že budou muset také přiložit ruku k dílu, až se bude v lese vysekávat houští."

Na nutné nákupy jsme potřebovali celé dva dny. Mohli jsme vyjet teprve druhého února. Sotva jsme dojeli do Orbieu, pozval jsem na návštěvu pana z Peyrolles a společně s ním jsme se radili, protože naše starost byla i starostí jeho vzhledem k tomu, že jeho panství sousedilo s lesem Cornebouc; i když zmíněného lesa vlastnil jen zcela malou část, trpěli jeho vesničané nájezdy těch dravých šelem stejně jako naši. Bylo tedy třeba sladit naše úsilí, protože pro pana z Peyrolles by bylo pohromou, kdyby námi chystaná ostrá válka proti vlkům zahrnala ty lupiče na jeho panství. Dohodli jsme se tedy, že i on dá vysekat křoviny ve své části Cornebouku, tak jako to uděláme my v části naší, třeba jen proto, aby tu zvířata, která prchnou před naším činěním, nenašla nový úkryt.

Svolali jsme vesničany jak z Orbieu, tak z panství pana z Peyrolles, tak i z baronského statku pana ze Saint-Clair a ti se do našeho kostela dostavili v počtu tak hojném, že tu byli namačkáni jako sardinky v bedně. Jakmile byli pohromadě, zaujali jsme, můj otec, La Surie, Saint-Clair a já, místo v chóru kostela, kam za námi asi pět minut na to přišel pan z Peyrolles. Nesl se zpřímá, tvář měl vážnou, chůzi vojáckou a u boku mu visel meč, který mého otce a La Surieho přiměl k výměně pohledů a kradným úsměvům; ne snad, že by úřednické šlechtě nepříslušelo nošení zbraně, ale jílec jeho meče byl vykládán zlatem a drahým kamením, jako by tu šlo o nádheru dvorské slavnosti. Já osobně jsem měl především na mysli ohledy k dobrému sousedovi, a tak jsem mu vyšel vstříc a pozdravil ho s úctou, jaká náležela jeho i mému věku. Večer předtím jsem si ve svém pokoji u ohně napsal od začátku do konce proslov v místním nářečí, zatímco Lojzka se už choulila v mé posteli a naléhavě mě volala k sobě pod závěsy nebes; neochotně mi tu a tam vypomohla slovem, které mi v místním nářečí chybělo, ale, jak pravím, nerada, měla totiž v té chvíli docela jiná přání. Závěr mé řeči mi dal dost námahy, ale stál za to, což, doufám, uzná i čtenář. Pak jsem v mžiku oka uklidil pero i kalamář do svého psacího stolku a běžel jsem uspokojit tu něžné, tu zas podrážděné mňoukání mé Lojzčky.

Opis toho proslovu, na nějž jsem byl tak pyšný, jsem si zachoval. Tady je, bohužel francouzsky, protože místní nářečí mu dodalo víc šťávy a jaksi větší důvěrnost.

"Mí dobří přátelé!

Ti strašliví vlci jsou morová rána, vyslaná samotným ďáblem, aby vás zkrušil. Když však všichni spojíme síly, s pomocí Boží se nám podaří náš kraj od nich osvobodit. Přišli jsme sem k vám, tady pan z Peyrolles, pan ze Sioraku, pan z La Surie, pan ze Saint-Clair, já a ti dobří vojáci, které tu vidíte, abychom vám pomohli udělat to, o čem jsem mluvil, ale ne, abychom to udělali za vás. Všichni, co tu jste, budete té věci muset věnovat čas, práci i odvalu a budete muset být poslušni mých rozkazů.

Dobře vím, že v zemi Pánubohu čas neukrádáte, ale že konáte různé drobné práce, abyste si vydělali pár grošů. A také vím, že se to dílo neudělá samo, když se s námi pustíte do války s vlky. Slyšte tedy dobře, co vám povím: Jestli vám v daném okamžiku bude chybět peněz na zaplacení královské berně, půjčím vám, co se vám bude nedostávat, a půjčím vám to bez úroku. Zavazuji se k tomu před Pánembohem v tomto posvátném kostele.

Přivezl jsem metné zbraně, kuše a praky. Svěřím je těm z vás, kdo nemají obě ruce levé, ale chtějí se v tomto případě chovat jako chlapi. Dám vám je do držení, leč budete za ně zodpovědní, a až ty čertovské bestie zaženeme, budete mi je muset vrátit. Jaké to pak bude ulehčení a jaké štěstí a čest pro ty udatné v krčmě u sklenice anebo při hře na koulenu, až svým kumpánům budete vykládat, kolik jste jich v téhle válce skolili a co všechno jste vykonali; a ti strašpytlové, co se schovávali do ženiných sukní, aby se nemuseli prát s vlky, budou pak vypadat jako baby, budou se stydět a hanbit. A vůbec, je vždycky hloupé vypadat jako zbabělec. Jak to trefně říkali naši otcové: kdo si hraje na beránka, toho sežere vlk.

Až velebný pán skončí požehnání, počká na vás v sakristii pan ze Saint-Clair, zapíše si ty, kdož budou chtít zbraně, a řekne vám, co všechno hodláme počít. Tož, přátelé, hlavně kuráž! Však my tu morovou ránu už vymýjíme!"

Páter Serafin mě s podšitým úsměvem na různolící tváři laskavě doprovodil až k východu z kostela.

"Jestli mi dovolíte poznámku, pane hrabě," zašeptal mi do ucha, "podařilo se vám tu skvělé kázání. Obdivoval jsem je celé, hlavně však ten závěr, kdy jste se zmínil o vychloubání těch udatných po válce. Bylo to neobyčejně obratné," řekl se zálibným výrazem.

"Však to není jen moje zásluha," odmítl jsem chválu. "Použil jsem jistý vzor, právě v tom závěru."

"Všichni používáme vzory," řekl páter Serafin tónem, který naznačoval, že po tomto úspěchu je ochoten zasvětit mne do tajů bratrstva kazatelů. "Tak třeba já sám se nikdy nepustím do kázání, aniž bych si předtím neprostudoval námět i způsob podání ve skvělé knížce pana z Luconu."

Hleďme, jak pan z Richelieu vyniká sterým způsobem, pomyslí jsem si: umí osvětlit nejen královnu matku, ale i kázání venkovských faráři.

Když pan ze Saint-Clair rozdal zbraně (a chtěli je téměř všichni až na starce a churavce), přišel za námi do zámecké knihovny a tam jsme se všichni čtyři, to jest otec, La Surie, Saint-Clair a já, radili, jak dál.

"Většina jich dala přednost praku před kuší," řekl Saint-Clair, "což je docela přirozené, protože s prakem jsou obeznámeni z dětství, kdy jako malí uličníci stříleli po vrabcích."

"A nejenom po vrabcích, také po kosech," řekl otec. "A co hůř," dodal s úsměvem, "i po panských holubech, když se neopatrně posadili na višni v jejich zahradě. Oškubat, vykuchat, rozkrájet a šup s ním do hrnce, to všechno pěkně potají, a peří rychle spálit, aby nezbyly žádné stopy; zeleninovou polévku to obohatilo kouskem masa a také byla lahodnější o zakázané ovoce."

"Jenže na zabítí vlka by bylo třeba pořádně veliký kámen a hodně obratného střelce," namítl La Surie.

"Nevím," usmál se Saint-Clair. "Máme tu vzory: David zabil Goliáše kamenem z praku přímo doprostřed čela. A kdyby šlo střelců víc pohromadě, taková sprška kamení na smečku vlků..."

"Ať tak či onak, držení zbraně, ať si třeba jednoduché, dodá vesničanům odvahy a probudí v nich zájem o boj s vlky," řekl otec. "A to je to hlavní. Sám spoléhám spíš na pasti a na válečné petardy, těmi vlky zdoláme spíš. Kdybychom do vlčích doupat dali petardy, byla by válka s vlky rozhodnutá rychle, jenže..." dodal po chvíli odmlčení, "to není ve vašem zájmu, synu, a vlastně ani v zájmu vašich poddaných."

"Jak to myslíte, pane otče?" ptal jsem se užasle.

"Budete moci použít tolik síly lidských paží a tak lacino - a zrovna tak pan z Peyrolles -, abyste zbavili Cornebouc těch neprostupných křovin, že by byla věčná škoda tu válku s vlky skončit dřív, než to bude hotové. Pomyslete, že pak budete mít les krásně čistý a uklizený, že se tam nedá tak snadno založit požár a že se tam vlci hned tak neobjeví, když tu nebudou houštiny ani jiné skrýše. A to ani nemluvím o pyltlácích, ti v lese bez mlází budou klást oka jen velmi nesnadno..."

Ta řeč se mi zdála po zralé úvaze velice rozumná a otcův názor jsem přijal za svůj, i když s výčitkami svědomí, protože jsem postřehl, že pan ze Saint-Clair tím návrhem není nijak nadšen; oč se totiž protáhne naše válka s vlky, o to bude oddálena jeho svatba. Ani slovíčkem se však proti tomu neozval, protože moje zájmy mu ležely na srdci stejně upřímně, jako tomu bylo od začátku jeho správcování na mém panství.

A tak než začala ta velká válka s vlky, pustili jsme se do války malé, již Španělé říkají guerilla a která spočívá v znepokojování nepřítele nepravidelnou palbou jak útočnou, tak obrannou.

Vymýcení houštin nám velmi pomohlo. Nařídil jsem vesničanům, aby trnité křoví odnesli, rozsekali je a spletli z něho ploty kolem ovčínů a kolem kurníků. Před chalupami jsem jim dal vyhloubit mělké příkopy, jejich dno vystlat rovněž trním, příkopy pak svrchu zakrýt tenkými větvičkami a na ně narovnat vrstvu mechu a trávy.

Ze spadáných a uschlých větví, které ležely na zemi pod křovím, jsem na okraji Cornebouku v přiměřené vzdálenosti od stromů dal postavit velké hranice a ty jsem, pokud ovšem vítr nefoukal nesprávným směrem, dal za soumraku zapálit. Krčmáři jsem nařídil zavřít vždy krčmu, jakmile padne tma, aby žádného milovníka božského moku nepřepadla na cestě noc. A v popůlnočních hodinách objížděli mí Švejčari na svých vysokých koních s pochodněmi v rukách vzdálenější samoty, aniž se jim ovšem kdy podařilo vlky zahlédnout; jejich cílem však bylo vyděsit je plameny a hlukem a zároveň dusotem a ráumusem té kavalkády upokojit vesničany.

Po těchto opatřeních loupeživých vlčích výpadů ubylo, úplně však nepřestaly. Nikdy se žádný vlk nechytí do žádné pasti a žádný kámen, vržený z praku, nezasáhl svůj cíl hlavně z toho důvodu, že mí lidé stříleli nejpozději za soumraku a že vlci se objevovali a zase mizeli s neobyčejnou rychlostí. Jediný šíp z kuše, vystřelený vesničanem z okna seníku na osamělého vlka, který se za svítání, ve chvíli, kdy se měsíc vyhoupl z mraků, potuloval kolem stavení, zasáhl šťastnou náhodou zvířeti nohu a zlomil mu ji. Protože s ránem vlk zase zmizel, nikdo ve vsi úspěšnému střelci neuvěřil, ale za dva dny našli na kraji Cornebouku vlka už ze tří čtvrtin sežraného, v jehož zadní pravé tlapě vězel ještě šíp, který ho zmrazčil, a tím ho určil za kořist jeho hladovým druhům ze smečky.

Část Cornebouku, která patřila panu z Peyrolles a obnášela sotva desetinu té moje, byla právě díky menší rozloze vyklučena dříve než část naše, a sotva byl les čistý a zbavený podrostu, čekal pan z Peyrolles na jasnější noc a na vítr, foukající od lesa, aby vlci jeho lidi nezvětlili, a postavil k lesu hlídky s mušketami a jinými zbraněmi. Čekali však marně. Do tak holého prostoru se žádný vlk neodvážil. Vzbudilo to ve mně naději, že ve chvíli, kdy i můj podrost bude vymýcený, odejdou vlci sami od sebe, protože to místo bude pro ně k lovu nevhodné. Když však ten den nastal, nechtěl jsem se na ten předpoklad zcela spolehnout: chystal jsem se zasadit rozhodující úder a svým poddaným poskytnout zadostiučinění velkého vítězství, které by jim bylo odměnou za jejich velikou námahu: svolal jsem tedy své malé vojsko, vyzbrojené praky a kušemi a obstoupené mými Švejcary, do strže, v jejímž svahu montfortští vlkobijci našli ústí vlčích brlohů, a tam jsem použil petard, které z Paříže přivezl markýz ze Sioraku.

Nebyly to žádné hračky pro děti, co nadělají hodně rámusu, ale nikomu neublíží, nýbrž skutečná zbraň, užívaná ve válce k prolomení bran obléhaných měst, pokud ovšem střelba obléhaných dovolí branám se přiblížit. Dal jsem petardy se zapálenými knoty zastrčit dlouhými tyčemi co nejhluběji do vlčích chodeb, pak jsem všem přikázal, aby ustoupili co nejdál, a společně jsme očekávali, až prach vybuchne. Rána vydala za několik hromů dohromady a uviděli jsme spršku písku a oblak dýmu.

Ta podívaná naše lidi velice zaujala a po chvíli užaslého ticha všichni propukli ve vítězný jásot při představě, že výbuch jejich pronásledovatele nadobro pohřbil. Někteří si dokonce chtěli přinést lopaty a těla vlků vyhrabat, aby si z jejich kožešin a z jejich hlav nadělali památečních trofejí. Ale silným hlasem jsem jim to zakázal pod záminkou, že uvolněný písek by je mohl zavalit a udusit. Pravda ovšem byla taková, že jsem se spíš obával, aby se necítili okradeni o vítězství, až nic nenajdou, byl jsem totiž osobně přesvědčen, že vlci, zvířata nesmírně lstivá, svá doupata opustili dávno předtím, než jsme se k nim vůbec přiblížili.

Celých těch čtrnáct dní, co trvala válka s vlky, spěchal pan z Peyrolles s přípravami na svatbu, protože se mu zdálo, že jeho dcera teskní a nyje. Svatba se měla konat patnáctého února v kostele v Orbieu. Avšak v předvečer dne, kdy Saint-Clair měl konečně dosáhnout vrcholu svého pozemského blaženství, byla jeho tvář tak ztrápená a ustaraná, že jsem si ho vzal stranou a zeptal se ho, jaký má ten nepochopitelný žal důvod.

"Ach Bože, pane hrabě," řekl málem se slzou v oku, "byl jsem dnes ráno navštívit pana z Peyrolles a ten mě ve své dobrotě zavedl do komnat své dcery právě ve chvíli, kdy si zkoušela svatební šaty. Ach, pane hrabě! Neumíte si představit tu nádhru, kterou má kráska měla na sobě. Samé hedvábí, samý atlas! Na živůtku nepočítaných perel, límeček z benátské krajky a šperků, že bych je nedovedl popsat, zkrátka úbor hodný princezny se stotisícovou rentou. Zprvu mi nepřišlo, než ji obdivovat. Když jsem ale odešel, uvědomil jsem si, že to nejlepší, co si zítra mohu obléct, jsou v porovnání s jejím skvostným oděním hadry. A tu jsem se zastyděl, v jak nepříznivém světle se budu muset vedle té

krásy objevit."

"Ale příteli," řekl jsem v údivu. "Dnes už vám přece peníze nechybí. Jak to, že jste nepomyslel na to, opatřit si nějaký šat, hodný vašeho stavu, dokud byl ještě čas?"

"Představoval jsem si totiž, že se vše odbude ve vši prostotě, když se svatba koná ve venkovském kostelíku."

"Ve vši prostotě?" zvolal jsem ve smíchu. "Ve vši prostotě s panem z Peyrolles? Ani nápad! Ten chlapík bude chtít pozlatit svatbu své dcery jako pozlatil svůj kočár. A kdo by mu to mohl mít za zlé? Laurena je pro něho všechno a Peyrolles ji miluje vřelou láskou."

"Jsem já to ale hlupák," bušil se Saint-Clair do hlavy. "Mělo mě varovat už to, s jakou nádherou pan z Peyrolles vyzdobil a zařídil Rapinaudův dům, který jste nám laskavě věnoval, měl jsem tušit, že stejně okázale přioděje Laurenu. Co si teď počnu? Vedle své krásy budu vypadat jako žebrák. Teď už je na nápravu pozdě."

"Ale není, barone," zasmál jsem se. "Protože vy i já máme stejnou výšku a objem, přijměte prosím, co vám nabízím z upřímného srdce, že vám totiž půjčím jeden ze svých obleků, který tu ještě nikdo nezná, když jsem jej v Orbieu nikdy nevezl na sebe."

Dost a dost bylo omluv, naléhání, zdvořilého odmítání a lichotek donekonečna. Nakonec ale Saint-Clair svolil a následoval mě do mého pokoje, kde za pomoci Lojzky a několika obratně umístěných a skrytých špendlíků se pan ze Saint-Clair zaskvěl v blankytném hedvábném oděvu, který mu padl jako ulitý.

"Pane hrabě," řekla mi Lojzka, když nás pan ze Saint-Clair, zářící v celé své slávě, opustil, "nejsou to náhodou ty spodky a ten kabátec, co jste si chtěl zítra na páně Saint-Clairovu svatbu obléct sám?"

"Ovšem, jsou to ony," přisvědčil jsem se stopou lítosti.

"A co si tedy, pane hrabě, obléknete zítra vy?"

"To, co na mně vidíš."

"Není to vůbec špatné, to jistě ne," řekla Lojzka a bedlivě si mě prohlédla, "ale tak pěkné jako šaty, které jste půjčil panu ze Saint-Clair, to není. Bylo to rozumné, pane hrabě, svléknout Petra, aby se oblékl Pavel? Jistě je, že na téhle svatbě bude baron větší švihák než hrabě a správce bude oblečen nákladněji než pán," pokračovala Lojzka. "Ale aspoň si nezapomeňte zavěsit na hruď řetěz rytíře Svatého ducha."

"Udělám to v každém případě. Slíbil jsem to našemu panu faráři."

"A v tom právě bude vidět ten rozdíl."

"Což o to, na tom přece nezáleží!"

"Ale mně na tom záleží," řekla, "mně, která se o vás starám s takovou péčí."

A najednou po jejích snědých tvářích skanuly dvě velké slzy.

"Copak je, Lojzko?" řekl jsem užasle. "Snad nepláčeš?"

"Chce se mi plakat, ano! A vám, až se taky budete ženit, bude slušet se smát!"

"Proč bych se smál? Mám tě přece ve veliké lásce, vždyť víš, Lojzko moje."

"Pan ze Saint-Clair měl Žanetku také v lásce a dnes se ve vašich nejpěknějších šatech blaženě usmívá, zatímco chudinka Žanetka se zavřela do své komůrky a může si tam vyplakat duši."

"Lojzko, běž ji utěšit! Zaklepej jí na dveře! Řekni jí, ať ti otevře. Nenechávej ji samotnou! A ty, má milá," přivinul jsem ji k sobě, "nebud' zbytečně nešťastná, nepředbíhej událostem! Však já se zítra nežením."

"Pane hrabě," schoulila se mi Lojzka do náručí a nechala volně stékat slzy. "Já vím, máte štědré srdce a lehkou ruku na dary. Jste dobrotu, ale vaše dobrota tu nic nezmění. Chyba není ve vás, ani ve mně, ale v mém stavu. Je obtisknutý na mé kůži jako lilie na kůži galejníka."

"Co tu mluvíš o svém stavu? Povznesla jsi se vysoko nad něj."

"Jenže ne až k vám, to je právě to neštěstí, a já si na ně musím zvyknout. Jak pravdivě říká přísloví: člověk se rodí s pláčem a každý den mu říká proč."

* * *

I vaše oči budou plakat, spanilá čtenářko! Ale co proti tomu zmožu? Nutí mě k tomu neúprosné plynutí času. Nemohu vám totiž na počátku tohoto roku 1622 nevyprávět, jak královskému páru růže života pomalu uvadaly a jak se jako nevyléčitelný vřed v jejich milujících srdcích usadila neláska.

Na počátku února jsem se dozvěděl, že Její Veličenstvo královna je znovu v pozhnaném stavu, a protože už po dvakrát plod ztratila, její lékař jí doporučil, aby se co nejvíc šetřila. Měla chodit brzy spát, co nejčastěji během dne uléhat, chodit jen krátce, vyhnout se dlouhému bdění i jakékoli námaze a prudším pohybům. Všechna ta doporučení jí naléhavě kladl na srdce i král, protože po tak krutých zklamáních bylo teď v sázce mnoho a následky jak pro ni, tak pro něho, tak i pro celé království byly nesmírně vážné.

Králova doporučení byla o to naléhavější, že neměl štěstí s královními dvorními dámami. Její španělské dámy nenáviděl, pohrdal jimi a neustal, dokud je neposlal zpátky. Avšak ani francouzské přítelkyně jeho manželky větší důvěru nevzbuzovaly. Právě naopak. Princezna z Conti a paní z Luynes vedly docela veřejně prostopášné životy. A slečna z Verneuil nebyla o nic lepší, aspoň pokud se řečí týče, protože rozhovory v královských komnatách přesahovaly míru slušnosti. Bývali u toho mladí a hezčí šlechtici a ti před královnou mezi sebou soutěžili, kdo bude mluvit nevázaněji. To vše se krylo zdáním veselí a půvabu. Ale u dvora a dokonce i mimo dvůr se o tom začaly roznášet klepy.

Nakonec to znepokojilo i ministry, a protože se zprvu neodvážili svěřit se králi, požádali nuncia, aby zakročil u královnina zpovědníka a ten aby Jejím milostiplnému Veličenstvu ukázal, jakým nebezpečím pro ni jsou její přítelkyně. Nuncius byl obratný, zpovědník zahovořil dojmavě. Královna ho vyslechla, kála se, ukápla slzu a na druhý den o tom nevěděla. Kdyby ostatně své rozpustilé přítelkyně poslala pryč, připravila by si nekonečnou nudu, protože by zůstala sama mezi tchyní, která ji neměla ráda, a králem, jehož nesporně milovala, o něhož ji však příliš často připravoval lov,

válka a státnické záležitosti království. A Ludvík, ten s nějakým zásadním opatřením proti zhoubnému vlivu královských přítelkyň váhal, protože to byly dámy tak vysoce postavené a tak urozené, že byly takřka nedotknutelné. Princezna z Conti, zároveň z Guisů a z Bourbonů, byla jeho sestřenice; slečna z Verneuil byla jeho nevlastní sestra; paní z Luynes byla manželkou jeho oblíbenice.

Je ovšem třeba říci, že králi v té době leželo na srdci mnoho jiných starostí a mnohem větších. Hugenoti, zmámení úspěchem u Montaubanu, se znovu začali bouřit. Domýšlivý Soubise jako odplatu za to, že musel svému panovníkovi odevzdat Saint-Jean-d'Angély, začal proti němu verbovat vojsko a na atlantickém pobřeží dobýval pevnosti a města jedno za druhým. Takže se Ludvík znovu chystal do války.

Tvrdilo se, že ho k tomu ponouká princ z Condé. Ale jeho nátlak, jestli tu o nátlaku vůbec lze mluvit, byl zcela zbytečný. Neměnným Ludvíkovým rysem, který osvědčil po celé období své vlády, bylo, že nemohl snést, aby mu Španěl či hugenot sebral nějaké město: v takovém případě Ludvík hned tasil meč a hrnul se na nepřítele, aby město dostal zpátky.

A uprostřed těchto dní, tak obtížených starostmi, dopadlo na něho neštěstí ze strany, z níž to očekával nejméně. Šestnáctého března ve tři hodiny po poledni, právě když vycházel z rady, mu přišli oznámit, že královna znovu potratila. Okamžitě ji šel navštívit.

Nařikajíc a prolévajíc hořké slzy ležela královna v posteli a král seděl přes dvě hodiny na pelesti u ní a snažil se ji ukonejšit. Víc času mu bohužel nezbývalo, déle už své přípravy na válku nemohl odkládat.

Odjel čtyři dny na to a stejně jako kdysi Jindřich III., když ho v Louvru obléhal vévoda z Guise, potají, což všechny udivilo. Místo aby palác opustil Bourbonskou branou, před níž čekal dav, aby mu provolal slávu, vyšel Ludvík pěšky velkou galerií, prošel Tuilériemi, překročil řeku Sein, tam nasedl na koně a připojil se ke svému vojsku, které na něho čekalo u bran Paříže.

Nemohl jsem ho doprovázet. Ležel jsem v posteli svého obydlí v Louvru s bolněním v krku a malou horečkou. Sotva mi La Barge oznámil, že král odjel, začal jsem usilovně přemýšlet, proč k čertu Ludvík opustil hlavní město tak potají. Nakonec jsem došel k závěru, že chtěl zabránit tomu, aby se chátara po cestě nepustila do kacířů dobře totiž věděl o nenávisti Pařížanů k hugenotům - a nevyhrožovala jim smrtí ohněm a mečem: její křik a zloba by totiž jeho odjezdu dala zdání křížové výpravy a tomu se stůj co stůj chtěl vyhnout, protože opakovaně tvrdil, že nevede válku s reformovaným náboženstvím, ale s poddanými, kteří se vzbouřili.

Dvacátého prvního o deváté hodině ranní mne přišel navštívit otec. Podíval se mi do krku, změřil mi tep a řekl mi, že pokud zůstanu zavřený pěkně doma ve vytopeném pokoji, budu kloktat vlažnou vodou s kamencem, hodně pít, málo jíst, a to výhradně pokrmy měkké, které neublíží nateklé uzlině v krku, za tři dny budu zase chlapík. Jestli si ovšem přeji, dodal otec s jemným úsměvem, stonat víc, delší dobu, vážněji a vyjít z nemoci oslabenější, pak ovšem si mohu nechat dávat klystýry, pouštět žilou a předepisovat dietu od dvorních lékařů - ty totiž otec pokládal za nenapravitelné tupce, možná i proto, že jako on nebo Fogacer nesledovali skvělé přednášky ctihodného profesora Rondeleta z montpelliérského lékařského učení.

"Na pořádné bolení v krku se silně oteklým chřtánem, což však není váš případ," pokračoval otec, "doporučoval Rondelet, aby se lékař těch oteklých uzlin lehce dotkl kovovou špicí, rozžhavenou do červena. Udělal jsem to jednou v případě vévody z Éperonu za Jindřicha III.: prostředek ho vyléčil, ale u dvora se sotto voce začalo šeptat, že tyhle ohnivé vpichy jsou pro něj předobrazem pekla, které ho jednou čeká: bylť tenhle Jindřichův největší oblíbenec pro svou povýšenost jinak velmi neoblíbený."

Když markýz ze Sioraku odešel, cítil jsem se už lépe, protože jeho životní elán byl nakažlivý. A ačkoliv nejsem příliš pobožný - ne snad, že bych měl daleko k Bohu, ale že mne odpuzují násilné činy církve, jak té reformované, tak i katolické -, vyslal jsem k nebi modlitbičku, aby mi tohoto nejlaskavějšího z otců udrželo dlouho při životě.

Zrovna jsem skončil, když tu mi můj štolba La Barge přišel ohlásit, že slyšel klepání na mé dveře, a když prý s mně známou opatrností otevřel, ocitl se tváří v tvář dívčině tak jedenácti až dvanáctileté s neobyčejně roztomilou tvářičkou a velmi pěkně oblečené, která ho jemným a zpěvným hlasem požádala, aby ji dovedl k jeho pánovi, že prý s ním chce hovořit mezi čtyřma očima.

"A řekla, jak se jmenuje?"

"Neřekla, pane hrabě, prý své jméno poví jenom vám."

"La Bargi, je to podle tvého názoru osůbka slušná?"

"Určitě, pane hrabě, a umí pěkně mluvit."

"Nu, vpusť ji tedy dovnitř na tu hezkou tvářičku. Dál se uvidí. Pochybuji, že by přišla s tím, aby mne zavraždila," dodal jsem s úsměvem.

Měl jsem v té chvíli na sobě župan, podšitý kožešinou, a seděl jsem v křesle u ohně, na kolenou otevřené Montaignovy Eseje, chvílemi jsem si četl, chvílemi podřimoval a očima jsem sledoval tanec plamenů.

La Barge tedy otevřel mé dveře a vpustil návštěvnici dovnitř; ta, když mě uviděla, sklesla do hluboké poklony, proti níž nebylo lze nic namítnout, tak pružná a půvabná byla. Dal jsem La Bargeovi znamení, aby se vzdálil, a když za sebou zavřel dveře, jal jsem se beze slova dívčici si prohlížet. Byla vskutku ještě malá, jak postavou, tak věkem, ale jakkoliv měla obličejík neobyčejně půvabný, výraz očí připomínal spíš ženu než dítě.

"Když jsme tu teď sami, jen vy a já, tak jak jste si přála, slečno, smím vás poprosit, abyste mi řekla své jméno?"

"Jmenuji se Františka Bertautová," řekla s určitou pýchou. "Otec je jedním z králových pobočníků a matka, rozená z Bessinů a Mathonvillu, patří k dámám Jejího Veličenstva královny."

Zdůraznila, jak jsem si všiml, matčin šlechtický původ, protože otec šlechticem nebyl. Zatímco však otcův úřad u krále upřesnit mohla, matčinu úlohu u královny naznačila jen neurčitě. A když jsem se nazítlí diskrétně na ni přeptával, zjistil jsem, že paní Bertautová u královny žádný úřad nemá; je ovšem v královnině okruhu přijímána milostivě pro svou

veselou povahu.

Matku té dívčice jsem sice neznal, leč můj otec znal dobře jejího otce a ještě lépe jeho bratra, ronsardovského básníka Jana Bertauta, jehož Jindřich IV. jmenoval biskupem v Sées.

"Nu, co mi chcete říci, slečno? Ale ze všeho nejdřív vezměte, prosím, místo, tady na této stoličce. Lépe se vám bude hovořit."

Posadila se se zády vzpřímenými, ruce složené na koleni, klidně si mě prohlížela velikýma modrýma očima a nakonec řekla, aniž se jí hlas sebekmálně zachvěl:

"Chci vám svěřit tajemství s velmi vážnými důsledky, pane hrabě. Ale dřív než se s vámi o ně podělím, byla bych ráda, kdybyste mi dal své slovo šlechtice, že nikdy nikomu neprozradíte, od koho jste se je dozvěděl."

Ta dlouhá, tak bezchybně postavená a pronesená věta mě naplnila údivem; nebyl bych věřil, že dívka toho věku by ji mohla mít z vlastní hlavy, kdyby její živé, pronikavé oči nesvědčily samy o sobě ve prospěch jejího čiperného ducha.

"Jestli vám dobře rozumím, tak vaše tajemství sdělit dál smím, uznám-li to za vhodné, slečno, ale nikomu nesmím říci pramen."

"Je to přesně tak, pane hrabě."

Odmíchl jsem se, protože jsem dobře nevěděl, co si o tom mám myslet. Jestli mi tahle mladá poselkyně chce svěřit tajemství, pak zřejmě za tím cílem, aby vešlo ve známost, ale u koho a proč?

"Jestli mě chcete k tomu účelu použít, slečno, musíte mi toho říci víc. Mám to tajemství sdělit například králi?"

"Ano, pane hrabě. Králi a jedině králi."

"A bude mu to tajemství k užtku?"

"Ano, pane hrabě. V každém ohledu bude lépe, když se král dozví pravdu."

"Protože mu tu pravdu zatajili?"

"Ano, pane hrabě."

"A to, že mu ji zatajili, by mu mohlo v budoucnu uškodit?"

"Ovšem, pane hrabě. A ještě víc královně. Jestli si nedá pozor, její přítelkyně ji zničí."

"Myslíte si to vy sama nebo tak smýšlejí osoby kolem vás?"

"Žádné osoby kolem mne v tomto případě nejsou, pane hrabě. Jednám sama a na vlastní pěst."

Hbitost a přesnost jejích odpovědí mě silně překvapila a přesvědčila mne, že dívčici musím vyslechnout do konce a že neodfíkáva naučenou úlohu.

"Mluvte, slečno, dávám vám slovo šlechtice, že pramen vaší zprávy nikdy nikomu neprozradím."

"Jistě víte, pane hrabě, že večer čtrnáctého března 1622 se po večeři konal společenský dýchánek u lože princezny z Condé. Pokud jsem slyšela, účastnil jste se toho skvělého večírku také, pane hrabě."

"Vskutku jsem tam byl, ale brzy jsem odešel. To věčné pomlouvání bližních mě nakonec unavuje."

"Zato neunavuje slečnu z Verneuil ani paní z Luynes; ty na večírek vytáhly i královnu, která by byla udělal lépe, kdyby zůstala v posteli, vzhledem k tomu, že se má ze známých důvodů šetřit. Na večírku u princezny z Condé zůstala až do jedné hodiny s půlnoci, pak se však cítila velice unavená, a tu požádala slečnu z Verneuil a paní z Luynes, aby ji doprovodily do jejích komnat. Leč při návratu do královnina obydlí muselo Její Veličenstvo a její družky projít velikým slavnostním sálem, na jehož konci je vyvýšené místo, na něž se příležitostně staví královský trůn. I když ty tři dámy měly s sebou lokaje s lucernou, sál se jim zdál dost temný. Mimoto je nesmírně dlouhý a je tam velká zima. A paní z Luynes, buďto že ji byla zima, anebo že jí ten nápad připadal zábavný, navrhla královně, aby přes sál utíkaly, a když královna namítala, že je na takové cvičení příliš slabá, chytila ji paní z Luynes zprava pod paží, pak slečnu z Verneuil vyzvala, aby Její Veličenstvo chytila zleva, a mezi sebou ji postrkovaly a přinutily ji k běhu, takže lokaje, který jim svítil na cestu, předběhly. Když však ta trojice doběhla na konec sálu, přehlédla vyvýšený stupínek pro krále, zakopla o něj a upadla. Paní z Luynes a slečna z Verneuil se s hlasitým smíchem zvedly, ale ubohá královna vykřikla, stěžovala si na prudkou bolest v břiše a do její ložnice bylo třeba ji takřka donést. Následky, jak sám víte, pane hrabě, se dostavily po dvou dnech a zděsily celé království."

Zůstal jsem z jejího vyprávění celý zkoprnělý a chvíli mi trvalo, než jsem se vzpamatoval.

"Smím se vás, slečno, zeptat, jak jste se to všechno dozvěděla?" ozval jsem se konečně.

"Zcela proti své vůli, pane hrabě. Zaslechla jsem královnin rozhovor s jejími přítelkyněmi."

"A slečno, vytkla za toho rozhovoru královna paní z Luynes, že ve stavu, v jakém se nachází, ji přinutila utíkat?"

"Ovšem. Ale paní z Luynes se podařilo královnu přesvědčit, že s tím sama souhlasila. Paní z Luynes má nad královninou myslí absolutní moc."

Na chvíli jsem se odmlčel, potom jsem povstal a řekl jsem:

"Váš příběh bude sdělen králi, slečno."

"Pane, dejte mi své slovo šlechtice...", řekla dívka a povstala rovněž.

"Slovo šlechtice se neopakuje, slečno. Už jsem vám je dal jednou. To stačí."

Trošku se začervenala, ani nemukla a složila mi další poklonu, leč kratší. Cítil jsem, že je mým napomenutím uražená, a tak, když jsem ji doprovázel ke dveřím, řekl jsem jí, než jsem jí otevřel:

"Zachovala jste se v této věci velice statečně, slečno."

Modré oko se jí rozjasnilo, ale její díky se omezily jen na strohé pokývnutí hlavou. Tahle osůbka je opravdu někdo, na mou věru, pomyslí jsem si. A šlechtic, který se s ní ožení, přijde občas do úzkých.

Když odešla, nemohl jsem se na další četbu Esejů už soustředit a v noci jsem spal velmi neklidně, protože jsem si přebíral v hlavě, jak se rozhodnout a co udělat. Silně jsem se přikláníl k tomu oné dívčině uvěřit. To, co říkala, znělo velmi pravděpodobně, ale jaké o tom mám důkazy? Testis unus, testis nullus, jeden svědek, žádný svědek, tvrdí staré pořekadlo. A mám se odvážit hluboce zneklidnit královu mysl na základě jediného svědectví?

Nazítí jsem poslal La Barge s Fogacerovi s lístkem, v němž jsem kanovníka naléhavě žádal, aby mě přišel navštívit, kdykoliv se mu bude hodit, protože mě drobná zdravotní potíží nutí nevycházet z domu.

Vrazil ke mně v jedenáct hodin jako větrná smršť, rozhodně odmítl jakékoli pohoštění, hned na začátku řekl, že velice spěchá, sedl si ode mne co nejdál jen na půl hýždě na stoličku, jednu dlouhou nohu složenou pod sebou, aby mohl zas co nejrychleji vyrazit, a žádal mne, abych mu paucis verbis* sdělil, o koho či o jaký případ mi jde. Aniž jsem vypravěčku jmenoval či ji popsal, pověděl jsem mu o domnělém královnině pádu a zeptal jsem se ho, co je na tom podle jeho pramenů pravdy. Fogacer si vzdechl.

"Je to bída, že děti nelze udělat jinak, než prostřednictvím těchhle potrhých stvoření. Pánbůh si to měl pořádně rozmyslet, než jim ten úkol svěřil."

"A komu jinému podle vás?" zasmál jsem se. "Ale vraťme se k naší věci. Je to pravda, že královna ve velkém sále Louvru upadla?"

"Bohužel!"

"Bohužel ano? Nebo bohužel ne?"

"Bohužel ano. Je to pravdivé jako je pravdivé evangelium."

"A smím vás citovat jako pramen té zprávy, pane kanovníku?"

"V žádném případě. Prameny naší církve svaté jsou bezpečné hlavně proto, že jsou obestřeny mlčenlivostí. Ale na druhé straně bychom byli velmi rádi, kdybyste to, co jste se dozvěděl, sdělil králi. Ještě jsme nenašli způsob, jak mu tu skutečnost oznámit."

Nato mě pozdravil a zmizel tak, jak přišel, to jest jako vítr, bál se totiž styku s nemocnými, ačkoliv byl sám lékařem a dobrým lékařem. Ale od té doby, co byl jmenován kanovníkem, těšil se z tučné prebendy, rozmazloval se jako palácová kočka a byl na světě mnohem raději.

Po dvou dnech jsem se zotavil, anebo jak řekl otec, už jsem byl zase chlapík a odjel jsem po králových stopách, které byly snadno k nalezení, protože kudy projel, všude se o něm mluvilo. Když jsem ho v Toursu konečně dohnal, přijal mě přivětivě, vypadal svěže a vesele jako na vojenském tažení vždycky, oblékal se stejně jako jeho vojáci, jedl to samé co oni a spokojil se s každým ubytováním. Váhal jsem, zda mám tu příjemnou, veselou pohodu porušit, ale druhý den po příjezdu jsem ho přece jen požádalo laskavé svolení, zda bych s ním směl pohovořit mezi čtyřma očima, a to, co jsem mu měl sdělit, jsem ze sebe vypravil celý roztřesený ve chvíli, kdy v lese šťval jelena a povolal mne, abych jel těsně po jeho boku.

Když mou zprávu uslyšel, velice zbledl, ať už bolestí nebo zlostí, to nedovedu rozhodnout, a sotva jsem domluvil, řekl tak tiše, že jsem ho ledva slyšel:

"Jste si naprosto jistý, Sioraku, že ta příhoda je pravdivá?"

"Jsem o tom přesvědčen, Sire. Dozvěděl jsem se to ze dvou pramenů, které nemohu uvést, oba se ale shodovaly."

Celou další minutu pak ani nepromluvil, obličej měl stále stejně bledý, ale černé oko mu jiskřilo zlostí. Náhle, s podivným návratem dávné koktavosti, řekl:

"Pojďte, Sioraku, jedeme zpátky!"

A hned nato se rozjel tryskem, takže jsem ho stěží mohl sledovat, protože má klisna se jeho valachovi nemohla vyrovnat, a tak jsem dojel až pět minut po něm.

"Co jste dělal, Sioraku?" řekl podrážděně. "Někde jste se loudal!"

Pak drsným hlasem odeslal Soupita i Berlinghena, přikázal jim, aby zavřeli dveře a nepustili dovnitř nikoho, kdo by ho snad chtěl vyrušit.

"Sioraku," řekl už mírněji, "chtěl byste mi pro jednu posloužit za sekretáře?"

"Velmi rád, Sire," odpověděl jsem.

Otevřel jsem schránku s psacími potřebami, ležící na stolku, posadil jsem se a rychle jsem si přiřízl pero, které jsem tam našel.

Úsečným hlasem mi Ludvík nadiktoval tři dopisy. Jeden paní z Luynes, jeden slečně z Verneuil a poslední královně. Byly to dopisy stručné, suché, pánovité a v dopise královně chyběl v závěru jakýkoli něžný obrat, jakých král obvykle vůči své choti užíval.

Všem třem král dopisem oznamoval, že "hodlá v královnině domě zjednat pořádek", a dodával, že komoří, který ty dopisy doručí, jim vyřídí podrobnosti královského záměru.

Tu poslední větu jsem psal s vnitřním strachem, zda si Ludvík pro poslání, adresátkám tak nepříjemné, nezvolí náhodou mou osobu. K mému velikému ulehčení však povolal Berlinghena a poručil mu, aby okamžitě přivedl pana z La Folaine.

Povaha pana z La Folaine v ničem neodpovídala lehkomyšlnému znění jeho jména, připomínajícího pošetilost. Byl to člověk pomalý, vážný, uměřený, dokonce bych řekl strohý; dvakrát byl ženat a dvakrát ovdověl, ale příliš ho to nermoutilo.

"Folaine," promluvil Ludvík suchým, úsečným hlasem, když mu byl přečetl zmíněné dopisy, "rozkážete mým jménem paní z Luynes, aby opustila své komnaty v Louvru a u dvora už se neukazovala. Stejný příkaz budete tlumočit slečně z Verneuil a tu mimo to svěříte péči vévodkyně z Angouleme. A Jejím Veličenstvu královně podáte o těch opatřeních zprávu."

Přísnost onoho trestu, stíhajícího nadto osoby tak vysoce postavené, pana z La Folaine nesmírně udivila, takže si dokonce troufl se krále zeptat, zda má Jejím Veličenstvu královně řici důvody těch opatření.

"Jejím Veličenstvu královně jsou důvody známy," odpověděl král stroze.

S tím pana z La Folaine propustil a o propuštění jsem požádal i já, abych si mohl vyhledat nějaké ubytování. A když jsem opouštěl místnost, uslyšel jsem, jak si s povzdechem zašeptal: "Díky Bohu, že jsem s touhle záležitostí skoncoval."

Ach, Bože! Jak daleko ještě k tomu bylo! A jak špatně znal gentil sesso, to roztomilé pohlaví a jeho neobyčejnou schopnost nebýt vůbec roztomilým v okamžiku, kdy se cítí uraženo. Královnu a její přítelkyně potrestal se stejnou příkroostí, jako by trestal svázáním do kozelce vojáka přistiženého při plenění. Brzy však poznal, že pro krále je snazší vnutit svou vůli armádě než vlastní manželce.

Anna právě dovršila jednadvacátý rok, ale ve svém nitru byla mladší, než byl její skutečný věk, její mysl se totiž zabývala jen pošetilostmi, protože na madridském dvoře se jí dostalo vzdělání z nejchatrnějších. A hlavně nikdy nežila ničím jiným než malichernostmi a tlacháním v ženském kruhu, napřed se svými španělskými dámami, které nemyslely na nic jiného než na různé pletichy, a pak se svými francouzskými přítelkyněmi, jejichž řeči byly právě tak nevázané jako jejich chování. Ráda se s nimi povyřádala a dováděla, četla lechtivé knížky, a když na to přišlo, koketovala s krásnými šlechtici na francouzském dvoře, aniž to ovšem dovedla do důsledků. A protože ty hříčky nedovedla nikdy do konce - jak s těmi šlechtici, tak později s Buckinghamem -, připadala si bezúhonná a všechno si promíjela.

Ve svém srdci zůstávala nadále španělskou infantkou, plnou kastilské pýchy, měla o sobě to nejvyšší mínění a připadala si povýšená nad zákony říše, jejíž královnou byla. Později, když se jako vdova ocitla sama se čtyřlétým synem a zuby nehty bránila trůn, měla za to, že tato země, patřící jejímu staršímu synovi, nemůže nebýt i její. A stala se z ní Francouzka. Než zatím byla Francouzskou jen málo a naneštěstí to dokázala i ve francouzsko-španělské válce, kdy se provinila i tajnými spolky s nepřitelem.

Abychom se však vrátili k přítomnosti, tento měsíc březen 1622 byl pro ubohou Annu věru málo příznivý. Protože však měla vznětlivou a lehkomyšlnou povahu, ze zklamání se snadno utěšila s tím, že je ještě velmi mladá a že jí příroda jednoho dne dovolí donosit plod až do mateřství. Ta důvěra v budoucnost jí pomáhala k obdivuhodné shovívavosti, pokud jde o přítomnost: v jejích očích byl ten bláznivý běh ve velkém sále Louvru v jejím stavu jen dětinskou hrou, která nedopadla dobře. A vůbec jí nepřišlo na mysl, že by francouzský král snad mohl to malé dovádění pokládat za zločin proti své dynastii.

Její blízká přítelkyně paní z Luynes, která byla nejdovednější pokušitelkou v této zemi, tak zvaným advocatem diaboli, jí naštěptávala, že je spíš k politování než k pokárání, že je král vůči ní přehnaně přísný, a vzhledem k tomu, že je stejně urozená jako on, nemusí se jeho krutovládě podvolovat. Což není zločinem rozlučovat dvě nerozlučné? Co by byl udělal sám Ludvík, kdyby se Marie Medicejská za svého regentství náhle rozhodla, že mu zakáže náklonnost k Luynesovi? A je třeba, aby se Ludvík ke své manželce choval surověji, než se ta nejméně laskavá z matek chovala vůči němu?

V srdci chudinky královny se ta slova dotkla nejcitlivějších míst: měla pocit, že bez paní z Luynes bude už napříště žít v pustině, a paní z Luynes ji ze své strany ujistila, že zbavit ji královny je pro ni téměř totéž, co zbavit ji života, a že tu strašnou nemilost nepřezíje. A tu si obě ženy přísahaly věčné přátelství, a objímajíc se mísily své slzy.

Kdyby Anna byla manžela znala lépe - nepochopení bylo totiž z obou stran stejné -, nikdy ji nemohlo napadnout, že jeho rozhodnutí změnit, když mu téměř na každou zastávku na jeho pochodu proti hugenotům pošle vyslance, aby se přimluvil za její oblíbenkyni: byli to postupně její podkoní pan z Putange (dvakrát), pan z Bonneuil, pan z Montbazonu (favoritčin otec), pan z Verneuil, vévoda z Guise a neobratně volený mileneček paní z Luynes můj nevlastní bratr Klaudius, vévoda z Chevreuse.

U každého dalšího posla královo podráždění vzrůstalo a jednomu každému z nich odpovídal stejně: "Mé rozhodnutí padlo po zralé úvaze a proto na něm nemohu nic změnit."

Nakonec ho to nekonečné naléhání rozzlobilo, i napsal váženému předsedovi Jeanninovi, aby se odebral ke královně a řekl jí, že král si rozhodně nepřeje, aby se s paní konetablovou Luynesovou stýkala, leda jen občas a zřídka.

Když jsem se s obsahem toho dopisu seznámil, ta dvě příslovce, užitá za sebou, mě velice udivila. Když jsem pak o tom přemýšlel dál, troufal bych si tvrdit, že jejich spojení vypovídalo mnohé o králově odporu vůči paní z Luynes, protože jednou rukou sice poskytoval ono "občas", ale druhou je hned bral zpátky oním "zřídka", což ono "občas" tak oslabilo, že je král, kdyby ho to napadlo, mohl rovnou škrtnout.

Anna se tedy podvolila, ale s hořkostí a pocitem urážky. Paní z Luynes ovšem, hotový Machiavelli, mistryně tisícových úskoků, se nepokládala za poraženou, ale jala se hledat proti králově zlobě záštitu ve vévodovi z Chevreuse, svém milenci (který jím byl už za Luynesova života), jemuž poslala šlechtice s žádostí, aby se s ní oženil.

Můj nevlastní bratr byl právě na pouti u Panny Marie z Liesse v Laonu, což bylo poutní místo velice uctívané, protože tu chovali sošku přivezenou ze Svaté země, jež byla vzhledem ke svému původu a ke svému stáří vyhlášená svými zázraky. Jestli si vzpomínáte, obrátil se na její laskavé služby i Ludvík a slíbil jí sochu ze samého zlata, uzdraví-li mu manželku.

Vévoda z Chevreuse nebyl na těch posvátných místech sám, nýbrž v doprovodu dobrých přátel pánů z Liancourt, z Blainville, pana ze Zametu a z Fontenay-Mareil, s nimiž ráno rozjímal v kostele a večer vedl bujarý život.

Klaudius si dopis paní z Luynes přečetl a poradil se s přáteli. Jejich názor byl jednomyslný: bude lépe paní z Luynes odmítnout, když je králi tak protivná.

"Máte stokrát pravdu," souhlasil vévoda z Chevreuse, "odmítnu ji." A to také řekl šlechtici, jehož mu paní z Luynes poslala.

Když se pak vrátil do Paříže, radil se na jedné z rodinných schůzek, které byly u Guisů obvyklé (já na ní však nebyl, protože jsem doprovázel krále, a nepřišla ani princezna z Conti, tušíc, o čem tam bude řeč), co má dělat.

"Vy v životě budete dělat jen samé pošetilosti, chudáku Klaudie," řekl mu panující vévoda, zapomínaje přitom na pošetilosti vlastní. "Cožpak nevidíte, že ta liška podšitá vás chce zneužít, aby dala králi šach? Kdo by se odvážil vyhnat z Louvru manželku jednoho z Guisů, kdyby se za vás provdala? Snad byste takovým pletichám nechtěl napomáhat?"

"A nadto," přidala se má dobrá kmotřička, která v té chvíli nebyla vůbec dobrá, "je ta osoba s andělským obličejem

vtěleným ďáblem. Samé drápy, zuby, pletichy a nesváry. Doma bude nosit kalhoty ona a ukáže vám, zač je toho loket. O tom vás mohu ujistit, synku."

"Máte stokrát pravdu, paní máti," řekl vévoda z Chevreuse. "Odmítnu ji."

A okamžitě poslal paní z Luynes poslíčka s listkem, v němž se znovu omlouval, že se s ní neožení.

Nazítí mu nicméně bylo vlastní přikrostit líto, protože tenhle hrdina, když neměl v ruce meč, byl povahy spíš citlivé. A snad proto, aby dobrým slovem zmínil opakovaná odmítnutí, šel konetablovou navštívit. Zdála se mu krásnější než kdykoliv předtím, protože neštěstí ji nezlomilo, leč právě naopak.

"Ach, můj Klaudie," vzdychla si a vzala jeho ruce do svých něžných pout, "vy tedy nebudete tím dobrým samaritánem mých nešťastných dnů!"

Nato prolila slzu, aby se její krásné oči zaleskly, ale jen tu jednu jedinou, aby si nepokazila pracnou úpravu lící.

"Ach, příteli," pokračovala ve hře, "co jen bolesti a kolik potupy mě stála ta veliká láska k vám, která mě, žel, dosud neopustila, ačkoliv jste se mne zřekl. Tady mě kdekdo deptá a hází po mně kamenem. Jsem tu nenáviděna, tupena, ode dvora vyhnána a i vámi odvržena, navíc vlastní vinou, jež je ovšem i vinou vaší a které, ač mě dovedla k tak hrozným koncům, bych se ani za všechna království světa nechtěla zřici. Leč co v tomto strašlivém postavení mohu udělat jiného než se jít pohřbit do nějakého kláštera, abych tam po zbytek svých smutných dnů odpykávala zločin, že jsem vás příliš zbožňovala... Ach, proč jen jsem nepodlehla tomu pokrytci králi, tenkrát když mě miloval! Všichni měli za to, že manželka králova milce se stane panovnickovou milenkou! Jak jsem ale mohla tomu licoměrníkovi podlehnout, když jsem měla oči jen pro vás? Dala jsem vám přednost i za cenu jeho nenávisti, taková je skutečnost..."

A tak od nářku k výčitkám, od výčitek k prosbám, od proseb k rozechvělým vyznáním věčné lásky se konetablová pomalu přibližovala ke své oběti, a když ucítila, že ji má na dosah, ovinul se ten krásný had s hlavou ženy okolo něho a tiskl ho svými měkkými prstenci, až ubohý Klaudius cítil, jak zároveň s ochabující vůlí se rozněčují jeho smysly.

Podlehl. A jakmile bouře vášní utichla, kula konetablová železo, dokud bylo žhavé, a dala milenci napsat dopis králi, v němž vévoda, jak kázal obyčej, žádal panovníka o povolení, aby se mohl s konetablovou oženit.

Dopis došel Ludvíkovi ve městě Nantes, když se tam na svém tažení zastavil. Právě se byl dozvěděl, že pan Soubise dobyl ostrov Oléron a města Royan a Les Sables-d'Olonne, což byla zpráva, která mu nadělala nemálo starostí, a Klaudiův dopis mu rozhodně na náladě nepřidal. Při čtení zbledl zlostí, a když dočetl, list mu podal pohybem tak příkrým, jaký jsem u něj dosud nezažil. A když mě oslovil, neřekl Sioraku či Siolaku, ale Orbieu. Způsob oslovení i drsnost tónu mi nasadily brouka do hlavy.

"Je tu dopis od Chevreuse," řekl hlasem, který ovládal jen s námahou. "Přečtěte si to, Orbieu, vždyť do jisté míry, jak jsem slyšel, jste jeho bratrem."

To "do jisté míry" mě zarazilo a začal jsem se obávat, že králova zlost na Klaudia se "do jisté míry" rozšíří na jeho rodinu i na mne.

Četl jsem ten nešťastný dopis velice pomalu. Nijak mne nepřekvapil, protože jsem jeho obsah už znal, den předtím jsem totiž od vévodkyně z Guise dostal zprávu, v níž mě dopodrobna seznamovala s činěním konetablové a s Klaudiovou kapitulací. Má dobrá kmotřička mě žádala o zakročení u krále, aby ten sňatek, ať si sebenešťastnější, nebyl zakázán, obávala se totiž, že by můj očarovaný bratr provedl nějakou nenapravitelnou hloupost.

Když jsem četl Klaudiův list králi, napadlo mne, jestli dopis mé dobré kmotřičky, došlý královským kurýrem, nebyl náhodou otevřen, přečten a jeho obsah sdělen králi. Po této úvaze jsem se rozhodl, že nejlepší politikou proti královu podezření bude jednat s ním naprosto otevřeně.

"Nedozvěděl jsem se tu bohužel nic nového, Sire," řekl jsem králi, když jsem mu list vracel. "Včera jsem totiž dostal spěšný list od vévodkyně vdovy z Guise, v němž mi líčí pletichy konetablové. A má dobrá kmotřička mě žádá, abych se u Vašeho Veličenstva přimluvil za povolení toho sňatku, obává se totiž, aby ten ubohý Klaudius neprovedl nějakou hloupost."

"A co jste se chystal v té věci udělat?" zeptal se Ludvík.

"To, co si kmotřička přeje, Sire."

"Jak to?" řekl Ludvík a napřimil se v křesle. A dodal:

"Mluví tu se mnou Siorac nebo Chevreusův nevlastní bratr?"

"Siorac, Vaše Veličenstvo," řekl jsem vřele. "Siorac, jemuž na srdci neleželo nikdy nic jiného než zájmy Vašeho Veličenstva, které pro něj budou vždycky přednější než zájmy jeho rodiny."

"A co je v této věci v mém zájmu podle vašeho mínění?" zeptal se Ludvík.

Když se Ludvíka zmocnila zlost, nebylo snadné snést jeho pohled. Přesto jsem se držel toho, co jsem předem rozhodl, a po hlavě jsem se vrhl do vody.

"Tento sňatek je hotovou pohromou po všech stránkách, Sire, ale přesto není v zájmu Vašeho Veličenstva jej zakázat."

"Jak to myslíte?" zeptal se Ludvík popuzeně. "Mám se snad obávat nějakého výbuchu vévody z Chevreuse?"

"To v žádném případě," řekl jsem. "Takový Klaudius není. Je svému králi věrný a věrný mu zůstane. Ale když se mne, Sire, ptáte na můj názor, domnívám se, že je věcí svědomí Vašeho Veličenstva, zda si přeje zabránit sňatku dvou lidí, kteří běžně žijí v hříchu a teď mají možnost se s Bohem usmířit."

Na onu odpověď jsem nepřipadl v tísní toho okamžiku, ale přemýšlel jsem o ní dlouze už včera, když jsem si lámal hlavu, jak nejlépe přesvědčit člověka tak zbožného jako Ludvík. Jakmile jsem ji však vyslovil, sám jsem se tomu podívil, neboť to byla myšlenka faráře a rozhodně ne toho druhu, jaké mi většinou táhnou hlavou; obvykle totiž odmítám uvěřit, že by se Hospodin chtěl tak dopodrobna zabývat kopulacemi svých tvorečků, aby si o nich vedl záznamy a pak se kvůli tomu na ně zlobil.

Šíp se nicméně střelil do černého a Ludvíka ten důvod, který ho dosud nenapadl, zřejmě zaujal. A k vlastní veliké úlevě jsem si všiml, že se pomalu uklidňuje.

"Uvážím to," řekl.

Těmito slovy obvykle uzavíral rozpravy. A ačkoliv tato naše rozprava uzavřená nebyla, usoudil jsem, že se Ludvík nedopustí té chyby, aby Chevreusovi sňatek zakázal - ten zákaz by totiž zúčastněná strana mohla velmi snadno porušit.

"Nechme tu čertovskou ženskou zvítězit, aspoň prozatím," řekl Ludvík. "A starejme se raději, jak z našich pevností vypudit toho druhého zloducha..."

KAPITOLA ČTRNÁCTÁ

Tím druhým zloduchem byl Benjamin ze Soubise, bratr vévody z Rohanu, který byl společně s vévodou z La Force duší protestantské vzpoury. Odtrhl od království dlouhý pruh atlantského pobřeží, táhnoucí se od Sables-d'Olonne až po Royan, včetně ostrova Oléron. Zajišťoval tak ze severu i z jihu město La Rochelle, což byl klenot hugenotské moci, pevnost nejpevnější, pokládaná jejími obyvateli za nedobytnou, protože ji Angličan mohl podporovat z moře a protože ani za půl roku tvrdého obléhání se Jindřichu III., tenkrát ještě vévodovi z Anjou, nepodařilo ji dobýt.

V téhle chvíli neměl Ludvík ani v nejmenším citizadost se jí zmocnit: neměl k tomu ještě prostředky. Jeho vzdálenějším cílem byl Montpellier a jeho cílem blízkým Soubise a jeho vojsko, čítající sedm tisíc mužů. Ludvík jich měl jen pět tisíc, ale oč lépe vycvičených! A nadto měl Ludvík tři přednosti, které Jindřich IV. pokládal u vojevůdce za největší: rozhodnost, pohotovost a udatnost v poli.

S odjezdem z Paříže zapomněl v zápalu dění na domácí svízele. S pevným a klidným obličejem ujížděl tryskem krajinou, plný hrdinských snů, a chvílemi se mu zdálo, že ho zezadu postrkuje stín jeho otce a touha vyrovnat se jeho slávě.

Rychlost jeho postupu všechny udivila; nepotřeboval ani celých šest dní, aby se z Blois dostal do Nantes: tak rychle nepostupovalo nikdy žádné vojsko a nejvíce tím byl zajisté zaskočen sám Soubise.

Jakési důvody k obavám z budoucnosti vskutku Soubise měl. Když králi odevzdával Saint-Jean-d'Angély, prosil ho o odpuštění. Bylo mu odpuštěno, a nadto mu Ludvík daroval svobodu, jíž Soubise okamžitě zneužil, aby se proti králi vzbouřil znovu a bral mu město za městem. O svém vojsku si Soubise ovšem žádné klamně představy nedělal. Se svými sedmi tisíci muži by samozřejmě dokázal porazit kteréhokoli provinčního místodržícího, jehož by král proti němu vyslal. Ale jakmile tu byl sám král, vypadalo všechno jinak. Ludvík byl pomazaný od Boha, byl uctíván a obáván. Jeho legitimita vydala za legie. A jak se král blížil, Soubisovi, ač v palbě býval statečný, rychle spadl hřebínek. V představách už viděl řetězy, vězení a popravičské meče.

Když se dozvěděl, že královské vojsko opustilo Nantes směrem na Challans, stáhl se s vojskem na Riez, což byl ostrůvek naproti městu Saint-Gilles. Protože nablízku žádná pevnost, kam by se mohl uchýlit, nebyla, zvolil tento ostrov pro jistou zvláštnost, pro niž mohl být pronásledovatelům nebezpečný: ostrov byl po souši dostupný jen za odlivu a v této roční době byl odliv na nejnižším bodě jen o půlnoci. Každý útočník tedy musel vědět, že i kdyby se mu podařilo přebrodit se o půlnoci, ale štěstěna pak nebyla jeho zbraní příznivá, bude mu ústup znemožněn nemilosrdně stoupajícím přílivem za jeho zády.

Když král dorazil na pobřeží Atlantiku, ze všeho nejdříve chtěl prozkoumat místo, kam se Soubise stáhl. S veliteli svého vojska vylezl na písečnou dunu, z jejíhož vrcholu bylo ostrov Riez dobře vidět. Všem přítomným se ten podnik zdál tuze nebezpečný: přechod brodu v naprosté tmě, voda ledová, jak už v dubnu bývá, armáda promočená a zimou se třesoucí v okamžiku, kdy má bojovat, a zejména nemožnost ústupu v případě, že nám štěstěna nebude přát.

Ludvíkovi rádci byli plni výhrad a obav. A hlavně nechtěli, aby v tomto podniku král vystavoval nebezpečí svou vlastní osobu. Ludvík však jejich námitkám udělal krátký konec.

"Pánové, nespěchal jsem až na pobřeží jen tak pro nic a za nic, a když už jsem zde, chci věc dotáhnout do konce. Přece nedáme nepříteli na vybranou, zda chce bojovat nebo utéct. Nebojte se o mne více, než se o sebe bojím já, pánové. Má věc je spravedlivá a Bůh mi pomůže. O půlnoci se přebroďme."

Když takto rozhodl, dal pěším plukům rozdělit chléb, koně dal zavést na pastvu do luk kolem Saint-Jean-de-Monts a pro sebe si našel prosté přístřeší ve statku Épine, kde povečeřel skrojek chleba, vypil pohárek vína, na slámu dal hodit loveckou halenu a usnul jako dudek, protože strávil patnáct hodin v sedle.

Brodu, kterým bylo lze přejít na ostrov, se říkalo Besse. O půlnoci jej jako první s králem v čele přebrodila jízda za méně než půl hodiny, ale pěšákům už se to tak pohodlné nezdálo a dost se namočili. Když se konečně dostali na ostrov, čekalo je tam překvapení. Průzkumná hlídka složená z vojáků, kterým se říkalo ztracené děti, protože jim hrozilo největší nebezpečí, že přijdou o život, nám přišla hlásit, že na půl míle kolem není po nepříteli ani stopy. Ludvík mohl tedy beze spěchu rozvinout své šiky. Když shledal, že vojáci jsou promočení a třesou se zimou, dal ze dřeva zdejších rozpadlých chatrčí rozdělat několik velkých ohňů. A rozkázal, aby se znovu rozdílil chléb.

Pro ty, kdo bojují - a já jsem za celé toto tažení neopustil krále ani na krok -, je válka buď dlouhým pochodem, nebo dlouhým čekáním, a obojí je vyčerpávající. Sama bitva je překvapivě krátká (s výjimkou obléhání), anebo se krátká zdá, když z ní člověk vyjde živý.

Noc byla černočerná, a protože pustit se do bitvy poslepu nelze, král rozhodl, že počkáme, až se rozední, a nikdy denní světlo tak neotálelo: člověk by byl řekl, že se slunci ani nechce vycházet, aby se nemuselo dívat, jak se prolévá krev, a co hůř, v bratrovražedném boji. Za úsvitu dal Ludvík znovu rozdíllet chléb a když od jednoho vojáka zaslechl, že jsou přiděly tuze malé, odpověděl mu rázně:

"Jestli chcete víc, nadále už to musíte hledat u nepřitele."

Ten žertík, který letěl od úst k ústům, byl tak dokonale v duchu a ve způsobu jeho otce, když byl na bitevním poli, že ti, kdož bojovávali ještě pod Jindřichem IV., se cítili celí osvěženi.

Ale do rozednění bylo stále ještě daleko. Ludvík se ohřál u jednoho z velikých ohňů, které dal v odstupu založit a které teď živili rákosím, posekaným u močálů, pak se opodál uložil rovnou na písčité zemi a zabalil se do svého loveckého pláště.

"Lépe byste se vyspal ve své posteli v Louvru, Sire," řekl mu jeho majordomus Du Gué.

"Právě naopak," odpověděl mu Ludvík. "Jsem nesmírně spokojený, že ležím právě tady, protože zítra svedu bitvu s tím nafoukancem, který mi chce sebrat má města a mé ostrovy. Ale nenechám mu nic, ani tenhle ostrůvek!"

Nato spokojeně usnul a nikomu z příchozích jsme nedovolili, aby ho vyrušil dřív, než se rozední: to nastalo náhle, když se rozestoupil veliký černý mrak a slunce na nás v celé své slávě vyslalo první šipy paprsků jako na obrazech ze Starého zákona, kde se Bůh Otec sklání ze svého nebeského balkonu, aby se zjevil pozemšťanům.

Ludvík už byl vzhůru. Berlinghen se Soupitem mu oblékali kyrys a podkoní mu přivedl ustrojeného koně, na nějž se Ludvík, přes tíhu kyrysu, vyšvihl jakoby nic. Místo přílby si však nasadil klobouk, ozdobený jediným velikým bílým pérem, v němž jsem uviděl připomínku - a se mnou i jiní - bílého chocholu na hlavě jeho otce v bitvě u I vry.

Na jeho rozkaz se rozvinuté šiky daly do pohybu, první jízda s Ludvíkem v čele, a pokračovali jsme tak asi půl míle k městečku Riez, aniž jsme narazili na živou duši. Začalo nám to být velice divné, když tu jsme uviděli pana z Beaumontu, jak se vrací z předních linií s průzkumníky a přivádí zajatce a místní rybáře, kteří nám vyložili, co se to přihodilo.

Když Soubise včera uviděl královské vojsko rozložené na dunách, jak se připravuje k vpádu na ostrov, kam se se svými lidmi uchýlil, pochopil, že do pasti odlivu a přílivu, která měla krále od útoku na ostrov odradit, by se chytil on sám. Kdyby byl zkrátka v bitvě poražen, s čímž se dalo počítat, zabránil mu v ústupu stoupající příliv. Rozhodl se tedy, že se z té léčky bez otálení vyvlékne: král nebyl na ostrově ještě ani hodinu, když se Soubise pod pláštěm noci pokusil jiným brodem, než kterým šlo královské vojsko, dostat na Saint-Gilles-Croix-de-Vie, tam se nalodit a doplout do La Rochelle.

Leč příliv už začal stoupat a Soubise a jeho jízda se sice bez větších potíží přebrodili a na druhou stranu se dostala i část pěchoty, pravda, s vodou pod ramena, zbytek vojska, asi dva tisíce mužů, se však už nemohl do přílivu odvážit, protože ten minutu od minuty stoupal, a tak zůstali na ostrově bez velitelů a bez vyhlídek - leda snad na smrt.

Naši vojáci na postupu by byli pravděpodobně nikoho nešetřili, nebýt toho, že krále napadlo slíbit za každého zajatce, kterého mu přivedou pro královské galéry, něco peněz.

Padli jsme cestou na docela zvláštní kořist - káru plnou zvonů, kterou hugenoti přitáhli sem na ostrov: na svém postupu po pobřeží je očesali z věží katolických kostelů, aby je roztavili a nadělali z nich děla; tak by bezpochyby vydávaly zvuky méně melodické, než bylo jejich původní určení. Ludvík rozkázal, aby ty zvony vrátili na pevninu a každý z nich zas zaujal své původní místo, aby kostely v tomto kraji nezůstaly dlouho němé.

Případ ostrova Riez měl ten nedocenitelný důsledek, že nám bez bitvy a docela beze ztrát přinesl vítězství velikého dosahu, jelikož Soubise tu přišel o část svého vojska i o dobrou pověst a všechny pevnosti, které předtím dobyl, získal král brzy zpátky: Royan byl dobyt za čtyři dny, což bylo velice užitečné, protože ležel při ústí Girondu a mohl jednak bránit volnému obchodu města Bordeaux, jednak sloužit jako útočiště válečným lodím hugenotů.

Z toho vojenského úspěchu měl Ludvík radost tím větší, že v Paříži se rada i ministři jednomyslně snažili odradit ho od dalšího tažení proti hugenotům. Jediný, kdo ho v něm velice rázně podporoval, byl princ Condé: byl proto u krále v takové milosti, že se u dvora domnívali, že po Luynesovi nastoupí jako milec Jeho Veličenstva. Ale jak se dozvíte v dalším vyprávění, nadělal Condé tolik zmatků a choval se tak hloupě, že během několika měsíců ztratil veškerou důvěru.

Protože mi nebylo neznámo, že konečným cílem královského vojska je Montpellier, nejsilnější hugenotské město hned po La Rochelle a Montaubanu, domníval jsem se, že po dobytí Royanu se dáme na Bordeaux a odsud dolů podél Garonny až k Toulouse a ke Carcassonnu, Narbonne, Béziersu, Pézénasu a Mauguio, odkud bychom už do Montpellieru neměli daleko. A zhruba právě tak tomu bylo, ale se dvěma podstatnými odbočeními: jedno nás zavedlo východně od Bordeaux až k Sainte-Foix-Ia-Grande, které jsme oblehli, a druhé na východ od Montaubanu ve snaze dobyt Negrepelisse a Saint-Antonin. Z toho je zřejmé, že dvě velmi významná města, Bordeaux a Montauban, zůstala stranou naší cesty. To první protože nám bylo věrné, a to druhé protože bylo nepřátelské, leč král neměl dost prostředků je novým obléháním pokořit.

Vévoda z La Force, který držel Sainte-Foix-Ia-Grande východně od Bordeaux, byl spolu s vévodou z Rohanu, který měl v moci Montpellier, nejvýznamnější z hlav hugenotské vzpoury. Jenže u něho nad protestantským přesvědčením

převažoval příslušník vysoké šlechty, dbalý vlastních zájmů. Sotva dal Ludvík obsadit jeho zámek, což vévodu silně zarmoutilo, a sotva se královské vojsko objevilo pod hradbami Sainte-Foix, vyměnil La Force město i celou Dolní Akvitánii za dvě stě tisíc dukátů a za titul francouzského maršálka. Nadto mu byl bezplatně vrácen jeho zámek. Jestli mi teď čtenář dovolí udělat skok - a to skok vpravdě obrovský - z okolí Bordeaux do okolí Montaubanu, kam král odbočil na východ podruhé, jak už jsem uvedl výše, rád bych objasnil příčiny krveprolití v Negrepelisse, což bylo jedno z nejodpornějších divadel této války.

V Negrepelisse se neodehrálo ve skutečnosti jedno, ale hned dvě krveprolití: to druhé bylo totiž následkem onoho prvního, které bylo dílem samých obyvatel města. Ti jako zavilí hugenoti překvapili v lednu uprostřed noci posádku, kterou tam za minulého tažení dosadil král, a všech čtyři sta mužů, z nichž se posádka skládala, nemilosrdně prokláli mečem.

Ta krutost krále silně pobouřila, i zapřisahal se, že ji pomstí už proto, že Negrepelisse bylo sotva pár mil od Montaubanu a král chtěl onomu vzbouřenému velkému městu dokázat, že zabíjet jeho dobré vojáky v míru je zločinem, který bude potrestán. Což ovšem v jeho představách neznamenal, že na popravu své posádky odpoví vyvražděním a zničením města. Jenže když bylo město dobyto, Ludvík naneštěstí zrovna vážně stonal, byl zsinálý, v horečkách, cloumal jím suchý kašel a byl nesmírně unavený. Velení královské armády tedy převzal Condé, první princ královské krve po meči, a ten, když naše oddíly dobyly Negrepelisse, nařídil "povraždit všecko". K tomu velikému mordování došlo o sedmé hodině po poledni za krásného červnového večera. Nářek těch vražděných slyšel Ludvík, bledý jako stěna, až do svého pokoje. Onen Condéův rozkaz "povraždit všecko" nebyl jen hanebný, ale také pokrytecký, protože do slova "všecko" zahrnul, aniž je výslovně jmenoval, i ženy a děti. Ludvík se dovlék k oknu, odkud byl na městečko výhled, ale neviděl nic než zdi. Když řev úzkosti konečně umkl, vypotáceli se naši vojáci, k smrti unavení a zbrocení krví, po malých skupinkách z města, a brzy na to vyšlehly uvnitř hradeb vysoké plameny a vyvalil se hustý kouř doprovázený odporným zápachem spáleného masa. Ludvík se dovlék zpátky do postele a znovu uleh; neřekl jediné slovo, ale ve tváři byl zsinálý.

Podle mého soudu začala páně princova nemilost právě v tomto okamžiku. Když se opomněl poradit s králem dřív, než vydal rozkaz všecko pobít, nectil Condé královské výsadní právo buď udělit nebo neudělit milost, a přinutil tak Ludvíka dodatečně přijmout odpovědnost za jatky, které nepatřily ani k jeho povaze (viděli jsme to na ostrově Riez), ani k jeho politice. Ludvík měl sice v úmyslu přimět vzbouřence k poslušnosti, ale za žádnou cenu nechtěl budít vzpomínky na Bartolomějskou noc.

Uvedl bych tu jediný příklad tohoto královského postoje: když u Mirambeau přistihl dva francouzské gardisty, jak plení chaloupku hugenotského rolníka, dal je zatknout a byli bití jako žito. Pak vyhledal jejich plukovníka a řekl mu nesmírně stroze: "Jestli tomu napříště neučiníte přítrž, zbavím vás hodnosti, jako byste to kradení a ty loupeže páchal sám."

Po Negrepelisse jsme šli oblehnout nedaleké opevněné město s hezkým jménem Saint-Antonin-Noble-Val. To obléhání mělo trvat krátce, ale zabralo nám skoro měsíc, jednak proto, že se obyvatelé statečně bránili, a to včetně žen, které se v okamžiku, kdy náš útok už už prorážel, chopily halaparten a naše vojáky odrazily, jednak a zejména proto, že se princ Condé ve slepé víře, že jeho královská krev mu zaručuje vyšší vojenské nadání než mají zkušení válečníci, a aniž se s kýmkoli poradil, rozhodl na opevněné městečko zaútočit ze strany, kde byly hradby nejpevnější, místo aby si vyhledal stranu nejslabší...

Ta hloupost, která jak na lidské životy, tak na čas vyšla hodně drahá, Ludvíkovi neunikla. A děly se horší věci. Králova nelibost nad zjištěním, že Condého krutosti se vyrovná jen jeho neschopnost, se ještě zvýšila, když třetího července uviděl z okna, jak se pan princ, aniž by se o tom byl předem zmínil, v Toulouse účastní procesí Modrých kajicníků. Přítomnost prvního prince královské krve mezi řeholníky, táhnoucími po ulicích, aby v Akvitánii vyburcovali nenávist lidu proti hugenotům, dávala královskému tažení ráz křížácké výpravy, čemuž se Ludvík od první chvíle, kdy vyjel z Paříže, snažil všemi prostředky vyhnout.

Králova neustupující nemoc mi dělala vážné starosti, a nejenom mně, ale všemu vojsku, protože se zdála nekonečná, ba nevyléčitelná, s vrcholy a novými propady jako na houpačce. Od rána do večera jím zmítal úporný kašel a Héroard se ho pokoušel léčit klystýry. "Bere to z nesprávného konce," poznamenal La Barge se svým selsky zdravým úsudkem. Ten soud později opakoval otec, jenže učenějšími slovy.

Nemoci se šířily i u vojska a ničily je - nemoci mně neznámého druhu, ale zřejmě nevyhnutelné, když se tolik lidí přemísťuje společně. Abychom se trochu vzpamatovali, rozhodli jsme se zůstat tři neděle v Béziers.

Nad hlavou jsme měli nemilosrdně modré nebe s palčivým sluncem a pod nohama vyschlou zem. Protože celé měsíce už nezapršelo, bylo málo vody, což naše nepohodlí ještě zvyšovalo. Hlavně však nám neustále bzučelo kolem uší neuvěřitelné množství much a v noci pak hejna bodalek.

V Béziers se mluví okcitánsky. Zdejší okcitánština se trochu liší od otcovy périgordštiny, ale stejně jsem se jí slušně dorozuměl, což mi vyneslo pěkné ubytování a vlídnou péči jedné zdejší dámy, přívětivé vdovičky, která mi přála a velmi mě rozmazlovala. Hned nazítří potom, co jsem se nastěhoval, mi nějaký voják přinesl lístek od Bassompierre: jestli prý nemám nic proti tomu, přijde mne navštívit v sedm hodin večer, aby si se mnou mohl pohovořit mezi čtyřma očima. Samozřejmě jsem souhlasil, i když jsem byl trochu dotčen, že jsem ho od začátku našeho tažení vídal tak málo. Měl však omluvu ve válečnických úkolech své hodnosti, jichž se ostatně zhostil přímo skvěle.

Úderem sedmé někdo směle zaklepal na dveře a vdova mi vítězně přivedla Bassompierre; když ho vedla, nespouštěla z něho oči, pak řekla, že se za chvíli vrátí, a vskutku se vrátila s podnosem, na němž byly poháry, karafa s frontignanským vínem a placky; všecko to rozložila na stůl, aniž přitom z mého návštěvníka spustila oko.

"Madame," řekl jsem okcitánsky (oslovoval jsem ji Madame, což jí nesmírně lichotilo), "jak se vám líbí hrabě z Bassompierre?"

Na to mu dáma složila poklonu, na niž Bassompierre odpověděl tak, že napůl povstal ze židle: dáma chvíli váhala a pak pronesla okcitánsky:

"Je to náramně pěkný pán, i když má už spánky bílé."

Přeložil jsem to Bassompierrovi a ten bez mrknutí oka odpověděl s hlubokou vážností:

"Jsem jako pórek, Madame. Hlavu mám bílou, ale chvost mám zelený."

Přeložil jsem to a paní domácí se smála na celé kolo, až se jí rozhoupala hrud' a rozvlnily boky. Byl bych se mohl vsadit, že mít další pokoj volný, ráda by Bassompierra přijala pod svá křídla.

Dal jsem jí nenápadné znamení, které si vyložila jako projev žárlivosti (protože se zatvářila zmateně), a hned nato se v poklonách odporoučela.

"Jste tu pěkně zaopatřený, mladý Sioraku," řekl Bassompierre.

"Křupavé placičky, dobré frontignanské víno a přívětivá bytná." Zasmál se, povzdechl si a pokračoval:

"Ale máte tu k udušení. Nemohli bychom otevřít okna?"

"Kdybychom otevřeli okna, sežerou nás bodalky, hrabě," řekl jsem na to.

"A co tahle," plácl se Bassompierre přes pravou tvář. "Ta prolezla sklem?"

V té chvíli se po zaklepání objevila bytná se dvěma rozpůlenými citróny na talířku a položila je na stůl.

"Jestli nechcete, aby váš štípaly bodalky, natřete si tváře a ruce citrónovou šťávou, pánové," řekla okcitánsky.

"Bodalky nemají citrón rády."

Poděkoval jsem jí a na můj velitelský pohled, který jsem ovšem doprovodil náznakem úsměvu, konečně odešla.

"Bude poslouchat za dveřmi?" ptal se Bassompierre.

"Nic by jí to nepomohlo. Francouzštině skoro nerozumí. Ale o čem tak vážněm budeme mluvit?"

"Uvidíme," řekl Bassompierre s úsměvem, ale zahleděl se na mne s výrazem, který jeho úsměvu odporoval. "Jsou věci, které vím já, a jsou věci, které víte vy, takže by, hádám, nebylo na škodu dát obojí na hromadu a trochu to roztřídit.

Chcete příklad? Vidím, že jste ustaraný. Smím se vás zeptat proč?"

"Dělám si starosti o královo zdraví a obávám se, aby nám Condé svými hloupými rozkazy tohle tažení nakonec nezkažil."

"Pokud jde o královo zdraví, trápí mě také, přáteli, ale nejvíc se jím trápí on sám. Víte, co mi řekl včera? „Stonal jsem v Toulouse, stonal jsem v Castelnau a obávám se, že budu stonat i tady. Kdybych onemocněl v Paříži, smrti bych se nebál, ale zdá se mi, že onemocnět tady znamená, že už je člověk vlastně mrtvý.“"

"Panebože," zvolal jsem, "to jsou opravdu skličující slova!"

"Berte je cum grano salis.* Znamená to jen tolik, že vedro, mouchy a komáři jsou nesnesitelní. Dnes ráno se ale Ludvíkovi dařilo mnohem lépe."

"Ani to není zvlášť povzbuzující. Jeden den lépe, druhý den hůř a pořád ten proklatý kašel a malá horečka."

"Nu, je ještě hodně mladý a statný," odpověděl Bassompierre. "A pokud jde o Condého, upokojte se, Lesdiguières se tento měsíc obrátil na katolickou víru."

"Je to jisté?"

"Pravdivé jako evangelium."

"Mluvíte v hádankách. Co to všechno znamená doopravdy?"

"Že Lesdiguières opustí své Dauphinsko a připojí se k nám pod hradbami Montpellieru. Tam mu král odevzdá meč konetabla, obléhání bude, Bůh zaplať, velet Lesdiguières a Condé ustoupí do pozadí."

"Jak to všechno víte?"

"Mám přece uši."

"A jsou dost dlouhé na to, aby zaslechly, že Richelieu je na nejlepší cestě být jmenován od papeže kardinálem?" zeptal jsem se s úsměvem.

"Tohle slyším prvně od vás," řekl Bassompierre a zvedl obočí. "To je neobyčejně zajímavé! O to zajímavější, že kardinál z Retz je více méně na smrtelné posteli."

"To jsem zaslechl také."

"A že se tím v radě pro vnitřní záležitosti uvolní jedno místo, na které by pak mohl dosednout Richelieu."

"Bohužel pochybuji, že by ho Ludvík do rady povolal."

"Proč? Což mu není znám nesmírný důvtip Luconského biskupa?"

"Je mu znám až příliš. Sotva by Richelieu jen špičkou nohy vkročil do rady, začne se Ludvík obávat, že bude kardinál vládnout i jemu."

"A co kdybychom teď chvilku hovořili o mně?" ozval se Bassompierre po krátkém odmlčení.

"O vás, hrabě?" zeptal jsem se s úsměvem.

"Právě o mně, přáteli; což nejsem zajímavý námět? Což nemám jisté zásluhy?"

"Vydaly by na celou knihu a tu knihu bych rád podepsal!" odpověděl jsem mu s úklonou.

"Víte, co mi řekl Condé, když vévoda z La Porce vyměnil Sainte-Poix-la-Grande za francouzskou maršálskou hůl?"

"Abych prý si všiml, že ten povstalec byl za svou rebelii odměněn lépe než já za své služby."

"Což je důkaz, že i zlomyslníci někdy mluví pravdu."

"A víte, že Blainville ta Condého slova včera opakoval králi?"

"To vím."

"A že král na to mlčel jako dub."

"Ne tak docela. Po Blainvillově odchodu se přece jenom ozval."

"A co řekl?"

Zadíval jsem se na Bassompierra s výrazem, z něhož si nemohl nic vybrat.

"Nevím, jestli vám to nezamčím," řekl jsem, "třeba jen proto, abych se vám odměnil za ten váš dávný šprým, jak jste mi kdysi namluvil, že mě chce král oženit s hraběnkou z Orbiu."

"V tom případě mi má důstojnost zakazuje naléhat," řekl Bassompierre škrobeně a začal se zvedat.

"A mně mé přátelství velí nic vám nezatajovat," řekl jsem rychle. "Posaďte se, prosím vás. A nalejte si pořádnou sklenici toho dobrého frontignanského vína. A připijme si! Je k tomu dobrá příležitost. Jakkmile skončí tohle tažení, budu podle dvorského protokolu povinován oslovovat vás 'Vaše Excellence' a král vás bude nazývat 'bratránkem'."*

* * *

Sotva jsme opustili Béziers, král se pozdravil a v Pézenasu už byl docela zdrav. Dostal tenkrát výborný nápad, který mu nikdo druhý neporadil, ani jeho rada, ani Condé, ani vrchní velitel jeho vojsk. Napadlo ho dobýt jednu po druhé malé pevnosti, které obklopovaly Montpellier, Mauguio, Lunel a Sommieres, a oddělit tak hlavní hugenotskou pevnost od možné podpory z jejich strany. A co lépe, vypravil se až k Aigues-Mortes, městu, jež bylo v držení vévody z Châtillonu, s vévodou vyjednával a město vyměnil za titul maršála. Bassompierrovi se to příliš nelíbilo, zdálo se mu, že se hugenotským povstalcům rozdává příliš mnoho maršálských hodností, ale já jsem mu přívhodné příležitosti vysvětlil, že tyhle maršály král ve válce nikdy nepoužije, že budou ten titul mít jen podle jména a pro ozdobu, protože Ludvík jejich oddaností nevěří. A když už jsem byli u hradeb Montpellieru, dostal se jako deus ex machina ze svého Dauphinska Lesdiguières, čerstvě obrácený katolík, ale starý generál, teď osmdesátiletý, který za celou svou válečnickou dráhu neutrpěl jedinou porážkou. Od krále obdržel meč konetabla a vojsko si oddechlo. Ale ulehčení nemělo bohužel dlouhého trvání, protože stejně jako Luynes u Montaubanu nechtěl se ani Condé podřídit rozkazům nového konetabla a Lesdiguières, příliš zkušený na to, aby se pustil do křížku s prvním královským princem po meči, se raději vrátil do svého Dauphinska, aby odtud přivedl posily.

Došlo k tomu tak náhle, že Ludvík neměl ani čas cokoliv udělat. Je tady ovšem třeba říci, že Ludvík byl v rozhodování, týkajícím se osob, stejně pomalý, jako jednal rychle, když šlo o útok na nepřitele. Byl nesmírně svědomitý, velice se staral, aby spravedlnosti bylo učiněno zadost, dlouho zvažoval všechna pro a všechna proti a rozhodl se vždy až po zralé úvaze. Jakkmile se však jednou rozhodl, byl v rozhodnutí neochvějný. Pokud šlo o Condého, bylo mu vymyslet takové řešení, které by odstranilo generála, aniž se dotklo prince královské krve. A když se Lesdiguières ze svého Dauphinska vrátil, Ludvík na takové řešení připadl: bylo velice jednoduché a svou vynalézavostí až matoucí. Jakkoliv byl Ludvík z nejvážnějších lidí na světě, postřehl jsem tu i jistou šprýmovnost. V Lesdiguièresově nepřítomnosti měl Condé přece jenom dost času napáchat pár hloupostí, za něž, bohužel, několik našich šlechticů zaplatilo životem. Obrana Montpellieru držela na severovýchodě jedno místo, které podle strategie bylo třeba obsadit. Jmenovalo se Pahorek svatého Diviše a bylo odtud dobře vidět na město. Condé na naléhání svých důstojníků pahorek skutečně obsadil, ale ve své nevyhléditelné zpupnosti a pohrdání protivníkem jej nedal sřížet dostatečnou silou vojska, takže nepřítel, když na druhý den zjistil, jak je obsazení slabé, vrhl proti Pahorku svatého Diviše silný protiútok a znovu se ho zmocnil, což nám přineslo těžké ztráty.

Bylo na místě svolat velitele vojsk a pohovořit si s nimi. Nedůživý Condé poslouchal jejich návrhy s okem povýšeným a tváří neproniknutelnou. Všichni byli zajedno, že je třeba vzít útokem dvě obranné bašty, nazývané Prádelna a Cihelna. Zdálo se, že Condé poslouchá, co říkají, ale ve skutečnosti myslel jen na to, že zítra má přijet maršál de Créquy, Lesdiguièresův syn. To pomyšlení ho tuze hnětlo a ve snaze prosadit svou převahu, dokud je ještě čas, řekl povýšeně: "Nic takového, pánové, postačí zaútočit na tu polokruhovou baštu uprostřed." Zaútočili tedy na polokruhovou baštu, ale protože byla pod křížovou palbou z obou dělových věží, padlo při tom mnoho našich lidí, leč malou baštu jsme nedobyli.

Vévoda z Rohanu, hájící Montpellier, nepomýšlel pro svou osobu na nic jiného, než jak si zajistit stejně výhodné podmínky jako La Force a Chatillon, ale neměl vůbec naspěch, protože neúspěchy královské armády zvyšovaly jeho cenu. Dvě porážky Condého dodaly Montpellierským sebevědomí, takže žádající o slyšení u krále měli jejich delegáti tu nestoudnost, že králi předložili podmínky, za jakých by byli ochotni jednat. Král je přijal velice nemilostivě.

"Vyřídte, pánové, u vás ve městě, že svým poddaným kapitulaci udílím, ale podmínky od nich nepřijímám."

Na to se Lesdiguières vrátil z Dauphinska. Přiváděl s sebou šest pluků, a protože štěstí nikdy nepřichází samo, byl tu nazítří i vévoda z Angouleme a přivedl právě tak velkou posilu ze Champagne a také konečně dorazil náš zadní voj.

Lesdiguières a jeho podstatné posily nám velice prospěly, zato však Condému neprospělo setkání s králem, k němuž došlo na druhý den.

"Bratránku," vzal ho král laskavě pod paži a procházel se s ním po místnosti, "chci, abyste věděl jako první, jak jsem se rozhodl. Konetabl bude dávat rozkazy celé armádě, kdežto vy, bratránku, je budete dostávat jen z mých úst..."

Condé poděkoval, poklekl a odešel. Byl příliš chytrý, aby nepochopil, že těch rozkazů z králových úst příliš mnoho dostávat nebude. A jeho zlosti ještě dodalo, když osměho října rada velikou většinou rozhodla, aby se s Montpellierem začalo vyjednávat. Hned nazítří se Condé znovu ohlásil u krále a plamenně se dovolával pokračování války. Byl prodehnut ctižádostí nového křížáckého tažení a přál si úplné vymýcení hugenotů.

"O tom už nemluvme, bratránku," řekl Ludvík. "Budeme mít mír. Tak jsem se rozhodl."

"Smím vás požádat o propuštění, Sire?" řekl Condé. "Rád bych se vydal na pouť k Panně Marii v Loretu."

"Dobře, bratránku, jděte," řekl král.

Silně ho objal, políbil na obě tváře a nechal ho odejít.

Montpellierský mír potvrdil Nantský edikt. Svoboda svědomí a vyznání byla všude dodržována či znovu zavedena.

Ale protestanté přišli o osmdesát pevností s posádkami. Pan z Rohanů dostal místodržitelství v Nimes, Castres a Uzès, jejichž opevnění však měla být ze dvou třetin pobořena. Nadto obdržel důchod šedesáti tisíc dukátů...

Kdybych v té době býval byl montpellierským hugenotem, byl bych si asi položil otázku, jestli to stálo za to tak udatně bojovat a mít tolik raněných a padlých, aby nakonec do peněženky pana vévody z Rohanu přitekla tak utěšený proud

zlatáků.

Dvanáctého října 1622 zasedala ve městě Arles rada a tam král učinil řadu rozhodnutí, jež mám dobré důvody si zapamatovat. Zprvu se zdálo, že si jen tak pohrává a žertuje, napřed totiž Bassompierra škádlil a tvářil se na něj nevlídně, ale pak se usmál a řekl:

"Bassompierrovi jsem slíbil, že až vykoná svou potřebu, budu ho jmenovat francouzským maršálem, a tímto ho jmenuji."

Za podobných okolností se mi ten žert zdál trochu hrubého zrna, ale příliš jsem se tomu nepodivil, protože Ludvík byl v této oblasti podobný kněžím: jeho přehnaná cudnost se týkala jen věci pohlaví. Na přílehlé části už se nevztahovala.

Žert nicméně naše vážné rady rozesmál a Bassompierrovo povýšení bylo přijato velmi dobře.

"Pánové," pokračoval král již vážněji, "tady hrabě z Orbieu, jehož jste na našich zasedáních vídali, jak vytrvale napomáhá panu z Puisieux svými velikými znalostmi, má podle mého názoru schopnosti, přesahující tento úkol, a proto ho dnes jmenuji plnoprávným radou s poradním i volebním hlasem, stejným, jaký mají ostatní radové."

Ti mě přijali stejně vlídně jako předtím Bassompierra. Má tvář jim byla známá, a protože jsem už ze samé povahy svého předešlého povolání nikdy neměl příležitost komukoliv z nich odporovat, nikdo z nich mně do té chvíle neměl nic za zlé.

"Pánové," pokračoval Ludvík s výrazem už zcela vážným, "museli jsme tento měsíc v Lunelu oželeť smrt našeho milovaného a postrádaného kardinála z Retz, jehož k sobě povolal Bůh. Můj milovaný bratránek kardinál z Retz byl členem této rady. Je tedy na mně, abych ho někým nahradil. Jmenuji tedy dnes na jeho uvolněné místo kardinála z La Rochefoucauld."

Toto jmenování bylo přijato stejně vlídně jako ta ostatní, ale doprovázely je úsměvy, významné pohledy a lehké pošťuchování loktem. Z toho jsem pochopil, že zajímavá na onom povýšení nebyla ani tak osoba povýšená, ale naopak ten, co jmenován nebyl.

Je pravda, že Richelieu byl papežem jmenován kardinálem teprve nedávno a že Ludvík mu dosud neodevzdal purpurovou čapku ani od něho nepřijal přísahu věrnosti, což je obřad, který má zpečetit příslušnost nově povýšeného ke králově osobě a k trůnu. Kdyby však byl Ludvík skutečně chtěl mít Richelieua ve své radě, byl by mohl buď odevzdání čapky panu z Luconu uspišit, nebo náhradu kardinála z Retz ve své radě pozdržet.

Když jsme s Bassompierrem odpřisáhli věrnost králi, on jako francouzský maršál a já jako člen rady, požádali jsme krále, aby nás propustil, a po vzájemném blahopřání jsme se oba vydali do svých bytů. Cestou jsem se ale rozmyslil, a místo abych šel domů, vydal jsem se na procházku podél Rhôny, kde s večerem a ve stoupající mlze z řeky nebylo kromě mne živáčka. Cítil jsem však potřebu být sám, abych si lépe srovnal v hlavě povýšení, jehož se mi od krále dostalo a které v mých očích bylo co do důsledků mnohem závažnější než má hodnost prvního královského komořího a znamenalo víc, než můj kříž rytíře Svatého ducha, což byla zajisté velká čest, ale žádné zaměstnání, v němž bych mohl být trochu k užítku.

O samotě jsem však nezůstal dlouho, protože jsem uviděl, jak proti mně kráčí a stále určitěji se z mlhy vynořuje postava mnicha, jehož hlava i obličej se ztrácely pod kapucí. Šel přímo ke mně, a tak jsem levou ruku položil na váček s penězi, abych mu, je-li to mnich žebravý, dal pár grošů, a pravici - je-li to vlk převlečený za beránka - jsem se chopil rukojeti dýky. Sotva se však na sáh ode mne zastavil, ozval se ten člověk mírným hlasem, který jsem poznával:

"Nejsem vám neznám, pane hrabě, navštívil jsem vás ve vašich komnatách v Louvru a rozmlouval s vámi dlouze i můj bratr pan z Tremblay."

"Ach, otec Josef" vykřikl jsem v údivu. "Jste to vy? Kde se tu berete?"

"Rád bych si s vámi pohovořil mezi čtyřma očima, jestli nemáte nic proti tomu. Nemohli bychom se posadit tady na tu lavičku na břehu Rhôny? Jsem totiž velice unaven, protože jsem celou cestu z Paříže až do Arles šel pěšky."

"Posaďte se, důstojný otče. Nechcete dnes v noci přespát u mne? Mohl byste se tam ze vši únavy zotavit."

"Není třeba, pane hrabě, tisícerý dík, ale já v tomhle dobrém městě jistě najdu nějaký klášter kapucínů, kde budou ochotni dát mi trochu polévky a slamník na spaní. Viděl jsem vás, pane hrabě, před chvílí vycházet z rady v nejlepším rozmaru a snad prominete mé zvědavosti, když se vás zeptám na důvod."

"Jistěže, otče, není to žádné tajemství. Král mě právě přijal do své rady."

"Ach, pane hrabě, pro člověka tak mladého je to obdivuhodné povýšení," zvolal otec Josef. "Obdivuhodné a zasloužené, protože mi není neznámo, že jste velice učený. Slyšel jsem, že kardinál z Retz odevzdal svou duši Bohu," navázal otec Josef. "Je to skutečně pravda?"

"Je to tak, žel Bohu."

Po této stručné smuteční řeči následovalo ticho a otec Josef, aniž se k ní jakkoli připojil, pokračoval:

"Dobře vím, že jste právě odpřisáhl králi, že nikdy nikomu neprozradíte, o čem se v radě mluvilo. Proto se vás ani nezeptám, zda Jeho Veličenstvo uznalo za dobré jmenovat za kardinála Retze v radě náhradníka."

Slovům otce Josefa jsem se musel usmát, protože mi sice položil otázku, ale zároveň si zapovídal mi ji položit, a očekával ode mne, že budu jako mlčenlivý, ale ve skutečnosti vůbec mlčenlivý nebudu. Ikdyž byl kapucínem, zavánělo to jezuitou, a tak jsem měl chuť odpovědět na jeho obojakost obojakostí stejného zrna. Vážně jsem pronesl jediné slovo, jedno jediné, které však vydalo za celou knihu:

"Bohužel."

V mém "bohužel" zazvonila hrana všem nadějím, jež otec Josef choval pro kardinála Richelieuu, takže na chvíli docela oněměl a jeho hlava docela zmizela v kapuci. Zároveň však mu mé "bohužel" naznačilo, že bych ve svém nitru mohl stát při Richelieuovi, a v jediném okamžiku pochopil všechny výhody, které by mu takové spojení mohlo přinést, i snažil se přimět mě, abych svou myšlenku rozvedl.

"Jestli vám, pane hrabě, dobře rozumím," řekl s nasládlou pokorou, "pak volbu, k níž došlo, neschvalujete."

"Ó ne, já tu volbu schvaluji," odpověděl jsem rychle. "Ta volba nemůže než být dobrá, protože je to volba Jeho

Veličenstva. Jestli mi nicméně bude dovoleno pohlédnout na věc z jistého odstupu, řekl bych, že se občas stává, když máme volbu mezi dvěma muži, z nichž jeden vzbuzuje pouze důvěru svou průměrností a druhý má dle všeobecného názoru tisíce nadání, dáme přednost tomu prvnímu, protože ti, co se obávají, že by mohli být ovládáni, nemají mimořádné vlohy rádi."

"Tato vaše věta je plná obdivuhodné moudrosti, pane hrabě. Dovolíte mi, abych ji opakoval?"

"Ovšem, důstojný otče," odpověděl jsem s úsměvem. "Ale jednomu jedinému člověku."

Nato se otec Josef sám pousmál a po chvilce pokračoval:

"Hádám, pane hrabě, že se vám napříště v radě uleví, když se teď zbavíte poručnictví Puisieux a jeho otce."

"To poručnictví samo o sobě mi nebylo nijak těžké, důstojný otče. Těžce snesitelná mi byla jen jejich politika, lépe řečeno nedostatek jejich politiky, ti ministři totiž podle mého vůbec neministrovali. Syn i otec si zkrátka hleděli víc svého vlastního prospěchu než prospěchu Francie. Kdybych měl shrnout svůj dojem..."

"Prosím vás, shrňte jej!" naléhal otec Josef.

Já jsem však hned neodpověděl. Seděl jsem chvíli s hrdlem zadrhnutým, protože to, co jsem se chystal říci, mi připadalo ve svých důsledcích pro můj život příliš významné a mohlo vést k tomu nejlepšímu i k tomu nejhoršímu.

"Když už jsem začal Puisieuxovi a o jeho otci," ozval jsem se po chvíli vážným hlasem, "jsem přesvědčen, že s nimi se nikdy ničeho pořádného nedosáhne. A naopak jsem si jist, že nic, co by stálo za řeč, nevznikne bez osoby, o níž oba dobře víme."

Tak, a skočil jsem po hlavě do vody, pomyslel jsem si s ulehčením, že jsem konečně vyjádřil svůj názor, a zároveň jsem byl neobyčejně znepokojený vědomím, že jsem toto rozhodnutí řádně neuvažil, ale že bylo dílem okamžiku a chvilkového rozpoložení.

"Ach, příteli!" vydechl otec Josef a silně mi stiskl zápěstí; v pohnutí nebyl ani jiného slova mocen.

V následujícím okamžiku jsem ucítil, že už vedle mne nesedí, i vstal jsem rovněž a jen nejasně jsem zahlédl jeho útlou postavu, jak se vzdaluje a mizí v mlze.

* * *

Právě jsme spolu, spanilá čtenářko, došli do roku 1623, nastala tedy chvíle, kdy vám začnu vyprávět příběh, jehož konec bohužel nedopovím, protože ten už nepatří do rámce tohoto svazku, a tudíž se s ním seznámíte až ve svazku následujícím. O nic tím nepřijdete, tato epizoda, ač nepřiměřeně nafouknutá přepjatými báchorkami, není tak dějově zajímavá, jak se má za to, protože končí nezdarem, v němž si směšnost nezadá s ošklivostí. Když to tu tvrdím, opírám se o nezvratná svědectví a nechci nic jiného, než vynést na světlo holou pravdu.

Když se paní z Luynes ovinula kolem pana z Chevreuse, zastávajíc tak, smím-li tak říci, zároveň úlohu jablka i hada, a stala se jeho chotí, získala znovu jednak své komnaty v Louvru, které ostatně nikdy neopustila, jednak své postavení správkyně královny domácnosti, a tím možnost být svůdnicky, uhrančivě každodenně nablízku Anně Rakouské. Za ten zázračný obrat svého postavení vděčila ochraně vévody z Chevreuse, vůči němuž přirozeně nebyla skoupá na projevy lásky a na sliby neskonale vděčnosti. Zamyslela se však sama nad sebou a objevila, že porušením manželské věrnosti panu z Luynes velmi ublížila, když se stala milenkou vévody z Chevreuse, takže jakmile se za něj provdala, napadlo ji, že křivdu způsobenou panu z Luynes napraví tím, že se stane milenkou hraběte Hollanda.

Nový předmět její lásky byl anglický lord, vyslaný do Francie, aby vyjednal svatbu knížete Waleského s nejmladší Ludvíkovou sestřičkou Jindřiškou. Anglická koruna však měla v ohni dvě železka a váhala mezi Jindřiškou Francouzskou a španělskou infantkou Marií, sestrou naší Anny Rakouské. Tato nerozhodnost pramenila ze skutečnosti, že kolísavá byla i anglická zahraniční politika, váhající mezi francouzským přátelstvím a spojenectvím se Španělskem. Po pravdě bylo stejně nesnadné vnutit protestantského zetě králi "velmi katolickému" jako králi "velmi křesťanskému".

Když hrabě Holland kvůli tomu vleklému jednání o svatbě přijížděl do Paříže, ubytovával se v paláci Chevreusů, kde, jak jsme viděli, byl plně zaopatřen, protože můj nebohý Klaudius, zcela zaneprázdněný lovem, svými koňmi a svými psy, si nikdy nevšiml ničeho, co by ho mohlo znepokojit.

S hrabětem Hollandem jsem se několikrát setkal u své nevlastní sestry princezny z Conti a po pravdě se mi zdál velmi hezký, i když Bassompierre tvrdil, že je "trochu bezbarvý", a princezně se zas zdálo, že má v sobě "cosi ženského". Je ale možné, že ty soudy oběma vnukla žárlivost, protože Bassompierrovi bylo tenkrát čtyřiačtyřicet a moje krásná nevlastní sestřička se snažila ze všech sil, aby skryla svých pětatřicet, kdežto paní z Chevreuse měla to štěstí, že se narodila zároveň se stoletím a hrabě Holland se svou svěží pletí a jiskrným okem nemohl být o nic starší. Co princeznu z Conti možná přimělo k soudu o Hollandově zženštilosti byla skutečnost, že bez ustání mluvil o svém velkém a blízkém příteli vévodovi z Buckinghamu, jehož nadání a krásu vynášel do nebes. Paní z Chevreuse, s níž, jak jsem už řekl, se vídal v přísném soukromí, ukázal jeho podobiznu, kteráž v potměšilé duši té, již Ludvík XIII. Nazýval "dáblem", dala vzniknout plánu vskutku ďábelskému. Ačkoliv se Anna Rakouská a Buckingham nikdy neviděli, zrodil se v hlavě paní z Chevreuse plán, jak to zařídít, aby se francouzská královna, když o krásném vévodovi uslyší jen samé chvály a uvidí jeho podobizny, do něho zamilovala. Holland se mezitím pokoušelo totéž u Buckinghamu a cílem jejich snažení bylo, aby mezi Annou Rakouskou a milcem anglického krále, až ten přijede do Francie požádat o Jindřiščinu ruku, vznikla milostná pletka.

Nebyl bych uvěřil, že záměr tak bláznivý, tak pošetilý a zároveň tak nebezpečný pro všechny zúčastněné strany může vůbec vzniknout v lidském mozku, kdyby mě Františka Bertautová, která se později stala paní z Motteville, jeho vznik nepotvrdila. Je aspoň naprostě jisté, že vévoda z Buckinghamu na tu nesmyslnou pletichu přistoupil tak zcela bez rozmyslu, že se to zdá až neuvěřitelné. A je také pravda, že se mohl víc honosit svým zjevem než svým mozkiem, protože jeho důvtip nestál za mnoho, zato však jeho ješitnost byla nebetyčná. Když mu Holland sdělil, že snažení paní z Chevreuse známit ubohou Annu začíná nést plody, rozhodl se, že se na Annu podívá, ale protože v té době Anglie

právě dávala přednost sňatku španělskému, přesvědčil Buckingham knížete Waleského, aby se vydal do Madridu za infantkou Marií osobně, aby ovšem jeli na zapřenou přes Paříž. Při velikém baletu, který pořádala královna matka, si zároveň prohlédnou královnu Annu.

Anna byla o té tajné romantické návštěvě zpravena a kníže Waleský a Buckingham byli do všeobecné vřavy slavnosti vpuštění díky svému vznešenému vzhledu, oba totiž byli skvostně oděni; možná, že rozdali i hodně zlatěáků, aby získali výhodné místo s výhledem na královnu a královna na ně. Vévodkyně z Chevreuse seděla na stoličce vedle královny a tajné návštěvníky jí označila; došlo k výměně pohledů, u královny nenápadných, než u Buckinghamu velice důrazných, aspoň dost důrazných k tomu, aby si jich povšiml celý dvůr; kdo ti krásní mládenci byli, se u dvora dozvěděli až druhý den a v té chvíli se jazyky rozvázaly.

Netroufám si říci, zda se to nešťastné tlachání doneslo k Ludvíkově uchu, či zda ty nepatřičné pohledy zachytil sám, ale pravda je, že v následujících dnech se mi zdál podrážděnější a ve špatné míře. A co bylo ještě podivnější, od šestého března, kdy se konal balet, po celých příštích pět dní nevykonal Ludvík u královny jedinou návštěvu, ani v rámci dvorské etikety. Dvanáctého března však u něho nastal obrát k lepšímu, protože v deset hodin večer šel spát ke královně a podle toho, co jsem se dozvěděl druhý den, svůj úkol v zájmu dynastie splnil dvakrát po sobě.

Z toho jsem usoudil, že žárlivost, založená na tak lehkém náznaku, nemohla zapustit hluboké kořeny. V tom jsem se však mýlil. Neboť v dubnu, asi měsíc po Buckinghamově zjevení, zakázal mužům vstup do královniných komnat, ledaže by byl přítomen sám. Ten zákaz kdysi u francouzského dvora platil, byl ale zrušen, protože se pro vládnoucí královnu zdál poněkud urážlivý. Skutečnost, že ho Ludvík zavedl znovu navzdory vědomí, že jím Annu Rakouskou hluboce raní, naznačovala, že po onom osudném pádu ve velikém sále Louvru a po pohledech, které si při baletu, uspořádaném královnou matkou, vyměnila s Buckinghamem, byla Ludvíkova důvěra k choti otřesena víc, než se zprvu zdálo.

Litoval jsem ho, protože na tomto světě nic tolik nezraňuje jako trny žárlivosti. Na jeho místě bych však tak přísnými a veřejnými opatřeními královnu nepostihoval. Znamenalo to, že tím chudinka trochu ztrácí tvář a že tvář ztrácí do jisté míry i sám Ludvík. Podle mého znal špatně ženy, když si neuvědomil, že i při opojném pocitu vítězoslávy nad city krásného kavalíra, po němž prahne tolik krasavic, může jejich věrnost zůstat nedotčená. Když Anně zřídil v samém středu Louvru jakousi klášterní klauzuru, způsobil tím, že královnin cit k němu musel povadnout, a tím ovšem pobledl i cit jeho. Jak jsem se dovídal od Héroarda, král sice tu a tam spával v královniných komnatách a s královnou. Ale soudil jsem, že ta objetí nejsou šťastná. Omezovala se totiž na výměnu povinnosti manželky a závazku vůči dynastii. Ježto však toto obcování ani po čase nepřinášelo výsledky, které od něho Ludvík očekával, hodlal s ním přestat. Zdálo se, jako by ztratil všecku naději, že Francii dá následníka, a Anna přestávala doufat, že se jí podaří znovu ho získat.

KAPITOLA PATNÁCTÁ

Brzy po tom, co bylo rozhodnuto o královnině klauzuře, dostal jsem k večeru v Louvru návštěvu otce Josefa - jak už víme, byl otec Josef noční pták. Od našeho rozhovoru na břehu Rhóny se mnou mluvil docela otevřeně, snad předpokládal, že mám na krále větší vliv, než jsem doopravdy měl.

Když otec Josef uviděl pana z La Surie, který toho dne u mne večeřel (otce zdržela doma jakási Margotina nevolnost), chtěl se zřejmě stáhnout do své ulity. Vysvětlil jsem mu však, kdože náš Miroul je, a tu zahovořil zcela otevřeně a jal se prudce napadat Br?larty: nazýval tak Br?larta ze Sillery a jeho syna Puisieux.

"Nic nedělají a nic dělat nechtějí," prohlásil. "A víte proč? Protože jsou staří."

"Puisieux starý není," namítal jsem.

"Ale jeho otec je dost starý za oba. Víte, proč se vždycky stavěli proti všem Ludvíkovým válečným tažením, ať už proti matce, či proti hugenotům? Protože ministři ve válce následují krále a jím je zatěžko vystavovat se nepohodlnému cestování."

"Ale u Puisieux je to jiné. Ten chce zůstat v Paříži, aby se mohl starat o své vlastní záležitosti."

"Správně, pane hrabě. Ale vzpomeňte si, co se dělo, když to v Německu začalo vypadat špatně pro Falcko. ,Hlavně do toho nestrkejme prsty,' říkal Puisieux. A protože jsme do toho nestrkali prsty, nebyla nic platná ani opožděná náplast. Vyslali jsme do Ulmu poselstvo, které nebylo k ničemu, tvářili jsme se, že Falcko chceme podpořit, a přitom jsme je přenechali jeho osudu. A co Valtellina? Co kdybychom si pohovořili o Valtellině?"

"Ale proč k čertu je ta Valtellina tak důležitá, že o ní kdekdo mluví?" zeptal se La Surie.

"Je to údolí na severu Itálie, mladý příteli, a zároveň průsmyk v Alpách. Kdybyste putoval od Comského jezera proti proudu řeky Addy, ocitl byste se v půvabném údolí, zvaném Valtellina. A kdybyste pokračoval tím údolím stále výš, objevil byste průsmyk nepříliš vysoký, a proto schůdný po celý rok: je to tedy přechod strategicky velice důležitý."

"Ale proč?"

"Protože umožňuje španělským Habsburkům, usazeným v Milánsku, přispět vojskem a zbraněmi Habsburkům rakouským. A to je nesmírná výhoda, zvláště ve chvíli, kdy se císař Ferdinand všemožně snaží zavést katolickou víru v celém Německu a rozbít na padrt' německé luteránské státy."

"Ale tohle počínání by se vám přece mělo zamlouvat, důstojný otče," řekl La Surie s úsměvem. "A ještě víc vašemu pánu, který je kardinálem."

"Kdeže, nikterak! Náboženství je tady jen záminkou. Skutečným cílem Habsburků je zavést v Evropě ne jednotnou církev, ale jednotnou monarchii, která by si dříve či později podrobila Francii. Podívejte se jen na mapu. Všude kolem nás se uhnízdili Habsburkové: ve Španělsku, v Itálii, ve Falcku, v Nizozemí a teď se pokoušejí uchytit se i v Holandsku.* Jak nebezpečné obklíčení!"

"Jestli vám, ctihodný otče, dobře rozumím," řekl La Surie se škádlivým úsměvem, "dáváte před španělským katolíkem přednost francouzskému hugenotovi?"

"Stokrát ano!" zvolal s přesvědčením otec Josef. "A tím spíš, že smím doufat v obrácení francouzského hugenota na katolíka, ale snažit se odšpanělštit Španěla by bylo zcela beznadějně."

"Ačkoliv tahle rozmluva objasňuje mnohé, přece jen bych se rád vrátil k Valtellině," poznamenal jsem.

"Ovšem," souhlasil La Surie živě. "Komu že Valtellina vlastně patří?"

"Toť právě ta otázka," řekl otec Josef. "Není ani rakouská, ani španělská. Patří švýcarským Grisoncům. Ale i tady je to nadmíru složité:

Grisonci** jsou kalvinisté, ale jejich vazalové, to jest lid, žijící ve valtellinském údolí, lid italského původu, je katoličtější než papež. Této záminky se chopilo španělské Milánsko a v roce 1621 Valtellinu obsadilo. Zkrátka ty ubohé valtellinské katolíky, utlačované zlou kalvinistickou vrchností, osvobodili."

"A co na to Francie?" zajímal se La Surie.

"Rada poslala do Madridu Bassompiera a ten byl neústupnější než ministři, kteří ho vyslali. Španělsko v té době právě ztratilo Filipa III. a bylo v plném hospodářském úpadku, takže povolilo a Madridskou smlouvou slíbilo, že Valtellinu vrátí Grisoncům. Ale za pár měsíců Španěle využili Ludvíkových nesnází s hugenoty, Valtellinu obsadili znovu a s Grisonci uzavřeli Milánskou smlouvu, která zajišťuje vlastnictví Valtelliny Španělům; tu smlouvu Francie sice neuznala, ale, jak už jsem pravil, měl Ludvík v té chvíli potíže s vlastními hugenoty a nemohl nic podniknout.

"Ale což se nedalo zasáhnout po montpeliérském míru?" ptal se La Surie.

"Bylo by se dalo a chtěl to i král. Odebral se do Avignonu, kde se sešel se svým švagrem vévodou Savojským a s benátským vyslancem Pesarem: rozhodl se, že se Savojskem a s Benátkami uzavře Ligu, aby společně donutili Španěly Valtellinu vyklidit. V poslední chvíli se však od smlouvy odstoupilo, protože Puisieux namítal, že Pesaro nemá k jednání potřebné zplnomocnění."

"Proboha!" vykřikl jsem pobouřeně. "Co ten nesmyslný procedurální důvod měl znamenat? Jestli tu Pesaro byl, pak asi přijel proto, aby Francii požádalo pomoc proti Španělovi."

"Zdržování, pane hrabě," řekl otec Josef. "Nic než zdržování! A podlé házení klacků pod nohy. Po návratu do Paříže se o Lize přestalo mluvit a Puisieux nakonec přijal nabídku ministra Olivarese, aby se řešení otázky přenechalo papežově arbitráži. Papežově arbitráži, přátelé! Jako by papež nebyl cele oddán španělské politice!"

"Panebože!" vykřikl La Surie. "Ale vždyť ten Puisieux je vlastně zrádce!"

Po tomto drsném výbuchu otec Josef jen zablýskal očima, semkl rty a neřekl ani slovíčko. A když jsem se na něho tázavě zadíval, řekl mi hlasem tak mírným a tichým, jako by mluvil přes mříž zpovědnice:

"Vy, pane hrabě, myslím dobře znáte kanovníka Fogacera, ne?" "Ovšem, je to dávný otcův přítel a troufám si říci, že i můj."

"Pokud byste rád věděl víc o Puisieuxově úloze v této záležitosti, mohl byste se ho na to zeptat. Řekl by vám o věci víc, ježto plave v nunciových vodách."

Nato se mezi námi rozhostilo ticho. Navzdory mým prosbám nechtěl otec Josef nic popít ani nic pojíst s tím, že ho bolí žaludek, a chvatně nás opustil.

Celý týden jsem o té znepokojivé rozmluvě přemýšlel a nevěděl, zda si mám troufnout položit Fogacerovi otázku, která mi nepřipadala bez nebezpečí. Věc za mne rozhodlo náhodné setkání na schodišti Jindřicha II. v Louvru. Fogacer se zastavil, silně mě objal a já jsem nemohl odolat, abych mu přece jen nezašeptal do ucha: "Nevíte náhodou, proč Puisieux pohřbil Ligu mezi Savojskem, Benátkami a Francií?"

"Můj milý hrabě," řekl mi Fogacer rovněž šeptem, "komu, snad kromě samého Ludvíka, není známa ta prostá pravda: muž, o němž tu hovoříte, francouzskou politiku nedělá, ten člověk ji prodává."

"A kdo vás o tom přesvědčil?" zeptal jsem se. "Kdo jiný než ten, komu sloužím?"

Tu Fogacer uviděl, jak po schodišti, na něž jsme si šeptali, stoupají dva šlechtici, i opustil mne několika spěšnými kroky svých dlouhých nohou, kterážto zvláštnost ho odlišovala od ostatních kanovníků jeho kapituly: ti totiž byli ve většině krátkonozí a břichatí.

Otázku naší politiky vůči Valtellině bych býval byl mohl položit veřejně na některém z každodenních zasedání rady, když jsem teď byl jejím členem v plném rozsahu, ale neměl jsem k tomu chuť, obával jsem se totiž, že většina vážných členů rady, o tolik starších než já a náležejících k mnohem vyšší šlechtě, by mohla pokládat za nevhodné, že takový čerstvě do jejich kruhu přibylý holobrádek si troufá vyhrabávat záležitost, již bylo mnohem pohodlnější mít za vyřešenu.

A pohovořit s králem mezi čtyřma očima o otázce, která se týká rady, mne vystavovalo nebezpečí, že se mu znelíbím, neboť záležitost veřejné odděloval přísně od ostatních částí svého života. Nadto se na radě zřejmě velice nudil, protože sedobradí byli nesmírně mnohomluvní a jejich promluvy zmatené. Někdy jsem míval dojem, že k některému návrhu raději kývl, protože mu do uší nacpali tolik slov, až je tím unavili a uši už nechtěly slyšet nic dalšího. Po dlouhém a úzkostném přemítání jsem se nicméně rozhodl, že nebezpečí upadnout u krále v nemilost raději podstoupím, a to z přichylnosti ke králi. Vybral jsem si den, kdy přšelo tak hustě, že na lov nebylo ani pomýšlení, a král se bavil, jak právě dovedl, vázáním rukopisných stránek do hřbetu knihy; zeptal jsem se ho, zda bych mu pro své poučení směl položit jednu dvě otázky, a když při svědčil, začal jsem zdaleka:

"Jsem v radě úplným nováčkem, Sire, takže si občas připadám jako nevyzvičený sokol, poletující sem a tam a netušící, co vlastně se od něho čeká."

Tomu se Ludvík ráčil usmát, a aniž od své práce vzhlédl, řekl krátce: "Například kdy?"

"Například když šlo o Valtellinu, Sire. V Avignonu a potom v Lyonu vznikl záměr utvořit mezi Benátkami, Savojskem a Francií Ligu, která by přiměla Španěly z Valtelliny odejít. Ten plán byl pak několikrát odložen. Dnes věci stojí tak, že jsme přijali jednostranně zaujatý návrh hraběte-vévody Olivarese a věc jsme svěřili smírčímu řízení Svatého otce. Jenže to, Sire, je podle mého náplast na dřevěnou nohu, protože Jeho Svatost se nikdy nepostaví proti Španělům. A my ve Valtellině budeme zase tam, kde jsme byli."

"Na nevyzvičeného sokola létáte pozoruhodně přímo k cíli, Sioraku," řekl Ludvík, aniž zvedl hlavu od své vazby. "A neudělal jste chybu, že jste mi tu Ligu připomněl."

"Doufám, Sire, že jste mou otázku neshledal příliš opovážlivou."

"Opovážlivá byla, vzhledem k tomu, že nebyla vznesena na radě. Ale pro tentokrát ti promijím."

Bylo to řečeno tónem tak neurčitým, že jsem nevěděl, co si z toho vybrat. Upokojil jsem se teprve ve chvíli, kdy Liga, plánovaná v Avignonu v říjnu 1622, byla konečně podepsána v čítárně (právě tam, kde jsem v dobách Conciniho nechával Ludvíkovi tajné vzkazy ve výtisku Montaignových Esejů) za přítomnosti savojského a benátského vyslance, konetabla Lesdiguiéra, kancléře Br?larta ze Sillery a pana z Puisieux, který se netvářil zrovna pěkně. Ale pěkně se tvářit se mu nedařilo nikdy, protože měl silný vysunutý spodní ret a jedno oko šilhavé, takže člověk nikdy nevěděl, nač vlastně se dívá.

Když jsem odcházel z čítárny, padl jsem náhodou - ale nevím, byla-li to opravdu náhoda - na Fogacera; ten se ke mně naklonil a řekl mi do ucha:

"Nu, teď můžete být spokojený. Slavná Liga je uzavřena a dohoda podepsána."

"Ovšem, ale zatím je to jen kus papíru. A aby z toho papíru vyjely tasené meče, na to by bylo třeba kouzelníka."

"Zvláště když je naše kasa prázdná," poznamenal Fogacer suše.

"Dnes ráno to Beaumarchais oznámil králi."

"Beaumarchais? Královský pokladník?"

"Ano, právě ten."

"Dovedu si představit, jak se král hněval."

"Hněval se víc, než si dovedete představit. Někde udeří blesk, uvidíte."

Opustil mne tak náhle, jak měl ve zvyku, a když jsem se vracel do svých pokojů v Louvru, padl jsem na Tronconu, kráječícího rázným krokem a postrkujícího před sebou svůj objemný teřich. Chytil jsem ho za paži a jako v žertu jsem se ho zeptal:

"Kampak tak spěcháte, pane z Tronconu? Snad nejdete z králova rozkazu někomu podříznout hrdlo?"

"Hádáte správně, ale nemohu vám říci komu. I když, po pravdě, už to každý ví."

"Takže to musíte říci i mně, pane Troncone," řekl jsem se smíchem. "Bud' mi teď na místě řeknete, koho ta rána čeká, nebo v celém širém okolí rozhlásím, jak jste přišel k té tajemné nemoci, která vás přepadla v krčmě vám známé."

"Pane hrabě, nasazujete mi nůž na krk!"

"Ale hrdlo vám nepodřezávám, milý Troncone. Nu tak, pane Troncone, stačí slovíčko, jedno slovíčko do ucha, a vyváznete bez zranění."

"Beztak to už kdekdo ví," řekl Troncon mrzutě. "Říkám si, nač tu vlastně jsem. Jde o tohle: týká se to pana ze Schombergu. Nesu mu vzkaz od krále, jímž ho vypovídá na jeho statky v Nanteuil."

"Propánakrále!" užasl jsem. "Schomberg, vrchní správce financí, je to vůbec možné? Věrný, počestný Schomberg!"

Tronconu jsem pustil, nechal jsem ho, aby mě předběhl, a následoval jsem ho až k Schombergovým dveřím, kam hlásné trouby dvorských pověstí, které nejsou nikdy tak halasné, jako když oznamují to nejhorší, zřejmě dospěly dříve než Troncon, protože namísto houfu žadatelů, kteří se tu na počátku dne obvykle tísňovali, jsem neuviděl vůbec nikoho. Trpělivě jsem vyčkal, až Troncon vyjde, a sotva zmizel z dohledu, zaklepal jsem na dveře sám; protože mi nikdo neodpovídal, vstoupil jsem a ocitl jsem se tváří v tvář panu ze Schombergu. Byl tu sám. Nenapravitelně sám. A když mě uviděl, vytréštil na mne modré oko a strnul v úžasu. Jindřichovi ze Schombergu, hraběti z Nanteuil, bylo tenkrát osmapadesát let. Pocházel ze saské šlechty a jeho otec a předtím jeho dědeček sloužili věrně nejen Karlu IX., ale i Jindřichu III., Jindřichu IV. a teď Ludvíku XIII. Schomberg byl vysoký, širokoplecí, nohy lehce zakřivené, s chlupatým obličejem, modrooký. Jeho syn Karel, narozený ve stejném roce jako Ludvík, byl jedním z královy dětské družiny a pak sloužil jako zastupující hejtman u lehké jízdy.

"Orbieu," řekl po chvilce zastřeným hlasem a udiveně si mě prohlížel. "Přivedla vás sem neznalost? Což nevíte, že se mi všichni vyhýbají? Že jsem nadále u dvora černou ovčí?"

"Podle mého názoru jste spíš obětí beránkem, pane hrabě. Blesk sice udeřil, ale na nepravou hlavu."

"Ach, Orbieu!" řekl Schomberg a silně mě objal. "Nikdy nezapomenu, že jste mě navštívil, a na to, co jste právě řekl. Nu, hleďte," pokračoval s očima ještě rozsvícenými pohnutím z mých slov, "přece jsem, u čerta, věděl, že je kasa prázdná. A moje jediná chyba byla v tom, že jsem to namísto králi řekl Br?lartům."

"Král se to dozvěděl od Beaumarchaise a pravděpodobně požádal o vysvětlení Br?larty; ti, protože nemají čisté svědomí, obrátili králův hněv proti vám. Někoho pomluvit je pro ty lidi snadné."

"Ale co teď počít?" zvolal Schomberg. "Sám dobře víte, jak král pevně lpí na svých rozhodnutích, když už je jednou pojal."

"Jestli přijmete mou radu, hrabě, tady je: odjeďte klidně na své nanteuilské statky. A před odjezdem požádejte nějakého přítele, aby králi do vlastních rukou odevzdal list, v němž ho poprosíte, aby pověřil soudní dvůr šetřením o tom, jak jste od roku 1619 spravoval královské finance."

"Proč to mám však posílat po příteli a ne poštou?"

"Protože dopisy přicházející poštou a adresované králi procházejí rukama Br?lartů a ti by váš list beze studu zničili."

"Ale kterého přítele požádat o takovou službu," tázal se Schomberg skoro zoufale, "když si tím může sám vysloužit vyhnání?"

"Nu mne přece," řekl jsem.

"Vás, hrabě?"

A dodal skoro prostomyslně:

"Vždyť vás sotva znám, hrabě."

"Poznáte mě lépe, hrabě, až vám prokážu tuhle službu," odpověděl jsem s úsměvem.

"Zajisté, jenže taková služba není pro vás bez nebezpečí," poznamenal. "Můžete upadnout v nemilost zároveň se mnou."

"To je pravda."

"A můžete dostat tronsonádu stejně jako já."

"I to je pravda. Ale vidím v tom počínání jednu velikou výhodu. Když totiž posloužím vám, posloužím tím i králi. I když nám v první chvíli neuvěří, nasadíme mu aspoň brouka do hlavy a začne uvažovat, zda ho Br?larti přece jen nepodvádějí. Ale neztrácejme čas. Napište prosím ten dopis, teď hned!"

Dal se tedy do psaní, a jakmile skončil, list mi nahlas přečetl. Byl napsán neobratně, ale sama ta neobratnost mu dávala neomylný přízvuk upřímnosti.

Po posledním objetí, jímž mne málem udusil, Schomberg odjel. A mně srdce bušilo jako na poplach a nohy se pode mnou třáslly: rozhodl jsem se totiž jít vyhledat krále teď hned a odevzdat mu dopis, který mě možná zbaví jeho přízně. Byl, zaplať Pánbůh, ve svých komnatách ještě sám a zaměstnával se vázáním knih. Když říkám, že byl sám, myslím tím, že tu s ním byli jen jeho nejbližší, protože to příkré odmítnutí, které mne asi čeká, jsem si přál mít raději beze svědků. Poklekl jsem, jak náleží, a řekl: "Sire, zde je dopis, který mi před odjezdem svěřil pan ze Schombergů, abych vám jej odevzdal."

"Už odjel?" zeptal se Ludvík, aniž zvedl hlavu.

"Ano, Sire."

"A jak to, že dopis svěřil právě vám, Orbieu? Pokud vím, tak blízkými přáteli jste nebyli."

"Neměl na vybranou, Sire. V jeho komnatách mimo mne nikdo nebyl."

"A co jste tam dělal vy?"

"Dozvěděl jsem se o jeho nemilosti a napadlo mne, že bude sám."

"A neostýcháte se odevzdávat mi dopis od finančního správce, jehož jsem v nemilosti propustil?"

"Domníval jsem se, Sire, že vám ten list může být do jisté míry k užítku."

"Nu, otevřete ho a přečtete mi to."

Při otevírání jsem se snažil jak jen to šlo potlačit chvění rukou a dal jsem se do čtení hlasem jakžtakž pevným. Když jsem dočetl, zůstal Ludvík tak dlouho zticha, až jsem se začal bát, že se mnou skoncuje, a když už mě nepošle na mé statky v Orbieu, pak mne aspoň propustí.

"Nu, Orbieu, co si myslíte o té Schombergově žádosti, aby jeho účty ověřilo šetření soudního dvora?"

"Mám za to, Sire, že ta žádost mluví ve prospěch jeho nevinnosti."

"Nevinný není," řekl Ludvík zvýšeným hlasem, "když mi neřekl pravdu o schodku naší pokladny."

"Řekl ji Br?lartům, Sire, a domníval se, že ti ji řeknou vám."

"Ale věci tak závažné pro mé království je třeba říkat mně a jedině mně!" řekl Ludvík zlostně. "Nic se přede mnou nemá tajit! Nic se nesmí dělat za mými zády!"

Po chvilce pokračoval:

"A jak to, že se Schomberg rozhodl zaplést vás do své záležitosti, místo aby dopis poslal poštou?"

"Sám jsem ho zrazoval, aby dopis poštou neposílal, Sire."

"A proč?"

"Protože dopisy, které vám docházejí poštou, Sire, procházejí rukama pana de Puisieux a ten by Schombergův dopis nedoručil."

"Vaše opovržlivost vůči mým ministrům přesahuje všechny meze, Orbieu," řekl Ludvík studeně. "Mám velikou chuť poslat vás na pár let na vaše panství v Orbieu."

Cítil jsem, jak blednu, a nohy se při té pohružce začaly pode mnou třást. Když jsem však promluvil, dokázal jsem dát

hlasu zdání pevnosti.

"Bylo by dost zvláštní, Sire, kdybyste po tom, co jste pana ze Schombergu potrestal vyhnáním za to, že vám skrýval pravdu, uložil stejný trest mně, když se pokouším vám pravdu sdělit."

"Ale proč se pokoušíte říci mi pravdu?" zahleděl se na něj Ludvík do očí. "Teď už mi musíte říci pravdu celou."

"Vaše Veličenstvo si jistě vzpomíná, Sire, že jsem byl zaměstnán u pana z Puisieux jako jeho tlumač z cizích jazyků, když čítal depeše cizích panovníků. A všiml jsem si, že seznámíte se s mou pomocí s jejich obsahem, dělil je na dvě hromádky: s jednou z nich se chystal vás seznámit, druhá pak byla podle jeho slov bez většího významu, a tu mi přikázal zařadit. Nu a jednoho dne jsem se z pouhé zvědavosti podíval na depeše "bez většího významu" a objevil jsem mezi nimi list od vévody Savojského, který jsem mu předtím překládal."

"A co v tom dopise stálo?"

"Vévoda na vás naléhal, abyste zasáhl ve Valtellině."

"A proč jste mi to neřekl už tenkrát?" otázal se Ludvík po kratší odmlce.

"Domníval jsem se, Sire, že tento způsob třídění se děje po dohodě s vámi a že list Savojského vévody vám pan z Puisieux nepředložil z nedopatření."

"A proč jste ten názor změnil?"

"Mezi tím jsem postřehl, jak velmi se pan z Puisieux snaží, aby zásah ve Valtellině zdržel."

Po této své větě následovalo dlouhé mlčení, za něhož se Ludvík s očima sklopenými s udivující obratností zabýval svou knižní vazbou. Pak, aniž zvedl oči, řekl:

"Nikomu se o tom nezmíníte ani slovem - můžete jít, Orbieu."

A když jsem po rozloučení zamířil ke dveřím, zavolal mě zpátky:

"Sioraku, to, že jste šel navštívit pana ze Schombergu, ačkoliv je v nemilosti, se mi nezdálo nesprávné."

* * *

Beaumarchais, ten, co králi vyjevil tísnivý stav jeho pokladny, vedl současně dvojí činnost, což by se každému rozumnému člověku mohlo zdát neslučitelné: byl zároveň královským pokladníkem, což byla hodnost, kterou si koupil a která mu patřila, a vedle toho byl bankéřem, podnikajícím na vlastní vrub, což bylo sloučení, jež by se mohlo zdát nevhodné a které samo o sobě vysvětluje, že k tomu drsnému odhalení o stavu pokladny Jeho Veličenstva nedošlo z oddanosti k zájmům státu, ale že z toho milý bankéř chtěl vyzískat něco pro sebe. A vskutku, sotva byl pan ze Schombergu odstraněn, navrhl Beaumarchais Jeho Veličenstvu jako náhradu svého vlastního zetě: v tom případě by královskou pokladnu založil obnosem nezbytně nutným k dalšímu chodu státu; jinak by nás čekal nevyhnutelný úpadek. Jeho kandidát, markýz z La Vieuville ze staré vojenské šlechty, se nedávno oženil s věnem slečny Beaumarchaisové a jeho tchánovi se zdálo velmi příhodné, aby se zeť stal vrchním finančním správcem, zatímco on sám by pečlivě dozoroval na královskou pokladnu...

Celé to kupčení se Ludvíkovi silně nelíbilo, ale stav věcí byl zoufalý. Nabídku byl tedy nucen přijmout, ale měl dvě podmínky, které by každý jiný penězník byl cítil jako urážlivé: La Vieuville byl jmenován jen na rok a měl za povinnost podávat každý den zprávu o stavu pokladny kancléři Br?lartovi ze Sillery.

Tahle podmínka ještě ukazovala na jistý stupeň důvěry ke kancléři. Ale ve skutečnosti tomu bylo jinak. Den co den mu desítky maličností dokazovaly, že jak se jednou Ludvíkovi ohledně Br?lartů otevřely oči, víc už se nezavřely, a že se dávno už nevznášejí ve vůni svatosti. Potvrdila mu to příhoda, která, jak to často u dvora bývá, měla směšnou podobu sporu o přednost ve dvorské etiketě. Od proslulých liliových květů na svatebních šatech, které chtěl hrabě ze Soissons za Jindřicha IV. zakázat budoucí vévodkyni z Vendôme, až po Ludvíkův ubrousek, o němž se urputně hádali syn už jmenovaného hraběte a princ z Condé, bylo příkladů takových drobných šarvátek, jimiž se dvůr bavil, protože se za nimi skrývaly velké ctižádosti, nespočet.

Od ediktu z roku 1576 neměli už kardinálové, účastníci se královské rady, přednost před princem královské krve po meči. Ale jak to bylo s kancléřem? Mají či nemají před ním kardinálové přednost? Taková byla nesmírně vážná otázka, kterou si u dvora kladli. Kardinál La Rochefoucauld, který nahradil kardinála z Retzu, tvrdil, že ano. Kancléř Br?lart ze Sillery tvrdil, že ne. Dvůr se rozdělil do dvou táborů: jeden byl pro kardinála, druhý pro kancléře. Ludvík, jako obvykle stejně opatrný ve věcech politiky jako smělý na bitevním poli, nijak nespěchal věc rozhodnout.

Kardinál z La Rochefoucauld získal významnou spojenkyni, protože královna matka se vyslovila pro něho a u dvora to vyvolalo významné úsměvy a mnoho řečí, všem totiž bylo jasné, že byla řádně poučena jiným kardinálem, který si tak připravuje svou vlastní budoucnost. Ludvík se mne na můj názor neptal a já, dodatečně vylekán střelou, která mi po Schombergově vyobcování hvízla tak těsně kolem ucha, jsem se střežil cokoliv k tomu říkat. Anna, jako katolička po španělském způsobu, se také přikláníla na stranu kardinála z La Rochefoucauld, ale chudinka neměla vůbec žádnou váhu a zůstávala zavřená ve své klauzuře. A kdo nakonec způsobil, že se váhy zhoupaly na jednu stranu, a kterého důvodu ten člověk užil, aby Ludvíka přiměl k rozhodnutí, dověděl jsem se nakonec od Fogacera.

"Vězte, mladý Sioraku, že nuncius si co do důvtipu nezádá v tomto království s nikým," řekl mi Fogacer nad pohárem mého burgundského, "leďa snad s Richelieuem. Když získal u krále slyšení mezi čtyřma očima, bez přítomnosti Puisieux, začal stížnostmi na drzost hugenotů, kteří od Ludvíka žádají, aby z Montpellieru stáhl královskou posádku. Pak dodal jakoby mimochodem, že ta nesnesitelná opovážlivost hugenotů pramení z vědomí, že ministři Jeho Veličenstva chtějí mír za každou cenu, ať už s nimi - s hugenoty - nebo ve Valtellině. A když tohle nuncius řekl, už se o kardinálovi z La Rochefoucauld a o přednosti ve dvorské etiketě ani nezmiňoval. Dokonce se zdálo, že ho to ani nezajímá."

"A kdy k tomu rozhovoru nuncia s králem došlo?"

"V šest hodin večer."

"To znamená, že Ludvík rozhodne věc zítra?"

"A pravděpodobně jste už uhodl, jak rozhodne, mladý Sioraku?"

"Bezpochyby se nuncius dotkl citlivé struny. Francie je na mizině. Nemá žádnou zahraniční politiku a neumí si získat úctu. Kdo za to může, ne-li Br?lartové?"

Nazítki Ludvík vskutku otázku přednosti rozhodl ve prospěch kardinála z La Rochefoucauld. Bylo by možná správnější říci, že kancléři přednost odmítl. A ten náhle ucítil závan ledového větru nemilosti. Ve zděšeném zmatku si pošetile vzal do hlavy, že o kardinálský klobouk požádá sám pro sebe, a má-li už být sesazen ze státních výšin, že onen klobouk jeho pád aspoň zmírní.

Samo o sobě to tak nesmyslné nebylo. Má spanilá čtenářka si jistě pamatuje, že laičtí kardinálové, ozdobení jen hodností jáhna, byli, jenže k získání cti tak vysoké bylo třeba platit ve Vatikánu za persona gratissima a tato hodnost se ochotně udílela zejména rakouským arcivévodům, jejichž katolictví bylo nade vší pochybnost. Aby však oněhodnosti dosáhl i Francouz, musel by o ni papeže požádat francouzský král, což v tomto jmenovaném případě bylo naprosto vyloučené. U dvora se proto nebohému kancléři vysmívali, jedni s tím, že ve svých osmdesáti letech už nemá všech pět pohromadě, zatímco jiní, zlomyslnější, tvrdili, že když stojí téměř nad hrobem, chce tam aspoň spadnout v purpuru...

Je zvláštní, že trvalo ještě pár měsíců, než sekera na Br?larty skutečně dopadla. Ne že by Ludvík neměl velikou chuť dát jim vale, leč nevěděl, kým je nahradit. La Vieuville, muž z vojenské šlechty, který se oženil se zlaťáky nevěsty z úřednické šlechty a hromadil v sobě nectnosti obou kast, hrabivost měšťáka i nadutost šlechtice, neměl Ludvík rád. A třebaže král lépe než kdo jiný chápal veliké nadání kardinála Richelieua, obával se, že bude úpět pod dvojí tyranií, když mu svěří státní záležitosti: útiskem kardinálovým a krutovládou své matky.

Richelieu však neseděl nečinně: nasadil všeku svou mírnost, obratnost a líbeznost, aby královně matce zabránil ve zbytečných intrikách a hlavně v nepřičetných výbuších vzteku, které otrásaly celým Louvrem a po nichž následovalo hloupé a nekonečné trucování. Sám ovšem také spřádal intriky, ale s takovou obratností, jaké by ubohá královna matka nikdy nedosáhla, ani na tomto ani na onom světě.

Richelieu měl správce, s nímž byl spokojen, a správce měl bratra, Fancana, kanovníka u svatého Heřmana Auxerského, který s kardinálem sdílel mnohé názory a nadto dobře vládl vzletným a kousavým perem. Richelieu ho přiměl, aby to ladem ležící nadání využil, a ve chvíli, kdy se Br?lartové králi omrzeli, uveřejnil Fancan článek, nazvaný Umírající Francie, a v něm zpodobnil ministry v jejich pravých barvách, vyčetl jim "zbabělé opuštění Valtelliny a jejich nenasytnou hrabivost veřejných peněz, která šla tak daleko, že zcizili ve vlastní prospěch podporu určenou na pomoc našim spojencům".

Z článku se král o Brtlartech nedověděl nic, co už by netušil. Ale poučil se aspoň, že to kdekdo ví, jak ve městě tak u dvora, a že neudělá-li tomu rázný konec, padne ta hanba posléze na jeho hlavu. A tak čtvrtého února 1624 šel Troncon na jeho rozkaz vyzvat Br?larta a jeho syna, aby opustili dvůr. Troncona jsem zahlédl v jedné z chodeb Louvru, jak spěchá za tímto posláním (které, jak víme, plnil s důstojností přímo královskou), i přikázal jsem La Bargeovi, aby dával pozor, až se bude vracet, a dobrovolně či násilím mi ho přivedl. A sotva se Troncon stal mým zajatcem, nalil jsem mu veliký pohár ne svého burgundského, ale svého frontignanského a pak lichotkami i výhrůžkami, hlavně však za pomoci frontignanského, protože Troncon se neměl dost na pozor před zrádnou mocí sladkého vína, jsem z něho vymámil věrný popis toho, co mu Ludvík uložil vyříditi ministrům.

"Pánové," oslovil je (a prosím čtenáře, aby si přestavil, s jak zdrcující vážností Troncon to královské poselství pronášel), "zdá-li se vám, že obvinění vznesená proti vám králem jsou nespravedlivá, můžete v Paříži zůstat, ale bude vám v tom případě čeliti vyšetřování soudního dvora stran vašeho chování a vaší činnosti."

"Pane tajemníku," řekl Br?lart ze Sillery s povzdechem, "jsem příliš star a příliš churav, abych v Paříži čelil únavě soudního procesu. Chystám se odjet hned zítra, abych si odpočinul na svém venkovském sídle."

"A co vy, pane z Puisieux?" obrátil se Troncon na syna. "Synovská láska mi velí doprovodit otce do jeho ústraní a bdít tam nad ním," odpověděl Puisieux se svým obvyklým svatouškovstvím.

Troufal jsem si hádat, že král, až uslyší ty odpovědi, možná trochu zalituje a snad se v něm ozve i svědomí, že nedal právě tak na vybranou i Schombergovi, který by, jak víme, byl odpověděl docela jinak než Br?lartové. Z toho jsem soudil, že Schombergovo vyhnanství nepotrvá věčně a předsevzal jsem si Ludvíkovi ho připomenout, kdyby náhodou sám zapomněl.

* * *

Dvacátého osmého března bylo na tu dobu velmi krásné počasí, a tak se dvůr přestěhoval do Compiègne, které spolu se Saint-Germain-en-Lay patřilo k Ludvíkovým oblíbeným sídlům, protože obě byla obklopena lesy bohatými na zvěř. Mne osobně nijak zvlášť netěšilo trávit deset hodin v sedle, a tak jsem krále doprovázel jen jedinkrát. Jeho Veličenstvo využilo ten den tak dobře, že za sedm hodin ulovilo dva jeleny, dva vlky, dvě lišky a jednoho zajíce. Jeden z vlků byl neobyčejně veliký samec, o mnoho větší než ten, jemuž můj poddaný z Orbieu prostřelil nohu šípem z kuše. Když jsem se s královou družinou konečně vrátil do zámku a slezl jsem z koně, silně mě bolela zadnice a sotva jsem stál na nohou, zkrátka jsem byl jako polámaný. Všiml jsem si, že kulhá i král. Když ho doktor Héroard prohlédl, zjistil, že si stálým tlakem na třmen vymkl palec.

V Compiègne se čekalo na anglické vyslance, kteří měli dojednat svatbu Jindřišky Francouzské s knížetem Waleským, a na veliké slavnosti na počest hosti: čekání jsme si krátili opět hrami, plesy, ohňostroji, koncerty a italskými komediemi. Zdálo se mi, že díky těm mnohým rozptýlením a možná i díky vlídnému počasí se příkazy, týkající se královny klauzury, poněkud uvolnily, protože Anna mi připadala krásnější, milejší a méně uzavřená do sebe. A král pozornější ve vyhledávání její společnosti. Od Héroarda jsem se dozvěděl, že během týdne čtyřikrát spal v jejích komnatách a s ní - což je na pouhou dynastickou povinnost opakování příliš časté. Takže jsem se mýlil, když jsem se domníval, že se po záchvatu královny žárlivosti a po královnině odloučení všechno mezi nimi pokazilo.

Asi dva dny po tom předlouhém lovu, který mě tak schvátí, jsem do svého malinkého bytu v Compiègne (a to jsem

ještě byl rád, že jsem jej získal) pozval na večeři otce Josefa a Fogacera. Nápad se nezrodil v mé hlavě, byl mi vnuknut kapucínem a v mžiku oka kanovníkem přijat, oba byli totiž na toho druhého náramně zvědaví, protože každý z nich plaval v jiných, i když sobě podobných vodách a doufali, že se jeden od druhého ledacos dozví.

Nezažil jsem dosud tak mlčenlivý počátek večere jako tentokrát: jedlo se, pilo se, vychvalovali maso i víno, jeden druhého si kradmo prohlížel a zase sklopil oči, znovu se zadíval na toho druhého a uzavřel se do sebe. Když jsem nakonec uviděl, že mí hosté jsou stále upjatější, uvažoval jsem, jak rozhovor trochu uvolnit.

"Pánové," řekl jsem, "každý z nás tří ví, komu kdo patří. Já jsem králův, otec Josef náleží kardinálovi a pan kanovník Fogacer nunciovi. Domluvme se tedy jednou provždy, že každý budeme mluvit jen za sebe a ne jménem toho, jemuž slouží. Bude se nám mluvit volněji a zároveň se zavážeme, že to, co tu uslyšíme, nebudeme opakovat, hlavně však zamličme pramen, odkud to víme."

Návrh byl vřele přijat, i když byl pokrytecký, protože nikdo z nás nemohl nevědět, že ta či ona znalost určitých pletich pochází právě od osoby, jíž sloužíme. Ale výhoda mého návrhu byla příliš zřejmá, a tak jej nikdo neodmítl. Upokojili jsme svá svědomí, a i když jsme byli nediskrétní, dělali jsme, jako že jsme diskretnost sami. Jestliže jsme se však od druhého chtěli dozvědět, co ještě nevíme, bylo v našem zájmu, abychom i my spustili stavidla.

"První otázka, kterou bych vám, pánové, chtěl položit, je tato: Jaké postavení má La Vieuville po tom, co byli Br?larti odstraněni?"

"Bojí se, že ho potká stejný osud," řekl otec Josef, "a obává se docela právem, protože se dopustil stejných chyb jako Br?larti."

"Až na jednu," ozval se Fogacer. "Nevzal od Španělů pořádnou hrst zlata za to, že naši diplomacii uspal v otázce Valtelliny."

Bylo to pro mne potvrzením, že i nuncius je přesvědčený o hanebném obchodu mezi Habsburky a Br?larty, což vypadalo na tu nejčernější zradu.

"Je pravda, že všechny námitky, které král vznesl proti Br?lartům, než je sesadil, by mohl, až na tu jednu, opakovat La Vieuvillovi," chopil se slova otec Josef. "La Vieuville čachroval s úřady, za královými zády měnil rozhodnutí rady, jednal proti královým příkazům atakdál."

"A můžeme k tomu připočíst jeho nadutost, hrubost i to, že odmítá vyplácet důchody, přiznané králem," dodal jsem. "Jistě víte, že těm, kdo k němu přijdou vymáhat nedoplatky, odpovídá podle roční doby 'jmenuji se Leden a ne Říjen', anebo 'jsem La Vieuville a ne pytel peněz'. Můžete si tedy domyslit, jakou mu ta odmítnutí, doprovázená hloupým šaškováním, získávají u dvora oblibu."

"Králova nemilost a nenávisť dvora, to v součtu znamená hodně," uvažoval Fogacer. "La Vieuville má jedinou možnost, jak z toho vybědnout, a víte jakou?"

"Dvoří se královně matce," odpověděl otec Josef. "A ta, i když ještě truceje, ho přijímá."

"Jakpak, královna matka ještě truceje?" podivil jsem se.

"Ale ne, už to takřka nestojí za řeč," mínil Fogacer. "V Paříži téměř nevycházela z Lucemburského paláce a do Louvru ani nev kročila. Tady v Compiègne je tomu jinak, královna matka tolik miluje slavnosti, že na nich stůj co stůj musí být, ale ke králi se stále chová chladně."

"Nicméně," pozvedl otec Josef pravici, "došlo díky kardinálovi i v tom trucování k velkému zlepšení. Vzduchuje, to ano, ale zanechala křiklavých výstupů, nepouští se do malicherných hádek a nedělá vzteké obličej. Truceje s královskou důstojností a bude trucovat tak dlouho, dokud její syn nepřijme kardinála do své rady."

"Pravda je, že kardinál by pro nás byl vítanou změnou od všech těch kořistníků," ozval se Fogacer, který tak poprvé - a před otcem Josefem - vyjádřil, že patří k Richelieuovým stoupencům.

Usoudil jsem z toho, že kardinála v čele státní správy Francie by neviděl nerad ani nuncius.

"Rozpor, před nímž král stojí, je tento," pokračoval otec Josef. "Nechce být ovládán, ale sám také vládnout nechce. Na to, aby se snažil pochopit otázky do všech podrobností, aby se dovedl správně rozhodnout a sledoval, jestli se jeho rozhodnutí také plní, příliš miluje lov. Potřebuje tedy někoho nad sebou, ale takového, který by byl dost obezřelý a zůstal vždycky pod ním a nikdy o ničem nerozhodl, aniž se s ním poradil."

Nato následovalo dost dlouhé mlčení, při němž jsme si s Fogacerem vyměnili pohled. Znamenala ta řeč v ústech otce Josefa věrnou kardinálovu podobiznu, nebo nástin Richelieuovy budoucí strategie vůči Ludvíkovi?

Ozval jsem se, abych přerušil ticho:

"A jak se na La Vieuvilla tváří královna matka, když ji přichází navštívit, víte to?"

"Cožpak o to," mávl rukou otec Josef. "Je pro ni užitečným nástrojem, i když dlouho ho používat už nebude. Den co den na něho naléhá, aby přiměl krále jmenovat Richelieua do své rady."

"A co na to La Vieuville?"

"Madame," říká, "znamenalo by to v krátké době mou záhubu a po delší době i záhubu vaši."

"Ten ničema vůbec není hloupý," řekl Fogacer a vytáhl svá čertovská obočí.

Byl to však jen okamžik. Vteřinu na to už se na jeho tváři rozhostila uklidňující dobromyslnost, jaká náleží kanovníku svaté kapituly.

"A odhodlal se La Vieuville nakonec k tomu osudnému zákroku u krále?" zeptal jsem se s úsměvem.

"Odhodlal. Posléze se s tím smířil," řekl otec Josef. "Pomyslel si, že kdyby snad spadl z výše své moci, byla by královna matka aspoň polštářem, který by jeho pád zmírnil."

Tomu jsem se zasmál a smál se i Fogacer, takže otec Josef tázvě zvedl obočí a s naivním výrazem, který nebyl nikterak hraný, se zeptal:

"Řekl jsem snad něco nevhodného?"

* * *

Králův palec u nohy se nechtěl uzdravit a bolel ho čím dál víc, takže Héroard nakonec krále přesvědčil, aby zůstal celý den doma. Ludvík se s tím s těžkým srdcem smířil, a třebaže se vždycky uměl zaměstnat některou z drobných prací, v nichž ostatně vynikal, viděl jsem na něm, že myslí je jinde, že sice hodně přemýšlí, ale ne o tom, co právě dělá, že je znepokojený a bezradný.

"Siolaku," prolomil asi po hodině mlčení, "prosím vás, pojdte sem." Přistoupil jsem ke stolu, na němž na silném papíře maloval návrh na mozaikové okno.

"Nu, co si o tom myslíte?"

"Je opravdu velmi hezké."

"Já přece nemluví o tom okně," řekl, aniž zvedl hlavu a jakkoli to doplnil.

"Jestli vám dobře rozumím, Sire, ptáte se, co si myslím o současné situaci."

"Přesně tak."

"Po pravdě řečeno si myslím totéž, co vy, Sire. Primo, že nepotrvá dlouho a vy propustíte La Vieuvillea."

"Pokračujte."

"Secundo, že do rady přijmete kardinála."

"Ne, ne, v tom je právě ten háček."

"Háček je v tom, Sire, že se obáváte, aby vás kardinál neutlačoval, protože je povahou pyšný a vládyčtivý, jenže to kardinál nikdy neudělá."

"Proč?"

"Sire, propustil jste v nemilosti Conciniho ministry. Chystal jste se propustit pana z Luynes, kdyby byl neumřel. Zbavil jste se moci prince z Condé, protože jednal jen podle vlastní hlavy. Propustil jste v nemilosti Br?larty. Pravděpodobně propustíte i La Vieuvillea. Jaká moc na světě by vás mohla zdržet, abyste nevyhnal kardinála z Richelieu, kdybyste s ním nebyl spokojen? Domníváte se, kdybyste jednoho dne řekl Vitrymu nebo Praslinovi: 'Jděte za kardinálem, zajmte ho a dopravte ho do Avignonu s tím, že se do Francie nesmí vrátit,' domníváte se, Sire, že by vás neuposlechli?"

"Ale za předpokladu, že ho přijmu do své rady, nebude sledovat hlavně zájmy královny matky?"

"Sire, kardinál je člověk bažící po moci. A tu moc může získat jen vašim prostřednictvím, ale ne od královny matky."

Takže bude poslouchat vás. Zažije patrně krušné chvíle, když dojde ke sporu mezi královnou matkou a vámi, to však bude jeho starost a ne vaše."

"Už jste se s kardinálem někdy setkal?"

"Setkal, Sire, v Angoulemu, když jsem byl v družině kardinála z La Rochefoucauld."

"Co si o něm myslíte?"

"Že je to člověk nadmíru bystrý."

"Zdá se, že si vás už docela získal," řekl Ludvík s jistou nevolí.

"Já, Sire, patřím jen vašim zájmům a vaší osobě."

"Jak bych to nevěděl! A děkuji vám, Siolaku, za tenhle rozhovor." "Rozmlouval jste mým prostřednictvím jen sám se sebou, Sire."

"Snad, je to docela možné."

Nastala chvíle mlčení, protože Ludvík váhal, jakou barvu zvolit na výzdobu mozaikového okna. Když se konečně rozhodl, zvedl hlavu a zahleděl se na mne.

"Jak to, Siolaku, že ode mě nikdy nic nežádáte?"

"Dobře vím, Sire, jak jsou vám žadatelé protivní."

"Nu, pro jednu tedy o něco požádejte."

"Když tedy je třeba stůj co stůj vás poslechnout, Sire, zde je má prosba. Až sesedíte La Vieuvillea, račte si prosím připomenout, že pan ze Schombergu je pořád ještě v Nanteuil."

"Uvidíme," řekl Ludvík stroze a s tváří neproniknutelnou.

Dvacátého osmého dubna za soumraku jsem co nejnenápadněji poslal La Barge za otcem Josefem do kláštera, kde byl ubytován, s tím, že mě má co nejdříve navštívit. Udělal to obratem, pochopil totiž, že k tomu, abych ho rušil v tuto pozdní hodinu, musím pro něho mít nějakou novinu velkého významu.

"Mám pro vás zprávu, ctihodný otče," řekl jsem. "La Vieuville sice krále požádal, aby kardinála přijal do rady, ale s tak omezujícími pravomocemi, jako by mu chtěl předem ostříhat drápy a opilovat zuby. Vymyslel si radu pro depeše, složenou z kardinála a dvou či tří méně významných osob, a ti by se seznamovali se zprávami ze zahraničí. Ale ani Richelieu, ani ty další osoby by neměli přístup do užší rady, skládající se z krále, královny matky, konetabla a ze státních sekretářů. Tato užší rada, jak víme, rozhoduje o všem."

"To je naprostá hloupost," procedil otec Josef sevřenými zuby. "Jako by tím kardinála dával do závorek: tohle on nikdy nepřijme."

"Ale měl by být před tou hanebnou léčkou varován."

"Buďte ujištěn, že to neopomenu," řekl kapucín.

V téže minutě se zvedl a rozloučil se, aniž jsem ho mohl přesvědčit, aby se dal do svého kláštera doprovodit La Bargem. Nazítří v pondělí dvacátého devátého dubna 1624 jsem byl při králově ranní audienci o deváté. Král vypadal klidný a odpočatý, ale nechtěl nic pojist, protože si přál nejdříve vyslechnout mši a přijmout svátost oltářní. Takže když se v deset hodin vrátil, měl už hlad a chtěl bez odkladu poobědvat. Jakmile dojedl, s velice odhodlaným výrazem vstal a s početnou družinou se vydal do matčiny komnaty. Bylo jedenáct a královna matka ještě na loži přijímala své dámy. Věkem, dobrým jídlem a dlouhým spánkem (protože poobědní odpočinek nevynechala ani v zimě) její rysy, které nebyly nikdy jemné, ještě zhrubly. Od nízkého vypouklého čela a těžké vystupující čelisti zděděné po Habsburcích až po malá bledá a zlostná očka nevyjadřovala její tvář nic než pýchu a umíněnost. Ačkoliv byla ještě v ranních

nedbalkách, byla už ověšena všemi svými šperky a krk si ovinula několika řadami velikých perel, které samy o sobě byly velmi krásné, ale u ní jen učinily nápadnou tučnou dvojitou bradu, na níž by bývalo bylo lepší neupozorňovat. Podepírala se o polštáře z bledě modrého saténu, které měly lichotit barvě jejích vlasů, jejichž plavost udržovala dovednými kouzly: zdálo se, že v posteli neleží, leč trůní. A protože byla zároveň pruderní i necudná, vystavovala na odiv, jen lehce zahalené do benátské krajky, poprsí, s nímž nemohla soutěžit žádná dáma ode dvora, aspoň co do velikosti.

"Madame," oslovil ji král, když se jí byl poklonil, "vybral jsem si k řízení státních věcí jednoho z vašich služebníků, aby bylo všem jasno, že s vámi chci žít v plné důvěře nejen navenek, ale doopravdy."

"Ach, můj synu!" vydechla královna matka a položila si ruku na srdce.

Více toho ani říci nemohla, avšak její obličej zazářil neskonálním blahem. Je to zvláštní, ale ačkoliv jsem ji pro hanebný způsob, s nímž v jeho dětství zacházela s mým malým milovaným králem, neměl vůbec rád, ta ohromná, naivní radost, která se náhle rozprostřela po její široké tváři, ve mně vzbudila cosi jako soucit: ve své omezenosti si totiž představovala, že okamžikem, kdy Richelieu vstoupí do vlády, vrátí se ona sama v čase nazpátek a bude opět regentkou a absolutní vládkyní království, jako bývala předtím. Panebože, jak jen se může tak mýlit, pomyslel jsem si. A jak špatně zná svého syna! A ještě hůř Richelieu!

Nedovedl bych říci, zda král v té chvíli pochopil či nepochopil pocity své matky, protože po krátkém prohlášení, které jsem tu uvedl, už nic dalšího nedodal, znovu se královně poklonil, prudce se obrátil a odešel.

Aby věc dokončil ještě zatepla, přijal král kardinála z Richelieu do své rady ve dvě hodiny odpoledne.

Toho vysokého církevního hodnostáře jsem neviděl od setkání v Angoulemu, ale nepřipadal mi vůbec změněný až na to, že fialové roucho Luconského biskupa - toho biskupství se ostatně velice rychle zbavil - vyměnil za kardinálský purpur, který mu slušel tak výborně, až si člověk při pohledu na něj pomyslel, že se v purpuru už narodil. Zdál se mi stejně pečlivě upravený jako při našem prvním setkání:

než mu lazebník odvážně zvedl oba konce kníru, dokonale vyholil jeho okolí. Všiml jsem si, jak se jeho hubený trojúhelníkový obličej prodloužený ještě koží bradkou, upravenou do špice - zdál bledý, takže jeho veliké černé oči vypadaly v protikladu ještě temnější a zářivější, oči, které byly schopné v krátkém okamžiku tolik vyjádřit a které bleskurychle uměly přejít od církevní líbeznosti k nejdrtivějšímu sarkasmu.

Protože jsem se nikdy neocitl v jeho přímé blízkosti, nebyl bych dokázal říci, zda je opravdu tak veliký, jako vypadá, činil však dojem elegantní a pružné zteplosti, připomínaje štíhlý meč. Jakmile chtěl v řeči něco vysvětlit a dokázat, používal, i když uměřeně, rukou, dlouhých, bílých a velice pěstěných: podobal se v těch chvílích kouzelníku, neboť ty ruce dokázaly vyčarovávat pravdy, o nichž chtěl svého posluchače přesvědčit. Hlas byl chvílemi jemný a tenký, chvílemi hluboký, s nekonečnými možnostmi různých odstínů a zabarvení a celá jeho osoba vyzařovala takové kouzlo, tolik síly a tolik autority, jaké jsem poznal jen u něho.

Nejprve vzdal králi dík za to, že na doporučení pana z La Vieuville padla volba na jeho osobu. "Nedomnívám se však, že bych tu poctu směl přijmout, protože dal-li mi Bůh některé dobré vlastnosti a sílu ducha, je na druhé straně mé tělo tak slabé, že špatně odolává hluku a zmatku světa. Měl-li bych se tedy stát členem rady, byl bych povděčen, kdyby za mnou nikdo nepřicházel žádat o milost či o důchod, protože takové návštěvy by mi najisto přivodily smrt. A stejně tak bych byl rád, kdyby se králi neznelíbilo, když se často nebudu účastnit ranní audience, protože nedokážu dlouho stát v tísňícím se davu, aniž bych se začal dusit. Nejsem si ostatně jist, zda bych králi mohl být užitečný v zahraničních záležitostech," dodal, "zvláště ve stavu, v němž je zanechali ti, co je řídili. Případ Valtelliny, záležitosti německé, pomoc Nizozemsku a Švýcarsku jsou věci pro Francii významu tak dalekosáhlého, že o nich musí rozhodovat jen král ve své radě. Proto je zcela nemístné" (tady dostal jeho hlas sžíravější zabarvení a La Vieuville se začal chvět), "abychom měli jednu radu pro depeše, ve které bych byl, a užší radu, v níž bych nezasedal. Co by se stalo, kdyby rada pro depeše o něčem rozhodla a králova rada přijala rozhodnutí zcela opačné?"

Po těch slovech se s pozdvíženým obočím zadíval na Ludvíka a Ludvík řekl zcela jasně:

"Ano, to řešení je nedomyšlené."

Když byl kancléřův návrh takto veřejně odmrštěn, La Vieuville zbledl. Jeho pokus přijmout Richelieu do rady a přitom omezit jeho pravomoci po těch několika slovech ztroskotat.

Na to kardinál pokračoval mírným a tichým hlasem:

"Sire, jsem hotov obětovat svůj život zájmům tohoto státu. Ale nezdá se mi vhodné dělat to bez užitku."

"Pokračujte, bratranče," vyzval ho král.

"Abych vám nic neskrýval, Sire, vidím tu další nevýhodu své účasti v řízení státních záležitostí. Mám velké závazky ke královně matce, a tu by se mohlo stát, že mým názorům a radám pro blaho státu by některé osoby mohly propůjčovat úmysl docela opačný, než bychom královna matka i já ve skutečnosti měli. Je tedy, Sire, otevřeně řečeno, mnoho důvodů proti mému vstupu do rady. Nicméně pokud tak Vaše Veličenstvo rozhodne, já rozkazu Vašeho Veličenstva slepě uposlechnu. Protože však se uvazuji do té hodnosti, aniž bych se o to byl snažil či po tom jen toužil" (obdivoval jsem Richelieu za to, že tuhle větu dokázal pronést, aniž se zasmál), "byl bych rád, kdyby Vaše Veličenstvo vědělo, že nemohu ani nebudu mít jiný cíl než zdar osoby Jeho Veličenstva a rozkvět jeho státu. A je tedy mým nejvroucenějším přáním, aby Vaše Veličenstvo uvěřilo tak pevně tomu, co říkám, že by žádné lsti zlovolných nemohly jeho důvěrou v mou upřímnost otrávit."

Po tomto proslovu, zcela výjimečném svou prozíravostí, obratností a neotřesitelným sebevědomím, následovalo delší mlčení. Kardinál své povýšení přijal, ač se tvářil, že je odmítá, stanovil přesné podmínky úlohy, kterou bude hrát, a jako jediný z přítomných ministrů se vyjmul z povinnosti ranní královské audience a přijímání žadatelů.

"Přikazuji, abyste se ode dneška stal členem mé rady, bratranče," řekl král.

Kardinál z Richelieu sotva vyčkal příštího dne, aby se se sobě rovnými pustil do sporů o přednost. Žádal, a také toho

dosáhl, aby měl přednost nejen před konetablem a před kancléřem, ale také před princí královské krve po meči i před ostatními princí. Několik týdnů nato byl na Richelieuovo doporučení - poté, co kardinál předložil králi důkazy - v nemilosti propuštěn La Vieuville a odjel do vyhnanství.